

ISSN 2409-9805 (Print)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
MINISTRY OF CULTURE OF UKRAINE

**Бібліотекознавство.
Документознавство.
Інформологія**

Library Science. Record Studies. Informology

**Науковий журнал
Виходить щоквартально**

Quarterly Scientific Journal

**№ 1
2026**

Київ – 2026

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. / М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ : НАКККіМ, 2026. № 1. 150 с.

У фаховому науковому журналі «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» висвітлюють актуальні питання в галузі інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Видання адресоване фахівцям у галузі бібліотекознавства, документознавства, архівознавства, соціальних комунікацій та інформаційної діяльності, а також науковцям, викладачам, аспірантам, студентам, усім, хто прагне набути ґрунтовні знання теоретичного та прикладного характеру.

Редакційна колегія

Вікторія Добровольська	доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна, <i>головний редактор</i>
Юлія Куліш	кандидат наук із соціальних комунікацій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна, <i>заступник головного редактора</i>
Оксана Бугайова	кандидат філологічних наук, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Україна, <i>відповідальний секретар</i>
Тетяна Білуцак	кандидат історичних наук, Національний університет «Львівська політехніка», Україна
Девід Боуден	доктор філософії, професор інформаційних наук, Університетський коледж Лондона, Велика Британія
Наталія Веретеннікова	кандидат наук із соціальних комунікацій, Національний університет «Львівська політехніка», Україна
Наталія Вовк	кандидат історичних наук, доцент, Національний університет «Львівська політехніка», Україна
Юрій Горбань	кандидат культурології, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
Улія Госарт	доктор філософії, доцент, Університет штату Сан-Хосе, США
Любов Дубровіна	доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Україна
Олексій Кобелєв	доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Харківська державна академія культури, Україна
Наталія Кунанець	доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Національний університет «Львівська політехніка», Україна
Томас Мандл	доктор філософії, професор, Університет Гільдесгайма, Німеччина
Володимир Маслак	доктор історичних наук, професор, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Україна
Тетяна Новальська	доктор історичних наук, професор, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна
Оксана Тур	доктор наук із соціальних комунікацій, професор, Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського, Україна
Людмила Чередник	кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Україна

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
(протокол № 7 від 23.02.2026)*

Журнал включено до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») в галузі соціальних комунікацій зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» / В 13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» (Наказ МОН України від 26.11.2020 № 1471)

Журнал індексується в міжнародних базах даних:
Google Scholar; Research Bible; Polish Scholarly Bibliography; BASE

Статті, подані до редакції журналу, **рецензують члени редакційної колегії**

Автори зберігають за собою право на авторство роботи без обмежень та передають журналу право першої публікації цієї роботи на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY 4.0.

Засновник залишає за собою право на дизайн верстки, художнє оформлення та назву журналу.

За точність викладених фактів та коректність цитування відповідальність несе автор.

Рік заснування – 2004

Ідентифікатор медіа – R30-03465

Рішення Національної ради України з питань

телебачення та радіомовлення № 781, протокол № 10 від 14.03.2024

© Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2026

© Автори, 2026

Library Science. Record Studies. Informology : scientific journal / Ministry of Culture of Ukraine, National Academy of Culture and Arts Management. Kyiv : NACAM, 2026. № 1. 150 c.

The academic journal "Library Science. Document Studies. Information Science" addresses topical issues in the fields of information, library, and archival research.

The publication is intended for specialists in library science, document studies, archival studies, social communications, and information activities, as well as for researchers, lecturers, postgraduate students, students, and all those seeking to acquire in-depth theoretical and applied knowledge.

Editorial Board

Victoriya Dobrovolska	Doctor of Science of Social Communications, Professor, National Academy of Culture and Arts Management, Ukraine, <i>Editor-in-Chief</i>
Yuliia Kulish	PhD in Social Communications, National Academy of Culture and Arts Management, Ukraine, <i>deputy editor-in-chief</i>
Oksana Buhaiova	PhD in Philological Sciences, National Academy of Culture and Arts Management, Ukraine, <i>Managing Editor</i>
Tetiana Bilushchak	PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University, Ukraine
David Bawden	PhD, Professor of Information Science, University College London, Great Britain
Nataliia Veretennikova	PhD in Social Communication, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University, Ukraine
Nataliia Vovk	PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Lviv Polytechnic National University, Ukraine
Yuriy Horban	PhD in Cultural Studies, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
Ulia Gosart	PhD, Assistant Professor, San Jose State University, USA
Liubov Dubrovina	Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of the NAS of Ukraine, The Director General of the V.I. Vernadsky National Library of Ukraine, Ukraine
Oleksii Kobieliev	Doctor of Science of Social Communications, Professor, Kharkiv State Academy of Culture, Ukraine
Nataliia Kunanets	Doctor of Science of Social Communications, Professor, Lviv Polytechnic National University, Ukraine
Thomas Mandl	PhD, Professor, Information Science, University of Hildesheim, Germany
Volodymyr Maslak	Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of Ukraine, Kremenchuk Mykhaylo Ostrohradsky National University, Ukraine
Tetiana Novalska	Doctor of Historical Sciences, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
Oksana Tur	Doctor of Science of Social Communications, Kremenchuk Mykhaylo Ostrohradsky National University, Ukraine
Liudmyla Cherednyk	PhD in Philology, Associate Professor, National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic", Ukraine

*Recommended for publication by the Academic Council
of the National Academy of Culture and Arts Management
(Minutes No. 7 dated February 23, 2026)*

The journal is included in the List of Scientific Professional Publications of Ukraine (Category "B") in the field of social communications under specialty 029 "Information, Library and Archival Studies" / B 13 "Library, Information and Archival Studies" (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated November 26, 2020, No. 1471).

The journal is indexed in international databases:
Google Scholar; Research Bible; Polish Scholarly Bibliography; BASE.

Articles submitted to the journal's editorial office are reviewed by members of the Editorial Board.

The authors retain the right to the authorship of the work without restrictions and transfer to the journal the right to first publish this work under the terms of the Creative Commons Attribution License International CC-BY 4.0.

The founder reserves the right to design the layout, artwork and title of the journal. The author is responsible for the accuracy of the facts presented and the correctness of citations.

The year of foundation – 2004

Media identifier – R30-03465

Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting No. 781, minutes No. 10 dated March 14, 2024

© National Academy of Culture and Arts Management, 2026

© Authors, 2026

Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія

Науковий журнал	Виходить щоквартально	Заснований у лютому 2004 р.	№ 1 2026
--------------------	--------------------------	--------------------------------	-------------

ЗМІСТ

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

<i>Vovk N., Malesa R.</i> Social Media Content of University Libraries in the Context of Digital Transformation [Соціальномедійний контент університетських бібліотек в умовах цифрової трансформації]	6
<i>Fedoruk O., Zubarieva M.</i> Modern Approaches to Automating Library Processes in Higher Education Institutions [Сучасні підходи до автоматизації бібліотечних процесів у закладах вищої освіти]	13
<i>Горбань Ю. І., Куліш Ю. О.</i> Інноваційна модель науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки	23
<i>Пугач Л. Ю.</i> Бібліотеки Львівщини в перезавантаженні: трансформація діяльності в умовах сучасності	31
<i>Ляховченко В. Е.</i> Штучний інтелект як інструмент промоції читання	41
<i>Думанський Н. О.</i> Інформаційне обслуговування користувачів бібліотек України з пошуку та аналізу наукових публікацій	46

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, АРХІВОЗНАВСТВО

<i>Has-Tokarz A., Skochylas V.</i> The First Issue of the Professional Trade Journal "Przewodnik Dla Spraw Drukarsko-Litograficznych" (1889) as a Model of Professional Communication of Printers in Eastern Galicia [Перший номер професійно-галузевого часопису «Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych» (1889) як модель професійної комунікації друкарів Східної Галичини]	52
<i>Берест І. Р.</i> Перший номер профспілкового часопису Praca (1878) як документ професійної комунікації друкарів Східної Галичини	58
<i>Біловус Л. І.</i> Цифрове документування втрат культурної спадщини України в умовах війни: інформаційні ресурси та практики фіксації	65
<i>Добровольська В. В., Курасова С. І.</i> Проектна діяльність як інструмент збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: реставрація, цифровізація та просвітницькі практики	76
<i>Головач Н. М.</i> Штучний інтелект і цифрові технології у збереженні культурної спадщини: можливості та ризики	83
<i>Стадник Ю. В.</i> Керування документаційними процесами як складова та функція управлінської діяльності	90

ІНФОРМОЛОГІЯ. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

<i>Вільчинська І. Ю., Доскіч Л. С.</i> Інформаційна діяльність в епоху цифрових медіа як чинник формування соціальних сенсів	96
<i>Охріменко Г. В., Костюченко О. М., Савчук Т. А.</i> Медіамоніторингові дослідження у системі інформаційної аналітики в Україні: регіональний аспект	102
<i>Ткаченко Н. В.</i> Порушення корпоративної етики та їх наслідки в діяльності міжнародних компаній: соціально-ціннісний вимір та їх вплив на суспільство	112
<i>Бугайова О. І.</i> Комунікативні практики TikTok -блогів як чинник формування мовних навичок (на матеріалі пізнавального контенту з української мови)	118

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

<i>Бездрабко В. В.</i> Архівна адвокція як навчальний компонент архівної освіти	126
<i>Яворська Т. М., Сивицька І. Г.</i> Трансформації професійної підготовки фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи в умовах цифровізації: досвід Донецького національного університету імені Василя Стуса	137

ПОДІЇ ТА ФАКТИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ

<i>II Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог»</i>	147
<i>Кафедра арт-менеджменту та інформаційних технологій оголошує набір</i>	149

CONTENT

LIBRARY STUDIES

<i>Vovk N., Malesa R.</i> Social Media Content of University Libraries in the Context of Digital Transformation	6
<i>Fedoruk O., Zubarieva M.</i> Modern Approaches to Automating Library Processes in Higher Education	13
Institutions	
<i>Horban Yu., Kulish Yu.</i> Innovative Model of Scientific and Information Support for University Library Users	23
<i>Pugach L.</i> Libraries of the Lviv Region are Overloaded: Transformation of Activities in Modern Conditions	31
<i>Liakhovchenko V.</i> Artificial Intelligence as a Tool for Reading Promotion	41
<i>Dumanskyi N.</i> Information Services for Users of Ukrainian Libraries in the Search and Analysis of Scientific Publications	46

RECORD STUDIES. ARCHIVAL STUDIES

<i>Has-Tokarz A., Skochylas V.</i> The First Issue of the Professional Trade Journal "Przewodnik Dla Spraw Drukarsko-Litograficznych" (1889) as a Model of Professional Communication of Printers in Eastern Galicia	52
<i>Berest I.</i> The First Issue of the Trade Union Periodical "Praca" (1878) as a Document of Professional Communication Among Printers of Eastern Galicia	58
<i>Bilovus L.</i> Digital Documentation of Losses of Ukraine's Cultural Heritage in the Context of War: Information Resources and Recording Practices	65
<i>Dobrovolska V., Kurasova S.</i> Project Activities as a Tool for Preserving Ukraine's Cultural Heritage under Martial Law: Restoration, Digitalisation, and Educational Practices	76
<i>Golovach N.</i> Artificial Intelligence and Digital Technologies in Cultural Heritage Preservation: Opportunities And Risks	83
<i>Stadnyk Yu.</i> Management of Documentation Processes as a Component and Function of Managerial Activity	90

INFORMOLOGY. SOCIAL COMMUNICATIONS

<i>Vilchynska I., Doskich L.</i> Information Activity in the Era of Digital Media as a Factor in Forming Social Senses	96
<i>Okhrimenko H., Kostiuchenko O., Savchuk T.</i> Media Monitoring Research in the Information Analytics System in Ukraine: Regional Aspect	102
<i>Tkachenko N.</i> Corporate Ethical Failures in International Companies: Socio-Value Perspective and their Impact on Society	112
<i>Buhaiova O.</i> Communicative Practices of TikTok Blogs as a Factor in the Development of Language Skills (Based on Educational Content in the Ukrainian Language)	118

TRAINING OF SPECIALISTS

<i>Bezdrabko V.</i> Archival Advocacy as an Educational Component of Archival Studies. Library Science	126
<i>Yavorska T., Syvytska I.</i> Transformations in the Professional Training of Library, Information and Archival Specialists in the Context of Digitisation: the Experience of the Vasyl Stus Donetsk National University	137

EVENTS AND FACTS OF ACADEMIC LIFE

2nd All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation "Culture, Information, Communication: Interdisciplinary Dialogue"	147
---	-----

Department of Art Management and Information Technologies announcing a call for the enrollment	149
---	-----

БІБЛІОТЕКОЗНАВСТВО

UDC 027.7:004.77:021]:316.472.4

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356327

Цитування:

Vovk N., Malesa R. (2026). Social Media Content of University Libraries in the Context of Digital Transformation. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 6–12 [in English].

Вовк Н. С., Малеса Р. Соціальномедійний контент університетських бібліотек в умовах цифрової трансформації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 6–12.

Vovk Nataliia,

Ph.D (Historical Sciences), Associate Professor,
Associate Professor Department of Social
Communication and Information Activities
Lviv Polytechnic National University
<https://orcid.org/0000-0002-2470-7188>
nataliia.s.vovk@lpnu.ua

Malesa Renata,

Ph.D (Historical Sciences), Associate Professor,
Ph.D (Social Communication and Media)
Associate Professor, Department of Informatology,
Bibliology and Media Education, Institute of Social
Communication and Media Science,
Maria Curie-Sklodowska University,
Lublin, Poland,
<https://orcid.org/0000-0002-0371-0839>
renata.malesa@mail.umcs.pl

SOCIAL MEDIA CONTENT OF UNIVERSITY LIBRARIES IN THE CONTEXT OF DIGITAL TRANSFORMATION

The purpose of the work is to define the concept of 'social media content of the library' and examine its types and features of formation in the digital environment for effective interaction with users. The research methodology is based on a systematic analysis of literary sources and contemporary concepts of digital transformation in the library field, as well as a synthesis of theoretical approaches to content creation and management in social media. Methods of classification, systematisation, and conceptualisation were applied to identify the types of social media content, their functions, and their role in the development of university libraries. This approach allows defining the concept of "social media content of the library" as a complex category reflecting the interaction between libraries and users in the digital environment and provides a foundation for further empirical research. The scientific novelty of the research consists in the introduction and substantiation of the concept of "social media content of a university library," defined as a set of informational, educational, popular-scientific, and communicative materials created or disseminated by the library to inform, engage, and support users in the digital environment. The conclusions demonstrate that systematic management of social media content in university libraries allows not only to provide access to resources and support academic activities, but also to effectively shape the library's digital reputation, stimulate active user participation in scientific and cultural life, enhance information and digital literacy, adapt content to the specifics of various social media platforms and target audiences, integrate social media into strategic communication processes, and ensure the long-term strengthening of the library's image as a modern, innovative, and socially active knowledge centre. Moreover, the clear definition and classification of content types create a foundation for project-based management and content strategy planning, enabling the library to respond as effectively as possible to user needs and the digital challenges of the modern information environment.

Key words: libraries, university libraries, library services, social media content, digital transformation, social networks, digital resources.

Вовк Наталія Степанівна,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету «Львівська політехніка»

Малеса Рената,
доктор філософії (соціальні комунікація та медіа),
доцент кафедри інформатології, бібліології та медіаосвіти
Інституту соціальної комунікації та медіанауки
Університету імені Марії Кюрі-Склодовської в Любліні

СОЦІАЛЬНОМЕДІЙНИЙ КОНТЕНТ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

*Метою роботи є визначити поняття «соціальномедійний контент бібліотеки» та дослідити його типи й особливості формування у цифровому середовищі для ефективної взаємодії з користувачами. **Методологія дослідження** базується на системному аналізі літературних джерел та сучасних концепцій цифрових трансформацій у бібліотечній сфері, а також на узагальненні теоретичних підходів до формування та управління контентом у соціальних мережах. Використано методи класифікації, систематизації та концептуалізації для визначення типів соціальномедійного контенту, їхніх функцій та ролі в розвитку університетських бібліотек. Такий підхід дозволяє окреслити поняття «соціальномедійний контент бібліотеки» як комплексну категорію, що відображає взаємодію бібліотек із користувачами в цифровому середовищі та формує основу для подальших емпіричних досліджень. **Наукова новизна** полягає у введенні та обґрунтуванні поняття «соціальномедійний контент університетської бібліотеки», яке визначено як сукупність інформаційних, навчальних, науково-популярних та комунікаційних матеріалів, створюваних або поширюваних бібліотекою з метою інформування, залучення та підтримки користувачів у цифровому середовищі. **Висновки** свідчать, що системне управління соціальномедійним контентом університетських бібліотек дозволяє не лише забезпечувати доступ до ресурсів і підтримувати академічну діяльність, а й ефективно формувати цифрову репутацію бібліотеки, стимулювати активну участь користувачів у науковому та культурному житті, підвищувати рівень інформаційної та цифрової грамотності, адаптувати контент до специфіки різних соціальних платформ і цільових аудиторій, інтегрувати соціальні медіа у стратегічні комунікаційні процеси та забезпечувати довгострокове зміцнення іміджу бібліотеки як сучасного, інноваційного і соціально активного центру знань. Крім того, чітке визначення та класифікація типів контенту створює основу для проєктного управління та планування контент-стратегії, що дозволяє максимально ефективно реагувати на потреби користувачів і цифрові виклики сучасного інформаційного середовища.*

Ключові слова: бібліотеки, університетські бібліотеки, бібліотечні послуги, соціальномедійний контент, цифрова трансформація, соціальні мережі, цифрові ресурси.

Relevance of the research topic. The rapid development of information technology over the past few decades has led to constant, active, and positive changes in the activities of libraries of various types and forms of ownership, including university libraries. The classic function of university libraries –book preservation and book lending – remains in demand today, along with a number of other functions aimed at different categories of users, including: providing access to digital resources and databases, supporting the educational and scientific activities of students and teachers, promoting scientific research and cultural initiatives, conducting educational and informational events, and forming online communities and communication platforms for user interaction.

Social networks have a key role in the formation of various communication communities. They are not only a means of communication, but also tools for promoting library activities, disseminating scientific and popular information, and creating a platform for professional communication. In addition, social media has become one of the catalysts for the transformation of libraries from information intermediaries into digital communication hubs that are in demand by today's target audience. For university libraries, social media has become a key channel for informing, educating, promoting science, and communicating with the academic community.

This raises the question of the need to study and thoroughly understand the social media content of libraries on the Internet.

The purpose of the study is to define the concept of “library social media content” and to examine its types and characteristics in the digital environment for effective interaction with users.

Review of research and publications. Contemporary researchers of library transformation analyse the transformation of the information and communication space in the context of digitalisation, paying particular attention to the development of communication platforms and modern library services.

An article by O. Petrenko in the scientific and methodological journal *Osvita Sumshchyny* (Education in Sumy Region) explores the transformation of modern libraries in the context of rapid digitalisation and full-scale war. The author considers the library not simply as a storehouse of books, but as a dynamic, innovative media space that integrates the latest information and communication technologies to protect public consciousness and develop media literacy [8].

Research by Khrushch S. substantiates the need for a value-based approach to the development of modern libraries, warning against excessive enthusiasm for technical progress to the detriment of their humanitarian mission. The author proposes a concept of an innovative media space that combines the latest digital tools with traditional social functions such as education, cultural memory, and personal development [10].

Yavorska T. justifies the need to transform libraries into active media platforms that use SMM technologies and viral marketing to promote intellectual leisure activities. Special attention is paid to creating video content and interactive engagement that engages young people and develops critical thinking through popular digital platforms. The article emphasises that effective online promotion of books is not only a cultural task, but also an important element of the state’s humanitarian security and the implementation of the national strategy for the development of reading [11].

Birkovich T. and Morozova Y. investigate strategies and effectiveness of promoting library resources through social networks such as Instagram, TikTok, and YouTube in the context of modern digitalisation and wartime conditions in Ukraine. The authors analyse the practical experience of specific institutions, emphasising that virtual presence transforms the library into a dynamic communication centre that provides users with psychological relief and quick access to information. The article emphasises the need to master internet marketing and visual design for the successful promotion of reading among different age groups [2].

Dosenko A. analysed the role of communication platforms as the latest units of information exchange, which are gradually replacing traditional

journalism in the modern Ukrainian media space. The author studied the thematic dynamics of content, identifying six most popular areas, among which news, personal topics, and rumours are in the lead, indicating the audience’s demand for informal and quick communication [4].

Komova M. and Primakova D. explore the role of multimedia content as a powerful tool for informational influence. Summarising the results of monitoring, the paper emphasises that balanced use of multimedia is critical for effective communication and countering information manipulation in the digital space [5].

Research by Kucherenko I. analyses the role of social networks as a tool for communication between academic libraries and users in conditions of martial law and digital transformation. The author examines statistics on the use of popular platforms in Ukraine and compares the activity of specific higher education libraries on Facebook, Instagram, and Telegram. The concluding section of the article offers strategies for improving the effectiveness of interaction with young people, in particular through regular content updates, the use of interactive tools, and the introduction of artificial intelligence [7].

In 2022, Vovk N. analysed the role of libraries during a full-scale invasion through the prism of social networks. The conclusions of the study emphasise that digital platforms have become a key tool for uniting the community and promptly informing readers during a critical period for the state [3].

An article by Krasinsky O. explores the large-scale digital transformation of libraries, analysing their transition from traditional book repositories to high-tech information centres. At the same time, the author emphasises the need for inclusive access to resources for vulnerable groups and calls for improving the regulatory framework for the full integration of Ukrainian libraries into the global digital space [6].

In 2022, Ponomarenko L. and co-authors published *Methodological Recommendations “Modern Forms and Methods of Meeting the Information Needs of Users of Educational Libraries”* in Ukraine, which analyse the transformation of the information and communication space in the context of digitalisation, paying particular attention to the development of communication platforms and modern library services. The authors explore the characteristics of media content formation, in particular the popularity of short messages and videos, which are gradually replacing traditional sources of information. The authors placed particular emphasis on the activities of libraries that use social networks to promote reading and implement innovative technologies such as artificial intelligence and electronic repositories [9].

As we can see, most authors study the

peculiarities of media content formation, in particular the popularity of short messages and videos, which are gradually replacing traditional sources of information. Special emphasis is placed on the activities of libraries that use social networks to promote reading and implement innovative technologies such as artificial intelligence and electronic repositories. Research highlights the shift from passive service provision to active engagement with users through marketing tools and interactive formats.

Basic materials. Modern university libraries are increasingly expanding their traditional functions, actively integrating into the digital space and using social media to interact with users. This allows the library not only to provide access to resources, but also to support the learning process, engage different audience categories, form professional communities, and enhance its image in the digital environment. This approach creates a foundation for systematic planning and content management that takes into account user needs and requests.

The development of information technologies and their widespread use by modern libraries has led to the emergence of an innovative media space in contemporary libraries, which Khrushch S. interprets as a complex of technical, technological, and software tools formed in the course of the digital transformation of libraries, which ensures the satisfaction of users' informational, educational, and social-communication needs related to their professional, public, and educational activities, leisure, everyday life, personal development, and communication [10]. Thus, the innovative media space of a modern library is a complex multifunctional task that should be formed through project management with the direct involvement of library practitioners and library scientists in the implementation of the project [8].

We can say that this media space is formed from library websites, web forums, social networks, blogs, online communities, platforms for sharing multimedia content, educational portals, and electronic repositories, which together provide an informational, educational, and communicative environment for users.

According to data from the Digital 2025 Global Overview Report published on the Ukrainian website Media Maker, as of January 2025, there were 21.6 million social media users in Ukraine, representing 56.4% of the country's total population. Among the adult population (18+), 19.5 million people, or 61.5% of adult citizens, used social networks. In addition, 68.5% of Internet users in Ukraine used at least one social media platform [1]. Based on these indicators, we can conclude that social networks should become one of the key platforms shaping the media space of a modern library.

It should be noted that social networks mainly

contain multi-format content, including text, visual, audio, and video material. In particular, multi-format content is widely represented on Facebook, Twitter, Google+, LinkedIn, Tumblr, and other platforms, while visual and video content is mainly distributed through YouTube, Flickr, SlideShare, Pinterest, and Instagram [11].

When determining the format and form of content on university library social media, it is extremely important to consider various target segments, including students of different courses and specialties, teachers and researchers, graduate and doctoral students, administrative staff, as well as the wider academic community and the general public interested in the library's scientific and cultural projects.

The key difference between these segments is their active use of specific social networks. According to global statistics as of January 2025, Facebook is the largest platform in terms of user numbers, with approximately 3 billion users. YouTube is in second place with an audience of 2.53 billion people. Next, with identical figures of 2 billion users, are Instagram and WhatsApp, while TikTok occupies the next position with 1.59 billion users [1]. When it comes to age differentiation in social media use, there is a clear segmentation according to segments: the younger generation (schoolchildren and students) are active users of Instagram and TikTok, while people over the age of 25 remain active users of Facebook. This is confirmed, in particular, by the following statistics: the main Ukrainian audience for Meta products is people aged 25–45; as of early 2025, 37.1% of adults in Ukraine aged 18 and older used Instagram; the main Ukrainian age group on Instagram is users aged 18 to 44; Ukrainian TikTok users are mostly young people aged 18 to 34 [1].

Accordingly, it is important to consider the need for diverse content depending on the type/kind of social network, target segment, and information needs of the audience. The results of a study conducted by V. Kucherenko and L. Kyslyuk based on the scientific library of the Yaroslav Mudryi National Law University, the scientific and technical library of the National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", and the Central Scientific Library of V. N. Karazin Kharkiv National University show that despite the overall activity of these libraries on social networks (mainly Facebook, Instagram, and Telegram), some social networks lack content aimed at students, regular updates, and interactive tools [7].

The content of university library social media pages is unique in that it is focused on the academic and scientific activities of users, supporting the educational process, improving information and digital literacy, promoting research and academic achievements, as well as forming professional communities

and interactive communication with students, teachers, and scientists. Therefore, we can identify the following types of content on university library social

media pages: informational, educational, popular science, and communication.

Fig. 1. Types of social media content of a university library

The information content includes posts with event announcements, library news, information about resources, services, changes in operations, efficiency and regularity as key characteristics, etc. Based on the analysis of the Facebook pages of the Scientific and Technical Library of Lviv Polytechnic National University, the Scientific Library of Ivan Franko National University of Lviv, the L. Kanishchenko Library of Western Ukrainian National University, and the Scientific Library of Ostroh Academy National University, we note that most of the publications between September and November 2025 are informational in nature.

Educational content that helps improve users' information and digital literacy is important for university libraries. University libraries act as educational intermediaries, helping students and teachers work effectively with information, navigate digital resources, and adhere to the principles of academic integrity. Examples of such content include tips on searching for information in scientific databases, recommendations on formatting bibliographic references, and materials explaining academic ethics standards. Of particular importance in this context is the format of "microlearning" (short training modules) on social networks, which allows training materials to be presented in a concise, easy-to-understand form, ensuring effective knowledge acquisition in a digital environment.

In order to promote scientific research and academic achievements of the university, libraries can post popular science content on social media pages, which will help the library become a kind of mediator

between science and society. It is extremely important to use this type of content from the perspective of the fundamental principles of open science, which provides broad access to scientific data, publications, and research, promotes transparency in scientific processes, and encourages public engagement in academic activities. Through popular science content, the university library can not only inform users about the latest scientific achievements, but also encourage their participation in scientific life, increase interest in academic disciplines, and foster a culture of scientific literacy among a wide audience.

In addition, popular science content on the university library's social media accounts plays an important role in shaping its image, as it demonstrates the educational and scientific institution's activity and innovation, highlights its academic achievements, and contributes to the formation of a positive perception among students, teachers, and the general public. By disseminating accessible and interesting scientific information, the library helps the university emphasise its status as an open, modern, and progressive centre of knowledge, strengthens the reputation of the academic institution, and builds trust in its scientific and educational initiatives.

The last type of content, which has become the answer to the requests of all target audience segments, is communication. It is based on the dialogical nature of social media, allowing the library not only to inform users, but also to actively interact with them. Such forms of interaction include surveys, comments, interactive materials, and stories that encourage users to participate in the life of the library. Communication

content helps build an online community around the library, bringing together students, teachers, researchers, and a wider audience with shared interests. In addition, feedback obtained through such interactive tools is an important element of content management, allowing the library to adjust its publication strategy in line with user needs and preferences.

Based on the types of content identified on library social media pages, we conclude that publishing content in accordance with a pre-determined content plan will enable libraries to effectively engage users, support their academic and informational needs, increase their level of information and digital literacy, promote science and cultural values, and shape a positive image of the library in the digital environment. and their reasonable combination allows us to formulate the concept of “social media content of a university library”: a set of informational (aimed at transmitting relevant and useful information to users), educational (aimed at improving information and digital literacy), popular science (promoting science, research, and academic achievements), and communication materials (facilitating interaction with users and community building) created or distributed by the

library on social networks to inform, engage, and support users in the digital environment.

Conclusions. Social media content from university libraries is a key element of the modern digital media space, ensuring effective interaction with users and forming the basis for strategic communication. Its significance lies in comprehensively satisfying the informational, educational, scientific, and social-communication needs of the audience, stimulating the activity of students, teachers, and scientists, as well as promoting professional development and knowledge exchange. Social media content supports users' academic needs through educational and informational materials, promotes information and digital literacy, and popularises scientific research and cultural initiatives. In addition, it plays an important role in shaping a positive image of the library as a modern, innovative, and socially active centre of knowledge. Prospects for further research lie in the systematic analysis of cases, content strategies, and the evaluation of the effectiveness of social media content for different audience segments, which will allow for the improvement of approaches to planning and managing digital content in the library sector.

References

1. Balovsiak, N. (2025, March 19). Internet, social networks, streaming and video: The most interesting insights from the Digital 2025 report on interaction with digital technologies. *Mediamaker*. <https://mediamaker.me/najczikavishe-zi-zvitu-digital-2025-pro-vzayemodiyu-z-czyfrovymy-tehnologiyamy-16257/> [in Ukrainian].
2. Byrkovych, T.I., & Morozova, Ya.A. (2024). Features of using social networks for promoting library resources. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv*, 1, 56–62 [in Ukrainian].
3. Vovk, N.S. (2022). Use of library pages in social networks for moral and informational support of readers in March–April 2022. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 61, 94–105 [in Ukrainian].
4. Dosenko, A. (2020). Modern media content of communication platforms. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*, 31(70), 3(part 3), 205–209 [in Ukrainian].
5. Komova, M.V., & Primakova, D.I. (2023). Multimedia content of the blogosphere as a tool of informational influence. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, 76–88 [in Ukrainian].
6. Krasynskiy, O. (2025). Transformation of the role of libraries in the digital educational environment. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury*, 67, 138–153 [in Ukrainian].
7. Kucherenko, V. (2025). Social networks as a communication tool between university libraries and users under wartime conditions. In: *Liudyna, kultura, tekhnika v novomu tysiacholitti. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference*. Natsionalnyi aerokosmichnyi universytet “KhAI”, 105–108 [in Ukrainian].
8. Petrenko, O. (2024). Media space for the modern library: New opportunities and challenges. *Osvita Sumshchyny*, 4(64), 28–31 [in Ukrainian].
9. Matviichuk, O.Ye., & Soshynska, Ya.Ye. (Comps.). (2022). Modern forms and methods of meeting the information needs of users of educational libraries. Nilan-LTD [in Ukrainian].
10. Khrushch, S. (2022). Innovative media space of the modern library: Axiological guidelines of functioning. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk*, 9, 70–77 [in Ukrainian].
11. Yavorska, T. (2023). Social networks of libraries as an effective tool for promoting books and reading. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 4, 21–27 [in Ukrainian].

Список використаних джерел

1. Баловсяк Н. Інтернет, соцмережі, стримінги та відео. Найцікавіше зі звіту Digital 2025 про взаємодію з цифровими технологіями. *Медіамейкер*. 19.03.2025. URL: <https://mediamaker.me/najczikavishe-zi-zvitu-digital-2025-pro-vzayemodiyu-z-czyfrovymy-tehnologiyamy-16257/> (дата звернення: 06.01.2026).
2. Биркович Т. І., Морозова Я. А. Особливості використання соціальних мереж для просування бібліотечних ресурсів. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2024. № 1. С. 56–62. DOI: <https://orcid.org/10.32461/2226-3209.1.2024.302029>.
3. Вовк Н. С. Використання бібліотечних сторінок у соціальних мережах з метою морально-інформаційної підтримки читачів у березні – квітні 2022 року. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2022. Вип. 61. С. 94–105. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.061.09>.
4. Досенко А. Сучасний медійний контент комунікаційних платформ. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70). № 3. Ч. 3. С. 205–209. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-3/32>.
5. Комова М. В., Прімакова Д. І. Мультимедійний контент блогосфери як інструмент інформаційного впливу. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 76–88. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2023.290989>.
6. Красинський О. Трансформація ролі бібліотек у цифровому освітньому середовищі. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. Вип. 67. С. 138–153. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.067.10>.
7. Кучеренко В. Соціальні мережі як інструмент комунікації між бібліотеками ЗВО та користувачами в умовах війни. *Людина, культура, техніка в новому тисячолітті* : збірник тез наукових доповідей XXVI міжнародної науково-практичної конференції. Харків : Національний аерокосмічний університет «ХАІ», 2025. С. 105–108.
8. Петренко О. Медіа-простір для сучасної бібліотеки: нові можливості та виклики. *Освіта Сумщини*. 2024. № 4 (64). С. 28–31.
9. Сучасні форми і методи забезпечення інформаційних потреб користувачів освітнянських бібліотек : метод. рек. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; авт.-упоряд. О. Є. Матвійчук, Я. Є. Сошинська ; наук. ред. Л. О. Пономаренко. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2022. 74 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітнянських бібліотек» ; вип. 27).
10. Хрущ С. Інноваційний медіапростір сучасної бібліотеки: аксіологічні орієнтири функціонування. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 9. С. 70–77. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.9.2022.259153>.
11. Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 21–27. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4\(321\).21-27](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2023.4(321).21-27).

Стаття надійшла до редакції 09.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 20.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

UDC 027.6:004.738:37

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356328

Цитування:

Fedoruk O., Zubarieva M. (2026). Modern Approaches to Automating Library Processes in Higher Education Institutions. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 13–22 [in English].

Федорук О. М., Зубарева М. А. Сучасні підходи до автоматизації бібліотечних процесів у закладах вищої освіти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 13–22.

Fedoruk Olesia,
Doctor of Philosophy (PhD),
Senior Lecturer at the Department
of Information and Documentary Communications,
National University of Ostroh Academy
<https://orcid.org/0000-0001-7646-9604>
olesia.fedoruk@oa.edu.ua

Zubarieva Mariia,
Candidate of Science in Social Communications,
Associate Professor, Department
of Information and Document Communications,
National University of Ostroh Academy
<https://orcid.org/0000-0001-7178-7849>
mariia.zubarieva@oa.edu.ua

MODERN APPROACHES TO AUTOMATING LIBRARY PROCESSES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The purpose of this article is to analyse the current state of implementation of electronic document management in the automation of library processes in Ukraine and to determine the functional capabilities and challenges of using automated library information systems. The methodological basis of the study consists of methods of analysis and synthesis, comparative analysis, generalisation of regulatory and legal sources, and practical experience of university libraries. The study found that the automation of library processes in higher education institutions covers a range of interrelated areas, including electronic cataloguing, automated accounting and preservation of collections, management of electronic information resources, organisation of remote access to scientific materials, and digitisation of internal document flow. It was found that the introduction of automated library systems contributes to increasing the efficiency of library operations, reducing the routine workload on staff, optimising management decisions, and expanding the range of electronic services for users. The scientific novelty of the article lies in the fact that it has been proven that the level of automation efficiency directly depends on the integration of library technologies with the information infrastructure of a higher education institution and the consistency of digital solutions with its overall development strategy. It has also been established that the comprehensive implementation of automated processes increases the resilience of library activities to external challenges and ensures the continuity of information services in conditions of limited physical access. Conclusions. The study confirmed that the implementation of electronic document management and automated library information systems is a key prerequisite for the effective operation of higher education libraries in the context of digital transformation and external challenges. It has been established that comprehensive automation of library processes ensures increased efficiency in information resource management, improved quality of library and information services, and expanded opportunities for remote access to scientific content. It has been proven that the effectiveness of digital transformations in the library sector directly depends on the level of integration of electronic document management with the information infrastructure of the higher education institution, the availability of adequate human and technical resources, as well as the systematic improvement of the digital competencies of library staff.

Keywords: digital transformation, automated library information systems, information services, academic libraries, library management.

Федорук Олеся Михайлівна,
докторка філософії,
старша викладачка кафедри
інформаційно-документних комунікацій
Національного університету «Острозька академія»

Зубарева Марія Анатоліївна,
кандидат наук з соціальних комунікацій,
доцент кафедри
інформаційно-документних комунікацій,
Національного університету «Острозька академія»

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АВТОМАТИЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ПРОЦЕСІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Метою статті є аналіз сучасного стану впровадження електронного документообігу в автоматизацію бібліотечних процесів в Україні та визначення функціональних можливостей і проблем використання автоматизованих бібліотечних інформаційних систем. **Методологічну основу** дослідження становлять методи аналізу та синтезу, порівняльний аналіз, узагальнення нормативно-правових джерел і практичного досвіду університетських бібліотек. У результаті дослідження встановлено, що автоматизація бібліотечних процесів у закладах вищої освіти охоплює комплекс взаємопов'язаних напрямів, зокрема електронну каталогізацію, автоматизований облік і збереження фондів, управління електронними інформаційними ресурсами, організацію дистанційного доступу до наукових матеріалів та цифровізацію внутрішнього документообігу. Виявлено, що впровадження автоматизованих бібліотечних систем сприяє підвищенню оперативності бібліотечних операцій, зниженню рівня рутинного завантаження на персонал, оптимізації управлінських рішень і розширенню спектру електронних сервісів для користувачів. **Наукова новизна** статті виявляється в тому, що доведено рівень ефективності автоматизації іноді залежить від інтеграції бібліотечних технологій з інформаційною інфраструктурою закладу вищої освіти та узгодженості цифрових рішень із загальною стратегією його розвитку. Також встановлено, що комплексне впровадження автоматизованих процесів забезпечує стійкість бібліотечної діяльності до зовнішніх викликів і забезпечує безперервність інформаційного обслуговування в умовах обмеженого фізичного доступу. **Висновки.** У ході дослідження підтверджено, що впровадження електронного документообігу та автоматизованої діяльності бібліотечних інформаційних систем є ключовою передумовою ефективною бібліотеки закладів вищої освіти в умовах цифрової трансформації та зовнішніх викликів. Встановлено, що комплексна автоматизація підвищення бібліотечних процесів забезпечує оперативність управління інформаційними ресурсами, підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування та розширення можливостей віддаленого доступу до наукового контенту. Доведено, що результативність цифрових перетворень у бібліотечній сфері залежить від рівня інтеграції електронного документообігу з інформаційною інфраструктурою закладу вищої освіти, наявності належного кадрового та технічного забезпечення, а також системного підвищення цифрових компетентностей бібліотечних працівників.*

Ключові слова: цифрова трансформація, автоматизовані бібліотечні інформаційні системи, інформаційне обслуговування, наукові бібліотеки, управління бібліотечною діяльністю.

Relevance of the research topic. In the current context of the development of the information society and the digitisation of higher education, academic libraries are undergoing significant transformations related to the need to modernise traditional forms of work and introduce digital technologies. At the global level, the automation of library processes is seen as a strategic tool for improving the efficiency of information resource management, ensuring continuous access to scientific knowledge, and expanding electronic services for the academic community. In the context of global challenges, in particular pandemic and security restrictions, digital library services have become crucial for ensuring the sustainability of

educational and scientific processes [5; 6]. At the same time, strategic approaches to the digital development of academic libraries emphasise the importance of long-term planning, institutional support, and alignment with national educational priorities.

The relevance of this study is determined by the need to summarise modern approaches to the automation of library processes in higher education institutions and to determine their role in the context of the digital transformation of the library sector. The purpose of the article is to analyse modern approaches to the automation of library processes in higher education institutions and to identify the key directions, advantages, and limitations of their implementation. To

achieve this goal, the following research tasks have been identified: to analyse the current state of automation of library activities; to summarise scientific approaches to the implementation of automated library information systems; to outline the problems and prospects for the development of automation of libraries in higher education institutions. The scientific novelty of the work lies in a comprehensive analysis of the automation of library processes as a multi-dimensional phenomenon that combines the technological, organisational, and managerial aspects of the digital development of libraries.

Analysis of research and publications. The issue of automating library processes in higher education institutions is widely represented in contemporary scientific research covering theoretical, technological, organisational, and regulatory aspects of library development in the context of digital transformation. In the works of domestic and foreign scientists, automation is considered a key tool for modernising library activities and improving the quality of information services for users.

V. Dobrovolska & L. Cherednyk [5] have made a significant contribution to the study of the digital transformation of libraries in Ukraine, focusing on the innovative activities of libraries in the context of the development of a digital society. O. Ivashkevych [6] analyses the current state of library digitization and identifies prospects for their development, taking into account global information trends. O. Kuzmenko [8] examines the transformation of library functions in the digital space, emphasising the transition of libraries from traditional information centres to multi-functional digital platforms.

A separate area of scientific research is devoted to the implementation of innovative library models and the adaptation of library services to the needs of new generations of users. Thus, T. Hrachak [4, 27] defines the guidelines for the development of libraries in the Generation Z environment, emphasising the importance of digital services and interactive forms of communication. In addition, O. Onyshchenko [12] examines the problems of adapting libraries to “digital life” and, in previous studies, analyses changes in the forms of library work in interaction with the digital generation of users.

The practical aspects of implementing automated systems in library activities are highlighted in works devoted to the experience of specific library institutions. In particular, V. Hlukhenka [3] analyses the state of implementation of the latest information technologies at the Scientific Library of Khmelnytskyi National University, and also reveals the features of the implementation of Aleph ALIS at the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv [2]. The issue of choosing free and open ALIS, in

particular Koha, is discussed in the materials of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine [1].

Research on the use of cloud technologies in library activities is of significant importance. M. Oleksyn, N. Kunanets & R. Bilousova [11] consider cloud services to be an effective tool for storing and managing library resources, and research on cloud technologies plays an important role in improving the efficiency of electronic libraries [20].

The automation of library management processes, in particular the introduction of electronic document management, is the subject of research in both library science and document science. YU Kotsiuk & YU Danylets [7] analyse trends in the implementation of electronic document management systems in higher education institutions, while O. Pluzhnyk [13] studies the effectiveness, security, and innovative potential of electronic document management in the activities of modern libraries. The theoretical and legal foundations of the functioning of electronic document management systems are revealed in the works of V. Politanskyi [14].

In the context of global technological innovations, foreign studies demonstrate the impact of the latest library technologies on the quality of educational processes and academic communications. Thus, Çiplak & Yildirim [21] investigate the use of the Selenium Library in the educational environment, demonstrating the possibilities of automating information resources in the academic world.

Regulatory acts governing the activities of libraries and electronic document management are of significant importance for the study of library process automation [16; 17], as well as laws in the field of electronic documents, information protection, and personal data form the legal basis for the digital transformation of libraries [18].

Thus, analysis of scientific sources indicates the complex nature of research into the automation of library processes, but at the same time reveals the need to generalise modern approaches to the automation of libraries in higher education institutions, taking into account technological, organisational, and managerial aspects, which determines the relevance of this study.

The purpose of the study is to conduct a comprehensive analysis of modern approaches to the automation of library processes in higher education institutions in Ukraine based on the implementation of electronic document management and automated library and information systems, in order to assess their functional capabilities, effectiveness of use, level of integration into the information infrastructure of universities, as well as to identify key advantages, limitations, and prospects for the further development of the digital transformation of library activities.

Presentation of the main material. The study resulted in a comprehensive analysis of the current state of implementation of electronic document management and automation of library processes in scientific libraries in Ukraine, using the examples of the Scientific Library of the National University of Ostroh Academy (NUOA) and the Scientific Library of Khmelnytskyi National University (KNU). The main focus was on the functional capabilities of automated library and information systems, the effectiveness of their use, as well as the problems and challenges that arise during the integration of innovative digital technologies into library activities.

The analysis showed that the legal framework for the application of electronic document management in Ukraine, including library activities, is sufficiently developed. However, when comparing traditional (paper) and digital document management, it was found that most processes continue to be carried out in paper format. One of the fundamental obstacles (Fig. 1) to full automation is limited funding, which complicates the purchase of licensed software, equipment upgrades, and support for modern versions of systems.

An analysis of the functioning of the ALIS showed that the use of electronic document management systems can significantly improve the efficiency of libraries. In particular, the implementation of the Koha ALIS at the NUOA and the UFD/Library at KNU automates such key processes as the registration of new acquisitions, cataloguing, inventory accounting, processing of user requests, and integration with electronic resources.

At the same time, analysis of library practices reveals significant advantages of using ALIS (Fig. 2).

At NUOA, the automation of library processes began in 2002 with the introduction of the Koha library management system. The system integrates with other university platforms, including Moodle and UM system, creating a unified information environment for students and faculty. The system interface is designed with usability in mind, providing quick and convenient access to library resources. A search for the keyword "library" yielded 540 results, the first of which provides detailed information about the publication, authors, physical location, status, and barcode.

At Khmelnytskyi National University, the automation of library processes began with the use of the automated library and information system "UFD/Library" in 1999. The system allows for centralised storage of document metadata and automated searches by various criteria, including author, title, year of publication, UDC, ISBN, document type,

language, and availability of electronic copies. As a result, a search for the keyword "library" returned 814 results, which indicates the high level of detail of the system and its effectiveness in navigating the collection.

Given the automation of library activities through the use of electronic document management, it is important to systematically and promptly inform users about new additions to the library collection and to ensure fast navigation through the online system. Within the framework of the analysis of the use of the Koha ALIS in the Scientific Library of the NUOA, the implementation of an interactive and at the same time visual presentation of new acquisitions was revealed. We note that it is presented in the form of a dynamic carousel view, which contains the cover, title, authors and publications (Fig. 3).

It should be emphasised that in order to access and use the library's collection, including all services available in its activities, a library document called a user form is required. In this regard, the section "Your personal data" of the ALIS "Koha" NUOA, which functions as an electronic user form, deserves attention, especially since this section contains key information about the reader.

It should be noted that the following data segmentation has been traced: library (library card number, expiration date, home address of the library, category); identity (personal data is indicated); primary and alternate address (detailed information about the place of residence, from the street number to the postal code); contact and alternate information (phone number, email address, and other means of communication); identity document (type of identity document, e.g., Ukrainian passport or ID card).

Additionally, we would like to note that the Scientific Library of Khmelnytskyi National University has not updated its software in recent years. Therefore, version 2.5.18 is currently in use. This is directly related to the fact that the library does not have the financial means to purchase a new version.

In the context of library activities, we considered key aspects that allowed for comprehensive automation of library processes. These include centralised metadata storage and search systems. This is because documents are registered in a single system database using the systematisation and classification of information about a specific document. Incidentally, there are two search options: abbreviated and expanded. Note that the abbreviated list of fields is filtered by the following criteria: author, document title, year of publication, language, document type, subject, classifiers, and availability of an electronic copy (Fig. 4).

Key obstacles to the implementation of electronic document management in the automation of library processes

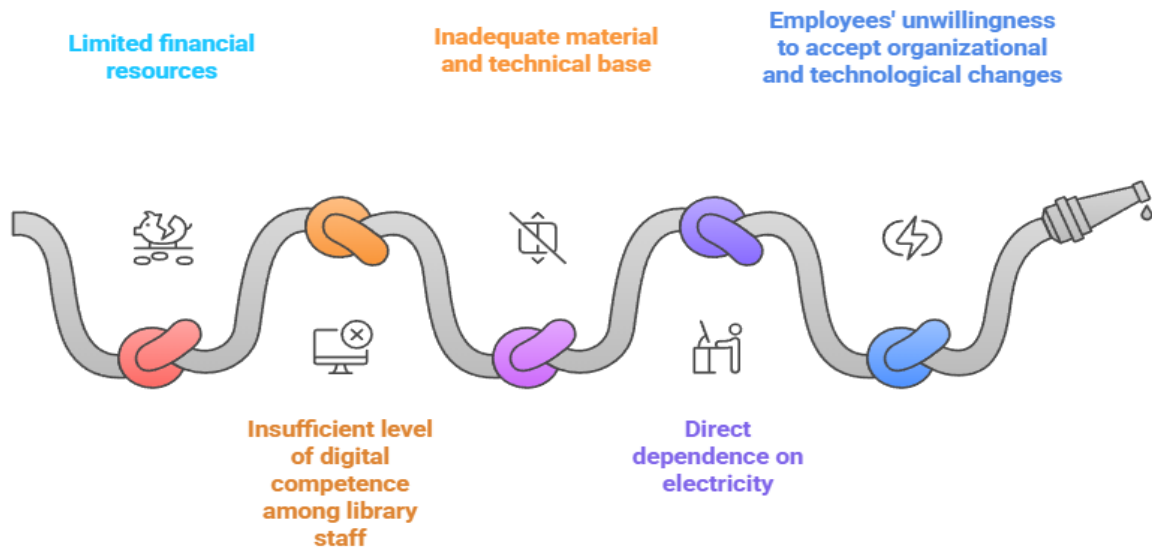

Figure 1. Key obstacles to the implementation of electronic document management in the automation of library process

Source: developed by the author

Advantages of using ALIS in library institutions by automating library processes through electronic document management

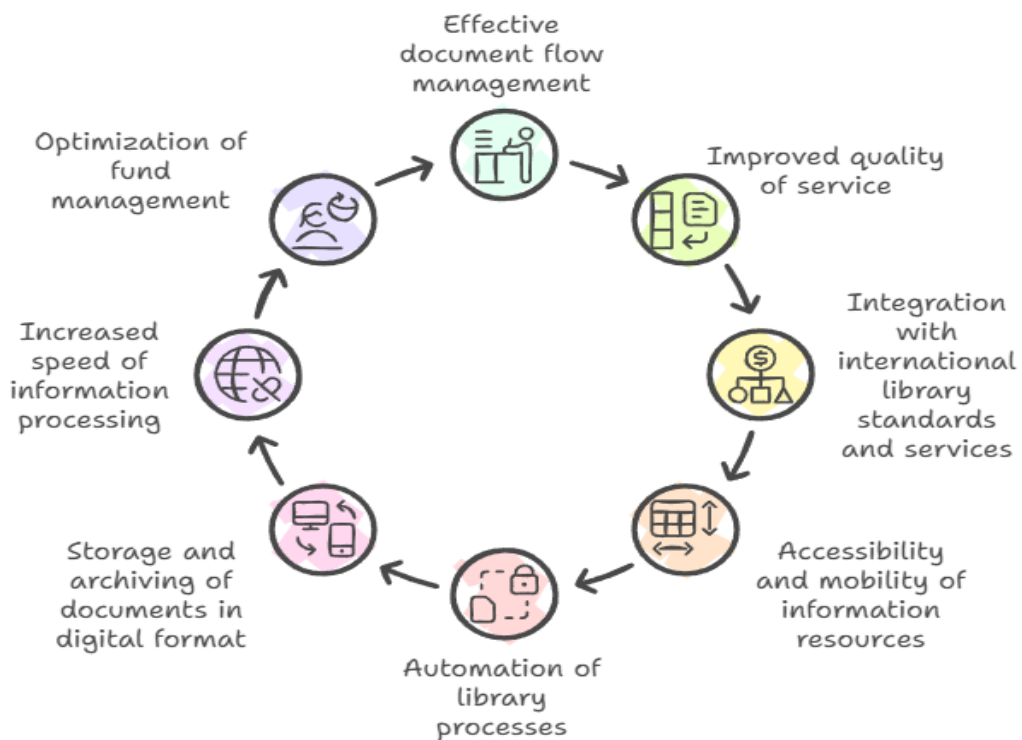

Figure 2. Advantages of using ALIS in library institutions by automating library processes through electronic document management

Source: developed by the author

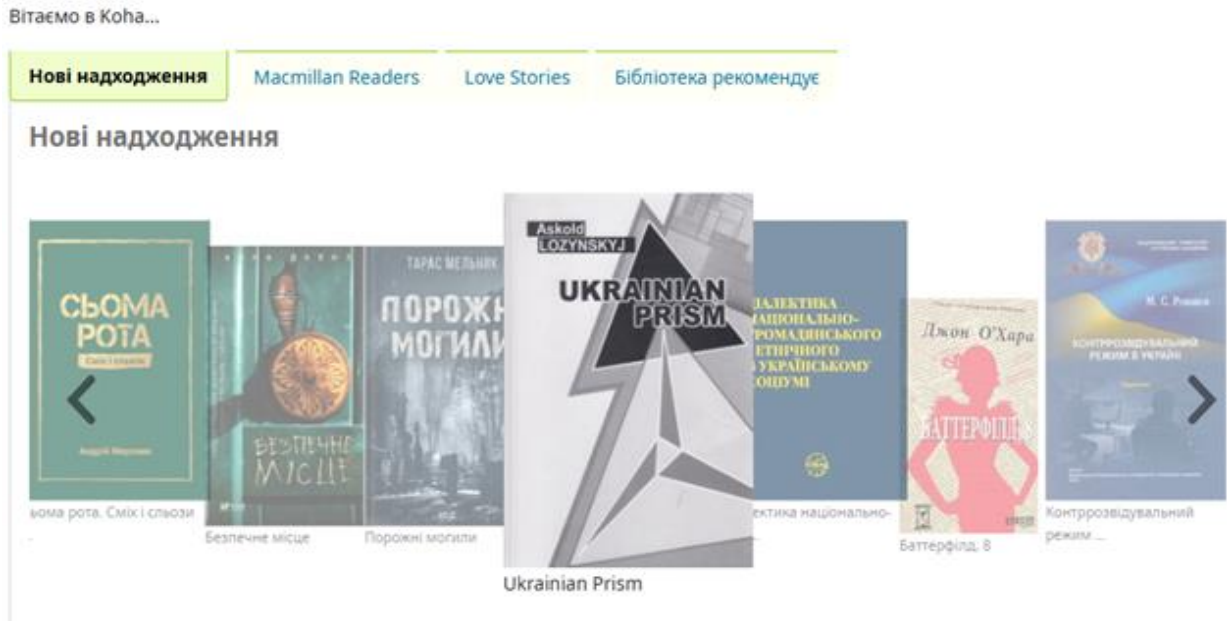

Figure 3. Presentation of new acquisitions in Koha at the Scientific Library of the National University of Ostroh Academy

Source: [9]

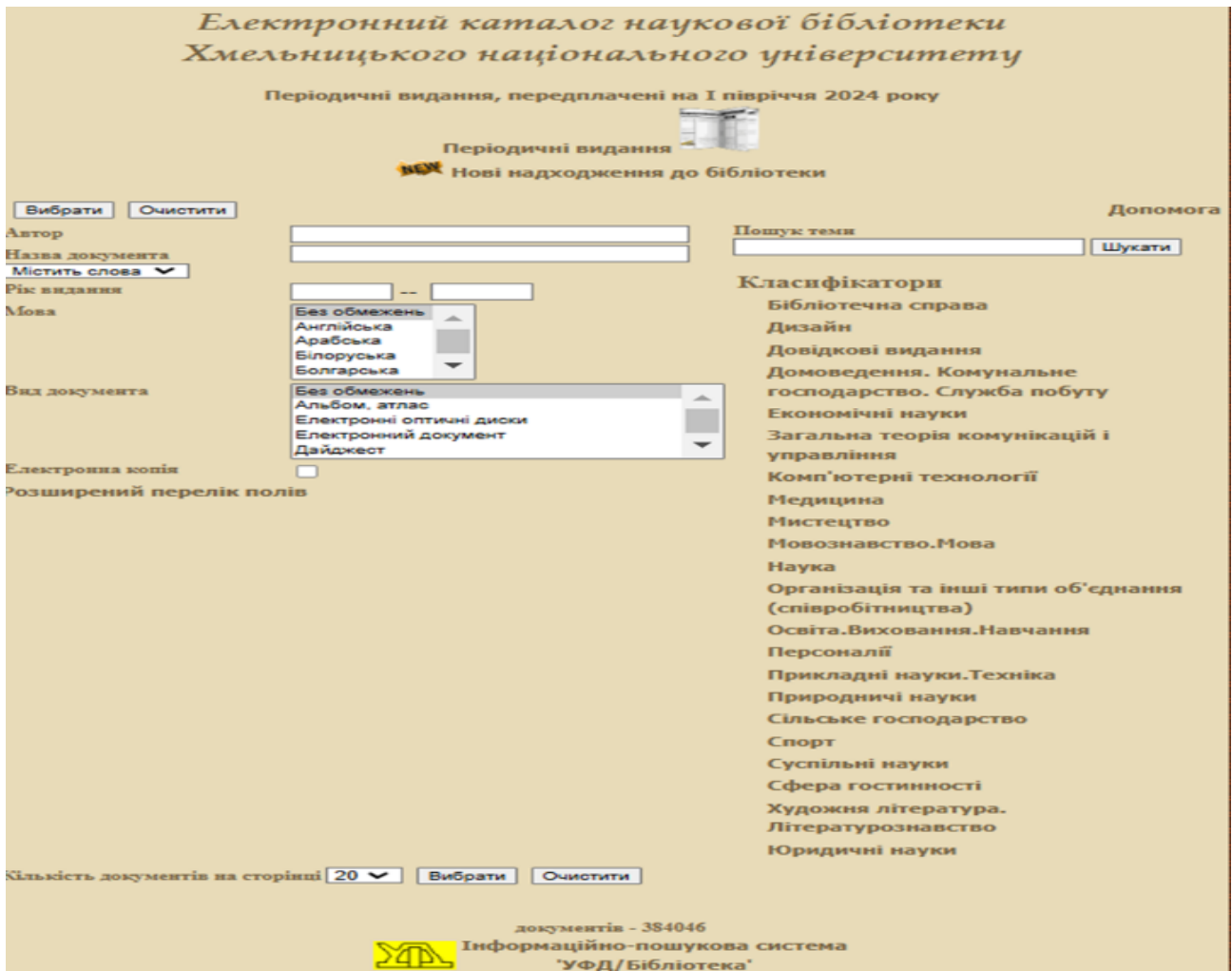

Figure 4. Abbreviated list of fields in the ALIS "UFD/Library" of the Scientific Library of Khmelnytskyi National University

Source: [19]

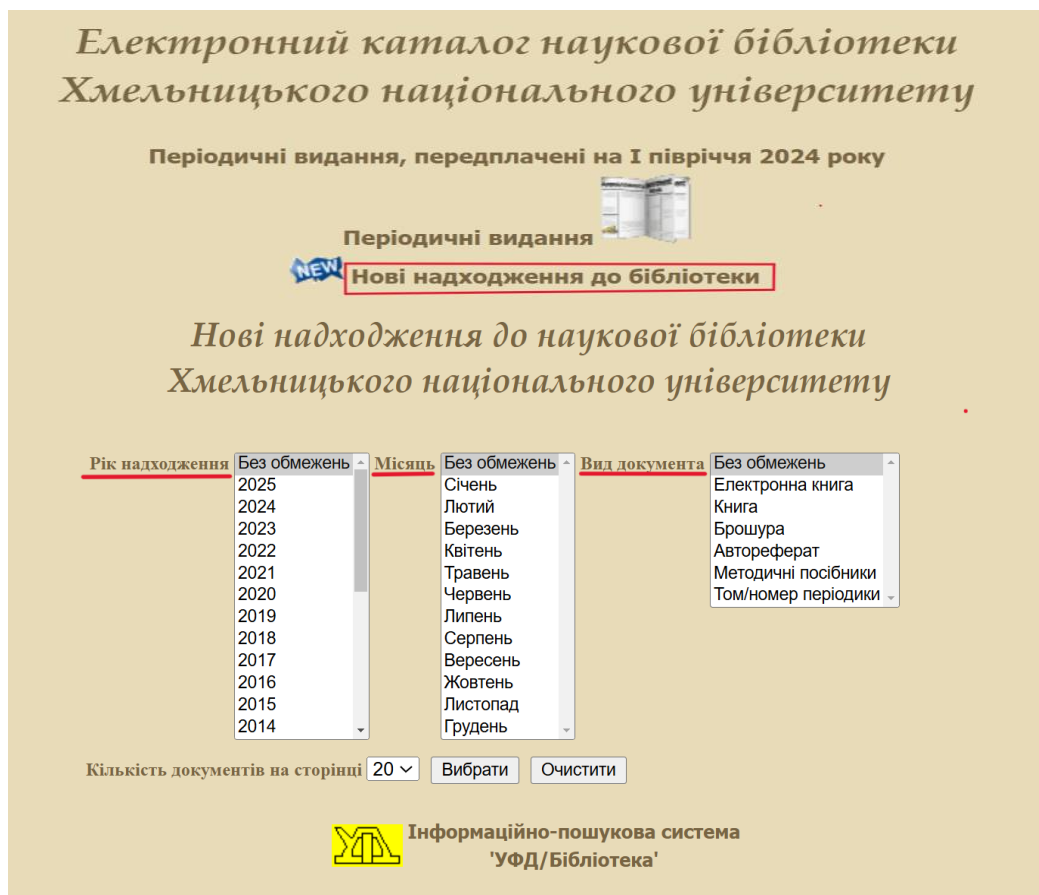

Figure 5. Display of new acquisitions to the Scientific Library of Khmelnytskyi National University in the ALIS “UFD/Library”

Source: [19]

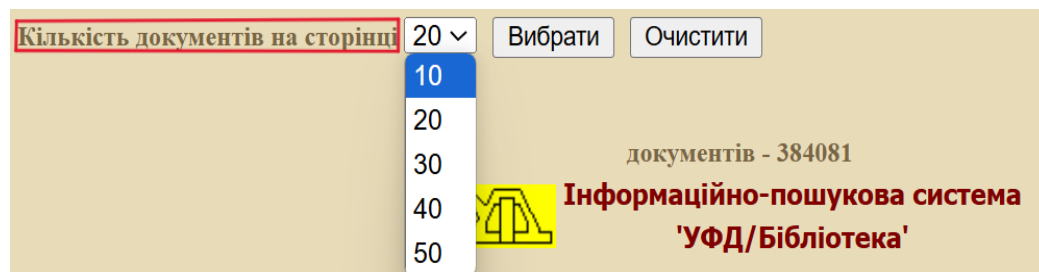

Figure 6. Flexibility of search results display settings in the UFD/Library ALIS of the Scientific Library of Khmelnytskyi National University

Source: [19]

Another important aspect of the library collection is the ability to track new arrivals, as the library of the National University of Ostroh Academy does not have this functionality. However, the formats differ, so the information is filtered by year of arrival, month, and type of document. This ultimately allows for the rapid identification of documents and ensures that users have access to up-to-date information (Fig. 5).

Of particular importance is the flexibility of search results display settings, which allow users to specify the number of documents per page according to their individual needs. This allows for the management of information flows. In turn, this allows the system to be adaptive in its use, taking into account the variety of devices such as smartphones, tablets, and

computers (Fig. 6).

An analysis of the functional capabilities of both ALIS systems shows that both systems support: integration of the electronic catalogue and physical collection; automatic processing of user requests; tracking of new arrivals; segmentation of user data for effective service; generation of statistical and analytical reports for evaluating library activities.

A comparative analysis of the two libraries shows that the key factor in the effectiveness of an ALIS is the level of adaptation of the system to the needs of a particular library and its users. At the National University of Ostroh Academy, integration with the university's educational platforms has been implemented, providing students with continuous

access to library resources even in a remote format. At Khmelnytskyi National University, despite funding constraints and outdated software, the UFD/Library system provides centralised data storage, automated search, and library collection management capabilities.

It should be noted that in both cases, the implementation of ALIS led to:

- increased efficiency in library resource management;
- reduced time for processing user requests;
- easier access to electronic resources;
- integration with international standards and data exchange protocols.

Compared to studies of other Ukrainian and foreign libraries, the results of our analysis confirm that automation of processes based on electronic document management significantly improves information resource management, reduces the time spent on data processing, and increases user satisfaction [15]. It is also important to note that the integration of ALIS into the work of libraries creates the conditions for further digitisation, including the introduction of artificial intelligence tools, electronic resource management (ERM) systems, and chatbots for automatic request processing.

Thus, the study demonstrates that the automation of library processes in Ukraine is undergoing a gradual transformation. Despite the existing obstacles, current trends point to the need for further integration of digital technologies, which will improve the efficiency of user services, optimise fund management, and ensure the preservation of cultural heritage.

The scientific novelty of the study lies in a comprehensive understanding of the automation of library processes in higher education institutions as an integrated socio-technical system that combines electronic document management, automated library information systems, and the university's digital infrastructure. The work is the first to conduct a systematic comparative analysis of the functioning of the Koha and UFD/Library automated library information systems from the perspective of their role in ensuring electronic document management, library collection management, and the organisation of remote access to information resources in the context of digital transformation.

The understanding of the functional capabilities of automated library systems has been clarified and expanded by identifying key criteria for assessing the effectiveness of automation, in particular the level of integration with university information platforms, the adaptability of the interface to user needs, the flexibility of metadata management, and the provision of information security.

Conclusions. The study allowed for a comprehensive assessment of the implementation of electronic document management and automation of library processes in scientific libraries in Ukraine, using the examples of the Scientific Library of the National University of Ostroh Academy and the Scientific Library of Khmelnytskyi National University. An analysis of the functional capabilities of automated library and information systems demonstrated their high efficiency in meeting the information needs of users and optimising the work of libraries.

The study found that the use of ALIS significantly reduces the time required to process library requests, improves the accuracy of searches and collection management, provides remote access to electronic resources, and ensures integration with international cataloguing standards (MARC, UNIMARC, ISBD). A comparative analysis of the Koha (National University of Ostroh Academy) and UFD/Library (Khmelnytskyi National University) systems showed that adapting ALIS to the specifics of a particular library and integrating it with educational platforms significantly improves the efficiency of user service and collection management.

The study also identified the main problems in implementing electronic document management: outdated equipment, limited funding, insufficient digital literacy among staff, and technical failures. The results show that the digitisation of libraries is not only a means of improving their efficiency, but also an important factor in ensuring the accessibility of scientific information, preserving cultural heritage, and integrating Ukrainian scientific institutions into the international information environment.

Thus, the study confirmed the relevance of library digitisation as a component of the strategic development of higher education institutions and opens up new directions for further scientific work in the field of information and analytical technologies and electronic document management.

References

1. V. I. Vernadsky National Library of Ukraine. Free ABIS – free open source software. (n.d.). <http://nbuv.gov.ua/node/1336> [in Ukrainian].
2. Implementation of Aleph ALIS at the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv. (2020). https://prezi.com/_-kofyuwn8nf/aleph/ [in Ukrainian].
3. Hlukhenka, V. (2019). The current state of implementation of the latest information technologies in the Scientific Library of Khmelnytskyi National University. <http://library.khmn.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/2012/>

glu_suc.htm [in Ukrainian].

4. Hrachak, T. (2019). Guidelines for library development in the Generation Z environment. *Ukrainian Journal of Library and Information Science*, 3, 20–35 [in Ukrainian].
5. Dobrovolska, V., & Cherednyk, L. (2023). Innovative activities of libraries in the digital society. *Library science. Documentation science. Informology*, (1), 5–11 [in Ukrainian].
6. Ivashkevych, O. (2021). Digital transformation of Ukrainian libraries: current situation and prospects. *Library science. Documentation science. Informology*, (2), 50–56 [in Ukrainian].
7. Kotsiuk, Yu., & Danylets, Yu. (2016). Electronic document management systems in higher education institutions: trends and prospects for implementation. *Scientific Notes of the National University "Ostrog Academy". Series "Economics"*, 1(29), 71–75 [in Ukrainian].
8. Kuzmenko, O. (2021). Transformation and expansion of library functions in the modern digital space. *Library science. Documentation science. Informology*, (3), 38–44 [in Ukrainian].
9. Scientific Library of the National University of Ostroh Academy. (n.d.). <https://koha.oa.edu.ua/> [in Ukrainian].
10. Ovsiienko, A., & Dubovchuk, M. (2024). Implementation of electronic document management in the enterprise management system. *Economics. Management. Business*, 1(44), 87–93 [in Ukrainian].
11. Oleksyn, M., Kunanets, N., & Bilousova, R. (2024). Cloud services as a modern means of storing library resources. *Scientific works of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 70, 167–182 [in Ukrainian].
12. Onyshchenko, O. (2020). Adapting libraries to "digital life". *Library Bulletin*, (1), 3–8 [in Ukrainian].
13. Pluzhnyk, O. (2023). Electronic document management in modern library systems: efficiency, security, and innovation. *Society. Document. Communication. Series "Social Communications"*, 19, 198–212 [in Ukrainian].
14. Politskiy, V. (2021). Theoretical and legal foundations of the electronic document management system in Ukraine. *Law and society*, (1), 22–27 [in Ukrainian].
15. Concepts of ALIS and their role in the development of library technologies: lecture. (n.d.). http://moodle.dk.rv.ua/pluginfile.php/771/mod_resource/content/1/%D0%90%D0%91%D0%A2%20%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%202.pdf [in Ukrainian].
16. Law of Ukraine No. 1089-IX "On libraries and librarianship". (2022, January). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
17. Order of the Ministry of Culture of Ukraine No. 684 "On Approval of the Regulations on the Ukrainian Digital Library". (2018, August). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0970-18#Text> [in Ukrainian].
18. Law of Ukraine No. 3783-XI "On the protection of information in information and communication systems". (2024, June). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
19. Scientific Library of Khmelnytsky National University. (n.d.). http://lib.khnu.km.ua/asp/php/page_lib.php [in Ukrainian].
20. Cloud technologies as a means of improving the functioning of electronic libraries. (n.d.). http://lib.iitta.gov.ua/10477/1/Novichka_tezu2015%20%E2%84%961.pdf [in Ukrainian].
21. Çiplak, Z., & Yildirim, S. (2025). The use of selenium library in the academic world. In *Lecture Notes in Networks and Systems*, 411–424. doi:10.1007/978-981-96-8901-9_36 [in English].

Список використаних джерел

1. Безкоштовні АБІС – вільне відкрите програмне забезпечення. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського : вебсайт. URL: <http://nbuv.gov.ua/node/1336> (дата звернення: 05.01.2026).
2. Впровадження АБІС Aleph у Львівській національній науковій бібліотеці України імені Василя Стефаника. URL: https://prezi.com/_kofuywn8nf/aleph/ (дата звернення: 05.01.2026).
3. Глухенька В. О. Сучасний стан впровадження новітніх інформаційних технологій у Науковій бібліотеці Хмельницького національного університету. URL: http://library.khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/2012/glu_suc.htm (дата звернення: 05.01.2026).
4. Гранчак Т. Ю. Орієнтири розвитку бібліотек у середовищі покоління Z. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2019. Вип. 3. С. 20-35. DOI: <https://doi.org/10.31866/2616-7654.3.2019.169663>.
5. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5-11.
6. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50-56. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2021.238782>.
7. Коцюк Ю. А., Данилець Ю. О. Системи електронного документообігу у вищому навчальному закладі: тенденції та перспективи впровадження. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»*. 2016. № 1(29). С. 71-75.
8. Кузьменко О. І. Трансформація та розширення функцій бібліотек в сучасному цифровому просторі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 3. С. 38-44. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2021.238782>.

9805.3.2021.244715.

9. Наукова бібліотека Національного університету «Острозька академія». Коха : вебсайт. URL: <https://koha.oa.edu.ua/> (дата звернення: 05.01.2026).

10. Овсієнко А. С., Дубовчук М. В. Впровадження електронного документообігу в системі управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2024. № 1(44). С. 87-93. DOI: <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2024.010013>.

11. Олексин М., Кунанець Н., Білоусова Р. Хмарні сервіси як сучасний засіб зберігання ресурсів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 70. С. 167-182.

12. Онищенко О. Адаптація бібліотек до «життя в цифрі». *Бібліотечний вісник*. 2020. № 1. С. 3-8.

13. Плужник О. Електронний документообіг в системі роботи сучасних бібліотек: ефективність, безпека та інновації. *Соціум. Документ. Комунікація*. Серія «Соціальні комунікації». 2023. Вип. 19. С. 198-212.

14. Політанський В. С. Теоретико-правові засади системи електронного документообігу в Україні. *Право і суспільство*. №1. 2021. С. 22-27. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.4>.

15. Поняття про АБІС і їх роль у розвитку бібліотечних технологій. URL: http://moodle.dk.rv.ua/pluginfile.php/771/mod_resource/content/1/%D0%90%D0%91%D0%A2%20%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F%202.pdf (дата звернення: 05.01.2026).

16. Про бібліотеку та бібліотечну справу: Закон України [зі змінами, внесеними згідно із Законами № 1089-IX від 01.01.2022]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.01.2026).

17. Про затвердження Положення про Українську цифрову бібліотеку: Наказ міністерства культури України від 08.08.2018 № 684. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0970-18#Text> (дата звернення: 05.01.2026).

18. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах: Закон України [зі змінами, внесеними згідно із Законами № 3783-XI від 28.06.2024]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.01.2026).

19. УФД/Бібліотека. Наукова бібліотека Хмельницького національного університету: вебсайт. URL: http://lib.khnu.km.ua/asp/php/page_lib.php (дата звернення: 05.01.2026).

20. Хмарні технології як засіб підвищення функціонування електронної бібліотеки. URL: http://lib.iitta.gov.ua/10477/1/Novichka_tezu2015%20%E2%84%961.pdf (дата звернення: 05.01.2026).

21. Çiplak Z., Yildirim S. The use of selenium library in the academic world. In *Lecture Notes in Networks and Systems*. 2025. pp. 411-424. doi:10.1007/978-981-96-8901-9_36.

*Стаття надійшла до редакції 07.01.2026
Отримано після доопрацювання 11.02.2026
Прийнято до друку 18.02.2026
Опубліковано 31.03.2026*

УДК 027.7:025.5:[001.895:001.102]:021.61
DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356329

Цитування:

Горбань Ю. І., Куліш Ю. О. Інноваційна модель науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 23–30.

Horban Yu., Kulish Yu. (2026). Innovative Model of Scientific and Information Support for University Library Users. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 23–30 [in Ukrainian].

Горбань Юрій Іванович,
кандидат культурології, професор,
завідувач кафедри інформаційної діяльності
та зв'язків з громадськістю
Київського національного університету
культури і мистецтв
<http://orcid.org/0000-0001-5837-4409>
y.i.gorban@gmail.com

Куліш Юлія Олександрівна,
кандидат наук з соціальних комунікацій,
доцент кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<http://orcid.org/0000-0002-9612-5216>
yulia3kulish@gmail.com

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОРИСТУВАЧІВ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування та розроблення інноваційної моделі науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки, яка інтегрує цифрові ресурси, інформаційні сервіси та інструменти підтримки наукової комунікації з метою підвищення ефективності доступу до наукової інформації та підтримки освітньої і дослідницької діяльності користувачів. **Методи дослідження:** аналіз і синтез з метою узагальнення наукових підходів до науково-інформаційного забезпечення та інноваційної діяльності бібліотек; системний метод – для розгляду науково-інформаційного забезпечення як цілісної системи взаємодії ресурсних, технологічних і сервісних компонентів; метод моделювання для розроблення інноваційної моделі науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки; структурно-функціональний аналіз для визначення основних компонентів моделі та їх взаємозв'язків у процесі інформаційної підтримки наукової діяльності. **Наукова новизна** полягає у розробленні інноваційної моделі науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки, яка ґрунтується на інтеграції цифрових ресурсів, сервісів наукової комунікації, персоналізованого інформаційного обслуговування, навчання цифровій грамотності та аналітичного супроводу дослідницької діяльності. **Висновки.** Трансформація наукової комунікації та цифровізація інформаційних ресурсів зумовлюють необхідність оновлення підходів до науково-інформаційного забезпечення користувачів університетських бібліотек. Запропонована інноваційна модель ґрунтується на інтеграції взаємопов'язаних компонентів: інтегрованого доступу до цифрових ресурсів, підтримки наукової комунікації, персоналізованого інформаційного обслуговування, навчання цифровій грамотності, аналітичного супроводу та розвитку відкритого доступу. Реалізація моделі сприяє формуванню цілісного інформаційного середовища університету, забезпечує ефективні механізми доступу до наукових ресурсів і підвищує рівень інформаційної підтримки освітньої та дослідницької діяльності користувачів. Інтеграція зазначених компонентів дозволяє університетській бібліотеці виступати активним учасником наукової комунікації та важливим елементом інфраструктури цифрової науки.

Ключові слова: університетська бібліотека, наукова комунікація, цифрові технології у бібліотечній справі, інноваційна бібліотечна діяльність, наукові публікації, інформаційне обслуговування, користувач, інформаційні ресурси, цифровізація.

Horban Yurii,
Candidate of Cultural Studies, Professor,
Head of the Department of Information Activities and Public Relations,
Kyiv National University of Culture and Arts

Kulish Yuliia,
Candidate of Science in Social Communications, Associate Professor,
Department of Art Management and Information Technologies,
National Academy of Culture and Arts Management

INNOVATIVE MODEL OF SCIENTIFIC AND INFORMATION SUPPORT FOR UNIVERSITY LIBRARY USERS

*The purpose of the study is to theoretically substantiate and develop an innovative model of scientific and information support for university library users, which integrates digital resources, information services, and scientific communication support tools in order to improve the efficiency of access to scientific information and support the educational and research activities of users. **Research methods:** analysis and synthesis – generalisation of scientific approaches to scientific and information support and innovative activities of libraries; systematic method – for considering scientific and information support as an integrated system of interaction between resource, technological, and service components; modelling method – development of an innovative model of scientific and information support for university library users; structural and functional analysis – identification of the main components of the model and their interrelationships in the process of information support for scientific activities. **The scientific novelty** lies in the development of an innovative model of scientific and information support for university library users, based on the integration of digital resources, scientific communication services, personalised information services, digital literacy training, and analytical support for research activities. **Conclusions.** The transformation of scientific communication and the digitisation of information resources necessitate updating approaches to providing scientific and informational support to university library users. The proposed innovative model is based on the integration of several interrelated components: integrated access to digital resources, support for scientific communication, personalised information services, digital literacy training, analytical support, and the development of open access. The implementation of the model contributes to the formation of a holistic information environment at the university, provides effective mechanisms for accessing scientific resources, and increases the level of information support for users' educational and research activities. The integration of these components allows the university library to be an active participant in scientific communication and an important element of the digital science infrastructure.*

Keywords: university library, scientific communication, digital technologies in librarianship, innovative library activities, scientific publications, information services, user, information resources, digitisation.

Актуальність теми дослідження. У сучасному університетському середовищі бібліотеки поступово трансформуються з традиційних центрів зберігання книжкових фондів у багатофункціональні осередки науково-інформаційного забезпечення користувачів. Інтенсивне зростання обсягів наукових публікацій, цифровізація інформаційних ресурсів, поширення електронних баз даних і практик відкритого доступу істотно ускладнюють процес орієнтації користувачів у науковому інформаційному просторі. За таких умов студенти, аспіранти, викладачі та дослідники потребують не лише доступу до інформаційних ресурсів, а й професійної підтримки у пошуку, відборі та ефективному використанні релевантних наукових джерел.

Традиційні підходи до організації бібліотечно-інформаційного обслуговування не завжди

відповідають вимогам цифрової академічної комунікації. Це зумовлює необхідність переосмислення ролі університетської бібліотеки як активного учасника наукової інфраструктури університету, що забезпечує інтеграцію інформаційних ресурсів, розвиток сервісів підтримки досліджень, формування інформаційної грамотності та сприяння науковій комунікації. У цьому контексті актуальним є розроблення інноваційних моделей науково-інформаційного забезпечення користувачів університетських бібліотек, здатних забезпечити ефективну навігацію у цифровому інформаційному середовищі, підтримку освітньої та дослідницької діяльності і підвищення результативності академічної взаємодії.

Аналіз досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною основою подальших міркувань щодо розробки інноваційної моделі науково-

інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки є публікації українських дослідників, що відображають науковий дискурс щодо різних аспектів обраного нами предмету дослідження.

Звернімо увагу на системне дослідження Ю. Куліш [8], у якому дослідниця, обравши предметом вивчення наукометричну діяльність бібліотеки закладу вищої освіти (ЗВО) як інструмент оптимізації процесу управління науковими дослідженнями, розробила теоретико-методичні засади підвищення ефективності такої діяльності та розкрила структуру системи наукометричного супроводу науково-дослідної діяльності, окреслила її зовнішній та внутрішній контури, міжнародний, національний і локальний рівні функціонування та охарактеризувала особливості ресурсної, інструментальної та сервісної складників наукометричного супроводу дослідницької діяльності сучасного ЗВО.

Питання використання цифрових інструментів підтримки наукової комунікації у бібліотеках розглянуто у дослідженні М. Назаровець [12], де запропоновано базову структурну модель організації таких послуг. Модель включає процес наукової комунікації, користувачів, бібліотечні сервіси на основі цифрових інструментів, а також систему моніторингу рівня задоволеності користувачів результатами їх застосування.

Дослідниками пропонуються рекомендації щодо якісної інформаційної підтримки освіти та досліджень у бібліотеці університету [1] на основі системного та процесного підходів.

Системно-інтеграційний аспект розвитку бібліотек в середовищі цифрової науки у своїй монографії висвітлює В. Копанева [5], акцентуючи на трансформації бібліотек у повноправних учасників наукової діяльності. Дослідниця наголошує на ролі бібліотеки на всіх етапах дослідницького процесу – від збору й опрацювання первинних даних до генерації нових знань, що підкреслює функціональну інтеграцію бібліотек у наукову інфраструктуру.

З'ясуванню ролі бібліотек у супроводі сучасних систем управління науковою інформацією, які надають науковцям необхідні цифрові сервіси та ефективно підтримують цифрову наукову комунікацію, присвячено дослідження К. Лобузіню із співавторами [11].

На радикальну трансформацію наукової комунікації, створення нових знань через дослідження, їх поширення через навчання та публікації звертають увагу Т. Ярошенко, О. Сербін та О. Ярошенко [13], наголошуючи на потребі усвідомлення цінності дослідницьких даних, які надають багато нових можливостей не тільки для

подальших досліджень інших науковців у глобальному світі, а й для викладання, адміністрування, партнерства та стратегічного планування. Дослідниками зроблено висновок про необхідність участі у відкритих наукових практиках, відкривати наукові дані та наукові результати, зробити їх доступними для наукової спільноти й широкої громадськості

Інноваційні напрями діяльності бібліотек закладів вищої освіти у підтримці наукових досліджень висвітлюються у публікації І. Курганського [10]. Автор підкреслює, що діяльність бібліотек закладів вищої освіти є системоутворюючою у наукових комунікаціях, характеризується не тільки адаптованістю до потреб професорсько-викладацького складу та молодих дослідників, а й проактивністю, що є детермінантою успішних наукових комунікацій академічної спільноти університету.

Стаття Т. Костирко та І. Бондар [6] розкриває роль бібліотек ЗВО у створенні, веденні та актуалізації профілів науковців (ORCID, Google Scholar, Scopus, Web of Science) як інструментів підвищення публікаційної активності та іміджу вченого. У цьому процесі бібліотека виступає консультантом та ментором, сприяючи систематизації наукових доробків.

У публікаціях висвітлюється роль інформаційних ресурсів, що надаються університетськими бібліотеками у зміцненні освітніх та професійних програм у галузі інформаційних, бібліотечних та архівних досліджень [15].

Досвід освітянських бібліотек з інформаційного супроводу наукових досліджень з опорою на бібліометричні методи в умовах цифровізації висвітлено у публікації Н. Кропачевої [7]. Дослідниця представляє результати інформаційного огляду спеціальних бібліотек закладів вищої освіти, учасниць мережі освітянських бібліотек МОН України і НАПН України, стосовно застосування в їх діяльності бібліометричних методів та надання бібліометричних послуг, зокрема їх бібліографічні, організаційні, методичні, науково-інформаційні послуги.

У статті Г. Шемаєвої та А. Прилуцької [14] висвітлено нові ролі зарубіжних бібліотек у підтримці наукової комунікації в умовах розвитку відкритої науки, що виходять за межі їх традиційних функцій. У міжнародній практиці бібліотеки активно долучаються до виконання нових функцій у системі наукових комунікацій: у співпраці з дослідниками вони формують відкриті дослідницькі інфраструктури та сприяють поширенню багатозаповнених моделей відкритого доступу серед користувачів.

Дослідження останніх років демонструють, що бібліотеки перебувають у процесі глибокої

трансформації під впливом цифрового суспільства та інноваційних технологій. Так, В. Добровольська та Л. Чередник [3] підкреслюють необхідність осучаснення форм роботи бібліотек та прагнення до безперервного розвитку як ключового чинника адаптації до нових соціальних умов. Дослідниці акцентують, що лише постійне оновлення організаційних та технологічних процесів дозволяє бібліотекам залишатися актуальними для користувачів.

Питання готовності бібліотек на культурному, структурному, технологічному рівнях до прийняття й впровадження цифрових технологій, тобто її «цифрової зрілості», представлено у публікації І. Курганського [9]. Оцінка стану «цифрової зрілості» бібліотеки університету у проектуванні й функціонуванні інституційного репозитарію дає змогу комплексно врахувати технологічну готовність, готовність персоналу бібліотеки до розробки й функціонування репозитарію, готовність академічної спільноти до його використання та дасть змогу ефективного моніторингу та оцінювання рівня розвитку цифрового репозитарію бібліотеки університету.

Аналіз інноваційних трансформацій у бібліотеках закладів вищої освіти проводять В. Барабаш, Л. Глебова та О. Коломієць [1], які зазначають, що сучасні бібліотеки повинні поєднувати традиційні функції з активною участю у цифровому медіапросторі, забезпечуючи інтерактивність та персоналізовані сервіси для користувачів. Підкреслюється, що впровадження інноваційних практик підвищує ефективність обслуговування та сприяє зміцненню репутації бібліотеки в академічному середовищі.

Практичний аспект формування та використання інформаційних ресурсів в освітніх бібліотеках розглядають О. Григоревська із співавторами [4] та зазначають, що нова парадигма освіти стимулює розвиток сервісної діяльності бібліотек, спрямованої на спільне створення й ефективне використання сучасних інформаційних ресурсів для задоволення потреб користувачів. Такий підхід відображає зсув від пасивного накопичення знань до активного інформаційного супроводу освітніх процесів.

Узагальнюючи наведений аналіз зазначимо, що сучасна бібліотечна діяльність в умовах цифрового суспільства характеризується інтеграцією інноваційних технологій, трансформацією інформаційного образу бібліотеки та розвитком сервісної орієнтації. Водночас, дослідження демонструють, що успіх інноваційних змін залежить від комплексного поєднання технологічних, організаційних та кадрових чинників, що дозволяє бібліотекам ефективно реагувати на потреби

користувачів та брати активну участь у науково-освітньому процесі.

Метою дослідження є теоретико-методологічне обґрунтування та розроблення інноваційної моделі науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки, яка інтегрує цифрові ресурси, інформаційні сервіси та інструменти підтримки наукової комунікації з метою підвищення ефективності доступу до наукової інформації та підтримки освітньої і дослідницької діяльності користувачів.

Виклад основного матеріалу. Науково-інформаційне забезпечення користувачів університетської бібліотеки будемо розуміти як комплексну підтримку освітнього та наукового процесів, яка здійснюється через організацію доступу до бібліотечних фондів, електронних ресурсів, наукових баз даних, інституційних репозитаріїв, а також через надання інформаційно-бібліографічних та консультаційних сервісів. Таке забезпечення передбачає формування інформаційного середовища, у межах якого користувачі отримують можливість оперативного доступу до релевантних і структурованих наукових джерел.

У сучасних умовах цифровізації наукової діяльності та зростання обсягів інформаційних ресурсів традиційні форми інформаційного обслуговування потребують концептуального переосмислення. Багатокомпонентний характер науково-інформаційного забезпечення зумовлює необхідність його системного представлення у вигляді цілісної моделі, яка відображає взаємодію ресурсних, технологічних і сервісних складових бібліотечної діяльності.

Доцільною бачиться побудова інноваційної моделі науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки, у якій вона постає як інтегрована система організації інформаційних ресурсів, цифрових технологій і сервісів, спрямована на підтримку освітньої, наукової та дослідницької діяльності користувачів у цифровому інформаційному середовищі.

Компоненти запропонованої моделі виокремлено на основі аналізу наукових джерел, узагальнення сучасних практик діяльності університетських бібліотек та логіки організації процесів науково-інформаційного забезпечення користувачів. Відповідно, модель може бути представлена системою взаємопов'язаних компонентів:

1. Інтегрований доступ до цифрових ресурсів – створення єдиних платформ або інформаційних порталів, що об'єднують локальні бібліотечні ресурси, електронні журнали, наукові бази даних, інституційні та міжнародні репозитарії. Використання стандартизованих метаданих і засобів семантичної інтеграції забезпечує

ефективний пошук, навігацію та взаємопов'язаність інформаційних ресурсів.

2. **Підтримка наукової комунікації**, спрямована на розвиток цифрових середовищ для обміну науковими результатами та досвідом між студентами, аспірантами, викладачами й дослідниками. До таких інструментів належать академічні платформи взаємодії, тематичні форуми, блоги, а також спільні репозитарії дослідницьких матеріалів, що сприяють розвитку колективної наукової діяльності.

3. **Персоналізоване інформаційне обслуговування**, яке передбачає використання рекомендаційних сервісів та систем персоналізованих інформаційних сповіщень про нові наукові публікації відповідно до дослідницького профілю користувача. Адаптивні інтерфейси сприяють підвищенню зручності використання інформаційних ресурсів та оптимізації навігації у науковому інформаційному просторі.

4. **Розвиток цифрової грамотності** – організація освітніх заходів, спрямованих на формування компетентностей користувачів у сфері пошуку, критичного оцінювання та використання наукових джерел. Це можуть бути курси, тренінги, вебінари, а також методичні матеріали для самостійної роботи з інформаційними ресурсами.

5. **Інтегрований аналітичний супровід** – застосування інструментів аналізу наукових публікацій, моніторингу дослідницьких тенденцій та

інформаційної аналітики. Такі інструменти допомагають користувачам орієнтуватися у сучасному науковому дискурсі, формувати наукові огляди та визначати перспективні напрями досліджень.

6. **Відкритий доступ та партнерство**, спрямовані на розширення доступності наукових результатів через інтеграцію з міжнародними репозитаріями, розвиток політик відкритої науки та активізацію міжуніверситетського інформаційного співробітництва.

Інтеграція зазначених компонентів формує динамічну та масштабовану систему науково-інформаційного забезпечення, у межах якої ресурси, технології та інформаційні сервіси функціонують у взаємозв'язку. Такий підхід забезпечує повний цикл інформаційної підтримки користувача – від пошуку та доступу до джерел до їх аналітичного опрацювання, наукової комунікації та розвитку інформаційної компетентності.

Університетська бібліотека, як центр науково-інформаційного забезпечення, виступає центром інформаційного середовища, що підтримує академічну взаємодію, ефективний доступ до наукових публікацій та розвиток компетентності користувачів, функціонує на основі комплексної інтеграції цих компонент, кожна з яких спрямована на задоволення специфічних потреб користувачів. Узагальнену структуру взаємозв'язків між основними компонентами інноваційної моделі подано на рис. 1.

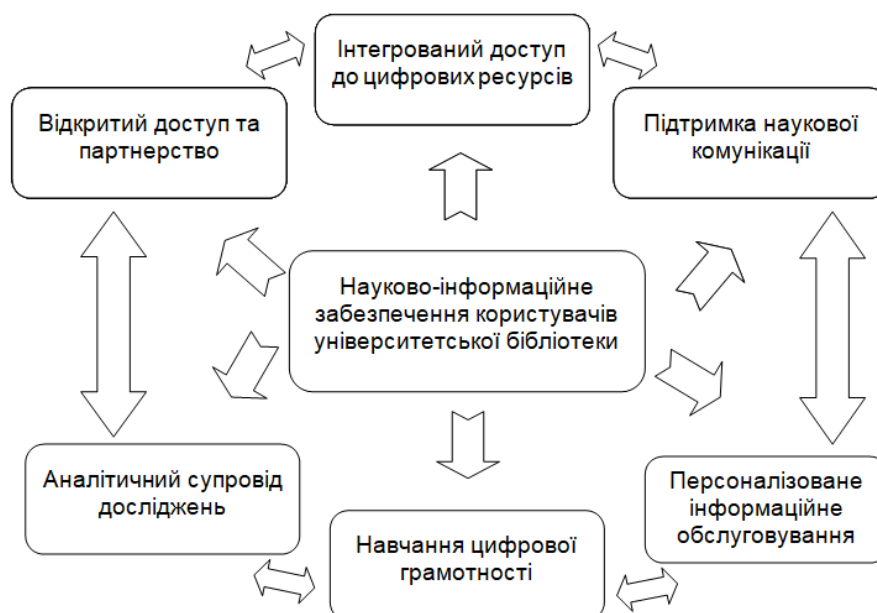

Рис. 1. Інноваційна модель науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки

Запропонована інноваційна модель науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки відображає системний підхід до організації інформаційної підтримки освітньої та дослідницької діяльності в умовах цифрового наукового середовища. Її концептуальна структура ґрунтується на інтеграції інформаційних ресурсів, цифрових технологій та сервісів наукової комунікації, що забезпечує комплексний характер інформаційної взаємодії між бібліотекою та користувачами. Упровадження такої моделі сприяє трансформації університетської бібліотеки з інституції, що переважно забезпечує доступ до ресурсів, у активний елемент наукової інфраструктури університету, орієнтований на підтримку дослідницьких процесів та розвиток інформаційної компетентності академічної спільноти.

Представлена інноваційна модель науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки демонструє можливості системної інтеграції інформаційних ресурсів, цифрових технологій та сервісних практик бібліотечної діяльності. Її концептуальна структура орієнтована на формування цілісного інформаційного середовища університету, що забезпечує ефективний доступ до наукових ресурсів, підтримку дослідницької комунікації та розвиток інформаційної компетентності користувачів.

Наукова новизна полягає у розробленні

інноваційної моделі науково-інформаційного забезпечення користувачів університетської бібліотеки, яка ґрунтується на інтеграції цифрових ресурсів, сервісів наукової комунікації, персоналізованого інформаційного обслуговування, навчання цифровій грамотності та аналітичного супроводу дослідницької діяльності. Узагальнення отриманих результатів дає змогу сформулювати такі висновки.

Висновки. Трансформація наукової комунікації та цифровізація інформаційних ресурсів зумовлюють необхідність оновлення підходів до науково-інформаційного забезпечення користувачів університетських бібліотек. Запропонована інноваційна модель ґрунтується на інтеграції взаємопов'язаних компонентів: інтегрованого доступу до цифрових ресурсів, підтримки наукової комунікації, персоналізованого інформаційного обслуговування, навчання цифровій грамотності, аналітичного супроводу та розвитку відкритого доступу. Реалізація такої моделі сприяє формуванню цілісного інформаційного середовища університету, забезпечує ефективні механізми доступу до наукових ресурсів і підвищує рівень інформаційної підтримки освітньої та дослідницької діяльності користувачів. Інтеграція зазначених компонентів дозволяє університетській бібліотеці виступати активним учасником наукової комунікації та важливим елементом інфраструктури цифрової науки.

Список використаних джерел

1. Барабаш В., Глебова Л., Коломієць О. Інноваційні трансформації бібліотек закладів вищої освіти. *Соціум. Документ. Комунікація*. 2023. Вип. 19. С. 10–36. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-19-10-36>.
2. Бруй О., Кулик Є., Сербін О. Процес якісної інформаційної підтримки освіти та досліджень у бібліотеці університету: рекомендації для впровадження моделі. Київ : Українська бібліотечна асоціація, 2020. 25 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/a408acb6-89d4-473a-9e66-725fd737b64f/content> (дата звернення: 05.01.2026).
3. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758>.
4. Інформаційні ресурси бібліотек закладів освіти: формування та використання : практ. посіб. / наук. ред. Л. О. Пономаренко. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2022. 181 с. URL: https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/Informatsiyni_resursy_bibliotek-2022.pdf (дата звернення: 05.01.2026).
5. Копанєва В. О. Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія : монографія. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 322 с.
6. Костирко Т. М., Бондар І. В. Профіль науковця в системах ідентифікації як показник публікаційної активності вченого: роль бібліотеки університету. *Бібліотечний меркурій*. 2023. Вип. 2(30). С. 113–124. DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291812](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291812).
7. Кропачева Н. М. Інформаційний супровід наукових досліджень з опорою на бібліометричні методи в умовах цифровізації: досвід освітянських бібліотек. *Бібліотечний меркурій*. 2024. Вип. 1(31). С. 135–146. DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2024.1\(31\).305540](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2024.1(31).305540).

8. Куліш Ю. О. Бібліотека закладу вищої освіти в системі наукометричного супроводу науково-дослідної діяльності : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03 / Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ, 2024. 16 с.

9. Курганський І. Підходи до розуміння «цифрової зрілості» для бібліотек університетів у впровадженні інституційного репозитарію. *Modern science and innovation: trends, challenges, and breakthroughs* : Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference. New York, May 23, 2025. New York : International Center of Scientific Research, 2025. P. 421–424. URL: <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2785> (дата звернення: 05.01.2026).

10. Курганський І. Бібліотеки закладів вищої освіти у підтримці наукових досліджень: інноваційні напрями діяльності. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche* : VI Conferenza scientifica e pratica internazionale, Bologna, 15 Novembre, 2024. Bologna ; Vinnytsia : Associazione Italiana di Storia Urbana, 2024. P. 377–380. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/2488> (дата звернення: 05.01.2026).

11. Лобузін К. В., Гарагуля С. С., Коновал Л. В., Лобузін І. В. Бібліотека цифрового суспільства в забезпеченні системної підтримки наукових досліджень. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 5–12.

12. Назаровець М. А. Використання цифрових інструментів підтримки наукової комунікації: структурна модель організації послуг у бібліотеках ЗВО. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2020. Вип. 58. С. 27–37. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.058.03>.

13. Ярошенко Т., Сербін О., Ярошенко О. Відкрита наука: роль університетів та бібліотек у сучасних змінах наукової комунікації. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2022. Т. 5, № 2. С. 277–292. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132>.

14. Шемаєва Г., Прилуцька А. Нові бібліотечні ролі в системі наукових комунікацій у контексті відкритої науки. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 68. С. 301–315.

15. Bachynska N., Horban Yu., Novalska T., Kasian V., Gaisynuk N. University Library Information Resources as a Basis for Enhancing Educational and Professional Programmes in Information, Library and Archival Studies. *Acta Informatica Pragensia*. 2024. Vol. 13, No. 1. Pp. 62–84. DOI: <https://doi.org/10.18267/j.aip.229>.

References

1. Barabash, V., Hliebova, L., & Kolomiets, O. (2023). Innovative transformations of libraries of higher education institutions. *Society. Document. Communication*, 19, 10–36. DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2023-19-10-36> [in Ukrainian].

2. Brui, O., Kulyk, Ye., & Serbin, O. (2020). The process of high-quality information support for education and research in the university library: recommendations for implementing the model. *Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia*, 25. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/a408acb6-89d4-473a-9e66-725fd737b64f/content> [in Ukrainian].

3. Dobrovolska, V. V., & Cherednyk, L. A. (2023). Innovative Activities of Libraries in Conditions of Digital Society. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 5–11. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758> [in Ukrainian].

4. Ponomarenko, L. O. (Ed.). (2022). Information resources of libraries of educational institutions: formation and use: practical manual. Nilan-LTD, 181. https://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2022/12/Informatsiyni_resursy_bibliotek-2022.pdf [in Ukrainian].

5. Kopaniava, V. O. (2020). Library in the environment of digital science: system-integration interaction: monograph. Vydavnytstvo Lira-K [in Ukrainian].

6. Kostyrko, T. M., & Bondar, I. V. (2023). Scientist profile in identification systems as an indicator of publication activity of a scientist: the role of the university library. *Library Mercury*, 2(30), 113–124. DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2\(30\).291812](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2023.2(30).291812) [in Ukrainian].

7. Kropocheva, N. M. (2024). Information support of scientific research based on bibliometric methods in the conditions of digitalisation: the experience of educational libraries. *Library Mercury*, 1(31), 135–146. DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-3335.2024.1\(31\).305540](https://doi.org/10.18524/2707-3335.2024.1(31).305540) [in Ukrainian].

8. Kulish, Yu. O. (2024). Library of a higher education institution in the system of scientometric support of scientific research activity. Abstract of PhD Dissertation. Kyiv National University of Culture and Arts [in

Ukrainian].

9. Kurhanskyi, I. (2025). Approaches to understanding ‘digital maturity’ for university libraries in the implementation of an institutional repository. *Modern science and innovation: trends, challenges, and breakthroughs: Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference*. New York, May 23, 2025. New York: International Centre of Scientific Research, 421–424. <https://previous.scientia.report/index.php/archive/article/view/2785> [in Ukrainian].

10. Kurhanskyi, I. (2024). Libraries of higher education institutions in supporting scientific research: innovative areas of activity. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione: esperienza mondiale e realtà domestiche: VI Conferenza scientifica e pratica internazionale*, Bologna, 15 Novembre, 2024. Associazione Italiana di Storia Urbana, 377–380. <https://archive.logos-science.com/index.php/conference-proceedings/article/view/2488> [in Ukrainian].

11. Lobuzina, K. V., Harahulia, S. S., Konoval, L. V., & Lobuzin, I. V. (2020). Digital society library in providing system support to science research. *Library science. Record Studies. Informology*, 4, 5–12 [in Ukrainian].

12. Nazarovets, M. A. (2020). Using Digital Tools to Support Scientific Communication: a Structural Model of Service Organisation in HEI Libraries. *Herald of Kharkiv State Academy of Culture*, 58, 27–37. DOI: <https://doi.org/10.31516/2410-5333.058.03> [in Ukrainian].

13. Iaroshenko, T., Serbin, O., & Yaroshenko, O. (2022). Open Science: the Role of Universities and Libraries in Modern Changes in Scientific Communication. *Digital Platform: Information Technologies in Sociocultural Sphere*, 5(2), 277–292. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.5.2.2022.270132> [in Ukrainian].

14. Shemaieva, H., & Prylutska, A. (2023). New library roles in the system of scientific communications in the context of open science. *Academic Papers of Vernadsky National Library of Ukraine*, 68, 301–315 [in Ukrainian].

15. Bachynska, N., Horban, Yu., Novalska, T., Kasian, V., & Gaisynuik, N. (2024). University Library Information Resources as a Basis for Enhancing Educational and Professional Programmes in Information, Library and Archival Studies. *Acta Informatica Pragensia*, 13(1), 62–84. DOI: <https://doi.org/10.18267/j.aip.229> [in English].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026
Отримано після доопрацювання 10.02.2026
Прийнято до друку 17.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК [027.4:[025.5:004.77]:021.6](477.83-2)"20":001.8

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356330

Цитування:

Пугач Л. Ю. Бібліотеки Львівщини в перезавантаженні: трансформація діяльності в умовах сучасності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 31–40.

Pugach L. (2026). Libraries of the Lviv Region are Overloaded: Transformation of Activities in Modern Conditions. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 31–40 [in Ukrainian].

Пугач Любов Юрїївна,
доктор філософії з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, асистент кафедри бібліотекознавства і бібліографії Львівського національного університету імені Івана Франка
<https://orcid.org/0000-0001-6408-8441>
ljubov.pugach@gmail.com

БІБЛІОТЕКИ ЛЬВІВЩИНИ В ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

Мета статті полягає у всебічному дослідженні та висвітленні сучасної діяльності публічних бібліотек у контексті розвитку дистанційних послуг. *Методологія дослідження* базується на застосуванні загальнонаукових методів аналізу, синтезу, системного та соціокомунікативного підходу. *Наукова новизна* полягає в дослідженні основних напрямів трансформації бібліотечно-інформаційного обслуговування, зумовлених цифровізацією суспільства, зміною інформаційних запитів користувачів та зовнішніми викликами сучасності. Розкрито актуальні потреби різних категорій користувачів, рівень доступності електронних ресурсів і сервісів, а також здійснено спробу оцінити організаційні, кадрові і технічні ресурси публічних бібліотек. *Висновки*. Результати дослідження підтвердили гіпотезу про те, що впровадження цифрових технологій докорінно змінило сутність, функції та місію сучасної бібліотеки. Публічні бібліотеки трансформуються з традиційних книгозбірень у багатофункціональні освітні хаби та інтелектуальні осередки громади, орієнтовані на задоволення інформаційних, освітніх і комунікаційних потреб користувачів. Вони забезпечують доступ не лише до інформаційних ресурсів та онлайн-інструментів, а й до комп'ютерної техніки, мережі Інтернет і безпечного віртуального простору для навчання та соціальної взаємодії. Розвиток цифровізованої бібліотеки є складним процесом, що потребує фінансових, кадрових і технологічних ресурсів, а також консолідації зусиль бібліотекарів, ІТ-фахівців, органів влади й громади. Важливе значення має міжсекторна співпраця та партнерство, що створює умови для сталого розвитку бібліотек, зокрема в сільській місцевості. Вагомим чинником ефективної діяльності бібліотек у цифрову епоху є системне вивчення потреб користувачів і формування сервісно орієнтованої моделі обслуговування, що сприяє зміцненню позитивного іміджу та конкурентоспроможності бібліотеки.

Ключові слова: публічні бібліотеки Львівщини, цифровізація бібліотечної галузі, бібліотечно-інформаційні послуги, Централізована бібліотечна система, Об'єднана територіальна громада.

Pugach Liubov,
Doctor of Philosophy in Information, Library and Archival Studies,
Assistant of the Department of Library Science and Bibliography,
Ivan Franko National University of Lviv

LIBRARIES OF THE LVIV REGION ARE OVERLOADED: TRANSFORMATION OF ACTIVITIES IN MODERN CONDITIONS

The purpose of the article is to comprehensively study and highlight the modern activities of public libraries in the context of the development of distance services. *The research methodology* is based on the application of general scientific methods of analysis, synthesis, systemic, and socio-communicative approach. *Scientific novelty* lies in the study of the main directions of transformation of library and information services, caused by the digitalisation of society, changes in user information requests and external challenges of modernity. The current needs of different categories of users, the level of accessibility of electronic resources and services are revealed, and an attempt is made to assess the organisational, personnel and technical resources

of public libraries. **Conclusions.** The results of the study confirmed the hypothesis that the introduction of digital technologies has radically changed the essence, functions and mission of the modern library. Public libraries are being transformed from traditional book collections into multifunctional educational hubs and intellectual centres of the community, focused on meeting the information, educational and communication needs of users. They provide access not only to information resources and online tools, but also to computer technology, the Internet and a safe virtual space for learning and social interaction. The development of a digitised library is a complex process that requires financial, human and technological resources, as well as the consolidation of the efforts of librarians, IT specialists, authorities and the community. Inter-sectoral cooperation and partnership are of great importance, which creates conditions for the sustainable development of libraries, particularly in rural areas. A significant factor in the effective operation of libraries in the digital age is the systematic study of user needs and the formation of a service-oriented service model, which contributes to strengthening the positive image and competitiveness of the library.

Keywords: public libraries of Lviv region, digitalisation of the library industry, library and information services, Centralised library system, amalgamated territorial community.

Актуальність теми дослідження зумовлена трансформаційними процесами, що відбуваються у діяльності публічних бібліотек Львівщини під впливом стрімкого розвитку цифрових технологій та зміни інформаційних потреб сучасного суспільства. Суттєвим чинником цих змін є активне впровадження онлайн-сервісів, що формують інтернет-контент бібліотек: електронних видань, цифрових колекцій, локальних і віддалених баз даних, віртуальних довідкових служб. Розміщення таких ресурсів на офіційних сайтах бібліотек не лише розширює можливості користувачів, а й сприяє відкритості, доступності, соціальної значущості бібліотечних установ Львівщини.

Аналіз досліджень і публікацій. Низка наукових праць вчених-бібліотекознавців присвячена висвітленню питань проблематики в царині цифровізації бібліотек. Зокрема, вагомий внесок у дослідження таких аспектів здійснили: Н. Ковальчук [9], А. Соляник, М. Шевченко [17]. Науковиця Г. Салата [11] звертає увагу на: сайт бібліотеки електронний каталог, електронну пошту та менеджера (Facebook Messenger Messenger Lite, WhatsApp, Telegram, Viber). Багато хмарних провайдерів встановлюють механізми автентифікації та авторизації. Бібліотекам важливо мати вбудовані системи моніторингу та виявлення загроз у хмарних сервісах. Зокрема, І. Ярема наголошує, що в бібліотечному обслуговуванні відбувається поєднання усталеної практики з можливостями інформаційно-комунікаційних технологій [16]. Значимість вебсайтів для сучасної бібліотеки описана в працях: К. Лобузної [10], А. Вітушко, А. Струнгар [4], Л. Філіпова [15], А. Жабін [7]. Проблеми та перспективи використання інформаційних технологій, мережі Інтернет, стали предметом дослідження науковців Н. Вовк [5], А. Ржеуського [12], В. Бондаренко [3], Т. Гранчак [6].

Мета дослідження – комплексний аналіз показників, що дають змогу оцінити загальний стан

та рівень розвитку мережі публічних бібліотек Львівщини в умовах цифрової трансформації. У межах дослідження передбачається простежити основні тенденції модернізації бібліотек, відповідно до нових соціокультурних та інформаційно-технологічних викликів.

Виклад основного матеріалу. Публічні бібліотеки Львівщини перебувають у стані активної трансформації, зумовленої стрімким розвитком цифрових технологій і зміною інформаційних потреб громади. Відбувається перехід від традиційних форм обслуговування до гнучких та інноваційних підходів, що передбачають розширення онлайн-послуг, створення сучасних інформаційних ресурсів і активне використання цифрових каналів комунікації.

Одним із ключових напрямів діяльності сучасної бібліотеки є забезпечення доступу користувачів до якісної інформації та послуг шляхом формування цифрових ресурсів. На офіційних вебсайтах бібліотек розміщуються електронні каталоги, електронні видання, бази даних, цифрові колекції, віртуальні виставки, буктрейлери та 3D-тури (віртуальні екскурсії), які становлять основу інтернет-контенту публічних бібліотек і спрямовані на задоволення інформаційних, освітніх і культурних потреб користувачів.

Зазначимо, що у Львівській області нараховується 1330 публічних бібліотек загалом, у тому числі у сільській місцевості – 1140, спеціалізовані бібліотеки для дітей – 63, для юнацтва – 4. Кількість ЦБС – 28, в т. ч. 20 районних, 7 міських, 1 – для дітей [11].

Аналіз статистичних даних, поданих у нижче представлених таблицях, охоплює період 2015–2022 рр. і ґрунтується на матеріалах оприлюднених на офіційному сайті Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого. У статистичному збірнику «Бібліотечна Україна в цифрах» показники традиційно публікувалися в регіональному розрізі, що дозволило здійснювати

порівняльний аналіз та відстежувати динаміку розвитку бібліотечної справи в окремих областях. Водночас починаючи з 2023 р., формат подання статистичної інформації зазнав змін, відтак, у відкритому доступі подаються лише зведені показники по Україні, що суттєво обмежує можливості виявлення регіональних особливостей та тенденцій. Ситуація ускладнилася у 2024 та 2025 рр., коли на сайті бібліотеки взагалі не було розміщено статистичної аналітики щодо діяльності бібліотек регіонів України, внаслідок чого порушується безперервність та цілісність статистичного спостереження. Це, своєю чергою, негативно впливає на повноту аналітичних висновків і ускладнює проведення комплексних наукових досліджень у галузі бібліотекознавства.

З метою компенсації обмеженості бібліотечної статистики, у нашому дослідженні застосовано поєднання аналізу офіційно зібраних

статистичних даних із результатами авторського наукового спостереження, що забезпечує цілісний та комплексний підхід до вивчення сучасних трансформацій бібліотечної діяльності.

Отже, аналіз технічного стану публічних бібліотек упродовж 2015–2022 рр. засвідчує позитивну динаміку їх матеріально-технічного забезпечення. Простежується суттєве зростання кількості бібліотек, оснащених комп'ютерною технікою, доступом до мережі Інтернет, мультимедійним обладнанням та іншими цифровими засобами. Особливо виразною є тенденція до збільшення бібліотек із комп'ютерами та інтернет-доступом після 2017 року, що свідчить про активізацію процесів цифровізації бібліотечної галузі та орієнтацію на розширення спектру сучасних інформаційних і сервісних послуг для користувачів (табл. 1).

Таблиця 1

Основні статистичні дані публічних бібліотек Львівщини (2015–2022 рр.)

Рік	К-ть бібліотек, що мають технічні засоби			Мультимедійне обладнання	Електронні пристрої для читання	Доступ до мережі Інтернет	Спеціалізовані транспортні засоби (бібліобус)
	Комп'ютери	Комп'ютери з доступом до інтернету (к-ть технічних засобів)					
	публічні	З них у сільській місцевості	у т. ч. для користувачів	Бібліотеки, усього	Кількість (шт.)		
2015	160	46	148	45	4	148	0
2016	182	56	156	59	4	156	0
2017	228	90	518	81	4	187	0
2018	245	106	542	109	5	208	0
2019	285	142	561	115	7	241	0
2020	409	259	718	131	8	301	0
2021	426	278	790	132	8	352	0
2022	423	272	774	136	10	350	0

Джерело: [2]

Попри загальну тенденцію до скорочення кількості сільських бібліотек, рівень їх технічної забезпеченості істотно зріс, особливо після 2017 року, що свідчить про результативність програм розвитку сільських бібліотек. Окрім комп'ютерів, бібліотеки дедалі частіше оснащуються мультимедійним обладнанням та електронними пристроями для читання, хоча кількість останніх залишається відносно невеликою через обмежене фінансування. Аналіз даних за 2015–2022 рр. засвідчує значний прогрес у цифровізації бібліотечної галузі Львівщини: бібліотеки поступово трансформуються у сучасні інформаційні центри з розширеним спектром електронних послуг. Водночас

публічні бібліотеки мають кращу технічну оснащеність порівняно з сільськими, однак позитивною є тенденція до вирівнювання цього дисбалансу. Пандемія COVID-19 стала додатковим чинником прискорення цифрової трансформації, проте подальший розвиток бібліотек потребує вирішення проблем фінансування, кадрового забезпечення та підвищення цифрової грамотності користувачів.

Зокрема, таблиця 1.1 демонструє загальну картину цифрової присутності бібліотек. Показано, що найвищого піку бібліотеки досягнули 2022 року, зокрема: 406 бібліотек мають WI-FI, 620 – створену електронну пошту (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні статистичні дані публічних бібліотек Львівщини (2015–2022)

Рік	Wi-Fi	К-ть бібліотек, що мають власні вебсайти			К-ть звернень на вебсайт із заг. відвідуванням (тис. осіб)			Е-пошта бібліотеки, усього
		ОУНБ	публічні	з них у сільській місцевості	ОУНБ	Публічні	з них у сільській місцевості	
2015	-	1	21	3	49,6	159,4	11,9	160
2016	113	1	21	3	49,1	146,3	7,6	255
2017	124	1	23	4	51,7	163,9	3,9	296
2018	162	1	18	2	53,5	169,1	3,6	376
2019	217	1	16	1	54,2	142,1	0,2	411
2020	254	1	17	2	53,4	139,9	0,1	638
2021	369	1	13	1	59,1	176,7	0,1	634
2022	406	1	14	1	59,2	249,1	13,0	620

Джерело: [2]

У таблиці подано дані зведеної статистики із усіх вище зазначених бібліотек. У ході дослідження, представляємо динаміку зростання кількості бібліотек Львівського регіону, які мають свою сторінку в мережі Інтернет, електронну пошту та Wi-Fi у бібліотеці за період 2015–2022 рр. [1]. Зростання ролі цифрових технологій у інформаційному суспільстві стимулювало бібліотеки до активного впровадження нових технологій і розширення доступу до цифрових ресурсів. Спостерігається позитивна динаміка зростання кількості бібліотек із доступом до Інтернету та Wi-Fi, хоча між різними типами бібліотек зберігаються суттєві відмінності. Обласні універсальні наукові та міські публічні бібліотеки забезпечені інтернет-доступом майже повністю, тоді як у сільській місцевості цей показник залишається нижчим. Кількість бібліотек із власними веб сайтами зростала до 2018 року, після чого простежується тенденція до скорочення, особливо серед сільських публічних бібліотек. Відвідуваність сайтів сільських бібліотек значно нижча порівняно з міськими, що свідчить про недостатнє їх просування серед місцевого населення. Водночас використання електронної пошти демонструє стійке зростання, засвідчуючи активізацію цифрової комунікації з користувачами [2]. Проведений аналіз засвідчує, що бібліотеки Львівського регіону активно розвивають цифрові послуги, забезпечують доступ до Інтернету та Wi-Fi, створюють веб сайти й використовують електронну пошту як ефективний інструмент комунікації з користувачами. Водночас зберігаються нерівності у рівні цифрового розвитку між міськими та сільськими бібліотеками.

Електронна пошта стала невід’ємною складовою бібліотечної діяльності, сприяючи розширенню спектру послуг і підвищенню задоволеності користувачів. Для подальшого розвитку цифрових сервісів доцільно зосередитися на розширенні доступу до Інтернету в сільських бібліотеках, удосконаленні та просуванні вебсайтів, активнішому використанні соціальних мереж і розвитку електронних послуг. Важливими завданнями залишаються підвищення цифрової грамотності бібліотекарів і користувачів, налагодження співпраці з місцевими громадами та аналіз відвідуваності вебресурсів з метою оптимізації їхнього контенту й структури.

Не можемо відкидати гіпотезу, що деякі бібліотеки можуть вважати доцільним надання традиційних бібліотечних послуг, аніж розвиток онлайн присутності, тобто йдеться про тенденцію до зміни пріоритетів самої бібліотеки. Для розвитку вебсайтів бібліотек необхідна додаткова підтримка з боку держави, місцевих органів влади та інших організацій, виділення фінансування на створення та підтримку вебсайтів бібліотек, навчання бібліотечного персоналу у сфері веб-дизайну, управлінні контентом, залучення до співпраці ІТ-спеціалістів для створення та підтримки вебсайтів та ін. Нижче наведені дані у таблиці, відображають динаміку видачі електронних видань в різних типах бібліотек за період 2015–2022 рр. Згідно показників представлених у таблиці спостерігаємо певну нестабільність у видачі електронних видань, це стосується зростання показників видачі у публічних бібліотеках з 2016 р. та спад у 2020 р. з перемінним відновленням 2022 р. (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Основні статистичні дані публічних бібліотек Львівщини.
Видача документів за видами видань (е-видання) (2015–2022)**

<i>Видача документів за видами видань (електронні видання) (тис. прим.)</i>			
Кількість примірників			
<i>Рік</i>	<i>ОУНБ</i>	<i>Публічні бібліотеки</i>	<i>Бібліотеки у с/м</i>
2015	0,29	2,72	0,00
2016	1,12	4,85	0,00
2017	0,51	5,27	0,00
2018	0,67	5,53	0,00
2019	0,46	5,87	0,00
2020	0,08	2,45	0,00
2021	0,04	4,84	0,00
2022	0,12	3,30	0,01

Джерело: [2]

У табл. 1.2. спостерігаємо найбільшу кількість електронних документів, що видали ПБ. Зокрема, найвищі показники відслідковуємо у 2018 р. (50053 прим.) та у 2019 р. (50087 прим.). З найменшими показниками представлені бібліотеки у сільській місцевості, нульові дані простежуються з 2015 р. включно до 2021 р. У 2022 р. – видано – 0,01 тис. прим. Зокрема, видача електронних видань у сільських бібліотеках практично відсутня, це може пояснюватися відсутністю технічних можливостей (можливі проблеми з доступом до електронних ресурсів, що пов'язані з

технічними збоями або недостатньою швидкістю Інтернет-з'єднання) не зручним інтерфейсом для пошуку та отримання е-ресурсів, низькою обізнаністю користувачів та ін. Лише у 2022 р. спостерігаємо видачу – 0,01 тис. прим. Проведений аналіз дозволяє зробити висновок про те, що використання електронних ресурсів в бібліотеках має потенціал для подальшого розвитку. Для цього необхідно вжити заходів для розширення доступу до електронних ресурсів, підвищення рівня обізнаності користувачів та поліпшення якості електронних послуг (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Основні статистичні дані публічних бібліотек Львівщини.
Блоги, сторінки в соціальних мережах (2015–2022)**

<i>Рік</i>	<i>Блоги, сторінки у соціальних мережах</i>					
	<i>Кількість бібліотек, що мають блоги, сторінки у соцмережах</i>			<i>Кількість бібліотечних блогів, сторінок у соцмережах</i>		
	<i>ОУНБ</i>	<i>публічні</i>	<i>У с/м</i>	<i>ОУНБ</i>	<i>публічні</i>	<i>У с/м</i>
2015	-	-	-	-	-	-
2016	1	164	64	4	238	70
2017	1	310	192	4	382	198
2018	1	338	214	8	408	222
2019	1	451	312	8	537	326
2020	1	516	369	8	611	383
2021	1	599	447	8	708	462
2022	1	698	556	8	816	570

Джерело: [2]

У наведеній вище таблиці подано кількісні показники бібліотек, які ведуть блоги та сторінки у соціальних мережах та кількісні показники бібліотечних блогів та сторінок у соціальних мережах. Таблиця засвідчує динамічне зростання використання бібліотеками електронної комунікації через блоги та соціальні мережі. Відсутність даних за 2015 рік, скоріш за все, пояснюється браком цифрових каналів

або несистемним збором статистики. Обласні універсальні наукові бібліотеки демонструють стабільні показники, тоді як публічні бібліотеки активно розвивають онлайн-комунікацію з метою залучення ширшої аудиторії. Позитивна динаміка простежується і в сільських бібліотеках, що свідчить про поступову цифрову інтеграцію. Важливим чинником активізації онлайн-діяльності стали карантинні

обмеження періоду пандемії COVID-19. Проведений аналіз дозволяє зробити припущення щодо розширення спектру використовуваних соціальних мереж: крім Facebook та Instagram, варто взяти до уваги використання інших платформ: TikTok, LinkedIn, YouTube. Необхідністю вважаємо аналіз та якість контенту, що відповідатиме інтересам цільової аудиторії. Для розвитку сільських бібліотек необхідно розширювати спектр послуг і посилювати співпрацю з місцевою владою та громадськими організаціями. Важливим є впровадження стратегій залучення додаткового фінансування через благодійні ініціативи, краудфандинг, соціальні мережі та партнерські програми.

З метою визначення місця та ролі публічної бібліотеки в житті сучасних користувачів, а також комплексної оцінки рівня впровадження та практик використання інноваційних інструментів і сервісів у бібліотечній діяльності було застосовано метод анкетного опитування.

Залучення емпіричного методу дало змогу отримати узагальнені кількісні та якісні показники, необхідні для аналізу трансформаційних процесів у діяльності публічних бібліотек, а також простежити динаміку відповідних змін у період до 2025 року. Емпіричну базу дослідження сформували 48 публічних бібліотек, з-поміж яких 32 бібліотеки-філії, що забезпечило репрезентативність вибірки та охоплення різних організаційно-управлінських рівнів бібліотечної мережі. Структура анкети, яка складалася з 20 питань, була спрямована на виявлення функціональних змін у діяльності бібліотек, ступеня інтеграції цифрових сервісів, а також особливостей їх використання в контексті сучасних інформаційних потреб користувачів.

На питання «*Які із зазначених інструментів інформаційно-комунікаційної технології бібліотека пропонує користувачам?*» – відповідь учасників розділилася на: соціальні мережі – 98%; соціальні мережі та вебсайт – 6,6%, соціальні мережі та блог – 45%; веб-сайт – 34,4%; віддають перевагу усьому з переліку (вебсайт, блог, соціальні мережі) – 35%; блог – 6,5% опитаних. Як бачимо, соціальним мережам перевагу надають – 27 % бібліотек, найменшу частину голосів отримав блог. На питання «*У яких соціальних мережах представлена Ваша бібліотека?*» респонденти відповіли: Facebook – 99%; Instagram – 11,3 %; Facebook та Instagram – 10,9 %, TikTok – 0%; Twitter – 0 %; в усіх соцмережах – 3,3%; респонденти мали можливість дописати свою відповідь, відтак, зазначили, що бібліотека представлена у всіх соцмережах окрім Twitter – 50%. Із проведеного опитування зауважимо, що бібліотеки надають перевагу мережі Facebook, Instagram, що посідає друге місце. У соціальних мережах TikTok та Twitter бібліотеки не ведуть свої сторінки, але можемо припустити, що певний відсоток у мережі TikTok

присутній, оскільки враховуємо відповідь респондентів «бібліотека представлена у всіх мережах, окрім Twitter» – 25%.

Показники щодо спостереження *впровадженої бібліотечної послуги замовлення та резервування документів online* – кількість респондентів уже розділилася на відповіді (так/ні) із 48 респондентів, лише у 12 бібліотеках така послуга є діючою. На питання: «*Чи на сайті бібліотеки працює сервіс віртуальна довідкова служба «Віртуальна бібліографічна довідка»*» отримали наступні результати: працює – 20,2%; не працює – 81,7 %; немає сайту – 6,9%. Відповідь отримали також з філіалів, які не мають свого сайту, відповідно сервісу теж – 2,3%. З метою визначення кількості виконаних віртуальних бібліографічних довідок станом на: 2019–2025 рр. відповідь учасників розділилася наступним чином: 2019 р. – не надавали довідки; 2020 р. – 22,2 %; 2021–2022 рр. – 0%; 2023 р. – налічував 33,3 %; 2024 р. – нараховував 44,4%; 2025 р. – найактивніший і нараховував 50 %.

На питання «*Які найчастіше заходи проводяться у Вашій бібліотеці?*» – найбільший відсоток набрали – майстеркласи 51,2 %; друге місце – посіли усі вище перелічені заходи, зокрема: професійні тренінги, інтенсиви, майстер-класи, курси із комп'ютерної грамотності для бібліотечних працівників, для користувачів бібліотеки; вебінари, зустрічі з видатними людьми та презентації книг авторів, розвиваючі заняття для дітей та підлітків, майстеркласи; виставки і цілий спектр культурних подій: від кінопереглядів до читань (читань online) та артист-токів.

Наведемо поодинокі приклади, зокрема, у межах проекту «Невидимі сторінки – нові можливості через читання шрифтом Брайля»: Сила духу і бажання – ключ до успіху – 18%; зокрема, 7% набрали курси із комп'ютерної грамотності для користувачів бібліотек; зустрічі з видатними людьми та презентації книг авторів отримали – 2,3%; інтенсиви, майстер-класи, квести, обговорення, розвиваючі заняття для дітей та підлітків, майстер-класи, бесіди, круглі столи – по 2,3%, професійні тренінги – 4,7%; інтерактивні заходи, інтерактивні ігри з дітьми з обмеженими можливостями та ін. – 25%.

На питання «*Чи надає бібліотека користувачеві таку послугу як електронна доставка документів?*» – 44 респонденти відповіли, що не надають такої послуги, троє респондентів подали позитивну відповідь. Питання «*Чи є у бібліотеці послуга обслуговування користувачів на дому?*» 34 респонденти відповіли – так; 16 опитуваних зазначили, що немає такої послуги. Відповідно до вищезазначеного питання було запропоновано респондентам відповісти на питання: «*На яку категорію користувачів розповсюджується вищезазначена послуга?*»

отримали наступні результати: людей похилого віку – 65,1%; людей з інвалідністю – 22,7%; наразі немає – 3 %; люди різної вікової категорії – 2,7%. Питання «Чи веде бібліотека блог?» – 34 % респондентів відповіли так; 66 % – ні. Питання «Чи створює бібліотека подкаст?» – відповіді респондентів розділилися на: так – 18%; ні – 82%. Питання «Чи створює бібліотека буктрейлери?» 33 % респондентів відповіли – так; 67% – дали негативну відповідь. Питання «Чи використовує бібліотека створення віртуальних виставок для популяризації бібліотечного фонду?» респонденти розділилися на 32 позитивні відповіді, та 16 на таких, що їх не використовують. Питання «Чи має бібліотека Електронний каталог?» відповіді респондентів розділилися на: так – 39,5 %; у перспективі – 22 %; не мають – 38,5 %.

Питання «Проектна діяльність бібліотеки у період (2019–2025 рр.)» демонструє, що бібліотеки є активними реалізаторами проектів. За результатами проведеного анкетування можна констатувати, що проектна діяльність посідає важливе місце в роботі публічних бібліотек Львівщини. Активну проектну діяльність респонденти ведуть із 2019 р., також є довготривалі проекти. Зокрема, з 2019–2024 рр. у бібліотеках Стрийської ЦБС діє проект «Долонька добра» /спільно з Єпархією УГКЦ «КАРІТАС» для дітей з особливими потребами. У 2019 році – проект кінозал «Дитячий кінозал» спільно з Благодійним фондом «Рідня» (5 000 грн.); проект «Бібліотечний карантин: перезавантаження», «Згуртуємо громаду разом: підтримка реінтеграції ветеранів». 2023 р. – проект «Діти України» (спільно з Фондом допомоги ВПО), створення інтерактивного дозвіллевого дитячого простору [1]. Зокрема, усі бібліотеки вигравали проект «Бібліотека і освіта – грані співпраці», що діє з 2017 р., «Бібліотека – територія допомоги» діє з часу повномасштабного вторгнення росії в Україну. Зокрема, є проекти з 2019 р.: інклюзив-проект «Спільнота небайдужих», Ніхао-проект «Дивовижний Китай: 12 мандрівок», Літературний luft-проект «Поміжкнижжя». З 2020–2021 рр., продовження інклюзив-проекту «Спільнота небайдужих», проект «Молодіжний вектор», пізнавально-дозвіллевий проект «LvivКультураліс». У 2022 році бібліотеки реалізували проект мелодекламацій «Мистецькі імпрези», інклюзив-проект «Спільнота небайдужих» та просторовий проект «Наше місто: новий досвід, нові враження». 2023 рік був відзначений корпоративним проектом «Нетлінні сторінки календаря» та міжнародним проектом «Відновлення з любов'ю». У 2024 році стартували міжнародний проект «Мобільний ігровий простір» у співпраці з Мальтійською службою допомоги, міжнародний арт-проект «Діти вітають дітей», а також

важливий соціальний проект «Усі в мережу», спрямований на навчання комп'ютерної грамотності людей старшого покоління (50+). Окрім того, бібліотеки реалізували такі важливі ініціативи, як проект «Книга лікує», в рамках якого бібліотекарі здійснювали доставку книг для військовослужбовців, які проходили лікування у КНП Пустомитівської міської ради «Пустомитівська лікарня» та проект «Інформація без бар'єрів», що передбачав співпрацю з ізолятором тимчасового тримання № 5 Головного управління Національної поліції у Львівській області.

Аналіз результатів проведеного анкетування дозволяє дійти висновку, що проектна діяльність є одним з ключових напрямків роботи публічних бібліотек Львівщини. Вони активно впроваджують різноманітні проекти, що відображає їхню важливу соціокультурну роль. Серед успішно реалізованих ініціатив: у 2019 році – веб-проект «Чудове хобі – пізнавати Львів» та просвітницький проект «Шкільний урок в бібліотеці». 2020 рік відзначився арт-проектом «Спільнота небайдужих» та релакс-проектом «Натхнення. Творчість. Креатив». У 2022 році були втілені інклюзив-проект «Спільнота небайдужих», міжнародний проект «Україна – Ельдорадо майбутнього», веб-проект «Літератори онлайн», валео-проект «Здоровим бути здорово!», еко-проект «Твоя місія починається...», аудіо-проект «Дай лапу, друг!», синтез-проект «Незламна Україна: від заходу й до сходу», інформ-проект «Розумний користувач», медіа-проект «Львів дивує!» та міжнародний проект «10 скриньок ідей для України». Серед проектів 2024 року варто відзначити артпроект «Мистецька резиденція», медіа-проект «КРАЙ мандрівка», мотиваційний проект «Приклад для інших: життя продовжується», тренажер-проект «Хочу Бути Фінграмотним» та інформ-проект «КіберМайстерня». Ці проекти демонструють багатогранність діяльності бібліотек та їхню спрямованість на задоволення різноманітних потреб громади. Станом на 2024 рік при Золочівській міській бібліотеці Івана Франка діє проект «Створення інформаційного – ресурсного центру «INFORMваліза: знання, що змінять тебе». У межах проекту відбуваються такі заходи, як-от: «Містечко – простір для кожного» Фонду EVZ (Німеччина), та «Здобуття цифрових навичок у бібліотеках – Хабах цифрової освіти», який реалізується ВГО Українська бібліотечна асоціація та Програмою розвитку ООН UNDP Ukraine/ПРООН в Україні та Міністерством цифрової трансформації України. Також є щорічні бібліотечні проекти [8]. Вартим уваги є активне партнерство Стрийської ТГ із Спілкою ветеранів АТО/ООС та їх сімей, Стрийський Будинок воїна, ветерани АТО/ООС

брати Фігури, чеська громадська організація «Людина в біді». Також бібліотекарі проводять просвітницькі заходи наживо та онлайн, учасниками яких є громада, ветерани, воїни і члени їх сімей, студенти військових вузів. Серед прикладів: круглий стіл «Патріотизм і духовність в умовах війни» (за участю військових капеланів та генерал-майора ЗСУ); творча зустріч з учасниками IV та V Всеукраїнського форуму військових письменників, презентації, покази фільмів на патріотичну тематику та інше [14]. Зокрема, успішним був проєкт «Згуртуємо громаду разом: підтримка реінтеграції ветеранів конфлікту на сході України та їхніх сімей» (громада м. Стрия Львівської області). Напрямки діяльності проєкту: громадська активність: проведення просвітницько-культурних заходів, акцій корисних для громади; удосконалення професійних навичок: діяльність навчально-консультативного центру (тренінги, консультації, навчання, обмін досвідом); здоров'я громади: організація і проведення спортивних та туристичних заходів для соціально-психологічної реабілітації ветеранів та членів їх сімей, громади міста. Усі напрямки проєкту реалізувались на безкоштовній основі [14]. За час дії проєкту проведено: 35-різноманітних заходів з залученням – 2025 осіб. Проводилися уроки патріотизму та уроки фінансової грамотності. Для користувачів та поціновувачів кіноіндустрії працюють безкоштовні кінозали в Центральній міській бібліотеці ім. М. Шашкевича та дитячій бібліотеці-філії № 4. Цікавим є факт систематичних костюмованих екскурсій містом Стрий за участю-гіда, члена ініціативної групи, громадського діяча, краєзнавця Ю. Комарницького. Активність цього проєкту широко висвітлюється у соціальній мережі Facebook, на сайті Стрийської МЦБС, блозі «Дозвольте відрекомендуватись – Стрийська МЦБС», у часописі Фортуна», «Гомін волі», інформаційно-рекламному виданні [14].

Відповідь на питання «Чи має бібліотека Telegram чат-бот», респонденти зазначили, що лише 4,9 % мають, решту – 95, 1 % відповіли – ні. Питання «Чи має бібліотека чат-бот у Viber» відповідь респондентів розділилася на: тих, що мають – 28,6 %, не мають – 64,3 %, у перспективі – 7,1 %. На відкрите питання: «Які заходи можна застосувати для покращення дистанційного обслуговування користувачів у Вашій бібліотеці?» – отримано 23 відповіді.

Проаналізувавши результати анкетування щодо потреб і очікувань респондентів, можна окреслити низку пріоритетних напрямків подальшого розвитку бібліотеки. Передусім учасники дослідження акцентують увагу на необхідності модернізації матеріально-технічної бази:

проведення швидкісного Інтернету (без стабільного підключення до мережі не можливо забезпечити якісне дистанційне обслуговування), оновлення технічного обладнання, налаштування електронних сервісів (створення зручного інтерфейсу для користувачів, забезпечення доступу до електронного каталогу, онлайн-ресурсів тощо); розширення спектру онлайн-послуг: активізація соціальних мереж (створення цікавого контенту, регулярні публікації, взаємодія з аудиторією); розвиток онлайн-заходів: проведення вебінарів, онлайн-зустрічей з авторами книг, літературних конкурсів, віртуальних екскурсій); створення електронного каталогу (це дозволить користувачам у пошуку потрібних книг онлайн та їх бронюванню). Також респонденти обґрунтували впровадження системи онлайн замовлення; промоцію бібліотеки (розповсюдження інформації про нові послуги бібліотеки за допомогою соцмереж, місцевих ЗМІ), співпрацю з місцевою громадою (спільні заходи з іншими організаціями, інституціями, інформаційними центрами). Необхідність у підвищенні кваліфікації персоналу посідає чільне місце серед опитуваних, зокрема: навчання новим технологіям, ознайомлення з новими формами роботи (освоєння методики проведення онлайн-заходів, створення цифрового контенту). Респонденти зазначили, що у бібліотеці є впроваджена бібліотечна послуга: «бібліодесант», «віртуальна полиця», активно працюють Хаби цифрової освіти.

Питання «Чи провадить бібліотека адвокаційну діяльність» більшість респондентів, зокрема: 31 учасник опитування відповіли – ні, 11 – дали відповідь -так, 2 учасників – зазначили, що планується, 1 (один) із респондентів вважає адвокаційну діяльність не доцільною. Спробуємо подати припущення чому більшість бібліотек не проводить адвокаційну діяльність. Вважаємо, що бібліотеки займають пасивну позицію, очікуючи підтримки з боку держави або громади, замість того, щоб активно відстоювати свої інтереси; недооцінюють важливість адвокації для свого розвитку та виживання; через брак ресурсу як часового так і фінансового; недостатня кваліфікація бібліотекарів для проведення ефективної адвокаційної діяльності. Важливо, наголосити, що активна позиція бібліотек, робота з громадами, співпраця з різноманітними організаціями, владними структурами, спонсорами та партнерами є підґрунтям до подальшого розвитку бібліотеки. Підкреслимо, що особливу увагу бібліотеки приділяють проєктній діяльності та подальшій її перспективі, організації культурних заходів та здатності бібліотек бути й надалі осередками інтелектуального та соціального життя громади. Важливо, що публічні бібліотеки та філії Львівщини активно

трансформують свою діяльність, адаптуючись до вимог сучасного інформаційного суспільства. Ключовим її напрямком є розвиток інноваційного дистанційного обслуговування користувачів, що стало можливим завдяки: *активній присутності в цифровому просторі* (зростання кількості звернень користувачів на вебсайти та блоги бібліотек; активне використання електронної пошти для спілкування з користувачами та надання консультацій; розвиток сторінок бібліотек у соціальних мережах, що дозволяє оперативно інформувати користувачів про новини та події); *розширенню спектру електронних послуг та послуг для людей з інвалідністю* (впровадження послуги замовлення та резервування документів онлайн, що значно спрощує процес отримання необхідних матеріалів; *надання доступу до віртуальної довідкової служби*, де користувачі можуть отримати відповіді на свої запитання в режимі онлайн; забезпечення електронної доставки документів, що дозволяє користувачам отримувати необхідні матеріали без відвідування бібліотеки; *створення віртуальних виставок*, для ознайомлення з літературою; *послуга обслуговування користувачів на дому*; *використання сучасних мультимедійних форматів* (створення бібліотеками буктрейлерів та подкастів, що дозволяє популяризувати читання та залучати нову аудиторію); *активній проєктній та адвокаційній діяльності* (реалізація проєктів, спрямованих на розвиток бібліотечних послуг та залучення додаткових ресурсів; активна адвокаційна діяльність, спрямована на захист інтересів бібліотек та користувачів); *диверсифікація джерел фінансування* (залучення коштів за рахунок надання платних послуг; активне залучення благодійних та спонсорських внесків). Завдяки цим компонентам, публічні бібліотеки Львівщини стають сучасними інформаційними та культурними центрами, що відповідають потребам користувачів у цифрову епоху.

Відповідно, аналіз отриманих результатів дозволив оцінити ефективність використання інноваційних інструментів у діяльності публічних бібліотек, забезпечуючи таким чином

інформаційні, культурні, дозвілєві потреби сучасного користувача, перевірити адаптованість до сучасних викликів та очікувань користувачів, дозволяють визначити напрями вдосконалення роботи бібліотек, виявити сильні сторони та потенційні напрями вдосконалення бібліотечних послуг.

Наукова новизна полягає в дослідженні основних напрямів трансформації бібліотечно-інформаційного обслуговування, зумовлених цифровізацією суспільства, зміною інформаційних запитів користувачів та зовнішніми викликами сучасності. Розкрито актуальні потреби різних категорій користувачів, рівень доступності електронних ресурсів і сервісів, а також здійснено спробу оцінити організаційні, кадрові і технічні ресурси публічних бібліотек.

Висновки. Результати дослідження підтвердили гіпотезу про те, що впровадження цифрових технологій докорінно змінило сутність, функції та місію сучасної бібліотеки. Публічні бібліотеки трансформуються з традиційних книгозбірень у багатофункціональні освітні хаби та інтелектуальні осередки громади, орієнтовані на задоволення інформаційних, освітніх і комунікаційних потреб користувачів. Вони забезпечують доступ не лише до інформаційних ресурсів та онлайн-інструментів, а й до комп'ютерної техніки, мережі Інтернет і безпечного віртуального простору для навчання та соціальної взаємодії. Розвиток цифровізованої бібліотеки є складним процесом, що потребує фінансових, кадрових і технологічних ресурсів, а також консолідації зусиль бібліотекарів, IT-фахівців, органів влади й громади. Важливе значення має міжсекторна співпраця та партнерство, що створює умови для сталого розвитку бібліотек, зокрема в сільській місцевості. Вагомим чинником ефективної діяльності бібліотек у цифрову епоху є системне вивчення потреб користувачів і формування сервісно орієнтованої моделі обслуговування, що сприяє зміцненню позитивного іміджу та конкурентоспроможності бібліотеки.

Список використаних джерел

1. Активна громада – успішні історії. *Дозвольте відрекомендуватись – Стрийська МЦБС* : блог метод.-бібліогр. відділу Стрийської МЦБС. URL: <https://metodbars.blogspot.com/2020/06/blog-post.html> (дата звернення: 06.01.2026).
2. Бібліотечна Україна в цифрах (2015–2022 рр.) : стат. зб. *Бібліотечному фахівцю* : вебсайт. URL: <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=8811> (дата звернення: 06.01.2026).
3. Бондаренко В. Дистанційне обслуговування користувачів бібліотеки: питання розробки терміносистеми. *Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору* : міжнар. наук. конф. (21–23 жовт. 2014 р., м. Київ). Київ, 2014. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/339> (дата звернення: 06.01.2026).
4. Вітушко А., Струнгар А. Веб-сервіси для підвищення комунікативності сайтів. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 3. С. 23–24.
5. Вовк Н. Новітні маркетингові стратегії просування бібліотечних установ. *Вісник Книжкової палати*. 2017. № 2. С. 7–9.
6. Гранчак Т. Настанови щодо розвитку бібліотек у середовищі покоління Z. *Український бібліотечно-інформаційний журнал*. 2019. № 3. С. 20–35.

7. Жабін А. Соціальні мережеві сервіси у бібліотеках. *Бібліотечний вісник*. 2017. № 4. С. 13–19.
8. Золочівська міська бібліотека ім Івана Франка : вебсайт. URL: <http://zlochiv-crb.edukit.lviv.ua/> ((дата звернення: 06.01.2026).
9. Ковальчук Н. Інноваційність як вагомий складник ефективної організаційно-управлінської діяльності бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 1. С. 23.
10. Лобузін К. Електронна наукова періодика відкритого доступу: семантичні веб-технології для бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 3. С. 18–23.
11. Львівський регіональний тренінговий центр : вебсайт. URL: <http://training-center.edukit.lviv.ua/> (дата звернення: 06.01.2026).
12. Ржеуський А. В. Дистанційні послуги бібліотек України загальнодержавного значення. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 4. С. 11–16.
13. Салата Г. В. Тенденції та розвиток бібліотек у цифровому середовищі. *Вісник Харків. держ. акад. культури*, 2022. № 61. С. 30–39.
14. Стрийська міська централізована бібліотечна система : вебсайт. URL: <https://cbs-stryj.at.ua> (дата звернення: 16.03.2025).
15. Філіпова Л. Я. Передумови розвитку вебметричних досліджень науки в інтернет-просторі. *Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері* : матеріали 4 Міжнар. наук.-практ. конф., 2-4 квіт. 2014 р. Донецьк, 2014. С. 51–54.
16. Ярема І. Цифрові комунікації як інструмент інноваційної діяльності публічних бібліотек України. *Український журнал бібліотекознавства та інформатики*. 2022. № 10. С. 49–59. URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/269461> (дата звернення: 06.01.2026).
17. Shevchenko M., Solianyk A. The State of Digitization of Documentary Heritage in Scientific Libraries of Ukraine. Vilnius University Press. 2022. Vol. 379. Pp. 223–249. URL: <https://www.journals.vu.lt/knygotyra/article/view/25055/29485> (дата звернення: 06.01.2026).

References

1. Active community – success stories. Allow me to introduce myself – Stryiska MCBS (2022): blog of the methodological-bibliographic department of Stryiska MCBS. <https://metodbar.blogspot.com/2020/06/blog-post.html> [in Ukrainian].
2. Library Ukraine in figures (2015–2022): statistical collection. For the library specialist: website. <https://profy.nlu.org.ua/articles.php?lng=uk&pg=8811> [in Ukrainian].
3. Bondarenko, V. (2014). Remote service of library users: issues of terminological system development. The place and role of libraries in the formation of the national information space: international scientific conference. Kyiv. <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/339> [in Ukrainian].
4. Vitushko, A. & Strunhar, A. (2013). Web services to improve the communicativeness of sites. *Bulletin of the Book Chamber*, 3, 23–24 [in Ukrainian].
5. Vovk, N. (2017). The latest marketing strategies for promoting library institutions. *Bulletin of the Book Chamber*, 2, 7–9 [in Ukrainian].
6. Hrachak, T. (2019). Guidelines for the development of libraries in the environment of the next generation Z. *Ukrainian Library and Information Journal*, 3, 20–35 [in Ukrainian].
7. Zhabin, A. (2017). Social network services in libraries. *Library Bulletin*, 4, 13–19 [in Ukrainian].
8. Zolochiv Ivan Franko City Library (2023). <http://zlochiv-crb.edukit.lviv.ua> [in Ukrainian].
9. Kovalchuk, N. (2019). Innovation as a significant component of effective organizational and managerial activities of libraries. *Bulletin of the Book Chamber*, 1, 23 [in Ukrainian].
10. Lobuzina, K. (2015). Open access electronic scientific periodicals: semantic web technologies for libraries. *Library Bulletin*, 3, 18–23 [in Ukrainian].
11. Lviv Regional Training Centre. (n.d.). <http://training-center.edukit.lviv.ua/> [in Ukrainian].
12. Rzhеuskyi, A. V. (2022). Remote services of libraries of Ukraine of national importance. *Library Science. Document Science. Informology*, 4, 11–16 [in Ukrainian].
13. Salata, H. V. (2022). Trends and development of libraries in the digital environment. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture*, 61, 30–39 [in Ukrainian].
14. Stryi City Centralised Library System (2025). <https://cbs-stryj.at.ua> [in Ukrainian].
15. Filipova, L. Ya. (2014). Prerequisites for the development of webometric research of science in the Internet space. Information Technologies and Systems in the Field of Document Science: Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference (April 2–4, 2014, Donetsk), 51–54 [in Ukrainian].
16. Yarema, I. (2022). Digital communications as a tool for innovative activity of public libraries of Ukraine. *Ukrainian Journal of Library Science and Informatics*, 10, 49–59. <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/269461> [in Ukrainian].
17. Shevchenko, M. & Solianyk, A. (2022). The State of Digitization of Documentary Heritage in Scientific Libraries of Ukraine. *Vilnius University Press*, 379, 223–249. <https://www.journals.vu.lt/knygotyra/article/view/25055/29485> [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 20.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 029.6:027.8

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356332

Цитування:

Ляховченко В. Е. Штучний інтелект як інструмент промоції читання. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 41–45.

Liakhovchenko V. (2026). Artificial Intelligence as a Tool for Reading Promotion. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 41–45 [in Ukrainian].

Ляховченко Віталій Едуардович,
аспірант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0009-0000-1260-2613>
dis5123.vlyakhovchenko@dakkkim.edu.ua

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОМОЦІЇ ЧИТАННЯ

Мета статті – дослідити можливості застосування технологій штучного інтелекту (ШІ) у промоції читання в публічних бібліотеках. **Методологія дослідження** базується на використанні комплексу методів, зокрема: контент-аналізу літературних джерел – для виділення ключових напрямів застосування ШІ; систематизації, зокрема для виокремлення механізмів і метрик ефективності ШІ у промоції читання (поведінкові, контентні, соціально-комунікаційні); моделювання, зокрема гіпотетичного впливу ШІ-кампаній на читацьку активність на основі емпіричних та аналітичних даних. **Наукова новизна**. Систематизовано та класифіковано основні напрями використання ШІ у публічних бібліотеках для промоції читання, включно з рекомендаційними системами, чатботами, генеративними системами контенту та алгоритмічними маркетинговими інструментами. Змодельовано комплексну модель оцінки ефективності ШІ-кампаній у промоції читання. **Висновки**. Цифровізація бібліотечної сфери стимулює пошук інноваційних методів промоції читання, серед яких особливе місце займають технології ШІ. Використання ШІ у бібліотеках підвищує залучення читачів, скорочує час пошуку книг, покращує персоналізацію та комунікацію, сприяє розширенню цифрових сервісів і підвищенню довіри до рекомендацій. Для оцінювання ефективності ШІ-кампаній пропонується модель, орієнтована на три блоки метрик: поведінкові (CTR рекомендації, конверсія «пропозиція – читання», повторні візити), контентні (релевантність, різноманіття, якість анотацій), соціально-комунікаційні (охоплення аудиторії, взаємодія у соцмережах, задоволення сервісом). Незважаючи на потенціал, наразі бракує емпіричних даних щодо кількісного впливу ШІ на читачів, що й визначає необхідність подальших досліджень та підвищеної уваги до розвитку цифрових компетентностей бібліотекарів і стратегічного використання даних.

Ключові слова: штучний інтелект, промоція читання, публічні бібліотеки, рекомендаційні системи.

Liakhovchenko Vitalii,

Postgraduate Student, National Academy of Culture and Arts Management

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AS A TOOL FOR READING PROMOTION

The purpose of the article is to explore the possibilities of using artificial intelligence (AI) technologies in the promotion of reading in public libraries. **The research methodology** is based on the use of a set of methods, in particular: content analysis of literary sources to highlight key areas of AI application; systematisation, in particular to identify mechanisms and metrics of AI effectiveness in reading promotion (behavioural, content, social and communication); modelling, in particular, the hypothetical impact of AI campaigns on reading activity based on empirical and analytical data. **Scientific novelty**. The main areas of AI use in public libraries for reading promotion are systematised and classified, including recommendation systems, chatbots, generative content systems and algorithmic marketing tools. A comprehensive model for assessing the effectiveness of AI campaigns in reading promotion is proposed. **Conclusions**. The digitalisation of the library sector stimulates the search for innovative methods of promoting reading, among which AI technologies occupy a special place. The use of AI in libraries increases reader engagement, reduces book search time, improves personalisation and communication, contributes to the expansion of digital services and

increased trust in recommendations. To assess the effectiveness of AI campaigns, a model is proposed focused on three blocks of metrics: behavioural (CTR of recommendations, conversion 'offer – reading', repeat visits), content (relevance, diversity, quality of annotations), social and communication (audience reach, interaction in social networks, satisfaction with the service). Despite the potential, there is a lack of empirical data on the quantitative impact of AI on readers, which determines the need for further research and increased attention to the development of digital competencies of librarians and the strategic use of data.

Keywords: artificial intelligence, promotion of reading, public libraries, recommendation systems.

Актуальність теми дослідження. Цифровізація бібліотечної сфери стимулює пошук інноваційних методів промоції читання. Зокрема, бібліотеки дедалі активніше застосовують інструменти штучного інтелекту (ШІ) – від рекомендаційних систем до генеративних моделей – для залучення читачів, оптимізації комунікацій, розвитку культурно-освітніх сервісів тощо. Адже «...сучасна бібліотека має використовувати свій власний колективний інтелект у гармонійному поєднанні із ШІ» [1, 55], тим більше, що розвиток бібліотечної галузі сьогодні неможливий без інтеграції в цифрове середовище, а застосування технологій ШІ є частиною цієї трансформації [3]. «Так бібліотека як соціокультурна інституція має перспективи для свого успішного подальшого розвитку, що сприяє їх трансформації у сучасні соціокультурні центри з розширеним доступом до цифрових ресурсів» [83]. Так у контексті зростання інформаційного навантаження та зміни читацьких практик ШІ стає не лише технологічним, а й соціокомунікаційним інструментом.

Незважаючи на широке застосування технологій ШІ у комерційному секторі, питання ефективності їх використання у публічних бібліотеках, особливо для промоції читання, залишається недостатньо вивченим, що й зумовлює актуальність даної статті. Особливо «в умовах зниження інтересу до читання (...) бібліотеки є одними з найважливіших соціокультурних інститутів, здатних розв'язувати завдання просування книги та читання в суспільстві» [4].

ШІ у публічних бібліотеках може виступати дієвим інструментом промоції читання, однак точні кількісні показники ефективності потребують окремих емпіричних досліджень у бібліотечному середовищі, що також актуалізує необхідність визначення конкретних показників для оцінювання позитивних результатів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання використання ШІ в бібліотеках – актуальна проблематика сучасних досліджень. Так, оглядове дослідження Р. Кумар Дас та ін. (2021) представляє 32 роботи з питань застосування ШІ у бібліотеках [8]. П. Джонсрі та ін. (2024) аналізують прототип гібридної системи для цифрової бібліотеки [11]. Публікація М. Волш (2025) присвячена досвіду публічних бібліотек США у використанні автоматизованих систем [14]. А. Спеціале та ін. (2023)

надають практичний приклад впровадження рекомендацій у мережі бібліотек (аналіз loan-даних, UX-досвід) [13]. К.-М. Аль-Рассі та Я. Аль-Мейд (2025) пропонують огляд сучасних підходів для книжкових рекомендацій (глибоке навчання, multimodal, cold-start, еволюційні метрики) [5]. Н. Амаля та ін. (2024) аналізують, як ШІ змінює якість послуг, а також проблеми приватності й навчання персоналу в бібліотеках [6]. В. Чжан та ін. (2024 р.) представляють результати емпіричного дослідження цифрової читацької поведінки (мотивація, формати, зміни у часі читання тощо) [15]. Аналізує роль соціальних мереж бібліотек у промоції книги й читання Т. українська вчена Яворська [4]. Досліджує, як українські бібліотеки адаптують промоцію читання в складних умовах війни Ю. Новальська [2].

Загалом праць, які вивчають потенціал і напрями впровадження ШІ в публічних бібліотеках, зокрема для поліпшення сервісів, каталогізації, обробки запитів, достатньо, але вони не враховують дослідження читацької активності, збільшення читацької аудиторії і под.

Мета статті — проаналізувати ефективність ШІ-кампаній, спрямованих на промоцію читання у публічних бібліотеках, та визначити ключові чинники їхньої результативності.

Виклад основного матеріалу. Дослідники визначили найважливіші фактори «цифрового читання»: доступність (ease of access); зручність платформи; персоналізований досвід; швидкий пошук; інтерактивність [9]. Забезпечення цих умов відіграє одну з провідних ролей у промоції книги і читання.

Промоція читання охоплює комплекс організованих дій, спрямованих на підвищення інтересу користувачів до літератури, розширення читацької аудиторії та стимулювання регулярного читання. Вона включає інформаційно-організаційні заходи (формування колекцій, книжкові виставки, цифрові каталоги), освітньо-виховні практики (літературні клуби, майстер-класи, конкурси), комунікаційно-соціальні інструменти (соцмережі, обговорення, інтерактивні кампанії), персоналізацію та адаптацію під користувача (рекомендаційні системи, індивідуальні добірки), мотиваційні механізми (ігрові елементи, рейтинги, заохочення) та аналітичні підходи (оцінка ефективності заходів, поведінкова статистика, метрики

цифрової активності). Усі ці аспекти взаємопов'язані і разом формують умови, за яких користувачі легко знаходять цікаві книги, отримують задоволення від читання та формують стійку читацьку активність. Адже основна мета промоції – створити умови, за яких користувачі легко знаходять цікаві для себе книги.

Для промоції книжки і читання бібліотеки використовують такі новітні форми роботи: «букросинг – рух книголюбів, що діють за принципом «прочитав – передай іншому»; буктрейлер – короткий відеоролик (тривалістю до 3 хв) за мотивами книги, що є сучасною формою її реклами, засобом просування, заохочення до читання; бібліофреш – бібліографічний огляд книжкових новинок; бібліотечний флешмоб – має на меті інформувати населення про роль сучасної бібліотеки в суспільстві, про нові можливості, що відтепер надають модернізовані бібліотеки; заохочення до читання; привернення уваги до неповторності книги як носія інформації» [1, 7].

На сьогодні у публічних бібліотеках сформувалися чотири основні напрями використання ШІ, які безпосередньо забезпечують зацікавлення користувача у читанні.

По-перше, рекомендаційні системи, які включають: автоматичні добірки книг, які можуть сподобатися; аналіз читацьких преференцій і метаданих; тематичні пропозиції у соціальних мережах та на сайті бібліотеки. Сучасні ШІ-моделі (нейронні мережі, *deep learning*, *hybrid recommenders*) краще розуміють інтереси користувача, враховують минулі прочитання, жанрові уподобання, поведінкові патерни; можуть працювати навіть із неповними даними. Нині користувачі стикаються з надлишком книжкового контенту, а ШІ-рекомендації допомагають їм швидше знаходити те, що потрібно. Це може скоротити час пошуку книжок, покращити UX каталогів і електронних ресурсів. Крім того, такі моделі краще працюють з новими книгами та новими користувачами, зменшують проблему *cold start*, можуть допомагати презентувати новинки, малопопулярні книги або книги з фондів, які рідко обирають [5]. Тому такі системи можуть лежати в основі «розумних каталогів» і персональних рекомендацій, що сприяє кращій навігації у фондах.

По-друге, чатботи для взаємодії з користувачами: рекомендації за жанрами, інтересами, емоційними станами; відповіді на запити 24/7; підтримка нових користувачів. Чатботи, віртуальні консультанти роблять спілкування з бібліотекою більш гнучким та зручним, що підвищує задоволення і збільшує повернення користувачів, робить послуги більш сучасними й конкурентоспроможними [6].

По-третє, генеративні системи створення контенту: автоматичні анотації, огляди, рекламні тексти; кастомні постери та візуальні кампанії; інтерактивні літературні вікторини. Наприклад, розробка гібридної системи для цифрової бібліотеки, яка під'єднує ресурси багатьох онлайн-публішерів, створює умови для інклюзивного і широкодоступного книжкового сервісу [14].

По-четверте, алгоритмічні маркетингові інструменти, тобто: таргетування читачів у соціальних медіа на основі даних; аналіз поведінкових патернів відвідувачів; автоматичне планування промоційних активностей. Наприклад, проект *Reading&Machine* покликаний підвищити привабливість бібліотек та покращити користувацький досвід, надаючи списки книг з рекомендаційної системи, яка враховує історію позик і відгуки онлайн-спільноти [13]. Використання великих історичних даних і соціальних спільнот дозволяє враховувати різноманітні читацькі моделі й уподобання, а відтак поліпшує шанси, що рекомендації будуть персоналізованими, що важливо для мотивації читання. Така система може слугувати містком між бібліотекою й читачем допомагати подолати проблему вибору, спрощувати вибір, зменшувати бар'єри.

За допомогою цих засобів ШІ забезпечує три критично важливі механізми.

По-перше, поведінкову персоналізацію. Бібліотека отримує можливість пропонувати книги на основі дій користувача (попередні читання, пошукові запити, жанрові вподобання і под.), що створює ефект індивідуальності. Так, дослідження цифрової читацької поведінки свідчать, що користувачі віддають перевагу сервісам із високим рівнем адаптивності та персонального добору контенту [12]. Систематичні огляди технологій рекомендацій також показують, що саме персоналізація є ключовим фактором зростання залучення користувачів у цифровому середовищі [7]. При цьому *Machine Learning* дає змогу не лише створити персональні рекомендації, а й адаптувати контент під читача та навіть виявляти приховані інтереси. Це збігається з сучасними тенденціями розуміння «бібліотеки як персонального інформаційного хабу» [8].

По-друге, адаптивну комунікацію. Чатботи та ШІ-інтерфейси «говорять» мовою користувача, адаптуючи стиль, обсяг, темп і спосіб подачі інформації.

По-третє, динамічну сегментацію аудиторії. Алгоритми групують користувачів не за віком чи соціальними ознаками, а за поведінковими патернами, що збільшує точність промоції.

Загалом аналіз світових практик публічних бібліотек демонструє, що застосування ШІ сприяє зростанню читацької активності, підвищує рівень

персоналізації та покращує комунікацію з користувачами. На жаль, наразі бракує емпіричних досліджень, які кількісно вимірюють вплив ШІ-кампаній на поведінку читачів.

Утім, ґрунтуючись на аналогічних тенденціях у цифровому маркетингу, рекомендаційних системах, поведінковій аналітиці, досвіді великих платформ із персоналізацією, можна визначити узагальнені орієнтовні дані, які описують можливий діапазон ефектів ШІ-кампаній, на основі конкретних індикаторів успіху: зростання переходів від рекомендацій до реального читання; збільшення повернення читачів завдяки персоналізованому досвіду; зростання цифрової активності бібліотеки в соцмережах; скорочення часу пошуку книг користувачами; підвищення задоволення сервісами.

Запропонована модель оцінки включає три метричні блоки: по-перше, поведінкові метрики: CTR рекомендації; конверсію «пропозиція – читання»; повторні візити та активність користувачів. Рекомендаційні системи та інструменти персоналізації здатні підвищувати якість користувацького досвіду та оптимізувати взаємодію з цифровими фондами [10]; по-друге, контентні метрики: релевантність рекомендацій (оцінка користувачів); різноманіття запропонованих книг; якість генеративних анотацій. Так, дослідження бібліотечних рекомендацій підтверджують ефективність ШІ-рішень у підвищенні релевантності пошуку та зменшенні часу навігації у великих колекціях [8]; соціально-комунікаційні метрики: охоплення аудиторії; взаємодія у соцмережах; задоволення користувачів сервісом тощо. У порівнянні з традиційними кампаніями (афіші, загальні огляди і под.), ШІ-кампанії показують вищий рівень залучення та довіри, що пов'язано з релевантністю рекомендацій. Однак, хоча бібліотекарі вважають такі інструменти зручними та такими, що економлять час, вони вказують на певні обмеження, зокрема на спрощення складних соціокультурних контекстів [14].

Запропонована модель може використовуватися бібліотеками як інструмент самооцінки й планування майбутніх ШІ-кампаній.

Отже, застосування ШІ у промоції читання відкриває нові можливості для публічних бібліотек, зокрема включає: персоналізацію читання, підвищення залучення користувачів, оптимізацію

інформаційних процесів і розширення цифрових сервісів. ШІ-кампанії демонструють вищу результативність порівняно з традиційними формами промоції завдяки індивідуалізованому підходу та гнучкості алгоритмів. Для визначення ефективності ШІ-кампаній можна використовувати певну модель оцінювання, орієнтовану на метрики поведінкової аналітики, релевантності рекомендацій, цифрової соціокомунікативної активності читачів. Запропонована модель оцінювання дає змогу бібліотекам аналізувати результативність цифрових кампаній та формувати сталу комунікаційну екосистему.

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній систематизовано та класифіковано основні напрями використання ШІ у публічних бібліотеках для промоції читання, включно з рекомендаційними системами, чатботами, генеративними системами контенту та алгоритмічними маркетинговими інструментами. Змодельовано ком-плексну модель оцінки ефективності ШІ-кампаній у промоції читання.

Висновки. Цифровізація бібліотечної сфери стимулює пошук інноваційних методів промоції читання, серед яких особливе місце займають технології штучного інтелекту (ШІ). Використання ШІ у бібліотеках підвищує залучення читачів, скорочує час пошуку книг, покращує персоналізацію та комунікацію, сприяє розширенню цифрових сервісів і підвищенню довіри до рекомендацій.

Для оцінювання ефективності ШІ-кампаній пропонується модель, орієнтована на три блоки метрик: поведінкові (CTR рекомендації, конверсія «пропозиція – читання», повторні візити), контентні (релевантність, різноманіття, якість анотацій), соціально-комунікаційні (охоплення аудиторії, взаємодія в соцмережах, задоволення сервісом). Незважаючи на потенціал, бракує емпіричних даних щодо кількісного впливу ШІ на читачів, що визначає необхідність подальших досліджень та підвищеної уваги до розвитку цифрових компетентностей бібліотекарів і стратегічного використання даних.

Перспективи подальших досліджень у схожому напрямі можуть включати аналіз впливу ШІ на читацьку культуру молоді, зокрема генеративного контенту на сприйняття книги.

Список використаних джерел

1. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5–11.
2. Кузнецов О., Заїка В. Використання штучного інтелекту у створенні звіту бібліотеки. *Відкрита наука та інновації*. 2025. № 1. С. 48–56. <http://doi.org/10.62405/osi.2025.01.04>
3. Новальська Ю. Провідні форми промоції читання в бібліотеках України під час війни: реалії сьогодення. *Бібліотечний форум*. 2023. № 4 (34). С. 2–5.
4. Пашко І. Я. Штучний інтелект у сучасних бібліотеках. *Молодий дослідник*. 2024. № 3. С. 79–81.
5. Яворська Т. Соціальні мережі бібліотек як ефективний інструмент промоції книг і читання. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 4. С. 21–27

6. Alrassi K. M., Moaiad Y. A. Book Recommendation Systems: A Survey of Approaches, Techniques, Datasets, Evaluation Metrics, Challenges and Future Directions, 2025. DOI:10.5281/zenodo.17202629
7. Amalia P., Kurniawati I. R., Fahmi F. The impact of ai on library information service quality. *Bibliotika: jurnal kajian perpustakaan dan informasi*. 2024. № 8(1). P. 77–87. doi: 10.17977/um008v8i12024p77-87
8. Bobadilla F., Ortega A., Hernando A. Recommender systems survey. *Knowledge-Based Systems*. 2013. Vol. 46. P. 109–132. <https://doi.org/10.1016/j.knsys.2013.03.012>.
9. Das R. K., Islam M. Application of Artificial Intelligence and Machine Learning in Libraries: A Systematic Review. 2021. arXiv:2112.04573 [cs.DL] <https://doi.org/10.48550/arXiv.2112.04573>
10. Divya P., Mohamed Haneefa K. Factors Influencing Digital Reading Behaviour of Students: A Study in Universities in Kerala. *Journal of Library & Information Technology*. 2020. № 40 (5). P. 313–320. DOI:10.14429/djlit.40.5.15672 2021]
11. Dobrovolska V., Cherednyk L., Hunchenko Y. Modern Library as a Socio-Cultural Space. 1st International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities, SCIA 2022; Lviv; Ukraine; 20 October. 2022. P. 83–93.
12. Jannach D. Recommender Systems: Value, Methods, Measurements. Presented at the ACM Latin-American Summer School on Recommender Systems LARS Fortaleza, Brazil, 2019. 105 p.
13. Jomsri P., Prangchumpol D., Poonsilp K., Panityakul T. Hybrid recommender system model for digital library from multiple online publishers. *F1000Res*. 2024. Nov 18;12:1140. doi: 10.12688/f1000research.133013.3.
14. Liu X., Wang B. Personalized Recommendation System for University Digital Libraries Based on Deep Neural Networks. *CISAI '24: Proceedings of the 2024 7th International Conference on Computer Information Science and Artificial Intelligence*. P. 35–39. <https://doi.org/10.1145/3703187.3703195>
15. Speciale A., Vallero G., Vassio L., Mellia M. Recommendation Systems in Libraries: an Application with Heterogeneous Data Sources. 2023. arXiv:2303.11746 [cs.IR] <https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.11746>
16. Walsh M., Rey C., Ge C., Nowak T., Tomkins S. Algorithms in the Stacks: Investigating automated, for-profit diversity audits in public libraries. 2025. arXiv:2505.14890 [cs.CY]. <https://doi.org/10.1145/3715275.3732140>
17. Zhang W., Chen X., Zhang J., X S. A Study on Factors Influencing Digital Reading Behavior of Junior High School Students. 2022. Vol. 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1007247>

References

1. Dobrovolska, V. V., & Cherednyk, L. A. (2023). Innovative activity of libraries in the conditions of digital society. *Library science. Document science. Informology*, 1, 5–11 [in Ukrainian].
2. Kuznetsov, O., & Zaika, V. (2025). Using artificial intelligence in creating a library report. *Open Science and Innovation*, 1, 48–56. <http://doi.org/10.62405/osi.2025.01.04> [in Ukrainian].
3. Novalska, Y. (2023). Leading forms of reading promotion in Ukrainian libraries during the war: current realities. *Library Forum*, 4 (34), 2–5 [in Ukrainian].
4. Pashko, I. Ya. (2024). Artificial intelligence in modern libraries. *Young Researcher*, 3, 79–81 [in Ukrainian].
5. Yavorska, T. (2023). Social networks of libraries as an effective tool for promoting books and reading. *Bulletin of the Book Chamber*, 4, 21–27 [in Ukrainian].
6. Alrassi, K. M., & Moaiad, Y. A. (2025). Book Recommendation Systems: A Survey of Approaches, Techniques, Datasets, Evaluation Metrics, Challenges and Future Directions. DOI:10.5281/zenodo.17202629 [in English].
7. Amalia, P., Kurniawati, I. R., & Fahmi, F. (2024). The impact of ai on library information service quality. *Bibliotika*, 8(1), 77–87. doi: 10.17977/um008v8i12024p77-87 [in English].
8. Bobadilla, F., Ortega, A., & Hernando, A. (2013). Recommender systems survey. *Knowledge-Based Systems*, 46, 109–132. <https://doi.org/10.1016/j.knsys.2013.03.012> [in English].
9. Das, R. K., & Islam, M. (2021). Application of Artificial Intelligence and Machine Learning in Libraries: A Systematic Review. arXiv:2112.04573 [cs.DL] <https://doi.org/10.48550/arXiv.2112.04573> [in English].
10. Divya, P., & Mohamed Haneefa, K. (2020). Factors Influencing Digital Reading Behaviour of Students: A Study in Universities in Kerala. *Journal of Library & Information Technology*, 40 (5), 313–320. DOI:10.14429/djlit.40.5.15672 2021] [in English].
11. Dobrovolska, V., Cherednyk, L., & Hunchenko, Y. (2022). Modern Library as a Socio-Cultural Space. 1st International Workshop on Social Communication and Information Activity in Digital Humanities, SCIA. Lviv, 83–93 [in English].
12. Jannach, D. (2019). Recommender Systems: Value, Methods, Measurements. Presented at the ACM Latin-American Summer School on Recommender Systems LARS Fortaleza. Brazil [in English].
13. Jomsri, P., Prangchumpol, D., Poonsilp, K., & Panityakul, T. (2024). Hybrid recommender system model for digital library from multiple online publishers. *F1000Res*. Nov 18;12:1140. doi: 10.12688/f1000research.133013.3 [in English].
14. Liu, X., & Wang, B. (2024). Personalized Recommendation System for University Digital Libraries Based on Deep Neural Networks. *CISAI '24: Proceedings of the 2024 7th International Conference on Computer Information Science and Artificial Intelligence*, 35–39. <https://doi.org/10.1145/3703187.3703195> [in English].
15. Speciale, A., Vallero, G., Vassio, L., & Mellia, M. (2023). Recommendation Systems in Libraries: an Application with Heterogeneous Data Sources. arXiv:2303.11746 [cs.IR] <https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.11746> [in English].
16. Walsh, M., Rey, C., Ge, C., Nowak, T., & Tomkins S. (2025). Algorithms in the Stacks: Investigating automated, for-profit diversity audits in public libraries. arXiv:2505.14890 [cs.CY]. <https://doi.org/10.1145/3715275.3732140> [in English].
17. Zhang, W., Chen, X., & Zhang, J., X, S. (2022). A Study on Factors Influencing Digital Reading Behavior of Junior High School Students, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.1007247> [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 20.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 027.7:001.811:[004.8+001.32] (477)
DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356333

Цитування:

Думанський Н. О. Інформаційне обслуговування користувачів бібліотек України з пошуку та аналізу наукових публікацій. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 46–51.

Dumanskyi N. (2026). Information Services for Users of Ukrainian Libraries in the Search and Analysis of Scientific Publications. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 46–51 [in Ukrainian].

Думанський Нестор Остапович,
аспірант Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв,
старший викладач кафедри соціальних
комунікацій та інформаційної діяльності
Національного університету
«Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-6908-2751>
dis5122.ndumanski@dakkkim.edu.ua

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ З ПОШУКУ ТА АНАЛІЗУ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ

Метою статті є огляд сучасної парадигми інформаційного обслуговування в бібліотеках України, що базується на використанні інтелектуальних систем аналізу даних, наукометричних інструментів та підтримці повного циклу наукового дослідження – від планування до поширення результатів у відкритому доступі. **Методологія дослідження** базується на аналізі публікацій останнього десятиліття, що охоплюють трансформаційні процеси в бібліотечній сфері, а також на вивченні звітів міжнародних організацій (зокрема «Pulse of the Library 2025») щодо впровадження штучного інтелекту. У роботі розглянуто інструментарій провідних наукометричних платформ та спеціалізованого програмного забезпечення для візуалізації структури наукових знань. Також проаналізовано методичні підходи до інформаційної грамотності на основі Framework від ACRL. **Наукова новизна** полягає у переосмисленні ролі бібліотек України як активних інтелектуальних партнерів, а не просто посередників у доступі до інформації. У роботі визначено та класифіковано прикладні напрями використання штучного інтелекту в бібліотечних сервісах для автоматизованого синтезу знань та перевірки академічної доброчесності. Розглянуто стратегічну роль концепції інформаційного консультанта у реалізації принципів відкритої науки та впровадженні стандартів FAIR для управління дослідницькими даними. **Висновок**. Інформаційне обслуговування в бібліотеках перебуває на етапі фундаментальної трансформації, де установа перетворюється на аналітичний хаб. Для успішного розвитку рекомендовано інвестувати в ШІ-грамотність персоналу, розбудовувати екосистему відкритої науки через інституційні репозитарії та інтегрувати просунуті інструменти візуалізації даних у повсякденну практику. Майбутнє бібліотек залежить від ефективного поєднання людської експертизи з потужністю штучного інтелекту.

Ключові слова: інформаційне обслуговування, бібліотека, штучний інтелект, відкрита наука, інституційні репозитарії, візуалізація наукових мереж.

Dumanskyi Nestor,
Postgraduate Student, National Academy of Culture and Arts Management,
Information, Library and Archival Affairs, Senior Teacher of the Social Communication
and Information Activities Department, Lviv Polytechnic National University

INFORMATION SERVICES FOR USERS OF UKRAINIAN LIBRARIES IN THE SEARCH AND ANALYSIS OF SCIENTIFIC PUBLICATIONS

The purpose of this article is to review the current paradigm of information services in Ukrainian libraries, which is based on the use of intelligent data analysis systems, scientometric tools, and support for the full cycle of scientific research – from planning to the dissemination of results in open access. **The research methodology** is based on an analysis of publications from the last decade covering transformational processes in the library sector, as well as on a study of reports by international organisations (in particular, Pulse of the Library 2025) on the implementation of artificial intelligence. The paper examines the tools of leading

scientometric platforms and specialised software for visualising the structure of scientific knowledge. It also analyses methodological approaches to information literacy based on the ACRL Framework. The scientific novelty lies in rethinking the role of libraries in Ukraine as active intellectual partners, rather than simply intermediaries in accessing information. The paper identifies and classifies applied areas of artificial intelligence use in library services for automated knowledge synthesis and academic integrity verification. The strategic role of the information consultant concept in the implementation of open science principles and the introduction of FAIR standards for research data management is considered. Conclusion. Information services in libraries are undergoing a fundamental transformation, with institutions becoming analytical hubs. For successful development, it is recommended to invest in AI literacy of staff, develop an open science ecosystem through institutional repositories, and integrate advanced data visualisation tools into everyday practice. The future of libraries depends on the effective combination of human expertise with the power of artificial intelligence.

Keywords: information services, library, artificial intelligence, open science, institutional repositories, visualisation of scientific networks.

Актуальність теми дослідження зумовлена трансформацією бібліотек України від традиційних книгосховищ до динамічних екосистем, інтегрованих у життєвий цикл науки. В умовах інформаційного переважання, розвитку відкритої науки та технологій штучного інтелекту (ШІ) дослідники потребують не просто доступу до текстів, а комплексної аналітичної підтримки від інтелектуального пошуку джерел до візуалізації наукових мереж та оцінки публікаційного впливу.

Для України це питання особливо актуальне в контексті необхідності інтеграції вітчизняної науки до міжнародних баз даних та забезпечення видимості українських досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій. Для здійснення цього дослідження був проведений аналіз публікацій, що охоплюють трансформаційні процеси в бібліотечній сфері протягом останнього десятиліття [1]. Дослідження базується на вивченні концептуальних змін у моделях наукової комунікації, де бібліотека перетворюється з пасивного сховища документів на активного учасника життєвого циклу наукового дослідження [2; 3].

Особлива увага була приділена звітам міжнародних організацій та аналітичним оглядам, зокрема «Pulse of the Library 2025» [4], які фіксують глобальний тренд на впровадження штучного інтелекту для персоналізації бібліотечних послуг та автоматизації пошукових алгоритмів [5; 6]. Аналіз праць сучасних фахівців дозволив виділити перехід від традиційної роботи фондами бібліотеки до обслуговування наукових дослідників, що включає комплексний бібліометричний супровід [7].

У межах аналізу публікацій було розглянуто інструментарій провідних наукометричних платформ, таких як Scopus та Web of Science [8], а також можливості спеціалізованого програмного забезпечення (VOSviewer та Bibliometrix) [9] для візуалізації структури наукових знань та візуалізації дослідницьких мереж. Важливе місце в огляді літератури посідають розробки, присвячені

принципам відкритої науки [10; 11] та управлінню дослідницькими даними [12]. Авторами досліджено вплив інституційних репозитаріїв на підвищення видимості української науки та впровадження стандартів FAIR для забезпечення якості та доступності цифрових даних [13].

Також проаналізовано методичні підходи до інформаційної грамотності, зокрема Framework для вищої освіти від ACRL [14], що став основою для розробки сучасних стратегій навчання користувачів у середовищі бібліотек. Огляд джерел підтверджує, що сучасне інформаційне обслуговування вимагає інтеграції технологічних інновацій із глибокою експертизою в галузі наукометрії та академічної доброчесності.

Метою статті є огляд сучасної парадигми інформаційного обслуговування в бібліотеках України, що базується на використанні інтелектуальних систем аналізу даних, наукометричних інструментів та підтримці повного циклу наукового дослідження – від планування до поширення результатів у відкритому доступі.

Виклад основного матеріалу. Історично бібліотеки виконували роль посередників у доступі до знань через каталогізацію, класифікацію та організацію фізичних фондів. Проте цифрова революція та перехід до електронних ресурсів зробили традиційні методи обслуговування «невидимими» для науковців, які все частіше віддають перевагу зручності та оперативності пошукових систем у мережі Інтернет [1]. Це створило серйозний виклик для бібліотечних установ, які опинилися перед загрозою витіснення з позиції головного джерела інформації. Відповіддю на цей виклик стало розширення спектру послуг у сферах бібліометрії, управління дослідницькими даними та підтримки публікаційної діяльності [2].

Сучасна бібліотека починає діяти як активний партнер наукового дослідника, забезпечуючи планування пошуку, підбір журналів та аналіз цитування. Перехід до такої моделі вимагає від

персоналу нових компетенцій у сферах авторського права, відкритого доступу та аналітики великих даних [3].

Одним із чинників трансформації бібліотек стала масштабна інтеграція штучного інтелекту в бібліотечно-інформаційні процеси. Це не просто автоматизація рутинних операцій, а зміна парадигми взаємодії з даними, де бібліотека перетворюється на інтелектуального партнера дослідника [5].

За даними «Pulse of the Library 2025», рівень імплементації ШІ в бібліотеках зріс до 67% [4]. Основним напрямом є забезпечення академічної доброчесності через системи на кшталт AURA, яка здійснює понад 40 автоматизованих перевірок на достовірність даних та плагіат [6].

Розвиток інтелектуальних систем аналізу даних створив підґрунтя для нового етапу в наукових комунікаціях – поглибленого наукометричного аналізу та використання інструментів візуалізації наукових публікацій.

Бібліометрія та наукометрія стали невід'ємною частиною бібліотечного обслуговування, надаючи кількісну основу для оцінки наукового впливу та стратегічного планування досліджень. Сучасні бібліотеки пропонують науковцям глибокий аналіз публікаційної активності, цитованості та структури колаборацій [7].

Ефективна система обслуговування, спрямована на пошук та аналіз наукових праць, ґрунтується на синергії Scopus (охоплення 50+ млн записів), Web of Science (авторитетність через IF) та Google Scholar (цитовання в нетрадиційних джерелах) [8]. Для більш точного порівняльного аналізу бібліотечні фахівці використовують нормалізовані індикатори FWCI (Field-Weighted Citation Impact – показник, який дає змогу зіставити цитованість конкретної статті із середнім значенням у відповідній галузі знань, враховуючи рік видання та тип документа) та CNCI (Category Normalized Citation Impact, який слугує інструментом для оцінювання ефективності наукової діяльності на рівні окремих категорій) [7].

Крім традиційних бібліометричних параметрів, у сучасній практиці дедалі більшого значення набувають альтметрики. Вони дозволяють відстежувати «нетрадиційний» вплив наукових праць, фіксуючи їх згадки у соціальних медіа, новинних ресурсах, фахових блогах та офіційних політичних документах, що забезпечує комплексне розуміння резонансу дослідження у суспільстві [13].

Для практичної реалізації такого аналізу та візуалізації отриманих даних сучасні фахівці використовують спеціалізоване програмне забезпечення [15]. Серед безкоштовних інструментів

особливе місце посідає VOSviewer – потужне програмне забезпечення, призначене для побудови та візуалізації складних бібліометричних мереж [16]. Завдяки підтримці даних із таких систем, як Scopus, WoS, Dimensions, Lens та OpenAlex, цей інструмент дозволяє створювати детальні карти співавторства, спільної появи ключових слів та цитування [17].

Вагомим доповненням до аналітичного інструментарію є пакет Bibliometrix. Наявність дружнього вебінтерфейсу робить це програмне забезпечення доступним навіть для користувачів без спеціальних навичок програмування, забезпечуючи водночас можливості для персональних налаштувань та статистичного аналізу даних. [10]

У контексті стратегічного аналізу та масштабного бенчмаркінгу установ бібліотеки звертаються до комерційних платформ, таких як SciVal та InCites. Ці ресурси дають змогу не лише виявляти актуальні наукові тренди, а й шукати потенційних партнерів для міжнародних колаборацій. Для відстеження еволюції наукових ідей у часі та ідентифікації публікаційних джерел ефективно використовується інструмент CitNetExplorer, який спеціалізується на візуалізації та аналізі мереж цитування в історичній ретроспективі [15].

Інституційні репозитарії є ключовим інструментом відкритої науки, що перетворює локальні розробки на частину глобального наукового простору. Вони забезпечують безкоштовний доступ до результатів досліджень, виконуючи наступні завдання. Підвищення видимості та цитованості, оскільки праці у відкритому доступі отримують на 10–30% більше посилань, ніж «закриті» публікації [9]. Збереження інтелектуального капіталу, яке дозволяє акумулювати статті, дисертації та звіти в єдиному цифровому архіві для демонстрації потенціалу установи [11]. Вільний доступ до звітів і тез запобігає дублюванню наукових праць, а відповідно, оптимізує ресурси [18].

Реалізація політики відкритої науки неминуче стикається з юридичними викликами, зокрема специфікою ліцензійних угод із комерційними видавництвами, що часто містять численні юридичні обмеження. У цьому контексті бібліотеки перебирають на себе роль експертних консультантів, допомагаючи авторам орієнтуватися в тонкощах самоархівування. Зокрема, фахівці допомагають чітко визначити, яку саме версію статті (препринт чи постпринт) дозволено розміщувати у відкритих репозитаріях, а також роз'яснюють умови та терміни дії обмежень, встановлених видавцями.

Важливою складовою підтримки науковців є допомога у виборі відповідних ліцензій Creative Commons. Бібліотечні консультації дозволяють

дослідникам обрати такий тип ліцензії, що забезпечує оптимальний баланс між захистом авторських прав та можливістю широкого розповсюдження і використання праці у світовому науковому співтоваристві.

Для ефективного розвитку науки публікації та їх метадані мають відповідати принципам FAIR (знаходжуваність, доступність, взаємосумісність, повторне використання). Сучасні бібліотеки супроводжують цей процес на всіх етапах життєвого циклу даних. Допомога у створенні планів управління даними, що є обов'язковою умовою для фінансування, зокрема за програмою Horizon Europe [13]. Консультування щодо структурування файлів та впровадження стандартів метаданих (Dublin Core чи DataCite) [2]. Сприяння у розміщенні результатів у міжнародних репозитаріях (Zenodo, Figshare, Re3data) для їхнього довготривалого збереження [13].

Такі трансформації вимагають підвищення цифрової грамотності науковців, тому бібліотеки впроваджують навчальні програми на основі стандартів, зокрема ACRL Framework [14].

Сучасна стратегія навчання дослідників у бібліотечному просторі базується на кількох аспектах, що визначають якість наукової комунікації. Насамперед, акцент робиться на розумінні авторитетності як сконструйованої та контекстуальної категорії. Це передбачає розвиток у науковців навичок критичного оцінювання надійності джерел залежно від специфіки конкретного дослідницького контексту [19].

Окрему увагу приділено сприйняттю дослідження як безперервного процесу, де кожна отримана відповідь природним чином породжує нові запитання, стимулюючи подальші пошуки. Важливим складником є також усвідомлення науки як глобальної розмови. Це вимагає від дослідника вміння фахово вступати в академічну дискусію, демонструючи етику коректного цитування попередників та аргументованого представлення власних висновків [14].

Впровадження цих компетенцій вимагає від бібліотек використання сучасних педагогічних підходів, орієнтованих на користувача, що дозволяє адаптувати контент та методики обслуговування під специфічні потреби різних категорій користувачів від студентів та аспірантів до досвідчених професорів. Одним із найбільш ефективних форматів такої взаємодії є індивідуальні консультації, під час яких предметний бібліотекар проводить персоналізовані сесії для вирішення вузькоспеціалізованих дослідницьких проблем конкретного вченого. [20]

Паралельно, розвивається модель інформаційного консультанта, що передбачає інтеграцію

бібліотечних модулів в освітні та дослідницькі проекти університетів. Через систему онлайн-курсів та довідників забезпечується самостійне опанування науковцями бібліографічних менеджерів (Mendeley, Zotero) та інструментів наукометричного аналізу [12].

Аналіз діяльності провідних вітчизняних та закордонних інституцій дозволяє виділити найбільш ефективні моделі сучасного інформаційного обслуговування. Показовим є досвід Бібліотеки Делфтського технічного університету (TU Delft, Нідерланди), яка впровадила систему дослідницької аналітики, що базується на трьох стратегічних підходах: «зроби сам» (надання інструкцій та інструментарію для самостійної роботи), «зробимо разом» (спільна візуалізація наукової експертизи бібліотекарями та вченими за допомогою VOSviewer) та «зробимо для тебе» (підготовка складних аналітичних звітів для стратегічного управління університетом) [15].

В українському контексті основну роль відіграє Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (НБУВ). Вона забезпечує підтримку науковців через розгалужену систему репозитаріїв та наукометричних сервісів. Зокрема, архів eVerLib відкриває доступ до понад 50 мільйонів записів [21]. Важливим інструментом для глибокого аналізу вітчизняного наукового контенту залишається спеціалізована реферативна база даних «Україніка наукова», яка слугує основою для моніторингу досягнень українських вчених.

Ще одним прикладом сучасної сервісної моделі на університетському рівні є діяльність Бібліотеки КПІ ім. Ігоря Сікорського. Центр інформаційної підтримки освіти та досліджень, що функціонує при бібліотеці, супроводжує науковця на всіх етапах публікаційного циклу. Фахівці допомагають із вибором авторитетних видань та консультують щодо стратегій просування результатів досліджень через профілі ORCID, ResearchGate [13].

Незважаючи на значний технологічний прогрес, існують суттєві перешкоди, що уповільнюють розвиток аналітичних сервісів у бібліотеках. Зростання цін на передплату комерційних баз даних (Scopus, WoS) та професійного аналітичного програмного забезпечення створює навантаження на бюджети бібліотек. Це часто змушує інституції переходити від моделі «володіння» контентом до моделі «забезпечення доступу» через міжбібліотечні абонементи та сервіси доставки документів.

Наукова новизна дослідження полягає у переосмисленні ролі бібліотек України в умовах цифрової трансформації. У визначенні та класифікації прикладних напрямів використання штучного інтелекту в бібліотечних сервісах. Інтеграція

систем на базі ШІ дозволяє трансформувати довідково-бібліографічне обслуговування у деталізовану аналітичну підтримку.

Описано методологічне поєднання класичних методів бібліотечної роботи з новим наукометричним інструментарієм. Зокрема, використання спеціалізованого програмного забезпечення для структурування наукових знань, що дозволяє візуалізувати дослідницькі тренди та аналізувати вплив вчених.

У роботі представлено концепцію інформаційного консультанта у контексті реалізації принципів відкритої науки та управління дослідницькими даними. Саме через впровадження стандартів FAIR та розвиток інституційних репозитаріїв бібліотеки забезпечують якісну інтеграцію українського наукового контенту до світового інформаційного простору, підвищуючи його видимість та цитованість.

Висновки. Інформаційне обслуговування в бібліотеках України проходить етап фундаментальної трансформації, перетворюючись із посередницької моделі на модель інтелектуального

партнерства та аналітичної експертизи. Для зміцнення позицій установ у науковій екосистемі стратегічно необхідним є:

- інвестування в ШІ-грамотність персоналу та опанування методів роботи з великими даними для збереження релевантності сервісів;
- розбудова інфраструктури відкритої науки шляхом впровадження інституційних мандатів на депонування праць та дотримання стандартів FAIR;
- інтеграція аналітичного інструментарію (VOSviewer, Bibliometrix) для надання якісної візуалізації дослідницьких трендів;
- стимулювання міжінституційної колаборації та спільного використання ресурсів для ефективного подолання технологічних і бюджетних бар'єрів.

Майбутнє бібліотек визначатиметься їхньою здатністю до синергії людської експертизи та штучного інтелекту, що дозволить їм стати незамінними аналітичними вузлами у глобальній мережі наукових знань.

Список використаних джерел

1. Corral, S., Kennan, M. A., & Afzal, W. Bibliometrics and Research Data Management Services: Emerging trends in Library support for research. *Library Trends*. Vol. 61(3). 2013. P. 636–674. <https://doi.org/10.1353/lib.2013.0005>
2. Pike C. Barrantes B.S.L. Libraries as research enablers: A content analysis of research excellence framework environment statements. *The Journal of Academic Librarianship*. Vol. 51(3). 2025. P. 95–107. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2025.103039>
3. Si L. Zeng Y. Guo S. Zhuang X. Investigation and analysis of research support services in academic libraries. *The Electronic Library*. Vol. 37(2). 2019. P. 281–301. <https://doi.org/10.1108/el-06-2018-0125>
4. Clarivate Pulse of the Library Report Reveals Link Between AI Literacy, AI Implementation and Confidence. *Clarivate*. 2025. <https://clarivate.com/news/pulse-of-the-library-report-reveals-link-between-ai-literacy-ai-implementation-and-confidence/> (дата звернення: 10.12.2025).
5. Sousa F. Libraries and AI: building trusted partnerships for open research. *Frontiersin*. URL: <https://www.frontiersin.org/news/2025/09/24/libraries-and-ai-building-trusted-partnerships-for-open-research> (дата звернення: 10.12.2025).
6. Gretchen G. Digital Transformation: How Libraries Are Implementing AI in 2025. *LibLime*. URL: <https://liblime.com/2025/11/13/digital-transformation-how-libraries-are-implementing-ai-in-2025/> (дата звернення: 10.12.2025).
7. Research Impact & Bibliometrics Analysis Service. *Suna Kıraç Library - Koç University*. URL: <https://library.ku.edu.tr/en/research-instructions/research-support/research-impact-and-bibliometrics-analysis-support/> (дата звернення: 10.12.2025).
8. Бібліотека ТОВ «Харківський Університет» – Наукометричні бази даних : вебсайт. URL: <https://library.hepu.edu.ua/koristuvacham/naukovcsjam/naukometrichni-bazi-danikh/> (дата звернення: 10.12.2025).
9. Arruda H., Silva E.R., Lessa M., Proença D.Jr., Bartholo R. VOSviewer and Bibliometrix. *J Med Libr Assoc*. Vol. 110(3). 2022. P. 392–395. <https://doi.org/10.5195/jmla.2022.1434>
10. Velmurugan C., Ramasamy G. Open Access and Institutional Repositories with special reference to Free Institutional Repository Software for Digital Libraries. *National Conference on Information Management in the Knowledge Era organised by DRBCCC Hindu College*. 2014. P. 282–289. https://www.researchgate.net/publication/283726660_Open_Access_and_Institutional_Repositories_with_special_reference_to_Free_Institutional_Repository_Software_for_Digital_Libraries (дата звернення: 10.12.2025).
11. Dawson P.H., Yang S.Q. Institutional Repositories, Open Access and Copyright. *e-Lis Repository*. URL: http://eprints.rclis.org/32654/1/IRpaper_postprint_pdf.pdf (дата звернення: 10.12.2025).
12. Instructional services: Information literacy & research skills – Simon Fraser University : вебсайт. URL: <https://www.lib.sfu.ca/about/overview/services-you/instructional-services> (дата звернення: 10.12.2025).
13. Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка : вебсайт. URL: <https://www.library.kpi.ua/> (дата звернення: 10.12.2025).
14. Information Literacy: Concepts and teaching Strategies – Teaching and Learning Resource Center : вебсайт. URL: <https://teaching.resources.osu.edu/teaching-topics/information-literacy-concepts> (дата звернення: 10.12.2025).
15. Analysis – TU Delft : вебсайт. URL: <https://www.tudelft.nl/library/actuele-themas/research-analytics/analysis> (дата звернення: 10.12.2025).

16. VOSviewer – Visualizing scientific landscapes : вебсайт. URL: <https://www.vosviewer.com/> (дата звернення: 10.12.2025).
17. Mondal H. A technical note on bibliometric analysis by Biblioshiny and VOSViewer. *Indian Journal of Radiology and Imaging*. 2025. <https://doi.org/10.1055/s-0045-1810060>.
18. Anderson B. Open access and institutional repositories. *Behavioral & Social Sciences Librarian*. Vol. 23(1). 2004. P. 97–101. https://doi.org/10.1300/j103v23n01_05
19. Information Literacy Framework – University of the Sunshine Coast : вебсайт. URL: <https://www.unisc.edu.au/library/about-the-library/information-literacy-framework> (дата звернення: 10.12.2025).
20. Information Literacy Strategies – Cornell College : вебсайт. URL: <https://www.cornellcollege.edu/library/faculty/information-literacy/strategies.shtml> (дата звернення: 10.12.2025).
21. Про репозитарій Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського (НБУВ) eVerLib : вебсайт. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/EIR/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=AUTHOR&P21DBN=ENBUV> (дата звернення: 10.12.2025).

References

1. Corral, S., Kennan, M. A., & Afzal, W. (2013). Bibliometrics and Research Data Management Services: Emerging trends in Library support for research. *Library Trends*, 61(3), 636–674. <https://doi.org/10.1353/lib.2013.0005> [in English].
2. Pike, C., & Barrantes, B.S.L. (2025). Libraries as research enablers: A content analysis of research excellence framework environment statements. *The Journal of Academic Librarianship*, 51(3), 95–107. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2025.103039> [in English].
3. Si, L., Zeng, Y., Guo, S., & Zhuang, X. (2019). Investigation and analysis of research support services in academic libraries. *The Electronic Library*, 37(2), 281–301. <https://doi.org/10.1108/el-06-2018-0125> [in English].
4. Clarivate (2025). Clarivate Pulse of the Library Report Reveals Link Between AI Literacy, AI Implementation and Confidence. <https://clarivate.com/news/pulse-of-the-library-report-reveals-link-between-ai-literacy-ai-implementation-and-confidence/> [in English].
5. Sousa, F. (2025). Libraries and AI: building trusted partnerships for open research. *Frontiers in*. <https://www.frontiersin.org/news/2025/09/24/libraries-and-ai-building-trusted-partnerships-for-open-research> [in English].
6. Gretchen, G. (2025). Digital Transformation: How Libraries Are Implementing AI in 2025. *LibLime*. <https://liblime.com/2025/11/13/digital-transformation-how-libraries-are-implementing-ai-in-2025/> [in English].
7. Suna Kırac Library. (2026). Research Impact & Bibliometrics Analysis Support. *Suna Kırac Library - Koç University*. <https://library.ku.edu.tr/en/research-instructions/research-support/research-impact-and-bibliometrics-analysis-support/> [in English].
8. Library of Kharkiv University LLC – Scientometric databases. (n.d.). <https://library.hepu.edu.ua/koristuvacham/naukovcjam/naukometrichni-bazi-danikh/> [in Ukrainian].
9. Arruda, H., Silva, E.R., Lessa, M., Proença, D.Jr., & Bartholo, R. (2022). VOSviewer and Bibliometrix. *J Med Libr Assoc*, 110(3), 392–395. <https://doi.org/10.5195/jmla.2022.1434> [in English].
10. Chandran, V., & Ramasamy, G. (2014). Open Access and Institutional Repositories with special reference to Free Institutional Repository Software for Digital Libraries. *National Conference on Information Management in the Knowledge Era organised by DRBCCC Hindu College*, 282–289. https://www.researchgate.net/publication/283726660_Open_Access_and_Institutional_Repositories_with_special_reference_to_Free_Institutional_Repository_Software_for_Digital_Libraries [in English].
11. Dawson, P.H., & Yang, S.Q. (2018). Institutional Repositories, Open Access and Copyright. *e-Lis Repository*. http://eprints.rclis.org/32654/1/IRpaper_postprint_pdf.pdf [in English].
12. Instructional services: Information literacy & research skills – Simon Fraser University. (n.d.). <https://www.lib.sfu.ca/about/overview/services-you/instructional-services> [in English].
13. H. I. Denysenko Scientific and Technical Library. (n.d.). <https://www.library.kpi.ua/> [in Ukrainian].
14. Information Literacy: Concepts and teaching Strategies – Teaching and Learning Resource Center. (n.d.). <https://teaching.resources.osu.edu/teaching-topics/information-literacy-concepts> [in English].
15. Analysis – TU Delft. (n.d.). <https://www.tudelft.nl/library/actuele-themas/research-analytics/analysis> [in English].
16. VOSviewer – Visualizing scientific landscapes. (n.d.). <https://www.vosviewer.com/> [in English].
17. Mondal, H. (2025). A technical note on bibliometric analysis by Biblioshiny and VOSViewer. *Indian Journal of Radiology and Imaging*. <https://doi.org/10.1055/s-0045-1810060> [in English].
18. Anderson, B. (2004). Open access and institutional repositories. *Behavioral & Social Sciences Librarian*, 23(1), 97–101. https://doi.org/10.1300/j103v23n01_05 [in English].
19. Information Literacy Framework – University of the Sunshine Coast. (n.d.). <https://www.unisc.edu.au/library/about-the-library/information-literacy-framework> [in English].
20. Information Literacy Strategies – Cornell College. (n.d.). <https://www.cornellcollege.edu/library/faculty/information-literacy/strategies.shtml> [in English].
21. About the repository of the V. I. Vernadsky National Library (NBUV) eVerLib. (n.d.). <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/EIR/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=AUTHOR&P21DBN=ENBUV> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.01.2026
Отримано після доопрацювання 09.02.2026
Прийнято до друку 16.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО, АРХІВОЗНАВСТВО

UDC 070.484:655.11(438.82)"1889"
DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356334

Цитування:

Has-Tokarz A., Skochylias V. (2026). The First Issue of the Professional Trade Journal "Przewodnik dla Spraw Drukarsko-Litograficznych" (1889) as a Model of Professional Communication of Printers in Eastern Galicia. Library Science. Record Studies. Informology, 1, 52–57 [in Ukrainian].

Гас-Токаж А., Скочилияс В. В. Перший номер професійно-галузевого часопису «Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych» (1889) як модель професійної комунікації друкарів Східної Галичини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 52–57.

Has-Tokarz Anita,

doctor habilitated in humanities,
Head of Department of Informatology, Bibliology
and Media Education, Institute of Social
Communication and Media Science,
Maria Curie-Skłodowska University, Lublin, Poland
<https://orcid.org/0000-0002-0552-3914>
anita.has-tokarz@mail.umcs.pl

Skochylias Vitalii,

PhD student at the Department of Media
Technologies, Information and Book Studies
Lviv Polytechnic National University
<https://orcid.org/0009-0002-6949-0565>
vetalskoch@gmail.com

THE FIRST ISSUE OF THE PROFESSIONAL TRADE JOURNAL "PRZEWODNIK DLA SPRAW DRUKARSKO-LITOGRAFICZNYCH" (1889) AS A MODEL OF PROFESSIONAL COMMUNICATION OF PRINTERS IN EASTERN GALICIA

The purpose of the study is to conduct a comprehensive documentological and socio-communication analysis of the first issue of the professional trade journal "Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych" (Lviv, 1889) as a source of professional communication and self-representation of the printing community of Eastern Galicia in the late nineteenth century. The research methodology is based on the application of historical-documentary, structural-functional, source studies, and content analysis methods, which made it possible to consider the periodical as a complex document embedded in the social, professional, and communicative contexts of its time. The scientific novelty of the study lies in introducing a little-studied professional periodical into scholarly circulation as an integral object of documentological analysis and in identifying its role in shaping professional identity, solidarity, and communication practices among printers in Eastern Galicia. It is demonstrated that programmatic editorial texts, journalistic materials, chronicles of professional life, and normative-economic publications performed an integrative function within the professional community, contributing to its consolidation, self-organisation, and protection of social and economic interests. The conclusions indicate that "Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych" functioned not only as a professional periodical but also as an important document of professional communication, reflecting the transformation of the printing community from a craft-based corporation into a socially active professional environment. The journal represents a valuable source for studying the history of document communication, the trade union movement, and the development of professional press in the Ukrainian lands.

Keywords: professional periodicals, document of professional communication, printers, Eastern Galicia, trade press, nineteenth century.

Гас-Токаж Аніта,

доктор габілітований, завідувач кафедри інформатології, бібліології та медіаосвіти
Інституту соціальних комунікацій та медіанауки
Університету імені Марії Кюрі-Скłodовської в Любліні

Скочилияс Віталій Володимирович,

аспірант Національного університету «Львівська політехніка»

**ПЕРШИЙ НОМЕР ПРОФЕСІЙНО-ГАЛУЗЕВОГО ЧАСОПИСУ
«PRZEWODNIK DLA SPRAW DRUKARSKO-LITOGRAFICZNYCH» (1889)
ЯК МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДРУКАРІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ**

Мета роботи полягає у комплексному документознавчому та соціокомунікаційному аналізі першого номера професійно-галузевого часопису «Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych» (Львів, 1889) як джерела професійної комунікації та саморепрезентації друкарського середовища Східної Галичини кінця XIX ст. *Методологія* роботи ґрунтується на застосуванні історико-документознавчого, структурно-функціонального, джерелознавчого та контент-аналізу, що дало змогу розглянути видання як комплексний документ, поєднаний із соціальним, професійним і комунікаційним контекстами епохи. *Наукова новизна* полягає у введенні до наукового обігу малодослідженого фахового періодичного видання як цілісного об'єкта документознавчого аналізу, а також у виявленні його ролі у формуванні професійної ідентичності, солідарності та комунікаційних практик друкарів Східної Галичини. Доведено, що програмні тексти, публіцистичні матеріали, хроніка професійного життя та нормативно-економічні публікації часопису виконували функцію інтеграційного механізму всередині професійної спільноти, сприяючи консолідації, самоорганізації та захисту соціально-економічних інтересів друкарів. *Висновки* засвідчують, що «Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych» виступає не лише фаховим періодичним виданням, а й важливим документом професійної комунікації, який відображає трансформацію друкарської спільноти від ремісничої корпорації до соціально активного професійного середовища та є цінним джерелом для дослідження історії документної комунікації, профспілкового руху й розвитку фахової преси на українських землях.

Ключові слова: професійна періодика, профспілкова преса, профспілки, друкарі, Східна Галичина, фахова преса, XIX століття.

The relevance of the study is determined by the need for a comprehensive understanding of professional periodicals of the late 19th century as an important segment of the history of documentary and social communication. In modern document science and library science, increasing attention is being paid to the analysis of periodicals not only as carriers of information, but also as multifunctional documents that reflect the processes of forming professional identity, communication strategies, and mechanisms of self-organisation of social groups. In this context, the professional press of Eastern Galicia remains insufficiently researched, despite its significant importance for the development of professional communities and the trade union movement in Ukrainian lands.

The first issue of the journal “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” (Lviv, 1889) is a valuable source for reconstructing communication practices in the printing environment during the modernisation processes of the late 19th century. The publication combines programmatic editorial texts, journalistic articles, regulatory and economic materials, professional chronicles, and informational and reference reports, allowing it to be viewed as a comprehensive document of professional communication. Analysis of this source allows us to trace the transformation of the printing community from a craft-corporate model to a socially active professional environment focused on collective interests, solidarity, and the protection of labour rights.

The scientific value of the research is also in the possibility of expanding the source base for

studies on the history of documentary communication and the professional press. Ukrainian and foreign studies predominantly analyse general social or political periodicals, while professional publications in specific fields are often overlooked, despite their influence on the formation of professional norms, values, and communication standards. The inclusion of the first issue of “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” in scientific circulation allows us to fill this gap and deepen our understanding of the role of periodicals in the formation of professional communities.

Analysis of research and publications. The historiography of the issue indicates a gradual deepening of research into the trade union and strike movement in Galicia. Significant contributions to the study of this subject were made by I. Berest [1–3], I. Khoma [4; 5], R. Berest [6], and N. Vovk [7; 10], who researched the development of trade unions, their organisational structures, and their role in the social life of cities. Their works, as well as the research of O. Gonchar [8; 9], highlight the activities of Lviv’s professional associations, analyse the trade union press, and examine the social and communication aspects of the labour movement.

Thus, previous studies have laid the groundwork for understanding the overall picture of the labour movement, but a comprehensive analysis using archival sources that takes into account local characteristics and the social and communicative aspects of strikes remains relevant and requires further study.

The aim of the study is to conduct a

comprehensive documentological and socio-communicative analysis of the first issue of the professional journal “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” (Lviv, 1889) as a document of professional communication, aimed at identifying its structural, content, and functional features, as well as determining the role of the publication in shaping the professional identity, communication practices, and self-organisation processes of the printing community of Eastern Galicia at the end of the 19th century.

Basic materials. The first issue of the professional journal “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych”, published in Lviv on January 15, 1889, is a prime example of a professional periodical document focused on internal communication within the printing community and the formation of collective professional consciousness. Even at the level of external characteristics – regular publication, clearly structured subscription terms, and extensive geographical distribution – the editorial team’s desire to create a stable information channel capable of uniting printers from different regions is evident [11, 1]. This organisational model demonstrates an understanding of periodicals as a long-term communication tool rather than a random publishing initiative.

The editorial declaration “Słowo od Redakcji” serves as a policy document that defines the ideological principles and target audience of the publication. It is noted that after the cessation of previous attempts at professional periodicals, the printing community found itself without its own print organ capable of representing its interests [11, 1]. Thus, the publication of “Przewodnik...” is presented as a response to a real communication need in the professional environment. It is important that the editorial board immediately declare a broader understanding of the journal’s functions: it should not only be technical and professional, but also socially oriented, aimed at discussing “issues that directly affect printers” [11, 2]. This reflects the publication’s documentary strategy, which is focused on providing a comprehensive picture of professional life.

A content analysis of the issue reveals the dominance of issues related to socio-economic relations in the printing industry. One of the central themes is the protection of the current Lviv price list of services as an instrument for regulating labour and earnings. The editorial board consistently justifies the need to comply with it as a condition for maintaining a balance between employers and employees [11, 2]. In the section “Nasze stosunki” (Our Relations), the 1873 price list of services is considered not only as a technical document, but also as the basis for the internal order of printing houses, ensuring predictability of labour relations and preventing abuse [14, 5]. This approach allows us to interpret the relevant publications as a form of documentation of professional standards and collective agreements.

Particular attention deserves the criticism of phenomena that threatened the stability of the professional environment, in particular the excessive involvement of students and the reduction in the number of paid workers. The statistical observations presented regarding the imbalance between the number of students and qualified printers in Lviv printing houses [14, 5] are not only descriptive but also well-reasoned. Through such data, the editorial board raises readers’ awareness of a systemic crisis that requires a collective response, thereby using the document as a means of professional mobilisation.

The idea of solidarity and self-organisation is consistently developed in the journalistic materials of the issue. The article “Czy potrzeba się stowarzyszać?” presents associations as a historically and socially conditioned form of labour protection in conditions of growing capital influence [13, 4]. The author does not limit himself to abstract considerations, but directly appeals to the experience of the printing community, recalling attempts to create their own production centres. The following editorial commentary expands on this theme, highlighting the practical difficulties of implementing cooperative initiatives while appealing to the moral duty of each member of the community to join in the common cause [13, 5]. Thus, the journal functions as a document that directly influences the behavioural attitudes of its audience.

Historical and professional discourse occupies a significant place in the structure of the issue. The essay “Sztuka drukarska” serves as a symbolic foundation for professional identity, tracing the continuous development of printing from ancient forms of writing to Gutenberg’s invention and the current state of the industry [12, 2–3]. The appeal to Gutenberg as a cultural hero and the use of visual material (tables showing the development of the Latin alphabet) [12, 3] lend the text a sense of legitimacy, emphasising the historical significance of the profession and its civilisational mission.

An important communication technique is to include the international context. Materials on the situation in Vienna and other European printing centres show that problems with tariffs and labour relations are of a supra-local nature [15, 6–7]. A detailed description of the items on the Vienna price list of services – working hours, minimum wages, the ratio of apprentices to masters – serves as a comparative benchmark for Lviv printers [15, 7]. In this way, the journal broadens the horizons of professional communication by integrating the local community into the pan-European discourse.

The final sections of the issue – company chronicles, financial reports, statistical references, and brief announcements – form the informational backdrop of everyday professional life. The editorial board openly declares its intention to systematically

inform society members about their activities, bridging the information gap between governing bodies and ordinary members [16, 7]. “Drobnazgi” combines personal messages, statistics on the development of printing in large cities, and reference information about professional institutions [17, 8]. All of these materials together strengthen the journal's function as an internal information centre for the community.

Thus, analysis of the first issue of “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” allows us to identify it as a multifunctional document of professional communication, combining programmatic-ideological, normative-regulatory, mobilising, legitimising, and informational-reference components [18, 1–8]. This comprehensiveness makes the publication an important source for researching the formation of the professional press, the social self-organisation of printers, and the development of documentary communication in Eastern Galicia at the end of the 19th century.

The internal structure of the first issue of “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” deserves special attention as a comprehensive document collection. The arrangement of materials is not random: the issue is structured according to the logic of a gradual transition from programmatic and ideological declarations to practically oriented messages and reference information. This composition corresponds to the “from general to specific” model, which is characteristic of professional periodicals of the late 19th century and indicates conscious editorial planning of the document [18, 1–8].

At the beginning of the issue, the reader enters the community's communication space through the editorial word and historical-professional essay, which form value and identification guidelines [18, 1–3]. Only after that are materials presented that are directly related to current socio-economic conflicts and organisational issues, and the issue concludes with information and reference sections [18, 4–8]. This structure allows us to view the issue as a carefully constructed document of professional communication, aimed not only at informing, but also at shaping a certain model of thinking and behaviour in the recipient.

Communication analysis of the texts in this issue reveals a clear division of roles between the subjects of professional interaction. The publications constantly feature collective images of “us” (printers, comrades), “them” (employers, owners of printing houses, administrative authorities), as well as institutional entities – societies, unions, cooperative printing houses [18, 4–7]. Through this binary opposition, the journal creates a sense of belonging to a separate professional group with its own interests, problems, and tools of protection in the reader. In terms of document science, this indicates that the document fulfils an

identification function.

A linguistic and stylistic analysis of the issue's content demonstrates a combination of several genre registers within a single publication. Alongside journalistic texts that appeal to emotions and solidarity, there are also numerous normative and informational texts filled with numerical data, lists, specific requirements, and rules [18, 5–7]. This combination of genres enhances the persuasiveness of the messages: emotional impact is combined with rational argumentation, and the document takes on a declarative and regulatory character.

An important but often underestimated element of professional periodicals is advertising, which in “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” is distinctly professional in nature. Advertisements for printing equipment, fonts, machines, and materials [18, 8] are not a random addition, but fit organically into the professional discourse of the issue. They serve a dual purpose: on the one hand, they provide information about technical innovations and the printing market, and on the other, they establish economic ties within the industry. In this sense, advertising appears as a specific type of documentary communication between manufacturers, suppliers, and users of printing technology.

The normative and educational nature of many of the texts in this issue is particularly noteworthy. The editorial team does not limit itself to identifying problems, but constantly proposes a model of “correct” professional behaviour: adherence to price tags, participation in societies, financial discipline, and active involvement in joint initiatives [12, 2; 14, 5]. Criticism of the apathy of individual members of the community and warnings about a “dark tomorrow” [13, 4–5] have a clearly didactic character. Thus, the journal serves as an informal regulator of professional ethics and discipline.

From a document science perspective, the first issue of “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” can be interpreted as an example of an integrated periodical document combining elements of informational, normative, mobilisation, reference, and advertising documentation. This multi-layered nature allows us to view the publication not only as a source of factual data, but also as an active tool for constructing the professional reality of printers in Eastern Galicia at the end of the 19th century. [18, 1–8].

The scientific novelty of the study consists in conducting a comprehensive documentological and socio-communicative analysis of the first issue of the professional journal *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych* (Lviv, 1889) as a holistic document of professional communication, which had not previously been the subject of systematic scientific analysis in domestic studies of document science

and the history of professional periodicals. For the first time, this work substantiates the interpretation of this publication not only as a professional periodical, but also as an active tool for shaping professional identity, solidarity, and models of collective behaviour among the printing community of Eastern Galicia at the end of the 19th century. The proposed analysis allows us to clarify the structural and functional features of the first issue of the journal, identify the specifics of the combination of programmatic, regulatory, mobilising, informational, reference, and advertising components, and to determine its place in the system of professional communication as an intermediary between the local printing environment and the broader European context of the professional press. The results obtained expand the source base for research into the history of documentary communication and lay the foundation for further interdisciplinary studies in the fields of library science, document science, and social communications.

Conclusions. The study showed that the first issue of the professional journal “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” (Lviv, 1889) is a representative example of professional periodicals of the late 19th century, which goes beyond the scope of a purely informational publication and functions as a full-fledged document of professional communication. Its content, structure, and editorial policy are aimed at forming an internal communication space for the printing community, ensuring the exchange of professional information, and consolidating socio-economic interests.

An analysis of the programmatic, journalistic, and regulatory-economic materials of the first issue revealed that the journal served an integrative function, combining various segments of professional life:

production relations, wage issues, the organisation of the union movement, the historical legitimacy of the profession, and daily informational support for community members. Through systematic discussion of wages, working conditions, and the role of professional associations, the publication contributed to the development of common norms and models of behaviour among printers in Eastern Galicia.

An important result of the study is the discovery of the multi-layered documentary nature of the journal, which combines programmatic-ideological, regulatory, mobilising, reference, and advertising elements. This structure allows us to view “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” as an integrated periodical document that not only records the state of the professional environment, but also actively influences its development and self-organisation.

The study established that drawing on international experience, in particular through the analysis of pricing policies and organisational practices in European printing centres, broadened the publication’s communication horizon and contributed to the inclusion of the local printing community in a broader European professional context. This reinforces the importance of the journal as a channel for transnational professional communication.

Overall, the results of the study confirm the relevance of using professional periodicals in analysis as an important source on the history of documentary communication, professional identity, and social self-organisation. The first issue of “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych” is a valuable historical document that reflects the transformation of the printing profession in Eastern Galicia at the end of the 19th century and has significant potential for further research in library science and document studies.

References

1. Berest, I. (2017). History of Trade Unions of Ukraine (Eastern Galicia, 1817–1918). Liana-M [in Ukrainian].
2. Berest, I. (2018). Activities of the “Mutual Aid Society of Private Employees” of Galicia in 1848. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”*. Serii: Istorychni nauky, 27, 51–56. <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2018-27-51-56> [in Ukrainian].
3. Berest, I., Honchar, S., & Gonchar, O. (2024). Trade unions of Eastern Galicia during the socio-political processes of the 19th–early 20th centuries. In *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management* (Vol. 2, pp. 141–164). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7 [in English].
4. Khoma, I. Ya. (2025). Statute of the trade union “Mutual Aid Society of Private Employees” of Galicia (1867): An analytical review of historical and legal foundations. *Book Qualiology*, 2(48), 143–154. <https://doi.org/10.32403/2411-3611-2025-2-48-143-154> [in Ukrainian].
5. Khoma, I. Ya. (2025). Analytical review of the statute of the trade union “Society of Messengers and Office Employees in Lviv” (1894). *Polygraphy and Publishing*, 2(90), 305–316. <https://doi.org/10.32403/0554-4866-2025-2-90-305-316> [in Ukrainian].
6. Berest, R. (1995). Essays on the history of the trade union movement in Western Ukraine (1817–1939). *Vidrodzhennia* [in Ukrainian].
7. Vovk, N. S. (2025). Trade union and strike movement in Galicia in the early 20th century in archival materials. *Book Qualiology*, 2(48), 163–174. <https://doi.org/10.32403/2411-3611-2025-2-48-163-174> [in Ukrainian].
8. Honchar, O. V. (2025). Apprenticeship system and professional training of printers in Eastern Galicia in the second half of the 19th century (based on the newspaper Czcionka). *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture*, 68, 42–54. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.041> [in Ukrainian].
9. Honchar, O. V. (2025). Apprenticeship and professional training of printers in Eastern Galicia: Based on the newspaper Czcionka (1872). *Ukrainian Information Space*, 2(16), 143–154. [https://doi.org/10.31866/2616-7948.2\(16\).2025.345611](https://doi.org/10.31866/2616-7948.2(16).2025.345611) [in Ukrainian].

10. Vovk, N. S. (2026). Review of trade union press of the 19th century: A document studies perspective. *Scientific Perspectives*, 1(67), 164–175. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-1\(67\)-164-175](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-1(67)-164-175) [in Ukrainian].
11. Słowo od Redakcji. (1889). Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Editorial note. Guide for printing and lithographic affairs], Rok I(1), 1. Lwów [in Polish].
12. Hałaciński, Z. (1889). Sztuka drukarska [The art of printing]. Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Guide for printing and lithographic affairs], Rok I(1), 2–4. Lwów [in Polish].
13. Paproć. (1889). Czy potrzeba się stowarzyszać? [Is it necessary to associate?]. Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Guide for printing and lithographic affairs], Rok I(1), 4–5. Lwów [in Polish].
14. Nasze stosunki. (1889). Nasze stosunki [Our relations]. Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Guide for printing and lithographic affairs], Rok I(1), 5–6. Lwów [in Polish].
15. Fundusz i sprawa cennikowa we Wiedniu. (1889). Fundusz i sprawa cennikowa we Wiedniu [The tariff fund and pricing issue in Vienna]. Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Guide for printing and lithographic affairs], Rok I(1), 6–7. Lwów [in Polish].
16. Ruch w naszych Stowarzyszeniach. (1889). Ruch w naszych Stowarzyszeniach [Activities in our associations]. Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Guide for printing and lithographic affairs], Rok I(1), 7–8. Lwów [in Polish].
17. Drobiazgi. (1889). Drobiazgi [Miscellanea]. Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Guide for printing and lithographic affairs], Rok I(1), 8. Lwów [in Polish].
18. Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych [Guide for printing and lithographic affairs]. (1889). Rok I(1), 1–8. Lwów [in Polish].

Список використаних джерел

1. Берест І. Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817–1918 рр.) : монографія. Львів : Ліана-М, 2017. 736 с.
2. Берест І. Діяльність «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини в 1848 році. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Історичні науки*. 2018. Вип. 27. С. 51–56. DOI: 10.25264/2409-6806-2018-27-51-56.
3. Berest I., Nonchar S., Gonchar O. Trade Unions of Eastern Galicia During the Socio-political Processes of the 19th–Early 20th Centuries. *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management*. 2024. Vol. 2. P. 141–164. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7
4. Хома І. Я. Статут профспілкового «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини 1867 р.: аналітичний огляд історико-правових засад. *Кваліологія книги*. 2025. Вип. 2 (48). С. 143–154. DOI: <https://doi.org/10.32403/2411-3611-2025-2-48-143-154>.
5. Хома І.Я. Аналітичний огляд статуту профспілкового «Товариства посильних і службовців канцелярій у Львові» (1894 р.). *Поліграфія та видавнича справа*. 2025. Вип. 2 (90). С. 305–316. DOI: <https://doi.org/10.32403/0554-4866-2025-2-90-305-316>.
6. Берест Р. Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939). Дрогобич : Відродження, 1995. 128 с.
7. Вовк Н.С. Профспілковий і страйковий рух у Галичині початку ХХ століття в архівних матеріалах. *Кваліологія книги*. 2025. Вип. 2 (48). С. 163–174. DOI: <https://doi.org/10.32403/2411-3611-2025-2-48-163-174>.
8. Гончар О. В. Система учнівства і професійна підготовка друкарів у Східній Галичині другої половини ХІХ ст. (на матеріалах газети «CZCIONKA»). *Вісник Харківської державної академії культури*. 2025. Вип. 68. С. 42–54. <https://doi.org/10.31516/2410-5333.068.041>.
9. Гончар О.В. Учнівство та професійна підготовка друкарів у Східній Галичині: за матеріалами газети «Czcionka» (1872). *Український інформаційний простір*. 2025. № 2 (16). С. 143–154. DOI: 10.31866/2616-7948.2(16).2025.345611.
10. Вовк Н.С. Огляд профспілкової преси ХІХ ст.: документознавчий аспект. *Наукові перспективи: журнал*. 2026. № 1(67) 2026. С.164-175. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-1\(67\)-164-175](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2026-1(67)-164-175).
11. Słowo od Redakcji. *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. Lwów, 15 stycznia 1889. Rok I. №1. S. 1.
12. Hałaciński Z. Sztuka drukarska. *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. Lwów, 15 stycznia 1889. Rok I. №1. S. 2-4.
13. Paproć. Czy potrzeba się stowarzyszać? *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. Lwów, 15 stycznia 1889. Rok I. №1. S. 4-5.
14. Nasze stosunki. *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. Lwów, 15 stycznia 1889. Rok I. №1. S. 5-6.
15. Fundusz i sprawa cennikowa we Wiedniu. *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. Lwów, 15 stycznia 1889. Rok I. №1. S. 6-7.
16. Ruch w naszych Stowarzyszeniach. *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. Lwów, 15 stycznia 1889. Rok I. №1. S. 7-8.
17. Drobiazgi. *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. Lwów, 15 stycznia 1889. Rok I. №1. S. 8.
18. *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. Lwów, 15 stycznia 1889. Rok I. №1. S. 1-8.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026
Отримано після доопрацювання 10.02.2026
Прийнято до друку 17.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 070.16(438)"1878"

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356335

Цитування:

Берест І. Р. Перший номер профспілкового часопису Praca (1878) як документ професійної комунікації друкарів Східної Галичини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 4. С. 58–64.

Berest I. (2026). The First Issue of the Trade Union Periodical "Praca" (1878) as a Document of Professional Communication Among Printers of Eastern Galicia. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 58–64 [in Ukrainian].

Берест Ігор Романович,
доктор історичних наук, професор
кафедри медійних технологій,
інформаційної та книжкової справи
Інституту поліграфії та медійних технологій
Національного університету
«Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0000-0001-6141-4678>
berestigor1@gmail.com

ПЕРШИЙ НОМЕР ПРОФСПІЛКОВОГО ЧАСОПISУ PRACA (1878) ЯК ДОКУМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ДРУКАРІВ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ

*Метою дослідження є виявлення змістових, функціональних і комунікаційних особливостей цього видання в контексті становлення організованого друкарського руху та розвитку фахової преси другої половини XIX ст. **Методологічну основу** становлять принципи історизму та об'єктивності, а також методи джерелознавчого аналізу, структурно-функціонального підходу й контент-аналізу періодичного видання. Дослідження ґрунтується на опрацюванні оригінального тексту першого номера Praca, доступного в цифрових фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, із залученням історіографії з проблем професійної та профспілкової преси. У ході аналізу встановлено, що структура номера поєднує програмно-маніфестаційні тексти, інформаційно-хронікальні матеріали та організаційно-документні повідомлення, що свідчить про багатофункціональний характер часопису. **Наукова новизна** полягає в тому, що перший номер Praca вперше розглянуто не лише як історичне джерело з історії друкарського руху, а й як цілісний документ професійної комунікації, який виконував ідеологічну, інформаційну та організаційну функції. **Висновки** У статті здійснено комплексний аналіз першого номера профспілкового часопису Praca, що вийшов у Львові 1 липня 1878 р., як документа професійної комунікації друкарів Східної Галичини. Сам часопис виходив польською мовою двічі на місяць протягом 1878-1892 рр. Часопис Praca відіграв важливу роль у формуванні професійної солідарності друкарів, консолідації галузевого середовища та розвитку документної комунікації в соціально-професійному просторі Східної Галичини кінця XIX ст.*

Ключові слова: профспілкова преса, професійна комунікація, друкарі, часопис Praca, Східна Галичина, документ, Czcionka, історія, професійні спілки.

Berest Ihor,
Professor of the Department of Media Technologies,
Information and Book Studies, Lviv Polytechnic National University

THE FIRST ISSUE OF THE TRADE UNION PERIODICAL "PRACA" (1878) AS A DOCUMENT OF PROFESSIONAL COMMUNICATION AMONG PRINTERS OF EASTERN GALICIA

*The purpose of the study is to identify the content-related, functional, and communicative characteristics of this publication in the context of the formation of the organised printers' movement and the development of professional press in the second half of the nineteenth century. **The methodological framework** is based on the principles of historicism and objectivity, as well as source studies methods, structural and functional analysis, and content analysis of periodical publications. The research is grounded on the examination of the original text of the first issue of Praca preserved in the collections of the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv, with the involvement of historiographical works devoted to professional and trade-union press. The analysis demonstrates that the structure of the issue combines programmatic and manifesto texts,*

informational and chronicle materials, as well as organisational and documentary communications, which indicates the multifunctional nature of the periodical. **The scientific novelty** of the study lies in the fact that the first issue of *Praca* is examined not only as a historical source on the history of the printers' movement, but also as an integral document of professional communication that performed ideological, informational, and organisational functions. **The conclusions.** The article provides a comprehensive analysis of the first issue of the trade-union periodical *Praca*, published in Lviv on 1 July 1878, as a document of professional communication among printers of Eastern Galicia. The periodical itself was published in Polish twice a month during the period 1878–1892. The periodical *Praca* played a significant role in shaping professional solidarity among printers, consolidating the sectoral environment, and developing documentary communication within the socio-professional space of Eastern Galicia at the end of the nineteenth century.

Keywords: trade-union press, professional communication, printers, *Praca* periodical, *Czcionka*, Eastern Galicia, document, nineteenth century, trade union.

Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження зумовлена зростанням наукового інтересу до історії професійної та профспілкової преси як важливого складника розвитку документної та соціальної комунікації в європейському культурному просторі. У цьому контексті особливого значення набуває аналіз фахових періодичних видань другої половини XIX ст., які виконували не лише інформаційну, а й організаційну та ідеологічну функції, сприяючи формуванню професійної солідарності й колективної ідентичності окремих соціальних груп. Часопис *Praca*, що почав виходити у Львові в 1878 р., належить до малодосліджених джерел історії друкарського руху Східної Галичини та водночас є цінним документом професійної комунікації.

Попри наявність наукових праць, присвячених історії галицької періодики, робітничому та профспілковому рухові, а також розвитку друкарської справи, перший номер часопису *Praca* досі не був предметом комплексного документознавчого аналізу. У більшості досліджень видання згадується побіжно або розглядається виключно в соціально-історичному контексті, без урахування його структури, жанрової специфіки та комунікаційних функцій. Це зумовлює необхідність звернення до першоджерела, збереженого у фондах Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника, та його аналізу як цілісного документного комплексу.

Дослідження першого номера *Praca* є актуальним також у контексті сучасних документознавчих студій, орієнтованих на вивчення еволюції форм професійної комунікації, механізмів поширення фахових знань і ролі періодичних видань у процесах самоорганізації соціально-професійних спільнот. Осмислення досвіду друкарської преси кінця XIX ст. дає змогу глибше зрозуміти витоки сучасних комунікаційних практик, а також розширює джерельну базу досліджень з історії документної комунікації та профспілкової діяльності в Україні.

Аналіз досліджень і публікацій. Історіографія проблеми свідчить про поступове

поглиблення досліджень профспілкового та страйкового руху в Галичині. Значний внесок у вивчення теми зробили І. Берест [1–6; 7; 10], який досліджував розвиток професійних спілок, їхні організаційні структури та роль у соціальному житті міст. Його роботи, а також спільні дослідження з О. Гончарем [8; 9], висвітлюють діяльність львівських професійних товариств, аналізують профспілкову пресу і соціально-комунікаційні аспекти робітничого руху.

Отже, попередні дослідження створили базу для розуміння загальної картини робітничого руху, проте комплексний аналіз із використанням архівних джерел, що враховує локальні особливості та соціально-комунікаційні аспекти страйків, досі залишається актуальним і потребує подальшого опрацювання.

Метою дослідження є комплексний аналіз першого номера профспілкового часопису *Praca* (Львів, 1 липня 1878 р.) як документа професійної комунікації друкарів Східної Галичини, з метою виявлення його змістових, структурних і функціональних особливостей у контексті становлення організованого друкарського руху та розвитку фахової преси другої половини XIX століття.

Виклад основного матеріалу. Перший номер профспілкового часопису *Praca*, що вийшов у Львові 1 липня 1878 р., становить особливий інтерес як документ професійної комунікації друкарів Східної Галичини та як джерело з історії розвитку фахової періодики другої половини XIX ст. Його поява була зумовлена об'єктивними потребами друкарського середовища в постійному друкованому органі, здатному забезпечувати інформаційний обмін, ідеологічну консолідацію та організаційний супровід діяльності професійного товариства. Важливою особливістю цього номера є те, що видання не декларує себе як новий проєкт, а прямо позиціонується як продовження часопису *Czcionka*, що раніше виконував аналогічні функції. Ця обставина дозволяє розглядати *Praca* як елемент безперервного процесу розвитку профспілкової документної комунікації, а не як ізольоване явище [11, 1].

З погляду матеріальної організації перший номер *Praca* має компактний, але логічно впорядкований формат і складається з чотирьох шпальт. Така структура була типовою для фахових і профспілкових періодичних видань того часу та відповідала як фінансовим можливостям видавців, так і комунікаційним завданням газети. Обмежений обсяг не зменшував функціонального потенціалу видання, оскільки кожна шпальта виконувала чітко окреслену роль у загальній композиції номера. Це свідчить про продуману редакційну політику та усвідомлення значення структурної організації друкованого документа.

Перша шпальта першого номера відкривається вступним словом редакції, яке має виразний програмний характер. У ньому не лише пояснюються обставини появи видання, а й окреслюється його місія як органу професійної спільноти. Значну увагу приділено питанню фінансового забезпечення газети через систему передплати, що вказує на залежність існування видання від активної участі самих друкарів. У цьому ж тексті редакція наголошує на міжрегіональному характері професійної спільноти, звертаючись до друкарів із різних частин історичних польських земель. Особливо важливою є пряма вказівка на те, що *Praca* є продовженням *Czciońka*, що дозволяє трактувати перший номер як етап інституційного розвитку профспілкової преси друкарів [11, 1].

Безпосередньо після вітального слова в першому номері часопису *Praca* розміщено розлогий текст програмного характеру, який займає основну частину першої шпальти та логічно продовжується на другій. Саме цей матеріал становить ідеологічне та концептуальне ядро номера і виконує ключову функцію формування світоглядних і комунікаційних орієнтирів видання [12, 1–2]. На відміну від вступного слова, яке має радше організаційно-інформаційний характер, цей текст спрямований на глибше осмислення ролі друкарства, праці та об'єднання в суспільному житті.

Композиційно програмний текст побудований як послідовний виклад аргументів, що поєднує історико-філософські міркування з соціальною критикою. Вихідною точкою роздумів є винахід книгодрукування, який подається як переломний момент у розвитку людства, що відкрив шлях до поширення знань серед широких верств населення [12, 1]. Апеляція до постаті Йоганна Гутенберга має не лише історичне, а й символічне значення, адже друкарство розглядається як фундамент професійної місії людей праці, зокрема друкарів, і як інструмент суспільного поступу.

У подальшому викладі автори програмного тексту переходять до соціального виміру проблеми, наголошуючи на нерівності між людьми праці та привілейованими верствами. Цей

антагонізм подається не як абстрактна ідея, а як реальний стан суспільного ладу, у якому робітники змушені боротися за елементарні права та гідне існування [12, 1–2]. У такому контексті друкований орган *Praca* позиціонується як засіб протидії соціальному пригніченню, що має сприяти усвідомленню власного становища та формуванню активної позиції професійної спільноти.

Особливу увагу в програмному тексті приділено ідеї об'єднання. Автори підкреслюють, що поодинокі зусилля окремих робітників є недостатніми для досягнення реальних змін, і лише згуртованість та організована спільна дія можуть забезпечити ефективний захист професійних інтересів [12, 2]. Отже, газета виконує не лише інформаційну, а й мобілізаційну функцію, закликаючи читачів до активної участі в житті професійного товариства.

Важливою складовою цього програмного блоку є також етичний вимір. У тексті наголошується на поняттях честі, гідності та відповідальності, які розглядаються як необхідні риси свідомого робітника. Людина праці постає не як пасивний об'єкт експлуатації, а як морально відповідальний суб'єкт, здатний усвідомлювати наслідки власних дій і брати участь у спільній боротьбі за покращення умов життя [12, 2]. Такий підхід свідчить про прагнення редакції сформувати не лише професійну, а й ціннісну ідентичність читачів.

Завершальні фрагменти програмного тексту логічно підводять до усвідомлення ролі самого часопису *Praca* як постійного органу комунікації. Газета подається як «передмур'я» професійної спільноти, що має підготувати ґрунт для подальших організаційних дій, подолання забобонів і консолідації зусиль людей праці [12, 2]. У цьому сенсі перший номер *Praca* фіксує момент переходу від декларативних ідей до систематичної документної комунікації, що забезпечує сталість профспілкового руху.

Тож програмний текст, розміщений після вітального слова, виконує в першому номері *Praca* ключову функцію ідейного та світоглядного спрямування видання. Він задає тон усій подальшій структурі номера, визначає основні теми й цінності та формує уявлення про газету як центральний документ професійної комунікації друкарів Східної Галичини кінця XIX ст. [12, 1–2].

Важливе місце в структурі першого номера часопису *Praca* посідає рубрика „*Wiadomości ze świata drukarskiego*”, матеріали якої розміщено на другій і третій шпальтах видання [13, 2–3]. На відміну від програмного тексту, що має декларативно-ідеологічний характер, ця рубрика виконує насамперед інформаційно-комунікаційну функцію, забезпечуючи зв'язок між окремими осередками друкарського середовища та фіксуючи

актуальні події професійного життя.

З жанрового погляду „Wiadomości ze świata drukarskiego” належать до інформаційно-хронікальних матеріалів, характерних для фахової періодики XIX ст. Рубрика не має чітко вираженого публіцистичного чи полемічного забарвлення, натомість зосереджується на поданні фактів, повідомлень і коротких відомостей, що мають практичне значення для читачів. Така форма подання інформації сприяла формуванню довіри до видання як до надійного джерела професійних новин і зміцнювала його статус як офіційного органу спільноти друкарів.

Зміст рубрики охоплює кілька тематичних блоків, серед яких домінують повідомлення про діяльність друкарських товариств, організаційні ініціативи, збори та ухвалені рішення. Через ці матеріали газета фіксує процеси самоорганізації професійного середовища, демонструючи, що друкарі виступають не як розрізнені індивіди, а як структурована спільнота зі спільними інтересами та формами колективної дії [13, 2]. У цьому сенсі рубрика виконує документальну функцію, адже зафіксовані в ній повідомлення відображають реальний стан організаційного життя друкарів у конкретний історичний момент.

Окрему увагу в „Wiadomości ze świata drukarskiego” приділено фінансовим та господарським питанням. Інформація про внески, касові справи, матеріальні труднощі чи потреби товариств засвідчує прагнення редакції забезпечити прозорість внутрішнього життя професійної організації та залучити членів спільноти до активної участі в її підтримці [13, 3]. Такий підхід відповідає загальній логіці профспілкової преси, де фінансова дисципліна та взаємна допомога розглядаються як передумови ефективної колективної діяльності.

Рубрика також виконує важливу інтеграційну функцію, оскільки вміщені в ній повідомлення походять з різних локальних осередків і відображають широку географію друкарського руху. Завдяки цьому Prasa виступає посередником між окремими групами друкарів, формуючи спільний інформаційний простір і сприяючи усвідомленню належності до єдиної професійної спільноти [13, 2–3]. Саме через такі регулярні повідомлення газета перетворюється на засіб горизонтальної комунікації, що поєднує локальні ініціативи в загальну мережу.

Важливо підкреслити, що „Wiadomości ze świata drukarskiego” логічно доповнюють програмний текст першого номера. Якщо маніфестаційний блок формує ідеологічні засади та ціннісні орієнтири видання, то інформаційна рубрика демонструє практичну реалізацію задекларованих

принципів у повсякденному професійному житті. У такий спосіб газета поєднує теоретичний і практичний рівні комунікації, що є характерною рисою профспілкової періодики кінця XIX ст.

Отже, рубрика „Wiadomości ze świata drukarskiego” у першому номері Prasa виконує низку взаємопов’язаних функцій: інформаційну, документальну, інтеграційну та організаційну. Її наявність і обсяг свідчать про прагнення редакції створити стабільний канал професійної комунікації, який би забезпечував не лише ідеологічну єдність, а й практичну взаємодію друкарського середовища Східної Галичини [13, 2–3].

Четверта шпальта першого номера часопису Prasa вирізняється чіткою внутрішньою рубрикацією, що свідчить про її спеціальне призначення як організаційно-документного блоку. На відміну від попередніх шпальт, де домінують програмні та інформаційні тексти, матеріали останньої сторінки мають характер офіційних повідомлень, звітів і оголошень, які безпосередньо стосуються внутрішнього функціонування професійного товариства друкарів [14, 4].

Однією з центральних рубрик є „Sprawozdania z posiedzeń”, у межах якої подано звіти з засідань керівних органів товариства. Тексти цієї рубрики мають виразну протокольну форму: зазначено дату засідання, головуючого, кількість присутніх членів, порядок денний та ухвалені рішення. Така деталізація дозволяє розглядати ці публікації як форму публічного протоколу, що виконує функцію фіксації управлінських рішень і забезпечує їх доступність для всієї професійної спільноти. У документознавчому вимірі це свідчить про перенесення елементів внутрішньої діловодної документації у формат періодичного видання [15, 4].

Поруч із протокольними матеріалами важливе місце займає рубрика „Różności”, яка акумулює різноманітні інформаційні повідомлення. Її зміст охоплює як відомості про події поза безпосереднім колом діяльності товариства, так і інформацію, що має загальноосвітній або професійно-орієнтаційний характер. Наявність такої рубрики свідчить про прагнення редакції розширити інформаційний горизонт читачів і поєднати внутрішньоорганізаційну комунікацію з ширшим контекстом професійного та суспільного життя [16, 4].

Важливим елементом четвертої шпальти є також фінансові звіти, подані у формі окремих зведень, зокрема „Zestawienie za miesiąc czerwiec”. У цих матеріалах чітко структуровано інформацію про надходження та видатки різних фондів, а також про фінансовий стан організації на певний момент. Такі публікації виконують функцію фінансової звітності, забезпечуючи прозорість

діяльності товариства й формуючи довіру з боку його членів. У контексті профспілкової преси XIX ст. це є важливим свідченням інституціоналізації професійних об'єднань [17, 4].

Окрему групу матеріалів становлять оголошення службового характеру, серед яких повідомлення про місцезнаходження бюро товариства, прийом лікаря товариства, а також інформація про діяльність бібліотеки. Такі тексти виконують регламентну функцію, визначаючи порядок взаємодії між органами управління та членами спільноти. Їх публікація на сторінках газети надавала цим повідомленням офіційного статусу та сприяла впорядкуванню внутрішнього життя організації [18, 4].

Завершує четверту шпальту рубрика „*Walne Zgromadzenie*”, у межах якої подано оголошення про скликання загальних зборів акціонерів Ізольованої друкарні. Текст містить точну дату, час, місце проведення та порядок денний зборів, що є характерною ознакою формалізованої організаційної документації. Уміщення такого повідомлення в профспілковому часописі свідчить про тісний зв'язок між друкарською спільнотою та економічними структурами, пов'язаними з видавничо-друкарською справою [19, 4].

Таким чином, четверта шпальта першого номера *Prasa* постає як сконцентрований документний комплекс, у межах якого поєднано протокольні звіти, фінансову документацію, регламентні оголошення та організаційні повідомлення. Її рубрикація відображає багаторівневий характер професійної комунікації друкарів і засвідчує, що газета виконувала функцію не лише інформаційного органу, а й офіційного засобу документування та управління в межах професійної спільноти Східної Галичини кінця XIX ст. [19, 4].

Важливим складником четвертої шпальти першого номера *Prasa* є вихідні відомості, розміщені в нижній частині сторінки, які виконують функцію документної ідентифікації видання та засвідчують його правовий і організаційний статус [20, 4]. Уміщення таких даних відповідало усталеній практиці періодичних видань другої половини XIX ст. і було необхідною умовою легального функціонування друкованого органу.

У вихідних відомостях зазначено, що видавцем часопису є Ян Вартинський, що вказує на конкретну відповідальну особу, пов'язану з фінансовим та організаційним забезпеченням видання. Фіксація імені видавця в газетному номері свідчить про персоніфікований характер видавничої діяльності та дозволяє розглядати *Prasa* як офіційно оформлений друкований продукт, а не як анонімне чи неформальне видання [20, 4].

Окремо вказано місце друку газети – *Z Drukarni Ludowej pod zarz. St. Baylego*, що дозволяє локалізувати процес виготовлення часопису

та пов'язати його з конкретною друкарнею. Це має особливе значення в контексті дослідження професійної комунікації друкарів, адже видання не лише тематично присвячене друкарській справі, а й безпосередньо створене в межах відповідного професійного середовища. Таким чином, *Prasa* постає як продукт внутрішньої комунікації галузі, що поєднує змістовий і матеріально-виробничий виміри [20, 4].

У вихідних даних також зазначено відповідального редактора – Юзеф Данилюк, що засвідчує наявність редакційної відповідальності та формалізованої структури управління змістом видання. Функція відповідального редактора в тогочасній пресі полягала не лише в доборі матеріалів, а й у правовій відповідальності за опублікований текст, що надає цій інформації особливого значення для оцінки статусу газети [20, 4].

Сукупність відомостей про видавця, друкарню та відповідального редактора дозволяє розглядати перший номер *Prasa* як повноцінно оформлений періодичний документ, що відповідав адміністративним і правовим вимогам часу. Включення цих даних у структуру номера завершує організаційно-документний блок і підкреслює інституційний характер часопису як офіційного органу професійної спільноти друкарів Східної Галичини кінця XIX ст. [20, 4].

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному документознавчому аналізі першого номера профспілкового часопису *Prasa* (Львів, 1 липня 1878 р.) як цілісного документа професійної комунікації друкарів Східної Галичини. Уперше в науковому обігу газету розглянуто не лише як історичне джерело з історії профспілкового руху чи фахової преси, а як структурований документний комплекс, що поєднує програмні, інформаційні та організаційно-управлінські елементи.

Уперше здійснено структурний аналіз чотирьох шпальт першого номера *Prasa* з виокремленням їхніх функціональних ролей у системі професійної комунікації. Визначено, що композиція номера вибудована за принципом послідовного переходу від програмно-ідеологічного блоку через інформаційно-хронікальний сегмент до формалізованої організаційно-документної частини, що забезпечувало цілісність і ефективність комунікації в межах професійної спільноти.

Новизна дослідження також полягає у введенні до наукового аналізу рубрикації першого номера *Prasa* (зокрема рубрик „*Wiadomości ze świata drukarskiego*”, „*Sprawozdania z posiedzeń*”, „*Różności*”, фінансових зведень та оголошень про загальні збори) як показника рівня інституціоналізації професійного середовища друкарів та розвитку форм документування їхньої діяльності

наприкінці XIX ст.

Уперше обґрунтовано спадкоємність часопису *Prasa* щодо попереднього профспілкового видання *Czcionka* не лише на рівні редакційної декларації, а як продовження усталеної моделі професійної комунікації, що забезпечувала тяглість організаційних і документних практик у друкарському середовищі Східної Галичини.

Окремим аспектом наукової новизни є аналіз вихідних відомостей першого номера *Prasa* (видавець, друкарня, відповідальний редактор) як елементів документної ідентифікації, що дозволяє уточнити інституційний статус видання та розширити уявлення про механізми функціонування профспілкової преси другої половини XIX ст.

Висновки. Проведений аналіз першого номера профспілкового часопису *Prasa* (Львів, 1 липня 1878 р.) дозволяє розглядати це видання як повноцінний документ професійної комунікації друкарів Східної Галичини другої половини XIX століття. Газета постає не лише як носій інформації чи ідеологічних настанов, а як структурований документний комплекс, що забезпечував формування, підтримку та розвиток професійної спільноти.

Встановлено, що *Prasa* свідомо позиціонувався як продовження профспілкового часопису *Czcionka*, що засвідчує тяглість комунікаційних і організаційних практик у друкарському середовищі. Ця спадкоємність проявляється не лише у програмних заявах редакції, а й у структурі номера, характері рубрикації та функціональному призначенні окремих матеріалів.

Аналіз чотиришпальтової структури першого номера показав, що кожна шпальта виконувала чітко визначену роль у загальній системі

професійної комунікації. Програмний текст після вітального слова формував ідеологічні та ціннісні орієнтири видання; рубрика „*Wiadomości ze świata drukarskiego*” забезпечувала регулярний інформаційний обмін і інтеграцію професійного середовища; матеріали четвертої шпальти виконували функцію організаційно-документного супроводу діяльності товариства.

Особливе значення має організаційно-документний блок четвертої шпальти, де зосереджено протокольні звіти, фінансові зведення, регламентні оголошення та повідомлення про загальні збори. Ці матеріали засвідчують, що *Prasa* виконувала роль офіційного органу професійного об'єднання, поєднуючи функції періодичного видання й інструменту управління та документування діяльності друкарської спільноти.

Важливим елементом документної ідентифікації газети є вихідні відомості, у яких зафіксовано видавця, місце друку та відповідального редактора. Їх аналіз дозволяє уточнити інституційний статус *Prasa* та підтвердити її легітимність як офіційного профспілкового органу, інтегрованого в професійно-виробниче середовище друкарів.

Отже, перший номер *Prasa* є цінним джерелом для дослідження формування професійної комунікації, організаційної культури та документних практик друкарів Східної Галичини наприкінці XIX століття. Його комплексний документознавчий аналіз дозволяє глибше осмислити роль профспілкової преси в процесах самоорганізації професійних спільнот і відкриває перспективи для подальших досліджень історії фахових видань та комунікаційних моделей у середовищі людей друку.

Список використаних джерел

1. Берест І. Історія професійних спілок України (Східна Галичина 1817–1918 рр.) : монографія. Львів : Ліана-М, 2017. 736 с.
2. Берест І. Діяльність «Товариства взаємної допомоги приватних службовців» Галичини в 1848 році. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Історичні науки. 2018. Вип. 27. С. 51–56. DOI: 10.25264/2409-6806-2018-27-51-56.
3. Berest I., Honchar S., Gonchar O. Trade Unions of Eastern Galicia During the Socio-political Processes of the 19th–Early 20th Centuries. *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management*. 2024. Vol. 2. P. 141–164. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7
4. Берест І. Р. Загальноміське професійне товариство взаємодопомоги друкарів Львова в 1856–1867 роках: аналіз діяльності. *Грані*. 2018. Т. 21, № 11. С. 6–13. DOI: <https://doi.org/10.15421/1718146>
5. Берест Р. Нариси історії профспілкового руху в Західній Україні (1817–1939). Дрогобич : Відродження, 1995. 128 с.
6. Берест І., Берест Р., Пасічник М., Савчук Г., Олійник М. Аналіз статуту та першого року діяльності Львівського товариства галицьких лікарів («*Towarzystwo lekarzów galicyjskich*»). *Медичні перспективи*. 2020. Т. 25, № 2. С. 168–176. DOI: <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799>
7. Берест І. Р. Аналіз львівської профспілкової преси поліграфістів на прикладі часописів *Czcionka* і *Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych*. *Грані*. 2017. Т. 20, № 11. С. 17–21. DOI: <https://doi.org/10.15421/1717142>.
8. Берест І. Р., Гончар О. В. Аналіз основної польської історіографії профспілкового руху в Галичині.

Інформація, комунікація, суспільство 2025 : зб. матеріалів XIV Міжнар. наук. конф. (с. Зозулі, Львівська обл., 22–24 трав. 2025 р.). Львів, 2025. С. 246–247.

9. Гончар С., Гончар О. Загальні проблеми медіакомунікацій на сторінках галицької профспілкової преси XIX століття. *Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку* : матеріали міжнар. наук. конф. (22–23 листоп. 2023 р.). Харків : ХДАК, 2023. Ч. 1. С. 52–53.

10. Берест І.Р. Огляд політичної ситуації в Східній Галичині у часі появи та роботи профспілок. *Грані*. 2014. Т. 7, № 6. С. 150–154.

11. Słowo wstępne. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 1.

12. Redakcja. Lwów 1 lipca 1878. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 1-2.

13. Wiadomości ze Świata Drukarskiego. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 2-3.

14. Paryż. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 3-4.

15. Sprawozdania z posiedzeń. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 4.

16. Różności. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 4.

17. Zestawienie za miesiąc czerwiec. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 4.

18. Reklama. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 4.

19. Walne zgromadzenie. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 4.

20. Informacje źródłowe. *Praca*. Lwów, 1 lipca 1878. Rok I. №1. S. 4.

References

1. Berest, I. (2017). History of Trade Unions of Ukraine (Eastern Galicia, 1817–1918). Liana-M [in Ukrainian].

2. Berest, I. (2018). Activities of the “Mutual Aid Society of Private Employees” of Galicia in 1848. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu “Ostrozka akademiia”*. Seria: Istorychni nauky, 27, 51–56. <https://doi.org/10.25264/2409-6806-2018-27-51-56> [in Ukrainian].

3. Berest, I., Honchar, S., & Gonchar, O. (2024). Trade unions of Eastern Galicia during the socio-political processes of the 19th–early 20th centuries. In *Data-Centric Business and Applications: Advancements in Information and Knowledge Management* (Vol. 2, pp. 141–164). Springer Nature Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_7 [in English].

4. Berest, I. R. (2018). The Lviv city-wide professional mutual aid society of printers in 1856–1867: An analysis of activities. *Hrani*, 21(11), 6–13. <https://doi.org/10.15421/1718146> [in Ukrainian].

5. Berest, R. (1995). Essays on the history of the trade union movement in Western Ukraine (1817–1939). *Vidrodzhennia* [in Ukrainian].

6. Berest, I., Berest, R., Pasichnyk, M., Savchuk, H., & Oliinyk, M. (2020). Analysis of the statute and the first year of activity of the Lviv Society of Galician Physicians. *Medychni perspektyvy*, 25(2), 168–176. <https://doi.org/10.26641/2307-0404.2020.2.206799> [in Ukrainian].

7. Berest, I. R. (2017). Analysis of the Lviv trade-union press of printers: The cases of “Czcionka” and “Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych”. *Hrani*, 20(11), 17–21. <https://doi.org/10.15421/1717142> [in Ukrainian].

8. Berest, I. R., & Honchar, O. V. (2025). Analysis of the main Polish historiography of the trade union movement in Galicia. In *Informatsiia, komunikatsiia, suspilstvo 2025* (pp. 246–247). Lviv [in Ukrainian].

9. Honchar, S., & Honchar, O. (2023). General problems of media communications in the Galician trade-union press of the 19th century. In *Culturology and Social Communications: Innovative Development Strategies* (Part 1, pp. 52–53). KhDAK [in Ukrainian].

10. Berest, I. R. (2014). Overview of the political situation in Eastern Galicia during the emergence and operation of trade unions. *Hrani*, 17(6), 150–154 [in Ukrainian].

11. Słowo wstępne [Introductory word]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 1 [in Polish].

12. Redakcja [Editorial]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 1–2 [in Polish].

13. Wiadomości ze świata drukarskiego [News from the printing world]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 2–3 [in Polish].

14. Paryż [Paris]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 3–4 [in Polish].

15. Sprawozdania z posiedzeń [Reports from meetings]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 4 [in Polish].

16. Różności [Miscellanea]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 4 [in Polish].

17. Zestawienie za miesiąc czerwiec [Statement for the month of June]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 4 [in Polish].

18. Reklama [Advertisement]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 4 [in Polish].

19. Walne zgromadzenie [General assembly]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 4 [in Polish].

20. Informacje źródłowe [Source information]. (1878, July 1). *Praca*, Rok I, No. 1, 4 [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 02.01.2026

Отримано після доопрацювання 05.02.2026

Прийнято до друку 12.02.2026

Опубліковано 31.03.2026

УДК 004.9:930.25:351.853

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356336

Цитування:

Біловус Л. І. Цифрове документування втрат культурної спадщини України в умовах війни: інформаційні ресурси та практики фіксації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 65–75.

Bilovus L. (2026). Digital Documentation of Losses of Ukraine's Cultural Heritage in the Context of War: Information Resources and Recording Practices. *Library Science. Record Studies. Informology*, 4, 65–75 [in Ukrainian].

Біловус Леся Іванівна,

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри інформаційної
та соціокультурної діяльності
Західноукраїнського
національного університету
<https://orcid.org/0000-0003-4882-4511>
lesya.kfn@gmail.com

ЦИФРОВЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ ВТРАТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТА ПРАКТИКИ ФІКСАЦІЇ

Метою дослідження є систематизація сучасних цифрових інструментів та інформаційних платформ, що використовуються для фіксації пошкоджень об'єктів культурної спадщини України, а також визначення їх ролі у формуванні доказової бази воєнних злочинів проти культури та плануванні післявоєнної реставрації. Методологічною основою роботи стали методи аналізу наукових джерел, узагальнення сучасних практик цифрового документування та порівняльного аналізу діяльності державних, міжнародних і громадських ініціатив у сфері збереження культурної спадщини. У дослідженні проаналізовано функціонування державних цифрових реєстрів культурної спадщини, міжнародних платформ моніторингу руйнувань та волонтерських цифрових проєктів, спрямованих на архівування культурних ресурсів і створення цифрових моделей пам'яток. Особливу увагу приділено використанню технологій OSINT, супутникового моніторингу, фотограмметрії та 3D-сканування для фіксації пошкоджень об'єктів культурної спадщини. Показано, що інтеграція різних цифрових інструментів формує багаторівневу систему документування культурних втрат, яка поєднує державні інформаційні системи, міжнародні дослідницькі платформи та краудсорсингові ініціативи. Наукова новизна роботи полягає у комплексному узагальненні сучасних цифрових практик документування культурних втрат та обґрунтуванні концепції цифрової стійкості культурної спадщини, що передбачає збереження інформації про культурні об'єкти у багаторівневих цифрових системах навіть у разі їх фізичного знищення. Дослідження також визначає основні техніко-методологічні виклики цифрового документування культурної спадщини, серед яких питання кібербезпеки, верифікації інформації та довготривалого зберігання великих масивів цифрових даних. Висновки. У статті здійснено комплексний аналіз сучасних інформаційних ресурсів і технологічних практик цифрового документування втрат культурної спадщини України в умовах повномасштабної російсько-української війни. Розглянуто трансформацію підходів до фіксації стану пам'яток культури, що відбулася внаслідок воєнних загроз та обмеженого доступу до територій проведення бойових дій. Показано, що традиційні системи обліку культурних цінностей, засновані на паперовій документації, виявилися недостатньо ефективними для оперативного документування руйнувань та втрат. Отримані результати можуть бути використані для подальшого розвитку цифрових систем обліку культурної спадщини, формування міжнародної доказової бази воєнних злочинів проти культури та розроблення стратегій післявоєнного відновлення культурного середовища України.

Ключові слова: культурна спадщина; документування; цифрові платформи; інформаційні ресурси; воєнний стан; культурні втрати; цифрові архіви; база даних.

DIGITAL DOCUMENTATION OF LOSSES OF UKRAINE'S CULTURAL HERITAGE IN THE CONTEXT OF WAR: INFORMATION RESOURCES AND RECORDING PRACTICES

The purpose of the study is to systematise modern digital tools and information platforms used to record damage to cultural heritage sites in Ukraine, as well as to determine their role in forming the evidence base for war crimes against culture and planning post-war restoration. The methodological basis of the work is the analysis of scientific sources, the generalisation of modern practices of digital documentation, and a comparative analysis of the activities of state, international, and public initiatives in the field of cultural heritage preservation. The study analyses the functioning of state digital registers of cultural heritage, international platforms for monitoring destruction, and volunteer digital projects aimed at archiving cultural resources and creating digital models of monuments. Particular attention is paid to the use of OSINT technologies, satellite monitoring, photogrammetry, and 3D scanning to record damage. It has been shown that the integration of various digital tools forms a multi-level system for documenting cultural losses, combining state information systems, international research platforms, and crowdsourcing initiatives. The scientific novelty of the work lies in the comprehensive generalisation of modern digital practices for documenting cultural losses and the substantiation of the concept of digital sustainability of cultural heritage, which involves the preservation of information about cultural objects in multi-level digital systems even in the event of their physical destruction. The study also identifies the main technical and methodological challenges of digital documentation of cultural heritage, including cybersecurity, information verification, and long-term storage of large amounts of digital data. Conclusions. The article provides a comprehensive analysis of contemporary information resources and technological practices of digital documentation of cultural heritage losses in Ukraine amid the full-scale Russian-Ukrainian war. It examines the transformation of approaches to recording the condition of cultural monuments that has occurred as a result of military threats and limited access to combat zones. It shows that traditional systems for recording cultural assets, based on paper documentation, have proven insufficiently effective for the rapid documentation of destruction and loss. The results obtained can be used for the further development of digital systems for recording cultural heritage, the formation of an international evidence base for war crimes against culture, and the development of strategies for the post-war restoration of Ukraine's cultural environment.

Keywords: cultural heritage, documentation, digital platforms, information resources, martial law, cultural losses, digital archives, database.

Актуальність теми дослідження. Повномасштабна збройна агресія проти України спричинила безпрецедентні за масштабом виклики для збереження національної історико-культурної спадщини [1]. Систематичні артилерійські та ракетні обстріли, ведення бойових дій у щільно забудованих міських просторах, а також цілеспрямоване розграбування музейних фондів на тимчасово окупованих територіях призвели до значних втрат матеріальних свідчень історичної пам'яті. За верифікованими даними міжнародних інституцій, зокрема ЮНЕСКО, пошкоджень або руйнувань зазнали сотні архітектурних пам'яток, культурових споруд, музейних комплексів, бібліотек та архівних установ [28].

За таких умов фізичне збереження значної частини об'єктів культурної спадщини нерідко стає неможливим. У зв'язку з цим особливого значення набуває цифрове документування як інструмент фіксації стану пам'яток, створення їх цифрових копій та накопичення доказової

інформації про масштаби руйнувань. Цифрові технології дозволяють не лише зберегти інформаційний образ об'єктів, але й забезпечити основу для подальшої наукової реконструкції та правової фіксації втрат.

У довоєнний період цифровізація у сфері культури розглядалася переважно як складова технологічної модернізації інституцій – музеїв, архівів, бібліотек. Вона була спрямована на підвищення доступності культурних ресурсів, створення електронних каталогів, розвиток інтерактивних сервісів та розширення комунікації з аудиторією. Проте після початку повномасштабного вторгнення ця парадигма суттєво змінилася [13]. Цифрове документування перестало бути лише елементом модернізації культурної сфери і перетворилося на один із ключових механізмів збереження інформації про національну спадщину.

Війна також виявила низку критичних інфраструктурних проблем у системі обліку культурних цінностей [13; 23]. Значна частина музейних

і архівних установ тривалий час використовувала паперові інвентарні книги, локальні облікові журнали або несистематизовані електронні таблиці, що ускладнювало оперативне отримання достовірної інформації про стан фондів та переміщення окремих експонатів [1; 32]. Унаслідок цього в умовах окупації або руйнування установ виникали труднощі з ідентифікацією втрачених об'єктів та підтвердженням їх належності Україні.

У відповідь на ці виклики в Україні розпочалося активне формування нових цифрових платформ та державних інформаційних систем, спрямованих на централізований облік і фіксацію культурних втрат. Зокрема, створення електронних реєстрів Музейного фонду України [23] та модернізація державних реєстрів пам'яток культури відкрили можливості для системного накопичення інформації, її перевірки та подальшого використання у міжнародних правових процедурах щодо повернення викрадених культурних цінностей.

Водночас цифрове документування руйнувань виконує не лише інформаційну, але й правову функцію. Використання технологій просторової фотограмметрії, 3D-сканування, супутникового моніторингу та OSINT-аналітики дає змогу створювати детальні цифрові моделі пошкоджених або знищених об'єктів [32]. Такі цифрові реконструкції виконують роль доказової бази у процесах міжнародного правосуддя та можуть бути використані для притягнення держави-агресора до відповідальності за воєнні злочини проти культурної спадщини [30].

Попри значну мобілізацію державних структур, фахових спільнот, IT-сектору та міжнародних організацій [32], низка важливих аспектів цифрового документування культурних втрат досі потребує системного наукового осмислення. Зокрема, недостатньо дослідженими залишаються питання інтеперабельності створених баз даних, методології цифрової паспортизації пам'яток, а також довготривалого збереження великих масивів цифрової інформації. Тому аналіз сучасних інформаційних ресурсів і практик фіксації культурних втрат, що формуються безпосередньо в умовах воєнного часу, є важливим завданням сучасних гуманітарних досліджень.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема цифровізації культурної спадщини та розроблення інструментів її фіксації в умовах збройного конфлікту перебуває у фокусі уваги як української, так і міжнародної академічної спільноти. Упродовж періоду повномасштабної російсько-української війни сформувався значний масив наукових досліджень і аналітичних матеріалів, у яких цифрова спадщина розглядається не лише як

інструмент збереження культурних цінностей, але й як складова національної інформаційної безпеки.

Окремий напрям досліджень присвячений державним механізмам цифровізації культурної спадщини. Зокрема, у працях В. Надраги розглядаються управлінські підходи до оцифрування пам'яток культурної спадщини в умовах воєнного стану. Дослідник наголошує на необхідності пріоритетного переведення у цифровий формат фондів установ, розташованих у прифронтових регіонах, оскільки саме вони перебувають у зоні найбільшого ризику втрат [9].

Проблематика цифрового збереження архівних колекцій також активно висвітлюється у фахових виданнях архівної галузі. Зокрема, у статтях, опублікованих у журналі «Архіви України», аналізується досвід державних архівів щодо впровадження цифрових технологій обробки та збереження документів у воєнний період. Автори акцентують увагу на необхідності розроблення нових методичних рекомендацій для функціонування архівних фондів в умовах екстремальних викликів [7].

Поряд із інституційним підходом вагоме місце у сучасних дослідженнях займає аналіз ролі міжнародних та волонтерських ініціатив у процесі збереження цифрової культурної спадщини. Зокрема, К. Жолікер (K. Jolicœur) досліджує феномен краудсорсингових проєктів на прикладі міжнародної ініціативи SUCHO (Saving Ukrainian Cultural Heritage Online). У своїй роботі авторка аналізує механізми масового вебархівування цифрових ресурсів українських культурних інституцій, що дозволило зберегти значні обсяги культурної інформації, які могли бути втрачені внаслідок воєнних дій або кібератак [25].

У контексті збереження окремих видів культурної спадщини важливими є дослідження, присвячені документуванню аудіовізуальних матеріалів та свідчень про воєнні злочини проти культурних об'єктів. Зокрема, Ю. Коваленко розглядає інституційні практики застосування міжнародних технологічних та етичних стандартів під час цифрового збереження аудіовізуальних архівів, сформованих у період воєнного конфлікту [26].

Водночас у міжнародному науковому дискурсі значна увага приділяється технологічним аспектам документування культурної спадщини, зокрема використанню 3D-моделювання, лазерного сканування та технологій доповненої реальності. Такі підходи дозволяють створювати високоточні цифрові моделі пошкоджених або знищених архітектурних об'єктів. У сучасних англомовних дослідженнях наголошується, що застосування подібних технологій у воєнний період суттєво змінює саму парадигму документування

культурної спадщини, переводячи її у площину цифрових доказових систем [30].

Важливим джерелом інформації про розвиток цифрових платформ у сфері культурної спадщини є також аналітичні матеріали сектору GovTech. У таких публікаціях висвітлюються практичні аспекти створення державних цифрових реєстрів, зокрема електронного Реєстру Музейного фонду України, що забезпечує централізований облік культурних цінностей та сприяє підвищенню ефективності їх захисту в умовах воєнного стану [23].

Попри значну кількість досліджень, присвячених цифровізації культурної спадщини та використанню інформаційних технологій у процесах її збереження, значна частина сучасного емпіричного досвіду залишається недостатньо систематизованою. Наявні наукові розвідки здебільшого зосереджені на аналізі окремих ініціатив, діяльності конкретних інституцій або впровадженні певних технологічних рішень – зокрема вебархівування, створення локальних електронних реєстрів чи цифрового документування окремих типів культурних об'єктів.

Водночас сучасна війна спричинила появу великої кількості нових цифрових платформ, інструментів дистанційного моніторингу та волонтерських ініціатив, що функціонують паралельно і формують складну багаторівневу систему фіксації втрат культурної спадщини [4; 15]. У науковому дискурсі досі бракує узагальнювальних досліджень, які б розглядали ці ресурси не ізольовано, а як взаємопов'язані елементи єдиної інфраструктури документування.

Крім того, недостатньо дослідженим залишається питання довготривалої функціональної стійкості створених цифрових систем. Масштабне накопичення даних про руйнування культурних об'єктів, формування електронних реєстрів, використання технологій 3D-сканування, фотограмметрії та супутникового моніторингу формує нову модель збереження інформації про культурну спадщину, яка виходить за межі традиційного обліку. У цьому контексті особливого значення набуває концепт *цифрової стійкості культурної спадщини*, що передбачає здатність інформаційних систем забезпечувати довготривале збереження, відтворюваність і юридичну доказовість даних про культурні об'єкти навіть у разі їх фізичного знищення.

Отже, виникає потреба у комплексному науковому аналізі сучасних інформаційних ресурсів та практик цифрового документування руйнувань, які сформувалися в Україні під час повномасштабної війни. Таке дослідження дає можливість систематизувати наявні підходи, визначити їхні функціональні можливості та окреслити

перспективи формування нової інфраструктури збереження культурної пам'яті.

Метою статті є комплексний аналіз еволюції інформаційних ресурсів, онлайн-платформ і технологічних практик цифрового документування втрат і пошкоджень об'єктів культурної спадщини України, що трансформувалися в умовах тривалої російсько-української війни.

Головне завдання дослідження полягає у систематизації сучасних механізмів фіксації збитків – від використання технологій просторового 3D-сканування, фотограмметрії та інструментів OSINT-аналізу до впровадження централізованих державних реєстрів і краудсорсингових цифрових платформ. Особливу увагу приділено функціонуванню новітніх інформаційних систем, зокрема електронного Реєстру Музейного фонду України та оновленого Державного реєстру нерухомих пам'яток України, що формують основу національної цифрової інфраструктури збереження культурної спадщини.

У межах дослідження також розглядається роль цифрових технологій у формуванні доказової бази воєнних злочинів проти культурної спадщини, а також їх значення для планування післявоєнної реставрації та модернізації системи управління гуманітарною сферою України. Таким чином, дослідження спрямоване на осмислення сучасних практик цифрового документування як складової формування системи цифрової стійкості культурної спадщини, здатної забезпечити довготривале збереження інформації про культурні втрати та їх міжнародно-правове визнання.

Виклад основного матеріалу. До початку повномасштабного збройного вторгнення російських військ у 2022 році українська система охорони матеріальної пам'яті та інвентаризації музейних і архівних фондів значною мірою спиралася на традиційні паперові носії. Облікові картки, інвентарні книги та паперові паспорти пам'яток упродовж тривалого часу залишалися основою фондової роботи культурних установ. Така система формувалася десятиліттями і забезпечувала базову фіксацію культурних цінностей, однак виявилася надзвичайно вразливою в умовах масштабних воєнних загроз [17].

Повномасштабна агресія продемонструвала, що паперова документація не здатна гарантувати збереження інформації про об'єкти культурної спадщини у випадках руйнування інституцій, пожеж або окупації територій. У низці регіонів України, зокрема на Київщині, Харківщині, Донеччині та Херсонщині, бойові дії супроводжувалися знищенням будівель культурних установ, втратою фондів та розграбуванням музейних колекцій. У таких умовах саме наявність цифрових копій стала ключовим фактором збереження

інформаційного профілю колекцій після фізичного знищення або викрадення експонатів [20].

Таким чином, процеси цифровізації, які до 2022 року розглядалися переважно як поступова модернізація культурної сфери, у воєнний період набули принципово іншого значення. Діджиталізація перестала бути лише інструментом розширення доступу до культурних ресурсів і перетворилася на необхідний механізм збереження інформації про культурну спадщину. У науковій літературі такі цифрові копії нерідко визначаються як «digital surrogate» – цифровий заміник об'єкта, що дозволяє зберегти інформацію про його структуру, зовнішній вигляд і атрибуцію навіть у разі фізичної втрати оригіналу.

Досвід багатьох українських культурних інституцій засвідчив, що цифрові копії документів, фотографічні архіви, електронні каталоги та бази даних можуть виконувати функцію інформаційного резерву культурної пам'яті. В умовах воєнних руйнувань вони стають фактично єдиним джерелом відомостей про об'єкти, що були втрачені або переміщені під час окупації.

Водночас війна суттєво змінила саму філософію документування руйнувань. У багатьох випадках дослідники, експерти та представники пам'яткоохоронних інституцій втратили можливість безпосереднього доступу до місць пошкодження об'єктів культурної спадщини. Це зумовило активне використання дистанційних інструментів фіксації інформації та розвитку нових методів збору доказів.

Одним із найбільш ефективних інструментів оперативного документування стала технологія OSINT (Open-Source Intelligence – розвідка на основі відкритих джерел). Використання цієї методики дозволяє дослідникам аналізувати відкриті інформаційні ресурси – фото- та відеоматеріали із соціальних мереж, супутникові знімки, матеріали медіа та свідчення очевидців – з метою реконструкції подій та визначення масштабів руйнувань [21].

Методи OSINT стали важливим інструментом документування злочинів проти культурної спадщини. Завдяки аналізу геолокованих відеоматеріалів, порівнянню часових параметрів та верифікації інформації з різних джерел дослідники отримують можливість відтворювати хронологію обстрілів і встановлювати відповідальність сторін конфлікту. Подібні підходи використовувалися, зокрема, під час документування руйнування Маріупольського драматичного театру, історичних будівель Чернігова та низки інших культурних об'єктів [21].

Таким чином, використання відкритих цифрових джерел перетворює окремі фрагменти

медійної інформації на системний доказовий матеріал, що може бути використаний у міжнародних судових інстанціях як підтвердження фактів воєнних злочинів проти культурної спадщини.

Потужним розширенням можливостей для верифікації збитків у межах дистанційного моніторингу стало використання просторово-супутникових технологій. Важливу роль у цьому процесі відіграє співпраця міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО (UNESCO), із Супутниковим центром ООН (UNOSAT), які сформували спеціалізовану систему дистанційного аналізу пошкоджень об'єктів культурної спадщини [18]. Зазначена система функціонує за принципом порівняльного аналізу супутникових зображень до і після руйнувань (метод *before-and-after satellite imagery*). Після отримання сигналів про можливі пошкодження з відкритих джерел або повідомлень місцевих органів влади фахівці здійснюють запит високоточних комерційних супутникових знімків. Порівняння цих матеріалів дозволяє фіксувати зміни у структурі будівель, руйнування покрівель, фасадів або прилеглих територій історичних комплексів [18].

Застосування таких методів дистанційного моніторингу є надзвичайно важливим у ситуаціях, коли безпосередній доступ експертів до об'єктів обмежений через бойові дії або тимчасову окупацію територій. Супутникові знімки у поєднанні з геолокаційними даними та матеріалами OSINT дають змогу створювати незалежні та об'єктивні карти пошкоджень культурної спадщини. Саме такі цифрові бази даних сьогодні використовуються міжнародними організаціями для документування втрат культурних цінностей в Україні та формування доказової бази у рамках міжнародного права.

Отже, у період повномасштабної війни відбулася суттєва трансформація підходів до документування культурної спадщини. Якщо раніше фіксація стану пам'яток базувалася переважно на локальній експертній оцінці та паперових документах, то нині вона дедалі більше спирається на міжнародні цифрові мережі збору та аналізу інформації. У результаті формується нова модель документування, що поєднує локальні дані культурних інституцій із глобальними технологічними ресурсами.

Важливим елементом цієї трансформації стало формування централізованих державних цифрових систем обліку культурної спадщини. Міністерство культури та стратегічних комунікацій України за підтримки Міністерства цифрової трансформації ініціювало створення низки електронних ресурсів, спрямованих на системну фіксацію пошкоджень культурних об'єктів та

забезпечення їхнього централізованого обліку [10].

Одним із ключових інструментів став оновлений Державний реєстр нерухомих пам'яток України, який поступово трансформується із традиційної бази даних у повноцінну геоінформаційну систему. Використання цифрових картографічних технологій дозволяє фіксувати не лише місцезнаходження пам'яток, але й актуальний стан їх збереження, ступінь пошкодження та зміни, що відбуваються унаслідок воєнних дій [16].

Паралельно розгортається електронний Реєстр Музейного фонду України, створення якого стало важливим кроком у систематизації обліку музейних предметів. У межах цього ресурсу для кожного експоната формується цифровий паспорт, що містить опис, фотографічну фіксацію та унікальний ідентифікатор об'єкта. Така система значно підвищує можливості ідентифікації культурних цінностей у разі їх незаконного переміщення або викрадення під час окупації територій [6].

Інформація з цих цифрових реєстрів може використовуватися у міжнародних механізмах розшуку викрадених культурних цінностей, зокрема через канали Інтерполу та інші міжнародні правові інституції. Таким чином, цифрові реєстри виконують не лише облікову функцію, але й стають інструментом формування міжнародної доказової бази щодо незаконного переміщення культурних цінностей.

Окреме місце у системі цифрового документування посідають спеціалізовані ресурси, спрямовані на фіксацію воєнних злочинів проти культурної спадщини. Зокрема, платформа «Culture Crimes», створена за координації Міністерства культури та інформаційної політики України, виконує функцію централізованого акумулятора інформації про факти руйнування культурних об'єктів [14]. Особливістю цієї платформи є поєднання відкритого збору інформації із процедурою експертної верифікації. Кожен зафіксований випадок пошкодження пам'ятки проходить перевірку профільними фахівцями, що забезпечує відповідність зібраних даних стандартам міжнародного кримінального судочинства. У результаті такі ресурси формують структуровану цифрову базу доказів, яка може бути використана у процесах міжнародної юридичної відповідальності за злочини проти культурної спадщини.

У сукупності державні цифрові реєстри, міжнародні платформи моніторингу та інструменти відкритої аналітики формують багаторівневу систему фіксації культурних втрат. Саме ця система поступово набуває рис цілісної цифрової екосистеми документування культурної спадщини, здатної поєднувати різні типи даних – від

супутникових зображень до музейних каталогів – у єдиному інформаційному середовищі [8].

У період повномасштабної війни, коли державні інституції зосереджені передусім на забезпеченні безпеки та централізованого обліку культурних втрат, важливу роль у фіксації пошкоджень об'єктів культурної спадщини відіграють громадські та міжнародні ініціативи. Цей сегмент характеризується високою мобільністю, активним використанням сучасних інформаційних технологій та залученням широкого кола фахівців і волонтерів.

Однією з найбільш масштабних ініціатив стала міжнародна платформа SUCHO (Saving Ukrainian Cultural Heritage Online), яка об'єднала тисячі волонтерів – архівістів, бібліотекарів, IT-спеціалістів та дослідників – з різних країн світу для збереження цифрових ресурсів українських культурних інституцій [31]. Основним завданням цієї ініціативи стало масове вебархівування сайтів, електронних каталогів, цифрових колекцій та онлайн-архівів українських музеїв, бібліотек і наукових установ.

Таке архівування дозволяє зберігати значні масиви культурної інформації навіть у випадку пошкодження серверної інфраструктури або кібератак на інформаційні ресурси культурних установ. За допомогою спеціалізованих програмних інструментів волонтери здійснюють копіювання вебресурсів та формують резервні архіви даних, що можуть бути використані для подальшого відновлення інформаційних систем.

Поряд із збереженням цифрового контенту особливого значення набули технології просторового документування культурної спадщини. Серед них провідне місце посідають 3D-сканування та фотограмметрія, які дозволяють створювати високоточні цифрові моделі архітектурних об'єктів. Використання таких технологій дає можливість відтворювати геометрію будівель, фіксувати характер пошкоджень і зберігати інформацію про архітектурні особливості пам'яток навіть після їх руйнування [11].

Прикладом застосування таких підходів є діяльність української організації SKEIRON, яка спеціалізується на цифровому документуванні архітектурної спадщини. Фахівці цієї організації використовують лазерне сканування та фотограмметричні методи для створення точних тривимірних моделей історичних будівель, що постраждали від обстрілів [24].

Фотограмметрія, що базується на аналізі великої кількості фотографій, отриманих з різних ракурсів, дозволяє будувати детальні 3D-моделі архітектурних об'єктів. Такі моделі вже застосовуються для документування пошкоджених пам'яток у Чернігові, Харкові та Києві. Вони не

лише фіксують сучасний стан об'єктів, але й можуть використовуватися у подальшому як основа для архітектурної реконструкції та планування реставраційних робіт [30].

Міжнародна підтримка у сфері цифрового документування культурної спадщини реалізується також через співпрацю з такими організаціями, як UNESCO та ICOMOS, які забезпечують методичну допомогу, технічне обладнання та навчання українських фахівців сучасним методам цифрової фіксації пам'яток [24].

Окрім інституційних проєктів, важливим елементом системи документування стають краудсорсингові платформи. У межах таких ініціатив цивільні користувачі можуть за допомогою мобільних застосунків передавати фотографії пошкоджених об'єктів культурної спадщини із зазначенням геолокації. Отримані дані акумулюються у спеціалізованих базах та проходять подальшу експертну перевірку [22].

Подібні механізми колективного збору інформації дозволяють значно розширити географію спостереження за станом культурної спадщини, особливо у тих регіонах, де доступ фахівців обмежений через безпекову ситуацію. У результаті формується своєрідна мережа громадського моніторингу культурних втрат, яка доповнює офіційні державні системи обліку. Таке поєднання державних цифрових реєстрів, міжнародних технологічних проєктів та волонтерських ініціатив формує багаторівневу систему документування культурної спадщини. Її особливістю є поєднання різних джерел даних – від професійних 3D-сканувань до краудсорсингових фотоматеріалів. Саме така інтеграція різних типів цифрової інформації поступово формує основу цифрової стійкості культурної спадщини, здатної забезпечити збереження інформації про об'єкти навіть у разі їх повної фізичної втрати [33].

Масштабна цифровізація культурної спадщини в умовах активних бойових дій супроводжується низкою серйозних викликів, серед яких першочергове значення має питання кібербезпеки. Державні реєстри, цифрові архіви музеїв та бази даних із географічними координатами пам'яток перетворилися на потенційні цілі російських кібератак [3]. Спроби зламу серверної інфраструктури, масові DDoS-атаки та інформаційні диверсії спрямовані не лише на знищення даних, але й на дестабілізацію системи обліку культурних втрат.

У цих умовах забезпечення надійного захисту цифрових ресурсів стає необхідною складовою збереження культурної спадщини. Важливими інструментами протидії кіберзагрозам є використання хмарних технологій із багаторівневим

шифруванням, створення резервних копій даних та їх розміщення на географічно віддалених серверах за межами країни. Такі рішення дозволяють мінімізувати ризик повної втрати інформації у разі пошкодження або знищення локальної інфраструктури [30].

Іншою складною проблемою є забезпечення достовірності інформації, що надходить у цифрові системи документування. У процесі краудсорсингового збору даних через мобільні застосунки та відкриті платформи до системи можуть потрапляти неточні, неповні або маніпулятивні повідомлення. Така ситуація потребує розроблення механізмів перевірки інформації та створення процедур її експертної верифікації [12].

Одним із ефективних підходів до перевірки достовірності даних є використання методу триангуляції інформації, що передбачає порівняння різних джерел – фотоматеріалів очевидців, супутникових знімків, повідомлень медіа та офіційних звітів державних установ. Така багаторівнева перевірка дозволяє значно підвищити точність документування руйнувань, хоча й потребує значних часових ресурсів та участі кваліфікованих фахівців [5].

Суттєвим викликом є також проблема обробки та довготривалого зберігання великих обсягів цифрових даних. Створення тривимірних моделей культурних об'єктів, зберігання фотogramметричних знімків високої роздільної здатності та накопичення супутникових даних формують значні інформаційні масиви, які потребують потужної серверної інфраструктури та спеціалізованих систем управління метаданими [2].

На сучасному етапі в Україні все ще залишається відкритим питання розроблення єдиних стандартів опису та зберігання цифрових копій культурної спадщини. Відсутність уніфікованих форматів метаданих ускладнює інтеграцію інформації, отриманої різними дослідницькими групами, культурними інституціями та міжнародними організаціями. У результаті виникають труднощі з обміном даними та їх подальшим використанням у міжнародних інформаційних системах [2].

Окремою проблемою залишається питання довготривалої збереженості цифрових даних. Швидкий розвиток програмного забезпечення та технологічних форматів ставить перед дослідниками завдання забезпечення так званої цифрової довговічності інформації – можливості її зчитування та використання через десятиліття. Саме тому міжнародні дослідження наголошують на необхідності розроблення спеціальних протоколів довготривалого зберігання цифрових моделей культурної спадщини та створення стабільних

форматів архівування 3D-даних [27].

Отже, цифровізація культурної спадщини в умовах війни постає не лише як технологічний процес, але як складна міждисциплінарна система, що поєднує інформаційні технології, гуманітарні дослідження та міжнародне право. Подолання окреслених викликів потребує формування довгострокової національної стратегії цифрового збереження культурної спадщини, яка б поєднувала розвиток IT-інфраструктури, удосконалення механізмів верифікації даних та підготовку фахівців, здатних працювати з великими масивами цифрової інформації.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному узагальненні та систематизації сучасних цифрових практик документування втрат культурної спадщини України, що сформувалися в умовах повномасштабної збройної агресії. На відміну від наявних досліджень, які здебільшого аналізують окремі ініціативи або технологічні рішення, у цій роботі здійснено спробу розглянути їх у взаємозв'язку як елементи єдиної інформаційної інфраструктури фіксації культурних втрат.

У статті запропоновано узагальнену модель взаємодії державних цифрових реєстрів, міжнародних технологічних платформ та волонтерських краудсорсингових проєктів, що формують багаторівневу систему документування руйнувань об'єктів культурної спадщини. Такий підхід дозволяє розглядати сучасні інформаційні ресурси не як ізольовані інструменти, а як взаємопов'язані елементи цифрової екосистеми збереження культурної пам'яті.

У межах дослідження також обґрунтовано значення концепції цифрової стійкості культурної спадщини, що передбачає здатність цифрових інформаційних систем забезпечувати довготривале збереження даних про культурні об'єкти, їх відтворюваність та доказову придатність навіть у разі фізичного знищення або втрати оригіналів. Такий підхід розширює традиційне розуміння цифровізації культурної спадщини, переводячи її з площини технічного обліку у сферу стратегічного забезпечення культурної та інформаційної безпеки держави.

Крім того, у дослідженні визначено та класифіковано основні техніко-методологічні бар'єри сучасного процесу цифрового документування культурних втрат – зокрема кібербезпекові ризики, проблеми верифікації інформації, питання стандартизації метаданих та довготривалого зберігання тривимірних цифрових моделей. Виявлення цих факторів дозволяє доповнити сучасні теоретичні уявлення про трансформацію пам'яткоохоронної діяльності в умовах воєнних викликів та окреслити напрями її подальшої модернізації у післявоєнний період [19; 29].

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що повномасштабна війна суттєво трансформувала систему обліку та збереження культурної спадщини України. Якщо раніше фіксація стану пам'яток базувалася переважно на паперових облікових документах і локальних архівних системах, то в умовах воєнних загроз вона поступово переходить у цифровий вимір. Цифрові архіви, електронні реєстри та інформаційні платформи, створені під час війни, виконують не лише функцію фіксації втрат, але й формують основу для подальшої післявоєнної реконструкції культурного середовища.

Важливим результатом цифрового документування стало формування детальних інформаційних масивів про пошкоджені або знищені об'єкти культурної спадщини. Тривимірні моделі пам'яток, створені за допомогою фотограмметрії та лазерного сканування, а також супутникові знімки і цифрові архіви дозволяють зберігати інформацію про архітектурні та мистецькі характеристики об'єктів навіть у разі їх повної фізичної втрати. У цьому контексті цифрові копії та моделі можуть розглядатися як важливе джерело даних для майбутніх реставраційних програм та наукових досліджень.

Аналіз показав, що ефективність системи документування культурних втрат значною мірою залежить від взаємодії різних секторів – державних інституцій, громадських ініціатив, міжнародних організацій та технологічних спільнот. Саме поєднання державних реєстрів, волонтерських цифрових проєктів та міжнародних програм моніторингу дозволило сформувати багаторівневу систему фіксації руйнувань культурної спадщини.

Разом із тим дослідження виявило низку технічних та методологічних викликів, які супроводжують процес масштабної цифровізації культурної спадщини. Серед них особливо актуальними залишаються питання кібербезпеки цифрових ресурсів, забезпечення достовірності зібраних даних, стандартизації метаданих та довготривалого зберігання великих масивів цифрової інформації. Вирішення цих проблем потребує розроблення комплексної державної стратегії цифрового збереження культурної спадщини, що поєднувала б розвиток інформаційної інфраструктури, підготовку фахівців та впровадження сучасних технологій обробки даних.

Узагальнення сучасного досвіду цифрового документування дозволяє говорити про поступове формування нової моделі збереження культурної спадщини – моделі цифрової стійкості, у межах якої інформація про культурні об'єкти зберігається у багаторівневих цифрових системах і може використовуватися як доказова база у міжнародному праві, а також як основа для майбутнього

відновлення культурного середовища.

Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з поглибленим аналізом можливостей використання сучасних цифрових технологій у процесах документування культурних втраг. Зокрема, важливим напрямом є інтеграція методів штучного інтелекту та машинного навчання у системи автоматизованого розпізнавання пошкоджень культурних об'єктів на основі масивів фотографічних та супутникових даних. Не менш актуальним залишається дослідження етичних і правових аспектів відкритого доступу до

цифрових даних про культурну спадщину в умовах триваючого воєнного конфлікту та розроблення протоколів довготривалого архівування інформації.

Подальша наукова робота у цьому напрямі має бути спрямована на формування цілісної інформаційної інфраструктури збереження культурної пам'яті, яка поєднуватиме сучасні технології документування, міжнародні стандарти обліку культурних цінностей та практики цифрового архівування.

Список використаних джерел

1. Головач Н. М. Збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: формування національної стратегії. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2025. № 4. С. 39–45. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/351832/338966> (дата звернення: 10.01.2026).
2. Горбул Т. О. Діджиталізація культурної спадщини в контексті соціокультурних трансформацій XXI століття: дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – Культурологія. Київ: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури та інформаційної політики України, 2024. 259 с. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5483/Горбул_Дисер.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 10.01.2026).
3. Держспецв'язку презентує звіт «Війна та кібер: три роки боротьби та уроки для глобальної безпеки». URL: <https://cip.gov.ua/news/derzhspetsv-yazku-prezentuye-zvit-viina-ta-kiber-tri-roki-borotbi-ta-uroki-dlya-globalnoyi-bezpeki> (дата звернення: 10.01.2026).
4. Захист культурної спадщини: як працює новий реєстр Музейного фонду. URL: <https://digitalstate.gov.ua/uk/news/govtech/zakhyst-kulturnoyi-spadshchyny-ia-k-pratsiuye-novyy-reyestr-muzeynoho-fondu> (дата звернення: 10.01.2026).
5. Звіт про роботу президії Національного комітету ICOM України у 2024 році. URL: <https://www.icom.in.ua/node/33>
6. Інструменти розвитку і підтримки сфери охорони української культурної спадщини у 2025 р. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-rozvytku-i-pidtrymky-sfery-okhorony-ukrayinskoyi-kulturnoyi> (дата звернення: 10.01.2026).
7. Колесник Н., Картузов К. Оцифрування архівних документів у воєнний час: досвід Державного архіву Миколаївської області. *Архіви України*. 2024. № 3 (340). С. 22–32. URL: <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/246> (дата звернення: 10.01.2026).
8. Мазур Т. Імплементация в законодавство України міжнародно-правових норм ООН та ЮНЕСКО щодо охорони культурної спадщини. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1 (19). С. 110–118. URL: https://lawjournal.com.ua/web/uploads/pdf/ЮчНАВС_2020_Том_10_№1_110-118.pdf (дата звернення: 10.01.2026).
9. Надрага В. М. Цифровізація пам'яток культурної спадщини в контексті публічного управління: збереження в умовах війни. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 5. С. 138–145. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/download/3693/3728/8726> (дата звернення: 10.01.2026).
10. Офіційний портал Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. URL: <https://e-pamiatka.gov.ua/>
11. Оцифруємо минуле заради майбутнього. URL: <https://skeiron.com.ua/ua> (дата звернення: 10.01.2026).
12. «Протидіємо безперервним дезінформаційним кампаніям Росії»: вісім років роботи EUvsDisinfo. *EUvsDisinfo*. 2023. URL: <https://euvsdisinfo.eu/ua/protididemo-bezpererwnim-dezinforma/> (дата звернення: 10.01.2026).
13. Трач Ю. Культурна спадщина в Україні: ініціативи щодо збереження та оптимізації захисту. *Питання культурології*. 2025. № 45. С. 194–209. URL: <https://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/325054> (дата звернення: 10.01.2026).
14. У МКІП створили сайт для фіксації злочинів Росії проти української культури. URL: <https://suspilne.media/culture/217858-u-mkip-stvorili-sajt-dla-fiksacii-zlociniv-rosii-proti-ukrayinskoj-kulturi/> (дата звернення: 10.01.2026).
15. Уряд запровадив електронну систему обліку культурної спадщини – Державний реєстр нерухомих пам'яток України. URL: <https://suspilne.media/culture/1226369-urad-zaprovadiv-elektronnu-sistemu-obliku-kulturnoi-spadshchiny-derzhavnij-reestr-neruhomih-pamatok-ukraini/> (дата звернення: 10.01.2026).
16. Цифровізуємо культуру: Уряд схвалив постанову щодо запровадження електронної системи «Державний реєстр нерухомих пам'яток України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/tsyfrovizuiemo-kulturu-urad-skhvalyv-postanovu-shchodo-zaprovadzhennia-elektronnoi-sistemy-derzhavnyi-reiestr-nerukhomykh-pamatok-ukrainy> (дата звернення: 10.01.2026).
17. Цілина М. Захист електронних документів в Україні в умовах воєнного стану. *Науковий портал Національної історичної бібліотеки України*. 2025. URL: <https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2025/10/16/dhtzgm.pdf> (дата звернення: 10.01.2026).
18. Before-and-after satellite imagery will track Ukraine cultural damage, UN says. *The Guardian*. October 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/27/before-and-after-satellite-imagery-will-track-ukraine-cultural-damage-un-says> (дата звернення: 10.01.2026).
19. Dobrovolska V., Bilushchak T., Syerov Y.: Intelligence web analysis of internet resources of intangible digital cultural heritage collections. *CEUR Workshop Proceedings* 3348, pp. 1–18 (2022). URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3348/paper1.pdf> (дата

звернення: 10.01.2026).

20. Gosart Ulia, Diadyk Liudmyla. The role of Ukrainian libraries in preserving cultural heritage during wartime. URL: <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/26691c0a-9369-4764-bf5e-6327b3d632bd/content> (дата звернення: 10.01.2026).

21. Gwardzińska-Chowaniec Żaneta. The Role of Open-Source Intelligence in Protecting Cultural Heritage During Armed Conflict: The Case of Ukraine. *Santander Art and Culture Law Review*. 2025. Vol. 2. P. 223-244. URL: https://ejournals.eu/pliki_artykulu_czasopisma/pelny_tekst/019b0ce2-657b-7084-a5e5-f607cd8c037c/pobierz (дата звернення: 10.01.2026).

22. 15 projects of digitization of the cultural heritage of Ukraine will participate in the Hata Hub program. URL: <https://pragmatika.media/en/news/15-proiektiv-didzhytalizatsii-kulturnoi-spadshchyny-ukrainy-vizmut-uchast-v-prohrami-hata-hub/> (дата звернення: 10.01.2026).

23. How Ukraine's Digital Museum Fund Protects Cultural Heritage in Wartime. Digital State UA: GovTech. URL: <https://digitalstate.gov.ua/> (дата звернення: 10.01.2026).

24. ICOMOS and Conflict Zones. URL: <https://www.icomos.org/advocacy/icomos-and-conflict-zones/> (дата звернення: 10.01.2026).

25. Jolicoeur K. Saving Ukrainian Cultural Heritage Online and the Mission to Preserve Digital Cultural Heritage. *Museum & Society*. 2023. № 21 (2). P. 1-15. URL: <https://journals.le.ac.uk/index.php/mas/article/view/4302> (дата звернення: 10.01.2026).

26. Kovalenko Y. Digital Preservation of Ukrainian Audiovisual Heritage During Wartime: Challenges and Institutional Practices. *Culture Crossroads*. 2025. Vol. 27. 2025. P. 73-86. URL: <https://culturecrossroads.lv/index.php/cc/article/view/534> (дата звернення: 10.01.2026).

27. Nicola Amico, Achille Felicetti. 3D Data Long-Term Preservation in Cultural Heritage. URL: https://www.researchgate.net/publication/383911725_3D_Data_Long-Term_Preservation_in_Cultural_Heritage (дата звернення: 10.01.2026).

28. Priority 1: Monitoring, assessment, and documentation of damage to cultural heritage in Ukraine. Action Plan for Culture in Ukraine. URL: <https://www.unesco.org/en> (дата звернення: 10.01.2026).

29. Sokil M., Syerov Y., Boiko V. From Destruction to Digitization: Safeguarding Ukraine's Cultural and Archival Heritage in Wartime. In: Štarchoň P., Fedushko S., Gubiniová K. (eds) *Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*. 2024. vol 208. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_12.

30. Sovhyra Tetiana, Dykhnych Liudmyla, Solomatoval Victorya, Malooka Lesia, & Tulchynska Sofiia. Digital Transformation of Cultural Preservation: Protecting Ukraine's Heritage Under Military Threats. *HERANCA-REVISTA DE HISTORIA PATRIMONIO E CULTURA*. 2026. Vol. 9 (1). P. 17-29. URL: <https://revistaheranca.com/index.php/heranca/article/view/1235> (дата звернення: 10.01.2026).

31. SUCHO: Saving Ukrainian Cultural Heritage Online. URL: <https://www.sucho.org/pages/> (дата звернення: 10.01.2026).

32. The Museum of Stolen Art: how Ukrainian civil society preserves cultural heritage. *Europeana PRO*. URL: <https://pro.europeana.eu/search?q=The+Museum+of+Stolen+Art%3A+how+Ukrainian+civil+society+preserves+cultural+heritage> (дата звернення: 10.01.2026).

33. Tytarenko I., Machado J., Pavlenko I. Digitization of architectural heritage objects using photogrammetry: Sumy Region case study. *Journal of Engineering Sciences*. 2025. Vol. 12(1), pp. E18–E28. [https://doi.org/10.21272/jes.2025.12\(1\).e3](https://doi.org/10.21272/jes.2025.12(1).e3).

References

1. Holovach, N. (2025). Preservation of Ukraine's cultural heritage under martial law: Formation of a national strategy. *Herald of the National Academy of Culture and Arts Management*, (4), 39–45. <https://journals.uran.ua/visnyknakkkim/article/view/351832/338966> [in Ukrainian].

2. Horbul, T. (2024). *Digitalisation of cultural heritage in the context of socio-cultural transformations of the 21st century*. Doctoral dissertation. National Academy of Culture and Arts Management. https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5483/Горбул_Дисер.pdf?sequence=1&isAllowed=y [in Ukrainian].

3. State Service of Special Communications. (n.d.). War and cyber: Three years of struggle and lessons for global security. <https://cip.gov.ua/ua/news/derzhspeczv-yazku-prezentuye-zvit-viina-ta-kiber-tri-roki-borotbi-ta-uroki-dlya-globalnoyi-bezpeki> [in Ukrainian].

4. Protection of cultural heritage: How the new register of the Museum Fund works. (n.d.). <https://digitalstate.gov.ua/uk/news/govtech/zakhyst-kulturnoyi-spadshchyny-ia-pratsiuye-novy-reyestr-muzeynoho-fondu> [in Ukrainian].

5. ICOM Ukraine. (2024). Report on the activities of the presidium of the National Committee of ICOM Ukraine in 2024. <https://www.icom.in.ua/node/33> [in Ukrainian].

6. Instruments for the development and support of the protection of Ukrainian cultural heritage in 2025. (n.d.). <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-rozvytku-i-pidtrymky-sfery-okhorony-ukrayinskoyi-kulturnoyi> [in Ukrainian].

7. Kolesnyk, N., & Kartuzov, K. (2024). Digitisation of archival documents in wartime: Experience of the State Archives of Mykolaiv Region. *Archive of Ukraine*, 3(340), 22–32. <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/246> [in Ukrainian].

8. Mazur, T. (2020). Implementation of international legal norms of the UN and UNESCO on the protection of cultural heritage in Ukrainian legislation. *Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 1(19), 110–118. URL: https://lawjournal.com.ua/web/uploads/pdf/ЮчНАВС_2020_Том%2010,%20№1_110-118.pdf [in Ukrainian].

9. Nadraha, V. (2024). Digitalisation of cultural heritage monuments in the context of public administration: Preservation during wartime. *Investment: Practice and Experience*, (5), 138–145. <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/download/3693/3728/8726> [in Ukrainian].

10. Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine. (n.d.). Official portal. <https://e-pamiatka.gov.ua/> [in Ukrainian].

11. Skeiron. (n.d.). Digitising the past for the future. <https://skeiron.com.ua/ua> [in Ukrainian].

12. EUvsDisinfo. (2023). Countering Russia's continuous disinformation campaigns: Eight years of work. <https://euvsdisinfo.eu/ua/протидіємо-безперервним-дезінформа/> [in Ukrainian].

13. Trach, Y. (2025). Cultural heritage in Ukraine: Initiatives for preservation and optimization of protection. *Questions of Culturology*, (45), 194–209. <https://issues-culture-knukim.pp.ua/article/view/325054> [in Ukrainian].
14. MKIP created a website for documenting Russia's crimes against Ukrainian culture. (n.d.). <https://suspilne.media/culture/217858-u-mkip-stvorili-sajt-dla-fiksacii-zlociniv-rosii-proti-ukrainskoi-kulturi/> [in Ukrainian].
15. Government introduced the electronic system for accounting cultural heritage – the State Register of Immovable Monuments of Ukraine. (n.d.). <https://suspilne.media/culture/1226369-urad-zaprovdaviv-elektronnu-sistemu-obliku-kulturnoi-spadsini-derzavnij-reestr-neruhomih-pamatok-ukraini/> [in Ukrainian].
16. Government of Ukraine. (n.d.). Digitizing culture: Introduction of the electronic system “State Register of Immovable Monuments of Ukraine”. <https://www.kmu.gov.ua/news/tsyfrovizuiemo-kulturu-urad-skhvalyv-postanovu-shchodo-zaprovdazhen-ia-elektronnoi-sistemy-derzhavnyi-reiestr-nerukhomykh-pamiatok-ukrainy> [in Ukrainian].
17. Tsilyna, M. (2025). Protection of electronic documents in Ukraine under martial law. *Scientific Portal of the National Historical Library of Ukraine*. <https://nibu.kyiv.ua/media/uploads/2025/10/16/dhtzgm.pdf> [in Ukrainian].
18. The Guardian. (2022, October). Before-and-after satellite imagery will track Ukraine cultural damage, UN says. <https://www.theguardian.com/world/2022/oct/27/before-and-after-satellite-imagery-will-track-ukraine-cultural-damage-un-says> [in English].
19. Dobrovolska, V., Bilushchak, T., & Sierov, Y. (2022). Intelligence web analysis of internet resources of intangible digital cultural heritage collections. *CEUR Workshop Proceedings*, 3348, 1–18. <https://ceur-ws.org/Vol-3348/paper1.pdf> [in English].
20. Gosart, U., & Diadyk, L. (n.d.). The role of Ukrainian libraries in preserving cultural heritage during wartime. <https://repository.ifla.org/rest/api/core/bitstreams/26691c0a-9369-4764-bf5e-6327b3d632bd/content> [in English].
21. Gwardzińska-Chowaniec, Ż. (2025). The role of open-source intelligence in protecting cultural heritage during armed conflict: The case of Ukraine. *Santander Art and Culture Law Review*, 2, 223–244. https://ejournals.eu/pliki_artykulu_czasopisma/pelny_tekst/019b0ce2-657b-7084-a5e5-f607cd8c037c/pobierz [in English].
22. 15 projects of digitization of the cultural heritage of Ukraine will participate in the Hata Hub program. (n.d.). <https://pragmatika.media/en/news/15-proiektiv-didzhytalizatsii-kulturnoi-spadschyny-ukrainy-vizmut-uchast-v-prohrami-hata-hub/> [in English].
23. Digital State UA. (n.d.). How Ukraine's Digital Museum Fund protects cultural heritage in wartime. <https://digitalstate.gov.ua/> [in English].
24. ICOMOS. (n.d.). ICOMOS and conflict zones. <https://www.icomos.org/advocacy/icomos-and-conflict-zones/> [in English].
25. Jolicoeur, K. (2023). Saving Ukrainian Cultural Heritage Online and the mission to preserve digital cultural heritage. *Museum & Society*, 21(2), 1–15. <https://journals.le.ac.uk/index.php/mas/article/view/4302> [in English].
26. Kovalenko, Y. (2025). Digital preservation of Ukrainian audiovisual heritage during wartime: Challenges and institutional practices. *Culture Crossroads*, 27, 73–86. <https://culturecrossroads.lv/index.php/cc/article/view/534> [in English].
27. Amico, N., & Felicetti, A. (n.d.). 3D data long-term preservation in cultural heritage. https://www.researchgate.net/publication/383911725_3D_Data_Long-Term_Preservation_in_Cultural_Heritage [in English].
28. UNESCO. (n.d.). Priority 1: Monitoring, assessment, and documentation of damage to cultural heritage in Ukraine. *Action Plan for Culture in Ukraine*. <https://www.unesco.org/en> [in English].
29. Sokil, M., Syerov, Y., & Boiko, V. (2024). From destruction to digitization: Safeguarding Ukraine's cultural and archival heritage in wartime. In: Štarchoň, P., Fedushko, S., & Gubíniová, K. (eds.) *Data-Centric Business and Applications*. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies, vol. 208. Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-031-59131-0_12 [in English].
30. Sovhyra, T., Dykhnych, L., Solomatova, V., Malooka, L., & Tulchynska, S. (2026). Digital transformation of cultural preservation: Protecting Ukraine's heritage under military threats. *Herança – Revista de História, Patrimônio e Cultura*, 9(1), 17–29. <https://revistaheranca.com/index.php/heranca/article/view/1235> [in English].
31. SUCHO. (n.d.). Saving Ukrainian Cultural Heritage Online. <https://www.sucho.org/pages/> [in English].
32. Europeana PRO. (n.d.). The Museum of Stolen Art: How Ukrainian civil society preserves cultural heritage. <https://pro.europeana.eu/search?q=The+Museum+of+Stolen+Art%3A+how+Ukrainian+civil+society+preserves+cultural+heritage> [in English].
33. Tytarenko, I., Machado, J., & Pavlenko, I. (2025). Digitization of architectural heritage objects using photogrammetry: Sumy region case study. *Journal of Engineering Sciences*, 12(1), E18–E28. [https://doi.org/10.21272/jes.2025.12\(1\).e3](https://doi.org/10.21272/jes.2025.12(1).e3) [in English].

Стаття надійшла до редакції 12.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 20.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

Цитування:

Добровольська В. В., Курасова С. І. Проектна діяльність як інструмент збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану: реставрація, цифровізація та просвітницькі практики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 76–82.

Dobrovolska V., Kurasova S. (2026). Project Activities as a Tool for Preserving Ukraine's Cultural Heritage under Martial Law: Restoration, Digitalisation, and Educational Practices. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 76–82 [in Ukrainian].

Добровольська Вікторія Василівна,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, завідувач кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв,
провідний науковий співробітник
відділу теорії та історії бібліотекознавства
Інституту бібліотекознавства
Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
<https://orcid.org/0000-0002-0927-1179>
vika_dobrovolska@ukr.net

Курасова Сніжана Ігорівна,
аспірантка Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського
<https://orcid.org/0009-0007-1605-0351>
p_snizhanad@ukr.net

ПРОЄКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РЕСТАВРАЦІЯ, ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА ПРОСВІТНИЦЬКІ ПРАКТИКИ

Метою статті є комплексне дослідження проектної діяльності як інструменту збереження та популяризації культурної спадщини України в умовах воєнного стану, визначення її основних напрямів (реставраційного, цифрового, просвітницького), механізмів реалізації та соціокультурного значення в контексті сучасних трансформаційних процесів. **Методологія.** Методологічну основу дослідження становлять системний, міждисциплінарний та соціокомунікаційний підходи, що дали змогу розглянути проектну діяльність як комплексний механізм інтеграції матеріальної й нематеріальної культурної спадщини. Застосовано методи аналізу й синтезу наукових джерел, узагальнення практичного досвіду реалізації реставраційних, цифрових та освітніх ініціатив, а також елементи структурно-функціонального аналізу для визначення управлінських особливостей проектів у сфері культури. **Наукова новизна** полягає у комплексному осмисленні проектної діяльності як системного інструменту збереження культурної спадщини України в умовах війни через інтеграцію реставраційних, цифрових і просвітницьких практик. Обґрунтовано взаємозв'язок між фізичним збереженням об'єктів, їх цифровою репрезентацією та формуванням культурної стійкості суспільства. **Висновки.** Доведено, що проектна діяльність забезпечує оперативну мобілізацію ресурсів, міжінституційну координацію та впровадження інноваційних технологій збереження культурних цінностей. Реставраційні ініціативи спрямовані на фізичну охорону об'єктів, цифрові проекти гарантують їх доступність і довготривале збереження, а просвітницькі практики формують культурну свідомість і соціальну відповідальність громад. Комплексне поєднання цих напрямів сприяє формуванню сталої соціокультурної інфраструктури та інтеграції української спадщини у національний і глобальний культурний простір.

Ключові слова: культурна спадщина, проектна діяльність, воєнний стан, реставрація, цифровізація, просвітницькі практики, культурна політика, соціокультурний розвиток.

Dobrovolska Viktoriia,

Doctor of Science in Social Communications, Professor,
Head of the Department of Art Management and Information Technologies, National Academy
of Culture and Arts Management, Leading Researcher of the Department of Theory and History
of Library Science of the Institute of Library Science of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Kurasova Snizhana,

PhD Student, V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

PROJECT ACTIVITIES AS A TOOL FOR PRESERVING UKRAINE'S CULTURAL HERITAGE UNDER MARTIAL LAW: RESTORATION, DIGITALISATION, AND EDUCATIONAL PRACTICES

The purpose of the article is to provide a comprehensive study of project activities as a tool for the preservation and promotion of Ukraine's cultural heritage under martial law, as well as to identify their main areas (restoration, digital, and educational), implementation mechanisms, and socio-cultural significance within the context of contemporary transformational processes. The methodological framework of the research is based on systemic, interdisciplinary, and socio-communication approaches, which made it possible to consider project activities as a comprehensive mechanism for integrating tangible and intangible cultural heritage. The study employs methods of analysis and synthesis of scholarly sources, generalisation of practical experience in implementing restoration, digital, and educational initiatives, as well as elements of structural and functional analysis to determine the managerial features of cultural projects. The scientific novelty lies in the comprehensive conceptualisation of project activities as a systemic instrument for preserving Ukraine's cultural heritage during wartime through the integration of restoration, digital, and educational practices. The interrelation between the physical preservation of cultural objects, their digital representation, and the formation of societal cultural resilience is substantiated. Conclusions. It has been proven that project activities ensure the prompt mobilisation of resources, inter-institutional coordination, and the implementation of innovative technologies for safeguarding cultural assets. Restoration initiatives are aimed at the physical protection of heritage objects, digital projects guarantee their accessibility and long-term preservation, while educational practices foster cultural awareness and social responsibility within communities. The integrated combination of these areas contributes to the development of a sustainable socio-cultural infrastructure and to the integration of Ukrainian heritage into the national and global cultural space.

Keywords: cultural heritage, project activities, martial law, restoration, digitalisation, educational practices, cultural policy, socio-cultural development.

Актуальність теми дослідження. Культурна спадщина виступає важливим елементом національної ідентичності та історичної пам'яті суспільства, тому її збереження набуває не лише культурного, а й соціального та державотворчого значення. У сучасних умовах традиційні підходи до охорони культурних цінностей виявляються недостатніми, що актуалізує пошук нових ефективних інструментів їх збереження та популяризації.

Одним із таких інструментів стає проектна діяльність, яка дозволяє оперативно реагувати на кризові виклики, залучати міжінституційну співпрацю, міжнародну підтримку та інноваційні технології. Реалізація проектів у сфері реставрації, цифровізації культурних ресурсів і просвітницьких практик сприяє не лише фізичному збереженню об'єктів культурної спадщини, а й їх інтеграції в сучасний інформаційно-комунікаційний простір. Водночас наукове осмислення проектної діяльності як комплексного механізму збереження культурної спадщини в умовах війни

залишається недостатньо розробленим, що визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Проектна діяльність у сфері збереження культурної спадщини розглядається сучасними науковцями як комплексний управлінський інструмент, що поєднує організаційні, технологічні та соціокультурні механізми охорони культурних цінностей. У науковій літературі підкреслюється, що в умовах воєнних викликів проектний підхід забезпечує можливість оперативної мобілізації ресурсів, координації інституційної взаємодії та впровадження інноваційних практик документування і збереження спадщини. Дослідження А. Бергелської акцентують увагу на тому, що війна суттєво трансформує функції культурних установ, переводячи їх діяльність у режим кризового реагування, де ключового значення набувають проекти зі збереження архівних і бібліотечних фондів, евакуації колекцій та створення цифрових копій документів [1]. Подібну позицію висловлює Л. Грінберг, яка

розглядає оцифрування документальної спадщини як один із найбільш ефективних способів мінімізації втрат культурних ресурсів у період воєнних дій, підкреслюючи роль цифрових технологій у забезпеченні довготривалого доступу до інформації [3]. У праці Т. Білушак і С. Добровольської цифрові проекти інтерпретуються як складова сучасного вебінформаційного середовища культури, що забезпечує інтеграцію національної спадщини у глобальний інформаційний простір [2]. Учені наголошують, що створення електронних колекцій, цифрових бібліотек і онлайн-платформ виконує одночасно функції збереження, популяризації та наукової комунікації. Подібні висновки простежуються й у дослідженнях Л. Ковальської, Т. Яворської та Г. Ковальського, які аналізують цифрову трансформацію архівів, бібліотек і музеїв як відповідь на виклики війни та інформаційної безпеки держави [6]. В. Добровольська розглядає культурні інституції та фонди як ключові суб'єкти реалізації проектних ініціатив у соціокомунікаційному просторі культури. Авторка підкреслює, що проектна модель діяльності дозволяє культурним установам переходити від традиційного зберігання фондів до активної комунікаційної взаємодії із суспільством [4, 18]. Аналогічну позицію займають О. Кулініч і А. Гаврашенко, які визначають культурні фонди та грантові програми важливим механізмом реалізації державної культурної політики через підтримку інноваційних проектів [7].

Окремий напрям досліджень пов'язаний із нормативно-правовим забезпеченням проектної діяльності. М. Охріменко підкреслює, що ефективність збереження культурної спадщини в умовах війни значною мірою залежить від наявності законодавчих механізмів фіксації пошкоджень, документування втрат і координації міжнародної допомоги [10]. Н. Сенченко та О. Сенченко розглядають цифровізацію документальної спадщини як процес, що потребує стандартизації опису, каталогізації та довгострокового зберігання цифрових ресурсів, що фактично формує методологічну основу для реалізації відповідних проектів [11].

У культурологічних дослідженнях наголошується також на соціальному вимірі проектної діяльності. Н. Чорна зазначає, що освітні та просвітницькі ініціативи виступають важливим механізмом залучення громад до процесів збереження культурної спадщини, оскільки формують культурну відповідальність та сприяють передачі традицій наступним поколінням [17]. Схожі підходи простежуються у працях Л. Капітан і Я. Товтина, які розглядають музеї та культурні інституції як центри комунікації, здатні через проектні формати поєднувати освітню, наукову та соціальну функції [5].

Попри значну кількість наукових досліджень, присвячених окремим аспектам збереження культурної спадщини, питання комплексного осмислення проектної діяльності як системного інструменту її збереження в умовах війни залишається недостатньо розробленим. Наявні праці переважно зосереджені на цифровізації культурних ресурсів, реставраційних практиках або діяльності окремих культурних інституцій, тоді як інтеграція цих напрямів у єдину модель проектної взаємодії потребує подальшого наукового осмислення.

З огляду на зазначене актуалізується потреба комплексного дослідження проектної діяльності як інструменту збереження культурної спадщини України в умовах воєнних трансформацій. Це зумовлює необхідність системного аналізу сучасних практик реставрації, цифровізації та просвітницьких ініціатив, що забезпечують не лише фізичне збереження культурних об'єктів, а й їх інтеграцію в сучасний інформаційно-комунікаційний простір.

Метою статті є дослідження проектної діяльності як комплексного механізму збереження та популяризації культурної спадщини України в умовах війни, а також визначення її основних напрямів, інструментів реалізації та соціокультурного значення.

Виклад основного матеріалу. Проектна діяльність у сфері культурної спадщини характеризується багатовекторністю та багаторівневістю, оскільки охоплює як матеріальні, так і нематеріальні аспекти культурного надбання. Консерваційно-реставраційні проекти становлять одну з найпоширеніших форм таких ініціатив і спрямовані на фізичне збереження об'єктів культурної спадщини, зокрема пам'яток архітектури, творів образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, музейних колекцій та архівних фондів. Основна мета цих проектів полягає у підтриманні об'єктів у стані, максимально наближеному до автентичного вигляду, що забезпечує їхнє довгострокове функціонування та використання у наукових, освітніх та культурних цілях. У процесі реалізації реставраційних робіт застосовуються сучасні технології консервації, наукові методи дослідження, такі як матеріалознавчий аналіз, фотogrammetрія, 3D-сканування та хімічне тестування, а також дотримуються етичні стандарти охорони культурної спадщини.

В Україні прикладами масштабних реставраційних проектів є роботи з сакральними пам'ятками Львівської області, із застосуванням сучасних технологій відновлення матеріалів та детального історико-культурного аналізу об'єктів. Комплексні реставраційні роботи у Національному заповіднику «Софія Київська», що є пам'яткою

світової спадщини ЮНЕСКО, включали відновлення конструктивних елементів будівлі, реставрацію унікальних фресок та мозаїк. Крім того, реалізація проекту включала наукові дослідження, документування виконаних робіт та створення архіву реставраційних матеріалів, що дозволяє використовувати отримані дані для подальших реставраційних ініціатив. Такий підхід демонструє, що реставраційні проекти в Україні здійснюються не лише як технічні заходи, а й як комплексна науково-освітня діяльність, спрямована на збереження культурної пам'яті та поширення знань про національну спадщину [12]. Цей проект продемонстрував необхідність інтеграції технічних, наукових та освітніх підходів, забезпечуючи одночасно фізичне збереження та популяризацію культурних цінностей.

В умовах воєнних дій та глобалізаційних викликів дедалі важливішим стає використання цифрових та інформаційних проектів, які забезпечують створення електронних архівів, віртуальних музеїв, інтерактивних платформ та електронних колекцій. Такі проекти не лише дозволяють зберегти культурні об'єкти у цифровому форматі, але й відкривають доступ до них на національному та міжнародному рівнях. Наприклад, «Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини України», створена на базі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, містить повнотекстове зібрання оцифрованих документів історико-культурних фондів НБУВ, структурована за колекціями, видами документів та за предметно-тематичними рубриками. Цифрові колекції організовані за різними принципами: тематичні, персональні, установ, видавничі, книжкових пам'яток, історичні фонди, зібрання. Відбір документів для оцифрування здійснюється за такими основними критеріями: цінні та унікальні, пошкоджені, підвищеного попиту. Найбільшою за кількістю документів є колекція українки, яка містить важливі для дослідників джерела знань про Україну та український народ [15]. Аналогічно, електронні ресурси Центрального державного архіву вищих органів влади та управління надають доступ до документів, включаючи історичні довідки та описи фондів, що забезпечує їхнє збереження від фізичного руйнування та створює умови для наукових досліджень. Метою створення цього електронного ресурсу є надання доступу до повнотекстового довідкового апарату архіву та його оцифрованих фондів. Ресурс забезпечує повнотекстовий пошук за назвами фондів, історичними довідками та анотаціями до фондів і описів, а також заголовками справ. Показники імен, організацій та географічних назв є електронними аналогами традиційних карткових каталогів

та надають додаткову інформацію дослідникам. Оцифровані матеріали доступні для перегляду через зручний інтерфейс, а не оцифровані справи можуть бути замовлені до читального залу архіву онлайн через особистий кабінет. Архів системно працює над наповненням ресурсу та удосконаленням пошукових можливостей [14].

Не менш важливими є просвітницькі та освітні проекти, які спрямовані на формування культурної свідомості та соціальної відповідальності громадян. Такі ініціативи включають організацію культурних фестивалів, виставок, лекцій, інтерактивних програм у музеях і бібліотеках, майстер-класів та освітніх кампаній. Зокрема, у Чернівецькій, Тернопільській та Закарпатській областях щорічно проводяться фестивалі традиційної культури, що об'єднують локальні громади, науковців та майстрів народних ремесел, сприяючи збереженню та популяризації нематеріальної культурної спадщини. Такі проекти дозволяють залучати місцеве населення до активного збереження культурної спадщини, формувати відчуття причетності до спільного культурного простору та підвищувати туристичну привабливість регіонів. Вони інтегрують традиції, ремесла, гастрономію, музику та обряди у сучасні формати заходів, що поєднують освітню, просвітницьку та соціальну функції, створюючи комплексне культурне середовище [13].

Варто також відзначити проекти, спрямовані на створення музейних комплексів та інтерактивних експозицій, які поєднують матеріальні об'єкти спадщини з сучасними технологіями. Приклади включають інтерактивні виставки у Національному музеї історії України [9] та Львівському історичному музеї [8], де відвідувачі можуть ознайомитися з експонатами через мультимедійні технології, віртуальну реальність та інтерактивні модулі. Такі проекти дозволяють залучити до культурної спадщини молодь та осіб, які раніше не мали активного контакту з історико-культурними об'єктами, а також формують нові методи культурно-освітньої роботи.

Значну роль відіграють і міжнародні культурні проекти, у яких Україна бере участь як партнер у рамках програм ЮНЕСКО та Європейського Союзу. Вони передбачають обмін досвідом, впровадження сучасних технологій збереження та реставрації, навчання персоналу та інтеграцію локальних ініціатив у глобальний культурний контекст. Така практика дозволяє українським культурним установам підвищувати стандарти роботи, формувати міжнародне визнання об'єктів спадщини та залучати додаткові ресурси для розвитку культурних проектів [18].

Отже, комплексна проектна діяльність у

сфері культурної спадщини забезпечує цілісність підходу до її збереження та популяризації. Консерваційно-реставраційні проекти гарантують фізичну охорону об'єктів, цифрові ініціативи забезпечують доступність та інтеграцію культурних об'єктів у сучасний інформаційний простір, а просвітницькі та освітні проекти формують суспільну свідомість і соціальну відповідальність. Взаємодія цих напрямів дозволяє не лише зберегти культурні цінності, а й інтегрувати їх у національний та глобальний культурний контекст, створюючи умови для сталого розвитку культурних інституцій та підвищення культурної компетентності громадян.

Управління проектами у сфері культурної спадщини вирізняється високою складністю та багаторівневістю через поєднання традиційних принципів проектного менеджменту з унікальними вимогами культурної та соціальної сфери. На відміну від комерційних проектів, культурні ініціативи мають не лише економічну, а й освітню, наукову та соціокультурну функції, що обумовлює підвищену відповідальність менеджерів за планування, координацію та оцінку результатів. Однією з ключових характеристик є висока соціальна значимість результатів проектів: будь-який захід, спрямований на збереження або популяризацію культурної спадщини, безпосередньо впливає на формування культурної свідомості, підтримку національної ідентичності та збереження історичної пам'яті [18].

Структурно проекти у сфері культурної спадщини зазвичай реалізуються на основі багаторівневого фінансування, що включає державні гранти, міжнародні програми, благодійні внески та партнерство з приватним сектором. Наприклад, реставраційні роботи у Львівській області реалізовувалися за поєднанням обласного бюджету та грантової підтримки міжнародних культурних фондів, що дозволило реалізувати масштабні роботи, які були б неможливими при обмеженому фінансуванні однієї установи. Така фінансова структура вимагає високого рівня компетентності менеджерів проектів у бюджетуванні, контролі витрат, звітності та адаптації до змін фінансових умов.

Ефективне управління культурними проектами також неможливе без активного залучення стейкхолдерів. До них належать державні установи, громадські організації, науковці, музейні та бібліотечні працівники, волонтери та локальні громади. Координація дій цих груп забезпечує комплексний підхід до охорони та популяризації культурних цінностей, дозволяє враховувати різні потреби зацікавлених сторін та підвищує прозорість і підзвітність діяльності [4].

Особливістю управлінського підходу є

інтеграція матеріальної та нематеріальної спадщини у межах одного проекту. Успішне керування передбачає поєднання консерваційно-реставраційних робіт із популяризацією традицій, ремесел, обрядів та усної творчості, що забезпечує цілісність культурного продукту. Це дозволяє реалізовувати проекти, що охоплюють усі аспекти культурної спадщини, зберігаючи історичну автентичність та соціальну цінність об'єктів.

Дотримання національних і міжнародних стандартів охорони культурної спадщини є обов'язковим елементом проектного менеджменту. Використання стандартів ЮНЕСКО щодо нематеріальної спадщини та методології опису, каталогізації та цифровізації об'єктів гарантує високу якість робіт та їх відповідність світовим практикам [2; 16]. Такі стандарти дозволяють не лише підвищити авторитет реалізованих проектів на національному та міжнародному рівнях, але й забезпечують довгостроковий ефект від впроваджених ініціатив, включаючи освітню, соціальну та культурну функції.

Таким чином, ефективне управління проектами у сфері культурної спадщини вимагає поєднання високого рівня соціальної відповідальності, комплексного фінансування, інтеграції матеріальної та нематеріальної спадщини, активного залучення стейкхолдерів та дотримання стандартів охорони культурних цінностей. Системне застосування цих принципів дозволяє реалізовувати проекти, які не лише зберігають культурні об'єкти, а й формують сталу соціокультурну інфраструктуру, підвищують культурну компетентність громад та інтегрують українську спадщину у глобальний культурний контекст.

Наукова новизна полягає у комплексному осмисленні проектної діяльності як системного інструменту збереження культурної спадщини України в умовах війни через інтеграцію реставраційних, цифрових і просвітницьких практик. Обґрунтовано взаємозв'язок між фізичним збереженням об'єктів, їх цифровою репрезентацією та формуванням культурної стійкості суспільства.

Висновки. Проектна діяльність виступає ефективним комплексним механізмом збереження культурної спадщини України в умовах війни, поєднуючи реставраційні, цифрові та просвітницькі практики. Цифрові ініціативи забезпечують доступність культурних об'єктів та інтеграцію українського культурного нарративу у глобальний інформаційний простір, водночас просвітницькі та освітні проекти сприяють формуванню соціальної відповідальності та культурної стійкості суспільства. Міжінституційна координація державних установ, культурних інституцій, громадських організацій та локальних спільнот підвищує ефективність і стійкість реалізованих

проектів, а інтеграція матеріальної та нематеріальної спадщини у межах одного проєкту забезпечує цілісність підходу до охорони культурних цінностей. Таким чином, комплексне застосування реставраційних, цифрових і просвітницьких практик у межах проєктної діяльності дозволяє не

лише фізично зберігати об'єкти культурної спадщини, а й формувати сталу соціокультурну інфраструктуру, підвищувати культурну компетентність громад та інтегрувати українську спадщину у національний та міжнародний культурний простір.

Список використаних джерел

1. Бергелська А. Проблеми збереження та захисту архівів, бібліотечних фондів й інших об'єктів культурної спадщини в умовах війни. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ, 2023. Вип. 69. С. 193-214. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.69.193>.
2. Білушак Т. М., Добровольська С. І. Європейські та національні аспекти охорони, збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини: цифрові колекції у вебінформаційному середовищі. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 41–52. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276764>.
3. Грінберг Л. Ф. Оцифрування документної спадщини архівів і бібліотек під час війни. *Інформація та соціум: зб. матер. VIII Міжнарод. наук.-практ. конф., 02 червня 2023 р., Вінниця / ДонНУ імені Василя Стуса*. Вінниця, 2023. С. 78-80.
4. Добровольська В.В. Український культурний фонд у культурному середовищі сучасної України. *Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі : зб. матеріалів Восьмої міжнар. наук. конф., м. Київ, 15–17 трав. 2025 р. / редкол.: Ю. І. Горбань, Т. В. Новальська, О. О. Каракоз [та ін.] ; упоряд. М. М. Цілина*. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2025. Ч. 1. С. 15-18. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53308/1/Hryhorevska_OV_8_ICMKGW_FUFKM.pdf (дата звернення: 01.12.2025).
5. Капітан Л., Товтин Я. Роль музеїв та культурних інституцій у збереженні та популяризації культурної спадщини в цифрову епоху. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2025. Вип. 51. С. 548-554. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1098>.
6. Ковальська Л., Яворська Т., Ковальський Г. Документно-інформаційні ресурси архівів, бібліотек і музеїв: цифрові трансформації та виклики війни. *Бібліотечний вісник*. 2024. № 4(276). С. 3-18. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.04.003>.
7. Кулініч О.В., Гаврашенко А.А. Український культурний фонд, як суб'єкт культурної політики. *Теорія та практика державного управління*, 2020, вип. 2(69), С 50–57. DOI:10.34213/tp.20.02.06.
8. Львівський історичний музей : офіц. вебсайт. 2026. URL: <https://www.lhm.lviv.ua/location/kamianytsia.html> (дата звернення: 06.01.2026).
9. Національному музеї історії України : офіц. вебсайт. 2026. URL: <https://virtual.nmiu.org/> (дата звернення: 06.01.2026).
10. Охріменко М. Охорона культурної спадщини в умовах війни в Україні: законодавство та практичні аспекти реалізації. *Text and image: essential problems in art history*. 2022. №1(13). С. 51-66. DOI: 10.17721/2519-4801.2022.1.05.
11. Сенченко Н. М., Сенченко О. М. Нормативно-правові засади оцифрування документальної спадщини України. *Молодий вчений*. 2024. №1(125). С. 15-23. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1-125-15>.
12. У Софії Київській почали реставрацію унікальних мозаїк та фресок. *Укрінформ* : офіц. вебсайт. Київ, 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2518240-u-sofii-kiivskij-pocali-restavraciu-unikalnih-mozaik-ta-fresok.html> (дата звернення: 06.01.2026).
13. Українські фестивалі. 30 українських фестивалів, про які не знає 98% українців. *Інформаційно-довідковий сайт «Україна»* : офіц. вебсайт. Київ, 2025. URL: Українські фестивалі – Україна (дата звернення: 06.01.2026).
14. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. *ЦДАВО України* : офіц. вебсайт. 2026. URL: <https://tsdavo.gov.ua/> (дата звернення: 06.01.2026).
15. Цифрова бібліотека історико-культурної спадщини. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського* : офіц. вебсайт. 2026. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=NAV&P21DBN=ELIB (дата звернення: 06.01.2026).
16. Цифрова трансформація музеїв: онлайн-платформи відкривають спадщину України світові. *Міністерство культури України* : офіц. вебсайт. Київ, 2025. URL: <https://museum.mcsc.gov.ua/blog/tsyfrova-transformatsiia-muzeiv-iak-onlain-platfomy-vidkryvaiut-spadshchynu-ukrainy-svitovi> (дата звернення: 06.01.2026).
17. Чорна Н. Культурна спадщина України: проблеми вивчення, збереження та використання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Історія* : збірник наукових праць. 2021. Вип. 36. С. 67–74. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2021-36-67-74>.
18. Viktoriia Dobrovolska. Documentation and registration of damages and destructions of cultural heritage objects during the armed aggression of Russia against Ukraine. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2024, 20(1), 82-87. DOI: <https://doi.org/10.63009/Isrsi/1.2024.82>.

References

1. Berehelska, A. (2023). Problems of preservation and protection of archives, library funds and other cultural heritage objects in wartime. *Scientific works of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 69, 193–214. DOI: <https://doi.org/10.15407/np.69.193> [in Ukrainian].
2. Bilushchak, T. M., & Dobrovolska, S. I. (2023). European and national aspects of protection, preservation and popularisation of intangible cultural heritage: digital collections in the web information environment. *Library Science. Document Science. Informology*, 1, 41–52. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276764> [in Ukrainian].
3. Hrinberh, L. F. (2023). Digitisation of documentary heritage of archives and libraries during the war. Information and society: collected materials of the VIII International Scientific and Practical Conference (June 2, 2023, Vinnytsia), 78–80 [in Ukrainian].
4. Dobrovolska, V.V. (2025). Ukrainian Cultural Fund in the Cultural Environment of Modern Ukraine. Information, Communication and Knowledge Management in the Globalised World: Proceedings of the Eighth International Scientific Conference (Kyiv, May 15–17, 2025), part 1, 15–18. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/53308/1/Hryhorevska_OV_8_ICMKGW_FUFKM.pdf [in Ukrainian].
5. Kapitan, L., & Tovtyn, Ya. The role of museums and cultural institutions in the preservation and popularisation of cultural heritage in the digital age. *Ukrainian culture: past, present, development paths*, 51, 548–554. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1098> [in Ukrainian].
6. Kovalska, L., Yavorska, T., & Kovalskyi, H. (2024). Documentary and information resources of archives, libraries and museums: digital transformations and challenges of war. *Library Bulletin*, 4(276), 3–18. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.04.003> [in Ukrainian].
7. Kulnich, O.V., & Havrashenko, A.A. (2020). Ukrainian Cultural Fund as a Subject of Cultural Policy. *Theory and Practice of Public Administration*, 2(69), 50–57. DOI: 10.34213/tp.20.02.06 [in Ukrainian].
8. Lviv Historical Museum: official website. (n.d.). <https://www.lhm.lviv.ua/location/kamianytsia.html> [in Ukrainian].
9. National Museum of the History of Ukraine: official website. (n.d.). <https://virtual.nmiu.org/> [in Ukrainian].
10. Okhrimenko, M. (2022). Protection of cultural heritage in times of war in Ukraine: legislation and practical aspects of implementation. *Text and image: essential problems in art history*, 1(13), 51–66. DOI: 10.17721/2519-4801.2022.1.05 [in Ukrainian].
11. Senchenko, N. M., & Senchenko, O. M. (2024). Regulatory and legal principles of digitizing the documentary heritage of Ukraine. *Young Scientist*, 1(125), 15–23. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1-125-15> [in Ukrainian].
12. Restoration of unique mosaics and frescoes has begun in St. Sophia Cathedral in Kyiv. (n.d.). Ukrinform: official website. У Софії Київській почали реставрацію унікальних мозаїк та фресок [in Ukrainian].
13. Ukrainian festivals. 30 Ukrainian festivals that 98% of Ukrainians do not know about. (n.d.). Information and reference site 'Ukraine': official website. Українські фестивалі – Україна [in Ukrainian].
14. Central State Archive of the Higher Authorities and Administration of Ukraine. (n.d.). Central State Archive of the Higher Authorities and Administration of Ukraine: official website. <https://tsdavo.gov.ua/> [in Ukrainian].
15. Digital Library of Historical and Cultural Heritage. (n.d.). V. I. Vernadsky National Library of Ukraine: official website. https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=NAV&P21DBN=ELIB [in Ukrainian].
16. Digital Transformation of Museums: Online Platforms Open Ukraine's Heritage to the World. (n.d.). Ministry of Culture of Ukraine: Official Website. <https://museum.mcsc.gov.ua/blog/tsyfrova-transformatsiia-muzeiv-iak-onlain-platformy-vidkryvaiut-spadshchynu-ukrainy-svitovi> [in Ukrainian].
17. Chorna, N. (2021). Cultural heritage of Ukraine: problems of study, preservation and use. Scientific notes of the Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskyi. Series: History: collection of scientific works, 36, 67–74. DOI: <https://doi.org/10.31652/2411-2143-2021-36-67-74> [in Ukrainian].
18. Dobrovolska, V. (2024). Documentation and registration of damages and destructions of cultural heritage objects during the armed aggression of Russia against Ukraine. *Library Science. Record Studies. Informology*, 20(1), 82–87. DOI: <https://doi.org/10.63009/lrsi/1.2024.82> [in English].

Стаття надійшла до редакції 07.01.2026
Отримано після доопрацювання 09.02.2026
Прийнято до друку 16.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 02:004.8:008

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356339

Цитування:

Головач Н. М. Штучний інтелект і цифрові технології в збереженні культурної спадщини: можливості та ризики. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 83–89.

Golovach N. (2026). Artificial Intelligence and Digital Technologies in Cultural Heritage Preservation: Opportunities And Risks. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 83–89 [in Ukrainian].

Головач Наталія Миколаївна,

кандидат філософських наук, доцент кафедри артменеджменту та інформаційних технологій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0001-8931-4302>
ngolovach@dakkkim.edu.ua

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЗБЕРЕЖЕННІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ: МОЖЛИВОСТІ ТА РИЗИКИ

Мета статті – дослідити можливості та ризики застосування штучного інтелекту і цифрових технологій у збереженні та популяризації культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів і глобальних викликів. **Методологія дослідження** ґрунтується на використанні таких наукових методів, як аналіз і синтез, який застосовано для оцінки переваг і ризиків застосування штучного інтелекту у збереженні культурної спадщини; порівняння для зіставлення міжнародного досвіду, сучасних підходів використання цифрових технологій і штучного інтелекту з українським контекстом; узагальнення для формування висновків щодо етичного використання штучного інтелекту у збереженні культурної спадщини. **Наукова новизна** полягає у здійсненні комплексного аналізу цифрових технологій і штучного інтелекту як нових форматів культурного досвіду, ефективних інструментів збереження культурної спадщини та обґрунтуванні необхідності етичного підходу до застосування штучного інтелекту, зокрема виокремленні переваг та ризиків його використання. **Висновки.** Розвиток штучного інтелекту та цифрових технологій відкриває нові можливості для збереження й популяризації культурної спадщини, особливо в умовах воєнних конфліктів та глобальних викликів, так як дозволяють створювати точні моделі культурних об'єктів, які можуть бути відновлені у випадку їх руйнування. Діяльність таких міжнародних платформ, як Europeana, JSTOR Labs, Google Arts & Culture та ін., демонструє практичний потенціал штучного інтелекту у підтримці культурних інституцій та збереженні культурної спадщини. Водночас використання штучного інтелекту супроводжується етичними та правовими викликами. Звіти ЮНЕСКО та дослідження Антидифамаційної ліги наголошують на ризиках використання штучного інтелекту у поширенні дезінформації, спотворення історичних фактів, екстремістських поглядів, що вимагає посиленої уваги до прозорості, підзвітності та відповідності алгоритмів правам людини. Штучний інтелект і цифрові технології слід розглядати як інструменти, що можуть значно посилити можливості у сфері збереження культурної спадщини, але їх ефективне застосування можливе лише за умови етичного підходу, що має враховувати не лише технічні можливості, а й етичні, соціальні, правові аспекти для забезпечення автентичності копії культурної спадщини.

Ключові слова: штучний інтелект; цифрові технології; культурна спадщина; цифрове збереження культурної спадщини; цифрові платформи; воєнні конфлікти; цифровізація культури.

Golovach Nataliya,

Ph.D (Philosophy), Associated Professor of the Department of Art Management and Information Technology, National Academy of Culture and Arts Management

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN CULTURAL HERITAGE PRESERVATION: OPPORTUNITIES AND RISKS

The purpose of this article is to explore the opportunities and risks of using artificial intelligence and digital technologies in preserving and promoting cultural heritage in the context of military conflicts and

global challenges. The research methodology is based on the use of scientific methods such as analysis and synthesis, which are used to assess the advantages and risks of using artificial intelligence in the preservation of cultural heritage; comparison to contrast international experience, modern approaches to the use of digital technologies and artificial intelligence with the Ukrainian context; generalisation to form conclusions about the ethical use of artificial intelligence in the preservation of cultural heritage. The scientific novelty lies in conducting a comprehensive analysis of digital technologies and artificial intelligence as new formats of cultural experience, effective tools for preserving cultural heritage, and justifying the need for an ethical approach to the application of artificial intelligence, in particular, highlighting the advantages and risks of its use. Conclusions. The development of artificial intelligence and digital technologies opens up new opportunities for preserving and promoting cultural heritage, especially in the context of military conflicts and global challenges, as they allow the creation of accurate models of cultural objects that can be restored in case of destruction. The activities of international platforms such as Europeana, JSTOR Labs, Google Arts & Culture, and others demonstrate the practical potential of artificial intelligence in supporting cultural institutions and preserving cultural heritage. At the same time, the use of artificial intelligence is accompanied by ethical and legal challenges. UNESCO reports and research by the Anti-Defamation League highlight the risks of using artificial intelligence to spread misinformation, distort historical facts, and promote extremist views, which requires increased attention to transparency, accountability, and the compliance of algorithms with human rights. Artificial intelligence and digital technologies should be seen as tools that can significantly enhance opportunities in the field of cultural heritage preservation, but their effective use is only possible with an ethical approach that takes into account not only technical capabilities but also ethical, social, and legal aspects to ensure the authenticity of cultural heritage copies.

Keywords: artificial intelligence; digital technologies; cultural heritage; digital preservation of cultural heritage; digital platforms; armed conflicts; digitalisation of culture.

Актуальність теми дослідження. З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, сфера культури зіштовхнулася з багатьма труднощами. Передусім постало завдання збереження культурної спадщини як у фізичному, так і у цифровому вимірах, що зумовило потребу у швидкому опануванні фахівцями сучасних інструментів оцифрування, діджиталізації [14].

Натомість О. Швець наголошує, що штучний інтелект відкриває нові можливості для охорони культурної спадщини, сприяючи вдосконаленню процесів документування, реставрації, забезпечення доступності та управління ризиками [13].

Дійсно, застосування технологій штучного інтелекту здатне трансформувати підходи до збереження архітектурних пам'яток, мистецьких творів та історичних артефактів. Використання 3D-сканування та реконструкції дозволяє створювати високоточні цифрові моделі культурних об'єктів, які можуть слугувати основою для їх відновлення у випадку пошкодження чи втрати. Це особливо актуально в умовах воєнних дій та стихійних лих, коли пам'ятки можуть бути зруйновані миттєво. Важливість таких технологій підтверджує досвід реставрації об'єктів культурної спадщини у Сирії, зокрема стародавнього міста Пальміра, яке було знищене внаслідок бойових дій. Завдяки цифровим архівам та 3D-реконструкції, пам'ятки були відновлені у цифровому форматі, тим самим вдалося зберегти значну частину спадщини [6, с. 111]. Також завчасна цифрова фіксація Собору

Паризької Богоматері дала змогу розпочати його відновлення після руйнівної пожежі.

Крім того, штучний інтелект значно спрощує процеси оцифрування історичних документів, рукописів, мистецьких творів та архівних матеріалів. Завдяки технологіям комп'ютерного зору та автоматичного розпізнавання тексту можливе швидке опрацювання великих масивів даних. У бібліотеках це сприяє автоматизації каталогізації та оновленню фондів, а в музеях ефективному управлінню інвентаризацією колекцій [5, 276].

Водночас використання штучного інтелекту супроводжується низкою викликів, серед яких значні фінансові витрати, технічні складнощі та етичні ризики. Дослідники наголошують на небезпеці формування необ'єктивних алгоритмів, що можуть спотворювати історичні дані або поширювати гендерні та культурні упередження. Не менш важливим є забезпечення конфіденційності даних користувачів та автентичності цифрових копій об'єктів культурної спадщини [5, 277]. А тому ефективне застосування штучного інтелекту у сфері збереження культурної спадщини потребує етичного підходу, який враховує не лише технологічні можливості, а й етичні та соціальні аспекти.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема тиці дослідження використання цифрових технологій та штучного інтелекту у збереженні культурної спадщини присвячені праці В. Добровольської [4], яка розглянула цифровізацію культурної спадщини України в умовах воєнного стану,

зокрема інформаційно-документаційну діяльність бібліотек, архівів і музеїв у збереженні культурної пам'яті. У свою чергу, О. Швець [13] виокремила перспективи застосування цифрових технологій у збереженні та реставрації культурної спадщини.

Натомість К. Коцобівська, О. Тимошенко, А. Василевський [5] дослідили інструменти штучного інтелекту, які використовуються для збереження та популяризації культурної спадщини. А С. Кравчук [6] розглянула вплив штучного інтелекту на культурні права людини.

І незважаючи на наявність певних напрацювань, дана проблематика потребує подальших комплексних досліджень.

Метою роботи є дослідження можливостей та ризиків застосування штучного інтелекту і цифрових технологій у збереженні та популяризації культурної спадщини в умовах воєнних конфліктів і глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах стрімкого розвитку цифрових технологій дедалі більше застосовуються інструменти віртуальної, доповненої та змішаної реальності у сфері збереження та популяризації культурної спадщини. Зазначені технології не лише стимулюють інтерес та підвищують рівень залученості громадськості до культурних практик, але й виконують охоронну функцію щодо цінних артефактів. Завдяки використанню спеціалізованого обладнання, а саме шоломів віртуальної реальності, окулярів, рукавичок та інших пристроїв для відстеження рухів, користувачі отримують можливість взаємодіяти з культурними об'єктами у цифровому середовищі, тим самим сам об'єкт культурної спадщини залишається у безпеці, що зменшує ризик його ненавмисного руйнування, знищення чи крадіжки [13].

Дослідники підкреслюють, що одним із напрямів трансформації культурної сфери є інтеграція штучного інтелекту в діяльність закладів культури. Застосування інтелектуальних систем сприяє створенню адаптивних інтерфейсів, здатних враховувати потреби різних категорій користувачів, зокрема і людей з порушеннями зору чи слуху. Наприклад, у Національній цифровій бібліотеці Фінляндії, застосовано функції голосового пошуку та автоматичного опису зображень. Аналогічно до алгоритмів, що використовуються у сервісах Netflix чи Spotify, цифрові бібліотеки можуть застосовувати штучний інтелект для формування персоналізованих рекомендацій книг, статей та інших ресурсів. А система OpenAI GPT забезпечує створення індивідуалізованих добірок для академічних досліджень. Натомість, цифрова бібліотека NathiTrust Digital Library інтегрує алгоритми машинного навчання для автоматизованого

аналізу великих текстових колекцій, що сприяє дослідженню культурних і мовних трансформацій у часі. У свою чергу, бібліотека Конгресу США використовує алгоритми NLP для автоматизованої обробки даних та пропонує інтерактивні інструменти для аналізу літературної спадщини [5, 279].

Разом з тим, у цифрових архівах, в межах ініціативи Європейської комісії зі збереження культурної спадщини, штучний інтелект використовується для автоматизованої класифікації документів та створення інтуїтивної системи пошуку, як наслідок матеріали стають більш доступними для дослідників і громадськості [5, 280].

Слід зазначити, що штучний інтелект має здатність виявляти взаємозв'язки між документами та артефактами, які залишаються непомітними для людини. У цьому напрямі реалізується низка проєктів, що демонструють практичний потенціал технології:

- проєкт JSTOR Labs розробив систему, яка визначає подібні наукові статті шляхом аналізу ключових слів та структур тексту, що підвищує релевантність результатів для дослідників, а метадані стають більш інформативними завдяки використанню таких інструментів як Machine Learning for Libraries;

- проєкти Recognition та EuropeanaTech надають можливість музеям застосовувати штучний інтелект для аналізу мистецьких творів, фотографій та інших візуальних матеріалів, зокрема визначати стилі, історичні періоди та навіть авторів, а інструменти автоматичного перекладу такі як Google Translate та DeepL, відкривають доступ до культурних артефактів різними мовами, розширюючи аудиторію користувачів [5, 278].

Слід підкреслити, що цифрова платформа Europeana надає можливість дослідникам з усієї Європи використовувати штучний інтелект для автоматизації створення метаданих та впровадження інноваційних сервісів пошуку, спрямованих на збереження культурної спадщини у цифровому середовищі. А організація EuropeanaTech показує, як інтелектуальні технології можуть підтримати культурні інституції та відіграє важливу роль в інтеграції штучного інтелекту у збереження та доступність культурної спадщини. Вона активно співпрацює з музеями, бібліотеками та архівами, використовуючи потенціал штучного інтелекту для трансформації управління культурним контентом і його спільного використання. Важливо зазначити, що Europeana та EuropeanaTech Labs розробили спеціальні рамки для експериментів із застосуванням штучного інтелекту у сфері цифрової спадщини [5, 278].

Нині на рівні Європейського Союзу

ведеться активна робота зі створення єдиного дата-простору, навчання алгоритмів штучного інтелекту та закріплення етичних принципів його використання. Ці процеси координує фундація Europeana, яка сформувала робочу групу AI for Heritage. У цьому контексті варто згадати проєкт Saving Ukrainian Heritage Online, що у співпраці з Europeana сприяє оцифруванню та збереженню даних для подальшого аналізу за допомогою штучного інтелекту [9].

Проте проблематика етичного використання штучного інтелекту набуває особливої актуальності у сучасному науковому та культурному дискурсі. У звіті ЮНЕСКО (2024 р.) наголошується, що штучний інтелект становить потенційну загрозу для збереження пам'яті про Голокост, оскільки створений ними контент може спотворювати історичні факти та посилювати суспільні упередження. Водночас зазначається, що інструменти, на основі штучного інтелекту, здатні значно полегшити роботу дослідників, забезпечуючи опрацювання та систематизацію великих масивів даних, які охоплюють різні часові періоди, мови та носії, а саме від фотографій і текстів до відео- та аудіоматеріалів. Втім існує ризик використання штучного інтелекту для поширення дезінформації, що зумовило звернення генеральної директорки ЮНЕСКО Одрі Азуле до урядів та розробників штучного інтелекту щодо прийняття чітких етичних принципів [2].

Але зловживання штучним інтелектом не залишаються непоміченими широким загалом. Дослідження Антидефамаційної ліги (2023р.) виявили, що 84% американців стурбовані тим, що інструменти генеративного штучного інтелекту будуть використовуватися для поширення неправдивої або маніпулятивної інформації, а 70% вважають, що це посилить екстремізм, ненависть або антисемітизм у США [2].

Разом із тим, експертні дискусії демонструють і позитивний потенціал штучного інтелекту, зокрема, на Пекінському культурному форумі 2025 року фахівці з Китаю та інших країн відзначили, що штучний інтелект, великі дані та імерсійні цифрові інструменти здатні надати нове життя культурній спадщині. Було підкреслено необхідність розвитку нових форм цифрового контенту та забезпечення відкритого доступу до культурних ресурсів у цифровому середовищі [12].

Збереження та аналіз культурної спадщини за допомогою штучного інтелекту, здійснюють не лише міжнародні організації та культурні інституції, але й великі технологічні корпорації, які активно розвивають власні алгоритми для роботи з даними про культуру. Наприклад, онлайн-платформа Google Arts & Culture, яка започаткована компанією Google ще у 2011 році, об'єднує понад

5000 музеїв світу та пропонує користувачам доступ до великої колекції творів мистецтва, експонатів і культурного контенту. Платформа забезпечує можливість здійснювати віртуальні екскурсії музеями, переглядати зображення у високій роздільній здатності та досліджувати історичні артефакти. Використання технологій штучного інтелекту та машинного навчання дозволяє формувати персоналізовані рекомендації, що ґрунтуються на аналізі уподобань користувачів, їхньої історії пошуку та взаємодії з ресурсом [9].

Компанія Google застосовує штучний інтелект для цифрового збереження культурної спадщини різних країн світу, зокрема і України. У межах проєкту «Україна тут» (Ukraine is Here) українські пам'ятники, церкви, музеї та рідкісні артефакти були оцифровані у форматі 3D та представлені на платформі Google Arts & Culture. За три роки цей проєкт трансформувався з невеликого вебресурсу у один із найбільших світових інформаційних майданчиків, що слугує цінним джерелом для освітян, дослідників та широкої аудиторії, яка прагне глибше ознайомитися з українським мистецтвом і культурою [15].

В Україні останніми роками активно впроваджуються цифрові платформи, спрямовані на збереження культурної спадщини, зокрема такі, як «Український цифровий архів» та інші національні проєкти. Наприклад, у грудні 2025 року було презентовано проєкт «Віртуалізація культурного надбання міста Києва», у межах якого представлено результати цифрової фіксації об'єктів культурної спадщини, здійсненої впродовж року, а саме 3D-моделі пам'яток, аудіогід та інтерактивну мапу, що дозволяє досліджувати зовнішній вигляд об'єктів, їх історію та стан. Відцифровані пам'ятки розміщені на ресурсі туристично-культурного хабу за посиланням – <https://guide.kyivcity.gov.ua/cultural-heritage> [10].

Можемо зазначити про реалізацію низки проєктів, які направлені на диджиталізацію культурної спадщини. Наприклад, навчальна програма Хататон 5.0: Спадщина. Стійкість. Інновації, була реалізована в рамках програми House of Europe, яка фінансується Європейським Союзом і Goethe-Institut в Україні у співпраці з інноваційною агенцією Digitizing Space та спрямована на диджиталізацію культурної спадщини з використанням інноваційних технологій.

Хататон – це онлайн-ідеатон (подія) та навчальна програма з диджиталізації культурної спадщини, на якій починаючи з 2020 року, спеціалісти культурних, креативних індустрій щорічно впродовж тижня проходять навчання, розробляють та презентують culture&tech проєкти [14].

Хататон 6.0 проводився у жовтні 2025 року і став платформою для міжнародної співпраці,

культурної дипломатії та вираження національної ідентичності через інноваційні рішення у сфері Culture Tec (напрямок, що поєднує культуру, мистецтво, інноваційні технології та цифрові інструменти для створення проєктів). Учасники мали можливість опанувати сучасні tech-інструменти, відвідати серію лекцій, воркшопів і практичних завдань у межах ідеатону (онлайн та офлайн подія), ознайомитися з досвідом реалізації відомих проєктів та розробити власний проєкт, який пов'язаний зі збереженням спадщини під час війни, зокрема за напрямом «Краудсорсинг: залучення спільнот до картування, документування та збереження багатокультурних українських об'єктів спадщини». Даний напрям включав:

- цифрові архіви та управління даними (створення, візуалізація та довготривале збереження цифрових копій об'єктів культурної спадщини);

- краудсорсинг (залучення спільнот до мапінгу, документування та збереження об'єктів культурної спадщини) [7].

Слід зазначити і про реалізовану у 2024 році програму навчання зі збереження культурної спадщини в Україні у Львівському національному університеті природокористування під егідою ЮНЕСКО. Загалом проєкт, запропонований ЮНЕСКО, передбачав навчання 25 учасників за такими напрямками, як:

- збереження конструкцій культурної спадщини та оцінка їхньої безпеки;

- методи діагностики та оцінки стану об'єктів;

- основи структурного аналізу під впливом екстремальних навантажень, зокрема вибухів;

- оцінка безпеки у нелінійному діапазоні та застосування методів екстреної оцінки;

- методи стабілізації, ремонту та зміцнення конструкцій;

- практичне використання спеціалізованих інструментів;

- навчання з використанням форм для надзвичайних ситуацій;

- застосування технологій неруйнівного тестування [8].

І хоча цей проєкт і не був безпосередньо спрямований на диджиталізацію культурної спадщини, проте такі ініціативи вкрай важливі для забезпечення комплексного збереження об'єктів культурної спадщини у реальному середовищі, в тому числі в умовах воєнного стану.

Натомість у травні 2025 року (м. Київ) відбулася одноденна конференція «Підтримка Європейським Союзом сектору культурної спадщини в Україні», організована Національним бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні у

співпраці з Українським культурним фондом та громадською організацією HeMo: Ukrainian Heritage Monitoring Lab для професіоналів у сфері збереження культурної спадщини. Захід став майданчиком для професійного обміну досвідом, налагодження партнерства та обговорення конкретних інструментів, що можуть бути використані для розвитку сфери культурної спадщини за допомогою цифрових технологій [3].

Враховуючи реалії сьогодення такі ініціативи набувають особливого значення, адже згідно з положеннями Ризької хартії об'єкт може бути повністю відновлений за наявності його креслень і фотофіксації [10].

А тому у грудні 2025 року Український культурний фонд розпочав приймати заявки на грантову програму «Культурна спадщина», яка спрямована на захист і популяризацію культурної спадщини за допомогою цифрових технологій [1]. Конкурс проводиться у двох напрямках:

1. «Диджиталізація», що передбачає оцифрування музейних та інших об'єктів спадщини, зокрема для прифронтових та деокупованих територій. Кошти виділяються на такі проєкти як:

- створення цифрових описів, каталогів, фондів та колекцій;

- 3D-сканування музейних експонатів, мультимедійні голограми, 3D та 2D анімації;

- організація віртуальних турів та екскурсій у форматі 360°, включно з мультимедійними аудіогідами;

- проведення мультимедійних виставок та мапінгу;

- розробка продуктів віртуальної, доповненої та змішаної реальності (AR/MR/VR) [11].

2. «Кроссекторальні проєкти» передбачають створення віртуальних музеїв, мобільних застосунків та інтерактивних карт.

Обидва напрями передбачають обов'язкове створення цифрових культурних продуктів та цифрових експонатів, що сприяє довготривалому збереженню та поширенню культурної спадщини [1].

Щорічний розвиток технологій штучного інтелекту розширює можливості їх застосування у сфері збереження культурної спадщини, особливо в умовах воєнних конфліктів. Сучасні інструменти, такі як аналіз даних, комп'ютерне бачення, обробка природної мови, розпізнавання зображень та робота віртуальних помічників, забезпечуються алгоритмами штучного інтелекту. Зокрема, такі алгоритми можна навчати аналізувати супутникові та аеро фотознімки, а також інші візуальні дані для ідентифікації й моніторингу об'єктів культурної спадщини у зонах бойових дій [9].

К. Коцюбівська, О. Тимошенко та А. Василевський виокремили важливі аспекти використання штучного інтелекту у збереженні і популяризації культурної спадщини, серед яких:

- оцифрування та автоматизація процесів, що передбачає швидке й ефективне перетворення великих масивів даних (рукописів, архівних документів, музейних експонатів) у цифровий формат, що забезпечує їх доступність для широкої аудиторії;

- аналіз і пошук, що передбачає удосконалення пошукових систем закладів культури завдяки алгоритмам машинного навчання, що робить результати більш точними та адаптованими до потреб користувачів;

- інтерактивні можливості, які сприяють створенню інтерактивних виставок і віртуальних турів, що залучають нову аудиторію та використання технологій доповненої реальності (AR), генеративного контенту для формування унікального досвіду взаємодії з культурними об'єктами;

- ефективне управління колекціями, що передбачає застосування інструментів штучного інтелекту для автоматизації рутинних завдань у музеях та бібліотеках, включно з інвентаризацією, реставрацією та аналізом стану об'єктів;

- популяризація культурної спадщини, яка включає використання персоналізованих рекомендацій та інтерактивних освітніх платформ [5, 280].

Попри очевидні переваги застосування штучного інтелекту у сфері культурної спадщини, дослідники наголошують на необхідності врахування етичних та юридичних аспектів для забезпечення достовірності та автентичності даних, а успішна реалізація штучного інтелекту в цій сфері потребує тісної співпраці фахівців технічного спрямування, істориків і культурологів [5, 281].

Відповідно, і законодавчі ініціативи мають враховувати розвиток штучного інтелекту в контексті етики його використання, забезпечення прозорості алгоритмів та подолання цифрової нерівності [6, 113].

Особливої ваги ці питання набувають у сфері культури, де контент може бути інтерпретований по-різному. Як зазначає С. Кравчук, технології штучного інтелекту, що застосовуються для

автоматичного перекладу чи категоризації культурних об'єктів, повинні враховувати тонкі культурні відмінності та уникати спрощення чи спотворення змістів. Наприклад, символи або вирази можуть мати різне значення залежно від культурного середовища. Відповідно алгоритми штучного інтелекту мають бути гнучкими, досконалими та не маніпулятивними, спиратися на актуальні дані і теоретико-правові дослідження у сфері прав людини [6, 114].

Наукова новизна статті полягає у здійсненні комплексного аналізу цифрових технологій і штучного інтелекту як нових форматів культурного досвіду, ефективних інструментів збереження культурної спадщини та обґрунтуванні необхідності етичного підходу до застосування штучного інтелекту, зокрема виокремленні переваг та ризиків його використання.

Висновки. Розвиток штучного інтелекту та цифрових технологій відкриває нові можливості для збереження й популяризації культурної спадщини, особливо в умовах воєнних конфліктів та глобальних викликів, так як дозволяють створювати точні моделі культурних об'єктів, які можуть бути відновлені у випадку їх руйнування. Діяльність таких міжнародних платформ, як Europeana, JSTOR Labs, Google Arts & Culture та ін., демонструє практичний потенціал штучного інтелекту у підтримці культурних інституцій та збереженні культурної спадщини. Водночас використання штучного інтелекту супроводжується етичними та правовими викликами. Звіти ЮНЕСКО та дослідження Антидифамаційної ліги наголошують на ризиках використання штучного інтелекту у поширенні дезінформації, спотворення історичних фактів, екстремістських поглядів, що вимагає посиленої уваги до прозорості, підзвітності та відповідності алгоритмів правам людини. Штучний інтелект і цифрові технології слід розглядати як інструменти, що можуть значно посилити можливість у сфері збереження культурної спадщини, але їх ефективне застосування можливе лише за умови етичного підходу, що має враховувати не лише технічні можливості, а й етичні, соціальні, правові аспекти для забезпечення автентичності копій культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Відновлення, сталий розвиток та збереження культурної спадщини - актуальні гранти для бізнесу. URL: <https://ain.ua/2026/01/02/granti-dlia-biznesu-2026/> (дата звернення: 07.01.2026).
2. Гавриляк І. ЮНЕСКО заявило про неочікувану загрозу з боку штучного інтелекту. URL: <https://glavcom.ua/techno/hitech/junesko-zajavilo-pro-neochikuvanu-zahrozu-z-boku-shtuchnoho-intelektu-1011873.html> (дата звернення: 07.01.2026).
3. Диджиталізація культурної спадщини: підтримка сектору Європейським Союзом. URL: https://creativeeurope.in.ua/news/didzitalizaciia_kulturnoyi_spadshhini_pidtrimka_sektoru_jevropeiskim_soюзom (дата звернення: 08.01.2026).
4. Добровольська В. В. Цифровізація культурної спадщини України в умовах воєнного стану. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2025. № 2. С. 22–29. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2025.350074>.

5. Коцюбівська К., Тимошенко О., & Василевський А. Інструменти штучного інтелекту для збереження та популяризації культурної спадщини. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2024, 7(2). С. 275–282. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.2.2024.317736>.

6. Кравчук С. Вплив штучного інтелекту на культурні права людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». Том. 12, № 1 (45), 2025. С. 108–119. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.45.108>.

7. Платформа HATA Hub. Культура x технології. URL: <https://hatathon.houseofeurope.org.ua/> (дата звернення: 08.01.2026).

8. Розпочато програму навчання зі збереження культурної спадщини під егідою ЮНЕСКО. URL: <https://www.lnup.edu.ua/uk/fakultety/fakultetbud/8438-newsfakbud241118> (дата звернення: 05.01.2026).

9. Слипцова А. Диджитал-рішення для культурної спадщини: як інновації зберігають традиції. URL: <https://speka.ua/news/didzital-risennya-dlya-kulturnoyi-spadshhini-yak-innovaciyi-zberigayut-tradiciji-pk5j1p> (дата звернення: 02.01.2026).

10. У Києві презентували проєкт цифрової фіксації пам'яток культурної спадщини. URL: https://kyivcity.gov.ua/news/u_kiyevi-prezentovali-proyekt-tsifrovo-fiksatsi-pamyatok-kulturno-spadshchini/ (дата звернення: 09.01.2026).

11. Український культурний фонд надасть до 2 млн. грн. гранту на диджиталізацію культурної спадщини. URL: <https://business.diia.gov.ua/news/do-2-mln-hrn-hrantu-na-dydzhytalizatsiiu-kulturnoi-spadshchynu> (дата звернення: 06.01.2026).

12. Цифрові технології перетворюють охорону та популяризацію культурної спадщини. URL: <https://ukrainian.cri.cn/2025/09/29/ART11759127637298138> (дата звернення: 08.01.2026).

13. Швець О. В. Перспективи застосування цифрових технологій у збереженні та реставрації культурної спадщини. *Збірник матеріалів X Всеукраїнської наукової студентської конференції «Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері»* (м. Вінниця, 11 квітня 2025 р.). Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2025. С. 106–108. URL: <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/17622> (дата звернення: 01.01.2026).

14. Як технології зберігають культуру. URL: <https://share.google/KB3hTR5ftE705tZER> (дата звернення: 01.01.2026).

15. Як Google зберігає культурну спадщину України. Інтерв'ю із директором проєкту Ukraine is here. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/google-kulturna-spadshchyna-ukrayiny-ukraine-is-here/33220271.html> (дата звернення: 01.01.2026).

References

1. Restoration, sustainable development, and preservation of cultural heritage—current grants for businesses. (2026). <https://ain.ua/2026/01/02/granti-dlia-biznesu-2026/> [in Ukrainian].

2. Havryliak I. UNESCO has announced an unexpected threat from artificial intelligence. (n.d.). <https://glavcom.ua/techno/hitech/junesko-zajavilo-pro-neochikuvanu-zahrozu-z-boku-shtuchnoho-intelektu-1011873.html> [in Ukrainian].

3. Digitisation of cultural heritage: support for the sector by the European Union. (n.d.). https://creativeeurope.in.ua/news/didzitalizaciia_kulturnoyi-spadshhini_pidtrimka_sektoru_jevropeiskim_soizom [in Ukrainian].

4. Dobrovolska, V. (2025). Digital Preservation of Ukraine's Cultural Heritage under Martial Law. *Library Science. Record Studies. Informology*, 2, 22–29. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.2.2025.350074> [in Ukrainian].

5. Kotsyubivska, K., Tymoshenko, O., & Vasilevskiy A. (2024). Artificial intelligence tools for preserving and promoting cultural heritage. *Digital Platform: Information Technologies in the Sociocultural Sphere*, 7(2), 275–282. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.2.2024.317736> [in Ukrainian].

6. Kravchuk, S. (2025). The impact of artificial intelligence on cultural human rights. *Bulletin of the National University 'Lviv Polytechnic'. Series: 'Legal Sciences'*, 12 (1 (45)), 108–119. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.45.108> [in Ukrainian].

7. HATA Hub platform. (n.d.). Culture x technology. <https://hatathon.houseofeurope.org.ua/> [in Ukrainian].

8. A training programme on cultural heritage preservation has been launched under the auspices of UNESCO. (n.d.). <https://www.lnup.edu.ua/uk/fakultety/fakultetbud/8438-newsfakbud241118> [in Ukrainian].

9. Slyptsova, A. (n.d.). Digital solutions for cultural heritage: how innovation preserves traditions. <https://speka.ua/news/didzital-risennya-dlya-kulturnoyi-spadshhini-yak-innovaciyi-zberigayut-tradiciji-pk5j1p> [in Ukrainian].

10. A project for the digital recording of cultural heritage sites was presented in Kyiv. (n.d.). https://kyivcity.gov.ua/news/u_kiyevi-prezentovali-proyekt-tsifrovo-fiksatsi-pamyatok-kulturno-spadshchini/ [in Ukrainian].

11. The Ukrainian Cultural Foundation will provide up to UAH 2 million in grants for the digitisation of cultural heritage. (n.d.). <https://business.diia.gov.ua/news/do-2-mln-hrn-hrantu-na-dydzhytalizatsiiu-kulturnoi-spadshchynu> [in Ukrainian].

12. Digital technologies are transforming the preservation and promotion of cultural heritage. (2025). <https://ukrainian.cri.cn/2025/09/29/ART11759127637298138> [in Ukrainian].

13. Shvets, O.V. (2025, April 11). Prospects for the application of digital technologies in the preservation and restoration of cultural heritage. *Collection of materials from the 10th All-Ukrainian Scientific Student Conference 'Information Technologies and Systems in Document Science'* (Pp. 106–108). Vinnytsia. <https://jitas.donnu.edu.ua/article/view/17622> [in Ukrainian].

14. How technology preserves culture. (n.d.). <https://share.google/KB3hTR5ftE705tZER> [in Ukrainian].

15. How Google preserves Ukraine's cultural heritage. (n.d.). Interview with the director of the Ukraine is here project. <https://www.radiosvoboda.org/a/google-kulturna-spadshchyna-ukrayiny-ukraine-is-here/33220271.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 20.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

Цитування:

Стадник Ю. В. Керування документаційними процесами як складова та функція управлінської діяльності. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 90–95.

Stadnyk Yu. (2026). Management of Documentation Processes as a Component and Function of Managerial Activity. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 90–95 [in Ukrainian].

Стадник Юрій Васильович,
аспірант кафедри медійних технологій,
інформаційної та книжкової справи
Національного університету
«Львівська політехніка»
<https://orcid.org/0009-0001-9309-4776>
yu.stadnyk@gmail.com

КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ ЯК СКЛАДОВА ТА ФУНКЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета роботи – обґрунтування актуальності застосування міжнародних підходів у сфері *records management*, аналіз політики та організації документаційної діяльності як складової управлінської практики, а також оцінка вибору інформаційних продуктів для підвищення ефективності управління документаційними ресурсами на прикладі ТОВ «Старлайт-Львів». **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні комплексу наукових підходів і методів. Зокрема використано аналітичний підхід – для опрацювання та осмислення наукової літератури з теми дослідження; міждисциплінарний підхід, що дав змогу залучити положення документознавства, інформаційного менеджменту та управлінських студій для всебічного аналізу фактологічного матеріалу та формування обґрунтованих висновків; системний підхід – для розгляду керування документаційними процесами як складової управлінської діяльності організації. У дослідженні також застосовано методи узагальнення та порівняльного аналізу, що дозволило зіставити міжнародні підходи до *records management* із практикою організації документаційної діяльності в Україні. **Наукова новизна** одержаних результатів полягає в тому, що у статті обґрунтовано значення міжнародних підходів у сфері *records management* для вдосконалення керування документаційними процесами як складової управлінської діяльності; узагальнено та систематизовано сучасні теоретичні підходи до організації керування документаційними процесами в умовах розвитку інформаційних технологій; уточнено роль політики керування документаційними ресурсами у формуванні ефективної системи управління організації; здійснено практичну оцінку можливостей використання інформаційних продуктів для автоматизації документаційних процесів на прикладі ТОВ «Старлайт-Львів», що дало змогу визначити їхній вплив на оптимізацію документообігу та підвищення ефективності управлінської діяльності. **Висновки**. У сучасних організаціях керування документаційними процесами набуває статусу ключової складової управлінської діяльності. Незаплановані або некеровані процеси у сфері роботи з документами можуть спричиняти порушення управлінських комунікацій, зниження ефективності використання ресурсів і виникнення додаткових організаційних витрат. У межах дослідження проаналізовано основні поняття сфери *records management*, визначено місце й роль керування документаційними процесами в системі управління, охарактеризовано передумови застосування міжнародних підходів, а також окреслено значення нормативно-правового та організаційного забезпечення формування ефективної політики роботи з документами. На прикладі ТОВ «Старлайт-Львів» встановлено, що вдалий вибір інформаційного продукту та впровадження автоматизованої системи документообігу є визначальними чинниками підвищення ефективності керування документаційними процесами і формування раціональної управлінської практики. Застосування сучасних інформаційних рішень сприяє оптимізації руху документів, зменшенню трудомісткості їх опрацювання та підвищенню результативності управлінської діяльності загалом. Для подальшого вдосконалення керування документаційними процесами доцільними є розвиток інформаційно-документаційного обслуговування, вибір оптимальної системи документообігу з урахуванням специфіки діяльності організації та підвищення професійної компетентності працівників, відповідальних за документаційну діяльність.

Ключові слова: *records management*, процеси документування, політика керування

документаційними процесами, управлінська документація, автоматизація документообігу, електронний документообіг, документознавство, інформаційні продукти управлінської діяльності.

Stadnyk Yuriy,

Postgraduate Student, Department of Media Technologies,
Information and Book Studies, Lviv Polytechnic National University Business

MANAGEMENT OF DOCUMENTATION PROCESSES AS A COMPONENT AND FUNCTION OF MANAGERIAL ACTIVITY

The purpose of the article is to substantiate the relevance of the application of international approaches in the field of records management, analyse the policy and organisation of documentation activities as a component of management practice, as well as evaluate the choice of information products to increase the efficiency of documentation resource management using the example of LLC Starlight-Lviv. The research methodology is based on the application of a number of approaches: analytical – for the study and understanding of scientific literature on the topic of the article; interdisciplinary – for a comprehensive study of factual material and the formation of substantiated conclusions; systemic – with the use of a number of methods, which ensures a comprehensive disclosure of the researched issues. Scientific novelty of the article lies in the comprehensive substantiation of international approaches to managing documentation processes as a component of management activities, analysis of the policy and organization of managing documentation resources, as well as in the practical assessment of the effectiveness of the use of information products using the example of LLC Starlight-Lviv. The scientific novelty of the article lies in the comprehensive review of modern theoretical approaches and practical trends in the field of records management, taking into account the Ukrainian practice of managing documentation processes and specific instrumental automation solutions. Conclusions. In modern organisations, document management acquires the status of a key component of management activity. Unplanned or unmanaged processes in the field of work with documents can cause disruption of management communications, reduce the efficiency of resource use and generate additional organisational costs. The study analysed the basic concepts of the field of records management, determined the place and role of document management in the management system, characterised the prerequisites for the application of international approaches, and outlined the importance of regulatory and organisational support for the formation of an effective policy for working with documents. Using the example of LLC Starlight-Lviv, it was established that the successful choice of an information product and the implementation of an automated document management system are determining factors in increasing the efficiency of document management and the formation of rational management practices. The use of modern information solutions contributes to the optimisation of document flow, reducing the labour intensity of their processing and increasing the effectiveness of management activities in general. To further improve the management of documentation processes, it is advisable to develop information and documentation services, select the optimal document management system taking into account the specifics of the organisation's activities, and improve the professional competence of employees responsible for documentation activities.

Keywords: records management, documentation processes, documentation process management policy, management documentation, automation of document flow, electronic document workflow, documentary science, information products of management activities.

Актуальність теми дослідження. Теорія керування документаційними процесами (далі – КДП), яка недостатньо досліджена на національному просторі і виникла в часи застосування традиційних технологій створення, збереження і використання службових документів на паперових носіях, набула сучасних характеристик в умовах реалізації новітніх комунікаційно-інформаційних процесів у суспільстві, а також інформатизації документаційної сфери. Актуальність теми визначається тим, що традиційний паперовий документообіг втрачає ефективність через необхідність ручного створення документів, постійного контролю їх переміщення, пошуку інформаційних прогалів та їх виправлення, що суттєво збільшує

трудовитрати та час виконання управлінських процесів. Натомість високотехнологічним і прогресивним підходом для суттєвого підвищення ефективності роботи з документами є перехід на електронний документообіг [1, 104]. Організація роботи з документованою інформацією вимагає досконалого КДП, включаючи створення, опрацювання, рух та обмін документованою інформацією виключно з використанням інформаційної автоматизованої системи [2, 52]. Автоматизація документаційних процесів та впровадження ефективних систем КДП стають ключовими чинниками підвищення продуктивності організацій. Ефективне КДП забезпечує комплексне функціонування документів, документаційне супроводження

всіх управлінських процесів, раціоналізацію документообігу та контроль за виконанням завдань. Для цього важливо не лише впроваджувати уніфіковані системи документування та вибирати оптимальні програмні засоби для роботи з електронними документами, а й налагоджувати систему контролю та формувати правильну політику управління. Теоретично КДП, що виникла в умовах традиційного паперового діловодства, набула сучасних характеристик в умовах цифровізації та розвитку комунікаційно-інформаційних процесів. Сьогодні вона ґрунтується на інтеграції технологій документування та документообігу з активним застосуванням інформаційних технологій і стає показником розвитку та вдосконалення документально-інформаційних процесів у системі управління організацією.

У міжнародному контексті КДП визнається невід'ємною складовою діяльності будь-якої організації, що призвело до створення першого світового стандарту ISO 15489-2001 «Information and Documentation – Records Management», який визначає загальні вимоги до керування документами на всіх видах носіїв, їх створення, контроль передачі на зберігання або знищення та впровадження систем документообігу [3]. В. Бездрабко обґрунтовує, що КДП виконує інформаційно-регуляторну функцію в управлінській діяльності; виходить за межі традиційного діловодства й набуває **системного** управлінського характеру [4]. Таким чином, актуальними залишаються наукові дослідження та практичні експерименти у сфері КДП, спрямовані на вдосконалення традиційних технологій діловодства і створення сучасних систем керування документально-інформаційними ресурсами.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика КДП активно досліджується в науковій літературі як у національному, так і в міжнародному контексті. В Україні питання КДП розглядається переважно в межах документознавства та інформаційної культури організації. Зокрема, Ю.І. Палеха та М.А. Апшай аналізують культуру управління документальною як важливий компонент інформаційної культури організації, підкреслюючи вплив ефективного КДП на загальну продуктивність управлінських процесів [2]. Л. Герасимюк досліджує тенденції впровадження новітніх технологій КДП, акцентуючи на необхідності автоматизації документообігу та інтеграції електронних систем у роботу організацій [1]. К. Палічук розглядає міжнародний досвід впровадження стандартів управління документальною та їх адаптацію в українських реаліях, що дозволяє оцінити практичні аспекти формування політики КДП [5].

На міжнародному рівні проблематика КДП добре висвітлена у працях Saffady та Franks, які розкривають концептуальні основи records management, принципи організації життєвого циклу

документів та стандартизації процесів обліку й збереження документів [6, 7]. William Saffady досліджував системи управління документами в сучасних організаціях, вимоги до автоматизації документообігу в контексті корпоративного управління, акцентуючи на сучасних інформаційних продуктах, які повинні ґрунтуватися на метаданих і життєвому циклі документа, а не просто на папках і файлах. Це підвищує ефективність пошуку, контролю версій і відповідності стандартам records management [6].

Чималий внесок у розвиток теорії КДП зробив Buckland, обґрунтувавши основні принципи управління записами та їх застосування у практичній діяльності організацій [8]. Практичний аспект КДП також висвітлювався в дослідженнях, спрямованих на впровадження автоматизованих систем документообігу у приватному та державному секторах. Taharudin та Tengku Adil проаналізували реалізацію систем керування записами у приватних організаціях, виділивши ключові фактори успішного їх впровадження: адаптація до специфіки бізнес-процесів, контроль життєвого циклу документів та підвищення кваліфікації персоналу [9].

Потрібно додати, що в національному контексті дослідження КДП перебуває на етапі вдосконалення, але з окремими ознаками *формування* як цілісної управлінської концепції, що робить актуальними як адаптацію міжнародного досвіду, так і впровадження сучасних автоматизованих систем документообігу в українських компаніях.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні актуальності застосування міжнародних підходів у сфері records management, виявленні ключових тенденцій і принципів управління документальними процесами. Робота передбачає аналіз політики та організації документальної діяльності як невід'ємної складової управлінської практики, дослідження практичних аспектів впровадження електронних систем документообігу та оцінку вибору інформаційних продуктів, що забезпечують ефективне керування документальними ресурсами. На прикладі діяльності ТОВ «Старлайт-Львів» розглянуті практичні механізми оптимізації документообігу та контролю за документальними процесами дозволяють запропонувати шляхи підвищення ефективності управлінської діяльності в компанії.

Виклад основного матеріалу. Автоматизація КДП є ключовою складовою підвищення ефективності діяльності сучасних компаній. Новітні технології, інформаційні продукти дозволяють не лише зберігати і обмінюватися документами, а й упорядковувати весь життєвий цикл документів – від створення до архівування чи знищення – відповідно до політики організації. До таких належить ТОВ «Старлайт-Львів», де ефективність діяльності залежить від раціональної організації

діловодства. Зауважимо, що в системі управління в діяльності компанії вся система управління, усі виробничі процеси закріплюються документами. Правильно організоване діловодство – один з факторів успіху цієї компанії. У своїй діяльності вона виконує функції, характерні суб'єктам підприємницької діяльності у сфері управління нерухомістю, зокрема надання в оренду й експлуатацію власного чи орендованого нерухомого майна, консультування клієнтів щодо умов здачі приміщень в оренду, здійснення щоденного прийому клієнтів (у дистанційному режимі також). Реалізація зазначених функцій супроводжується чималими обсягами документальних процесів, зокрема підготовкою та обліком договорів оренди, веденням ділового листування, фіксацією звернень клієнтів, зберіганням супровідної документації та контролем строків виконання зобов'язань. З метою впорядкування документообігу, забезпечення контролю життєвого циклу документів і підвищення ефективності управлінських рішень у діяльності ТОВ доцільним є використання спеціалізованих інформаційних продуктів. Застосування системи електронного документообігу дає змогу централізувати зберігання договорів, автоматизувати процеси погодження документів, забезпечити швидкий доступ до інформації та мінімізувати ризики втрати документів.

У ТОВ «Старлайт-Львів» традиційні документообіг і паперовий облік є малоефективними через тривалі строки узгодження та пошуку документів, недостатній контроль версій, низьку прозорість інформаційних потоків. Ці проблеми знижують оперативність управлінських рішень і збільшують трудові витрати. У структурі ТОВ «Старлайт-Львів» працює два діловоди, які підпорядковуються безпосередньо директору компанії. Для виконання покладених завдань виконуються такі функції: організація систематизованого обліку і зберігання документів, які надходять в компанію; перевірка на відповідність закону проектів наказів, інструкцій, положень та інших документів правового характеру, які подаються на підпис керівнику; розробка примірних форм договорів і передача їх в структурні підрозділи підприємства; вивчення позовних заяв, спрямованих ТОВ «Старлайт-Львів»; забезпечення нормативно правовими актами, необхідними для здійснення функцій, обов'язків, процесів; робота зі службовими документами, зокрема управлінською документацією (розпорядження, накази, службові листи та ін.); керування життєвим циклом документа з моменту його створення до передачі на зберігання.

Для усунення недоліків доцільно впровадити таку систему електронного управління документами, яка дозволить уніфікувати

документообіг та забезпечити централізований контроль всього життєвого циклу документів. Такі системи є не лише інструментом технічної автоматизації, а й елементом корпоративної політики records management, що відповідає міжнародним підходам у сфері управління записами та інфраструктурою. З метою оптимізації КДП доцільним є використання інформаційного продукту, який допоможе підвищити ефективність управлінської практики, зменшити ризики втрати документації та впорядкувати життєвий цикл документів без зміни основних організаційних функцій компанії.

У світовій практиці є чимало інформаційних продуктів, що дозволяють організувати КДП відповідно до вимог сучасних стандартів та корпоративних політик управління. Найбільш відомою веб-платформою з широким застосуванням є Microsoft SharePoint для спільної роботи й управління документами, що дозволяє реалізувати контролювання документів «на місці» або через централізований records centre із застосуванням політик зберігання та аудиту даних. Функціональні можливості охоплюють управління метаданими, контроль версій, автоматичні робочі потоки та гнучкі політики зберігання й видалення записів, що забезпечують прозорість і контроль над документообігом організації [10]. У наукових дослідженнях і прикладах впровадження виявлено, що SharePoint може бути ефективною платформою для організації електронного документообігу та контролю записів у наукових і професійних установах за умови належного проектування інформаційної архітектури та навчання персоналу [11]. Проте досить активно позиціонується система M-Files як сучасна ECM/PDM-платформа, що підтримує класифікацію та управління документами на основі метаданих, а не традиційних папок. Це дозволяє скоротити час пошуку документів, підтримувати життєвий цикл документів і автоматизувати процеси погодження та маршрутизації. За даними порівняльних звітів, M-Files має високу готовність до впровадження та рекомендацій користувачів у сегменті DMS/ECM.

Популярним продуктом є OpenText Content Manager (раніше Micro Focus Content Manager) – корпоративна система для управління контентом і записами, що підтримує повноцінну класифікацію документів, засоби пошуку, контроль збереження та аудиту записів протягом усього їхнього життєвого циклу. Її функції дозволяють реалізувати внутрішні політики та відповідати вимогам нормативних актів у сфері records management.

Серед інших сучасних продуктів виділимо інтегровані ECM-системи з автоматизацією процесів, наприклад, DocuPhase або Laserfiche, які також широко застосовуються в організаціях

різного масштабу для централізованого управління та маршрутизації документів у межах корпоративних політик. Організації, які хочуть збільшити віддалену роботу або оцифрувати свої записи, покладаються на контент-менеджерів для пошуку та підтримки систем управління записами [12]. Компанії щороку створюють і фіксують більше даних та записів і, як наслідок, потребують для кращих стратегій / інструментів для їх зберігання, організації та захисту. Якщо керівники контенту знають найкращі системи управління записами на ринку, вони можуть знайти ту, яка відповідає їхнім бізнес-вимогам» [13]. Bitrix24 (локальне/хмарне рішення) покликана виконувати функції: вести автоматизовані бізнес-процеси, використовувати електронні підписи; організувати електронний документообіг на рівні малого і середнього підприємства, контролювати рух і погодження документів, зменшити паперову документацію.

Такі сучасні інформаційні продукти для КДП, як Microsoft SharePoint, M-Files, DocuWare, OpenText Content Suite є безпечними для українських компаній завдяки відсутності російського походження. Зауважимо, що можна використовувати Bitrix24, але доцільно перевіряти ліцензійні умови та історію власності. ІС:Документообіг – російський продукт і для українських компаній зараз багато радять шукати альтернативи через санкції та безпекові ризики.

Яким чином впливатиме використання ефективних інформаційних продуктів на КДП у ТОВ «Старлайт-Львів», і що зможуть забезпечити такі системи? По-перше, вони допоможуть оптимізувати документообіг через автоматичні робочі потоки та централізоване сховище; підвищиться контроль життєвого циклу документів завдяки метаданим, політиці зберігання та аудиту; це покращить прозорість управлінських процесів (доступ до актуальних даних і звітності для керівництва); покращиться ефективність управлінської практики, зокрема скоротиться час на пошук та узгодження документів, зменшення дублювання та помилок. Щоб вибрати інформаційний продукт для оптимізації системи КДП, треба врахувати практичні рекомендації: провести аналіз потреб і вимог компанії, тобто визначити ключові функції, які мають підтримуватися у системі (контроль версій, маршрутизація, аудит); робити вибір на ту платформу, що відповідатиме стандартам records management та вимогам компанії; розробити політику і механізми для забезпечення єдиного підходу до управління документообігом; покращити професійні компетенції персоналу компанії та створити внутрішні інструкції щодо роботи з новою системою.

Більш зручним і нейтральним варіантом для ТОВ «Старлайт-Львів» буде Microsoft SharePoint

як корпоративний інформаційний продукт для КДП в управлінській діяльності компанії. У процесі здійснення господарської діяльності ТОВ «Старлайт-Львів» формує та опрацьовує чимали масиви управлінської документації, зокрема договори оренди, додаткові угоди, акти приймання-передачі, службове листування з клієнтами, внутрішні розпорядчі документи та консультаційні матеріали. Така документація потребує системного обліку, впорядкованого зберігання та оперативного доступу в межах управлінської діяльності. SharePoint забезпечить централізоване управління документами в межах компанії. Функціональні можливості платформи дадуть змогу створити структуровані е-сховища документів відповідно до напрямів діяльності компанії, встановити рівні доступу для співробітників, а також здійснити контроль версій документів. У діяльності ТОВ «Старлайт-Львів» застосування SharePoint може бути використане для організації е-архіву договорів оренди з можливістю швидкого пошуку за реквізитами; фіксації та обліку звернень клієнтів у межах консультацій; контролю строків дії договорів і виконання зобов'язань; забезпечення доступу відповідальних працівників до актуальних версій документів. Підвищиться ефективність управлінської діяльності: керівники та співробітники матимуть доступ до актуальної інформації в реальному часі, зменшиться ризик втрати чи дублювання документів і вдосконалиться політика КДП.

Наукова новизна. На прикладі ТОВ «Старлайт-Львів» здійснено комплексний аналіз застосування міжнародних підходів у сфері records management, що дозволяє визначити практичні умови адаптації міжнародного досвіду. Обґрунтовано роль КДП як складової управлінської діяльності, виділено ключові функції та елементи, які впливають на ефективність управлінських рішень та документального супроводу компанії.

Сучасність і практичне значення дослідження можна обґрунтувати такими факторами, як необхідність автоматизації та оптимізації документообігу, щоб прискорити обмін інформацією і підвищити ефективність управлінської діяльності; актуальність впровадження міжнародних практик records management для вибору ефективних інформаційних продуктів та налагодження внутрішньої політики КДП в компанії.

Висновки. У результаті дослідження встановлено, що КДП є невід'ємною складовою управлінської діяльності компанії, оскільки забезпечує впорядкованість управлінської документації, контроль її руху та доступність для прийняття управлінських рішень. Аналіз практики ТОВ «Старлайт-Львів» дає робити висновки, що використання вдало вибраного корпоративного інформаційного продукту дозволить оптимізувати

документообіг без зміни організаційної структури компанії. Застосування таких інструментів сприятиме підвищенню ефективності управлінської практики та формуватиме підґрунтя для розвитку ефективної політики у сфері КДП.

Список використаних джерел

1. Герасимюк Л. С. Тенденції впровадження новітніх технологій керування документаційними процесами. *Інформаційні технології та управління*. 2016. № 2. С. 102–105.
2. Палеха Ю. І., Апшай М. А. Культура керування документацією як складник інформаційної культури організації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 1. С. 49–56.
3. Комова М. В., Пелешчин А. М., Білушак Т. М. Керування документаційними процесами : навч. посіб. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. 188 с.
4. Бездрабко В. В. Діловодство – документаційне забезпечення управління – керування документаційними процесами: термінологічні межі та розмежування значень. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2010. № 1. С. 117–12.
5. Палічук К. Міжнародний досвід і стандарти впровадження інноваційних технологій у документаційне забезпечення в Україні. *Вісник Книжкової палати*. 2024. № 8 (337). С. 41–45.
6. Saffady W. *Records and information management : fundamentals of professional practice*. 4th ed. Lanham : Rowman & Littlefield, 2021. 239 p. URL: <https://www.scribd.com/document/808666558/Records-and-Information-Management-Fundamentals-of-Professional-Practice-William-Saffady-Z-Library> (дата звернення: 07.01.2026).
7. Franks P. C. *Records and information management*. 2nd ed. London : Facet Publishing, 2018. 408 p. URL: <https://books.google.com/books?id=I77AEQAAQBAJ> (дата звернення: 07.01.2026).
8. Buckland M. On the nature of records management theory. *The American Archivist*. 1994. Vol. 57, № 2. P. 346–351. URL: <https://www.jstor.org/stable/40293825> (дата звернення: 06.01.2026).
9. Taharudin N. S., Izhar T. A. T. A study on record management implementation in private sector: analysis on competency, storage and retention. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2018. Vol. 8, № 6. P. 882–897. DOI: <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v8-i6/4285> (дата звернення: 08.01.2026).
10. Choose how to store and manage records. *Microsoft Support*. URL: <https://support.microsoft.com/ru-ru/office/choose-how-to-store-and-manage-records-5299e96c-00ea-47dc-a711-f21b3cea00d3> (дата звернення: 06.01.2026).
11. Campbell C. 7 records management systems to consider. *TechTarget*. 23 Jan. 2024. URL: <https://www.techtarget.com/searchcontentmanagement/tip/Records-management-systems-to-consider> (дата звернення: 06.01.2026).
12. Bigelow S. J. 12 steps to effectively implement IT automation. *TechTarget*. 2025. 18 Feb. URL: <https://www.techtarget.com/searchitoperations/tip/Follow-these-8-steps-to-implement-automation-in-IT-workflows> (дата звернення: 06.01.2026).

References

1. Herasymiuk, L. S. (2016). Trends in the implementation of new technologies for records management. *Information Technologies and Management*, 2, 102–105 [in Ukrainian].
2. Palekha, Y. I. & Apshai, M. A. (2020). Documentation management culture as a component of organizational information culture. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 49–56 [in Ukrainian].
3. Komova, M. V., Peleshchyn, A. M., & Bilushchak, T. M. (2013). *Records management*. Lviv Polytechnic Publishing House [in Ukrainian].
4. Bezdrabko, V. V. (2010). Records management, documentation support of management, and documentation processes management: Terminological boundaries and distinctions. *Herald of the National Academy of Culture and Arts Management*, 1, 117–122 [in Ukrainian].
5. Palichuk, K. (2024). International experience and standards for implementing innovative technologies in documentation support in Ukraine. *Bulletin of the Book Chamber*, 8 (337), 41–45 [in Ukrainian].
6. Saffady, W. (2021). *Records and information management: Fundamentals of professional practice* (4th ed.). Rowman & Littlefield. <https://www.scribd.com/document/808666558/Records-and-Information-Management-Fundamentals-of-Professional-Practice-William-Saffady-Z-Library> [in English].
7. Franks, P. C. (2018). *Records and information management* (2nd ed.). Facet Publishing. <https://books.google.com/books?id=I77AEQAAQBAJ> [in English].
8. Buckland, M. (1994). On the nature of records management theory. *The American Archivist*, 57(2), 346–351. <https://www.jstor.org/stable/40293825> [in English].
9. Taharudin, N. S. & Izhar, T. A. T. (2018). A study on record management implementation in the private sector: Analysis on competency, storage and retention. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(6), 797–809. DOI: <https://doi.org/10.6007/IJARBS/v8-i6/4285> [in English].
10. Microsoft. (2026). *Choose how to store and manage records*. Microsoft Support. <https://support.microsoft.com/ru-ru/office/choose-how-to-store-and-manage-records-5299e96c-00ea-47dc-a711-f21b3cea00d3> [in English].
11. Campbell, C. (2024, January 23). *7 records management systems to consider*. TechTarget. <https://www.techtarget.com/searchcontentmanagement/tip/Records-management-systems-to-consider> [in English].
12. Bigelow, S. J. (2025, February 18). *12 steps to effectively implement IT automation*. TechTarget. <https://www.techtarget.com/searchitoperations/tip/Follow-these-8-steps-to-implement-automation-in-IT-workflows> [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 20.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 004.738:316.48

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356342

Цитування:

Вільчинська І. Ю., Доскіч Л. С. Інформаційна діяльність в епоху цифрових медіа як чинник формування соціальних сенсів. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 96–101.

Vilchynska I., Doskich L (2026). Information Activity in the Era of Digital Media as a Factor in Forming Social Senses. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 96–101 [in Ukrainian].

Вільчинська Ірина Юрївна,

доктор політичних наук,
професор, професор Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0000-0001-5388-7811>
poisk.07@ukr.net

Доскіч Людмила Степанівна,

кандидат політичних наук, доцент,
доцент Київського національного
університету культури і мистецтв,
Київського університету культури
<https://orcid.org/0000-0003-2465-7835>
ludochka1234d@gmail.com

**ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ МЕДІА
ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СЕНСІВ**

Мета статті – проаналізувати інформаційну діяльність у просторі цифрових медіа як ключовий механізм формування соціальних смислів, а також осмислити вплив соціальних медіа, алгоритмічної селекції контенту та медіатизованих практик взаємодії на трансформацію соціальних дискурсів і комунікативної реальності. **Методологічну основу дослідження** становлять інформологічний та соціокомунікативний підходи, які дають змогу проаналізувати інформаційну діяльність як складний соціокультурний процес. Системний і структурно-функціональний аналіз застосовано для виявлення ролі цифрових медіа у формуванні соціальних сенсів; дискурсивний аналіз – для осмислення механізмів сенсотворення у цифрових комунікаціях. **Наукова новизна.** Інформаційну діяльність розглянуто як соціокультурну практику сенсотворення, яка формується через взаємодію користувачів, цифрових медіа та алгоритмічних механізмів платформ. Обґрунтовано, що соціальні сенси в цифровому середовищі виникають не лише в процесі міжособистісної комунікації, а й у результаті алгоритмічної структурованості інформаційних потоків. **Висновки.** Цифрова епоха трансформувала інформаційну діяльність у соціокультурну практику сенсотворення, в межах якої інформація перестає бути нейтральним ресурсом і набуває значення лише через процеси інтерпретації, відбору та соціальної взаємодії. Цифрові медіа виступають ключовими агентами формування соціальних сенсів, оскільки поєднують комунікативні практики користувачів із алгоритмічно структурованими інформаційними потоками, які визначають видимість, пріоритетність і контекстуалізацію контенту. У результаті інформаційна діяльність відбувається в умовах заданої структури, коли сенси не лише продукуються, а й ієрархізуються, що безпосередньо впливає на формування публічних уявлень, пріоритетів, колективних ідентичностей, соціальних дискурсів, особистісної ідентичності й под. Тому цифрові медіа варто розглядати не як нейтральні канали комунікації, а як активні інституційні середовища, інтегровані в процеси конструювання соціальної реальності сучасного суспільства та відповідної інформаційної діяльності.

Ключові слова: інформаційна діяльність, цифрові медіа, соціальні комунікації, сенсотворення, соціальні сенси.

Vilchynska Iryna,
Doctor of Political Sciences, Professor,
Kyiv Metropolitan University named after Borys Grinchenko

Doskich Liudmyla,
Candidate of Political Science, associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts; Kyiv University of Culture

INFORMATION ACTIVITY IN THE ERA OF DIGITAL MEDIA AS A FACTOR IN FORMING SOCIAL SENSES

The purpose of the article is to analyse information activity in the digital media space as a key mechanism for forming social meanings, as well as to comprehend the impact of platform communications, algorithmic content selection and mediated interaction practices on the transformation of social discourses and communicative reality. The methodological basis of the study is informational and socio-communicative approaches, which make it possible to analyse information activity as a complex socio-cultural process. Systemic and structural-functional analysis is used to identify the role of digital media in the formation of social meanings; discursive analysis is used to comprehend the mechanisms of sense-making in digital communications. Scientific novelty. Information activity is considered as a sociocultural practice of sense-making, which is formed in the interaction of users, digital media and algorithmic mechanisms of platforms. It is substantiated that social meanings in the digital environment arise not only in the process of interpersonal communication, but also as a result of algorithmically structured visibility of information flows. Conclusions. The digital era has transformed information activity into a sociocultural practice of sense-making, within which information ceases to be a neutral resource and acquires meaning only through the processes of interpretation, selection and social interaction. Digital media act as key agents of social sense-making, as they combine users' communicative practices with algorithmically structured information flows that determine the visibility, priority and contextualisation of content. As a result, information activity takes place in conditions of structured visibility, when meanings are not only produced, but also hierarchised, which directly affects the formation of public perceptions, collective identities, social discourses, personal identity. Therefore, digital media should be considered not as neutral channels of communication, but as active institutional environments integrated into the processes of constructing the social reality of modern society and the corresponding information activity.

Keywords: information activity, digital media, social communications, sense-making, social meanings.

Актуальність теми дослідження. Цифрова епоха радикально змінила соціальні комунікації, породивши інформаційні простори, в межах яких інформація не лише передається, а й інтенсивно інтерпретується, фільтрується та перетворюється, зокрема на соціальні сенси. У свою чергу, цифрові медіа виступають ключовими агентами формування соціальних сенсів, оскільки поєднують технологічні, комунікативні та культурні виміри інформаційної діяльності.

Актуальність дослідження зумовлена дедалі зростаючою роллю цифрових медіа у формуванні соціальних сенсів, моделей комунікації та публічних дискурсів у сучасному суспільстві. Умови цифрового середовища трансформують інформаційну діяльність, перетворюючи її з інструменту передавання повідомлень на ключовий механізм сенсотворення, соціального впливу та конструювання реальності.

Аналіз досліджень і публікацій. Зарубіжні вчені С. Буліанн і К. Гоффманн досліджують, як алгоритмічні механізми на мережевих

платформах (Instagram) формують доступ до громадянської та політичної інформації, створюючи керовані потоки контенту [7]. С. Дас розкриває концепцію «цифрової подвійності», описуючи вплив соціальних медіа на суспільство та комунікацію [10]. В. Перес-Торрес розглядає соціальні медіа як цифрове соціальне дзеркало, яке впливає на формування ідентичності [13]. С. Спір пропонує критичну концептуалізацію платформ і економіки спільного використання, наголошуючи на політичних та соціальних аспектах цифрових технологій [14]. К. Вальтер та С. Фрізіке аналізують, як алгоритмічні уявлення впливають на науковий контент у соціальних медіа [16].

Аналіз публікацій українських вчених свідчить, що питання цифрових медіа, інформаційної діяльності та різних аспектів їхнього впливу на формування соціальних та особистісних сенсів – не нова дослідницька тема. Так, праці А. Агаркова [1], О. Данько-Сліпцової (у співавт.) [3] підкреслюють роль соціальних мереж у конструюванні особистісних і громадських уявлень.

Дослідження Ж. Денисюк і О. Яковлева [4], В. Добровольської і Л. Чередник [5] демонструють важливість інформаційної культури та інституційних практик у цифровому середовищі. Стаття Т. Биркович (у співавтор.) [2] висвітлює, як інформаційна діяльність в умовах криз і воєнних ситуацій здатна підтримувати стабільність соціальних сенсів.

Водночас у межах української науки проблема взаємозв'язку інформаційної діяльності, цифрових медіа й соціальних сенсів залишається недостатньо концептуалізованою, що зумовлює потребу в теоретичному осмисленні нових медіареалій і алгоритмічних механізмів впливу на соціальні комунікації.

Мета статті – проаналізувати інформаційну діяльність у просторі цифрових медіа як ключовий механізм формування соціальних сенсів, а також осмислити вплив цифрових комунікацій, алгоритмічної селекції контенту та медіатизованих практик взаємодії на трансформацію соціальних дискурсів і комунікативної реальності.

Виклад основного матеріалу. На відміну від традиційних медіа, сучасні цифрові платформи забезпечують не лише трансляцію інформації, а й активну участь користувачів у процесах створення, інтерпретації та поширення сенсів. Як зазначає М. Кастельс, цифрові медіа функціонують у межах мережевої логіки, в якій сенси формуються через взаємодію акторів у децентралізованому комунікаційному середовищі, а влада над інформацією дедалі більше залежить від контролю над потоками комунікації, а не над самими повідомленнями [8]. У такому середовищі інформаційна діяльність набуває соціального характеру, оскільки кожен користувач стає одночасно споживачем і продуцентом інформації.

Цю тезу розвивають сучасні дослідники цифрового суспільства, які наголошують, що мережеві медіа трансформують не лише способи поширення інформації, а й самі механізми соціальної взаємодії та влади. Зокрема, Х. ван Дейк, Т. Пулл та М. де Ваал підкреслюють, що платформи організують соціальні процеси через алгоритмічне керування видимістю, пріоритетами та зв'язками між користувачами, фактично формуючи нову інфраструктуру публічності [15, 9]. Дослідження алгоритмічної влади підтверджують, що алгоритмічна керованість потоків не лише впливає на видимість контенту, а й формує способи, якими різні групи користувачів отримують і перетворюють інформацію. Як наголошує С. Буліанн, алгоритмічні знання формують керовані потоки громадянської та політичної інформації на цифрових платформах, дозволяючи певній аудиторії активніше взаємодіяти з новинами та публічним дискурсом, потенційно виключаючи інші

[7], що демонструє, як алгоритмічні механізми визначають не лише доступ, а й на участь у цифровому публічному дискурсі.

У цьому контексті контроль над інформаційними потоками набуває стратегічного значення, оскільки саме він визначає, які сенси стають домінуючими в мережевому просторі, а які залишаються на периферії цифрової комунікації.

Одним із аспектів формування соціальних сенсів у цифрову епоху є вплив соціальних медіа на логіку комунікації та інтерпретацію інформації. У сучасних цифрових комунікаціях інформація циркулює надзвичайно швидко та інтенсивно: соціальні мережі та онлайнплатформи стали основними каналами обміну повідомленнями, через які певні ідеї та повідомлення отримують широку аудиторію та впливають на соціальні уявлення. Доказом цьому є дослідження, яке показує, що соціальні мережі здатні не лише поширювати інформацію, а й формувати громадську думку, стимулювати соціальні рухи і навіть впливати на політичні процеси [3]. Цей процес відбувається не нейтрально: алгоритмічні механізми платформ відбирають, персоналізують і підсилюють певні повідомлення, що призводить до створення специфічних рамок сприйняття, тобто певні соціальні преференції сприймаються як реальні та важливі. Відтак, цифрові медіа, стають «...симбіозом соціальної та технічної реальності, завдяки якому здійснюються усі види соціальної комунікації: масової, групової, міжособистісної на всіх технологічно-бібліотечних ресурсах: аудіовізуальному, мовленнєвому і вербальному, що має визначальний вплив на розвиток суспільства» [2, 45].

Відповідно, у сучасних медіасередовищах цифрові платформи не лише розповсюджують повідомлення, а й змінюють спосіб, у який ці повідомлення сприймаються й осмислюються в суспільстві. Це т. зв. «digital duality», тобто «цифрова подвійність», коли мережі демократизують комунікацію, одночасно підсилюючи ризики неправдивої або маніпулятивної інформації [10].

У цьому контексті соціальні сенси формуються не лише в процесі безпосередньої комунікації між користувачами, а й під суттєвим впливом технологічних рішень цифрових платформ, які визначають видимість, пріоритетність і контекстуалізацію певних тем, наративів і позицій. Алгоритмічні механізми ранжування, рекомендацій і персоналізації контенту опосередковують доступ користувачів до інформації, формуючи специфічні смислові рамки її сприйняття.

У результаті інформаційна діяльність у цифровому середовищі відбувається в умовах структурованої видимості, коли одні сенси підсилюються та нормалізуються, тоді як інші залишаються маргіналізованими або невидимими. Така

алгоритмічна селекція інформації сприяє формуванню фрагментованих інформаційних просторів і «фільтрів сприйняття», що суттєво впливає на інтерпретацію соціальної реальності та конструювання колективних уявлень.

Отже, цифрові платформи виступають не лише нейтральними середовищами комунікації, а й активними учасниками процесу сенсотворення, інтегрованими в інформаційну діяльність сучасного суспільства. Це означає, що вони формують не просто технологічну інфраструктуру, а й конкретні соціальні реалії, у яких відбувається взаємодія користувачів, економічна діяльність і політична комунікація. Таке розуміння відходить від уявлення про платформу як про пасивного посередника між користувачами та контентом, а натомість визнає її політичну та соціальну значущість. Як наголошують дослідники, коли цифрові платформи інкорпоровані в певні соціальні аранжування, вони стають засобами формування соціальних реалій, а не просто інструментами для специфічного користування [14], що підкреслює активну роль платформ у створенні значень, норм, переваг, а також самих практик онлайнвзаємодії.

У цій перспективі нейтральність платформ заперечується, оскільки їхні технічні рішення, моделі управління та алгоритмічні механізми визначають, які саме сенси і взаємодії стають домінуючими, а які маргіналізованими в цифровому просторі. Так платформи не лише транслюють повідомлення, а й спрямовують, фільтрують і упорядковують інформаційні потоки, створюючи нові форми соціальної організації, а відповідно й впливу.

Важливим аспектом є також концепція медіації соціального життя, запропонована Н. Кудрі, відповідно до якої цифрові медіа стають центральним середовищем, через яке індивіди осмислюють соціальну реальність і власне місце в ній [9]. У межах цієї концепції інформаційна діяльність розглядається як процес постійного сенсотворення, коли інформація набуває значення лише в контексті соціальних практик і культурних інтерпретацій.

Сенс тут не є простою властивістю самого повідомлення, а виникає тільки через активні інтерпретативні дії користувачів, їхні практики оцінювання, обговорення та репрезентації інформації у повсякденних соціальних контекстах. Це означає, що інформаційні змісти формуються не ізольовано, а в процесі соціальних обмінів, нормативних уявлень та культурних практик, які визначають, які повідомлення набувають ваги, авторитету чи маргіналізуються у конкретній спільноті. Як показує дослідження медіакомунікацій,

алгоритмічні системи та соціальні практики взаємодіють у процесі інтерпретації контенту: індивідуальні та контекстуально-специфічні інтерпретації непрозорих алгоритмів рекомендацій формують практику створення контенту та, зрештою, контент у соціальних мережах [16], що підкреслює важливість соціальних і культурних інтерпретацій у тому, як інформація набуває сенсу і впливу в цифровому середовищі

Отже, інформаційна діяльність в цифровому суспільстві є соціокультурно інтегрованою практикою, в якій значення створюються, оспорожуються та переформулюються в межах комунікативних діалогів між користувачами, платформами та культурними нормами.

Цифрові медіа також сприяють формуванню колективних сенсів, які виникають у межах онлайнспільнот, мережевих рухів і цифрових публічних сфер. Г. Дженкінс підкреслює, що культура участі, характерна для цифрових медіа, трансформує традиційні моделі комунікації та створює нові форми соціальної взаємодії, у яких сенси формуються колективно та є результатом спільної інформаційної діяльності [12].

У таких умовах інформаційна діяльність виступає не просто технічним процесом обміну даними, а складним соціальним феноменом, який формує уявлення про реальність, моделює цінності та впливає на громадську думку, тобто має значний соціальний вплив. Цифрові платформи стають місцем формування громадських дискурсів, коли інформація зливається з культурними, політичними та соціальними сенсами. Це проявляється у тому, як люди формують уявлення про соціальні явища, оцінюють події та приймають рішення на основі «інформаційних сигналів», які були сформовані не тільки як факти, а й як соціальні значення [6]. Недарма дослідники підкреслюють, що інформаційна діяльність, зокрема бібліотек «...спрямована не просто на забезпечення доступу до необхідної інформації, а й на те, щоб стати важливим соціокультурним центром, який відіграватиме вирішальну роль у формуванні світогляду громадян та сприятиме інтелектуальному й морально-естетичному розвитку суспільства загалом» [5].

Тому поняття інформаційної діяльності дедалі більше пов'язане із питаннями взаємодії особистості з інформаційним середовищем, що включає не лише передачу повідомлень, а й їхнє осмислення та оцінювання. Це тісно переплітається з формуванням інформаційної культури, яка в цифрову епоху стає ключовою компетентністю кожного індивіда. Зокрема, інформація починає виступати не лише ресурсом для обміну, а й фундаментом для культури мислення, сприйняття і

взаємодії у соціумі [3].

У свою чергу, соціальні мережі впливають не лише на зміст повідомлень, а й на процеси самоідентифікації, що інтегрується в інформаційну діяльність окремих індивідів. Дослідження показують, що взаємодія в цифровому середовищі може змінювати поведінкові патерни, моделювати соціальні ролі та впливати на структуру самоусвідомлення у межах цифрової спільноти [1, 9].

Аналогічно якість участі в цифрових процесах (наприклад активна самопрезентація чи соціальне порівняння) безпосередньо пов'язана з глибиною та характером ідентичної рефлексії користувачів, що свідчить про соціокультурну природу ідентичності у цифровому просторі [10].

Окремим напрямом у вивченні соціальних сенсів стає поняття інформаційної свідомості, яке розглядається як соціальний феномен, який формує загальні смисли та світоглядні установки особистості у цифровому суспільстві. Це поняття включає не лише знання та інформаційні навички, а й ціннісні орієнтації, способи інтерпретації інформації, способи оцінювання отриманих повідомлень, а також їхній вплив на поведінку людини. Позаяк інформаційна свідомість синтезує зовнішні повідомлення в значущі соціальні сенси, транслюючи їх у внутрішню систему цінностей та переконань. Формування інформаційної свідомості стає ключовим аспектом розвитку цифрового суспільства, що забезпечує соціальну адаптацію та критичне осмислення інформаційних потоків.

У такому розумінні мережевий інформаційний простір виступає не стільки каналом передачі знань, скільки простором сенсотворення, в якому значення й уявлення про себе постійно конструюються, переглядаються та відтворюються в процесі комунікації і взаємодії з іншими суб'єктами.

Отже, інформаційний простір стає не лише засобом передачі знань, а й активним чинником формування ідентичності та соціальних сенсів особистості. У цифрових мережах користувачі не лише сприймають інформацію, а й постійно взаємодіють з нею через свої соціальні практики, самопрезентацію й рефлексивні дії, що безпосередньо впливає на їхню самоусвідомлену ідентичність [11]. Соціальні медіа створюють контекст, у якому особистісні уявлення про себе формуються в ході спілкування, обміну зворотним зв'язком та соціального порівняння, вони стають

середовищем, в якому конструюють свої ідентичності через взаємодію, самопрезентацію та зворотний зв'язок від онлайн-аудиторії [13]. І саме це цифрове середовище стає ключовою платформою для самоусвідомлення і самовизначення в цифровому суспільстві.

Наукова новизна. Інформаційну діяльність розглянуто як соціокультурну практику сенсотворення, яка формується через взаємодію користувачів, цифрових медіа та алгоритмічних механізмів плат-форм. Обґрунтовано, що соціальні сенси в цифровому середовищі виникають не лише в процесі між-собистісної комунікації, а й у результаті алгоритмічної структурованості інформаційних потоків.

Висновки. Отже, цифрові медіа виступають не лише інструментами поширення інформації, а й активними чинниками формування соціальних сенсів, впливаючи на інформаційну діяльність, комунікативні практики та способи інтерпретації соціальної реальності. Так цифрова епоха трансформувала інформаційну діяльність у соціокультурну практику сенсотворення, в межах якої інформація перестає бути нейтральним ресурсом і набуває значення лише через процеси інтерпретації, відбору та соціальної взаємодії. Цифрові медіа виступають ключовими агентами формування соціальних сенсів, оскільки поєднують комунікативні практики користувачів із алгоритмічно структурованими інформаційними потоками, які визначають видимість, пріоритетність і контекстуалізацію контенту. У результаті інформаційна діяльність відбувається в умовах структурованої видимості, коли сенси не лише продукуються, а й ієрархізуються, що безпосередньо впливає на формування публічних уявлень, колективних ідентичностей, соціальних дискурсів, особистісної ідентичності і под. Тому цифрові медіа варто розглядати не як нейтральні канали комунікації, а як активні інституційні середовища, інтегровані в процеси конструювання соціальної реальності сучасного суспільства та відповідної інформаційної діяльності.

Цікавою є перспектива аналізу динаміки колективних сенсів у межах онлайн-спільнот і мережевих рухів, а також вплив персоналізації контенту на політичну, культурну та освітню інформаційну діяльність.

Список використаних джерел

1. Агарков О. Індивідуальність в цифрову епоху: як соціальні мережі впливають на самоідентифікацію та соціальну поведінку. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Вип.1. С. 73–78. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.12>.
2. Биркович Т. І., Вільчинська І. Ю. Інформаційно-комунікативна діяльність бібліотек України в умовах війни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 42–48. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293970>.

3. Данько-Сліпцова А., Коваленко Н., Жорнокуй У. Вплив соціальних мереж на формування громадської думки під час кризових ситуацій: соціологічний аспект. *Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Т. 35 (74) 3. Ч. 2. С. 218–226. DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.2/35>.
4. Денисюк Ж. З., Яковлев О. В. Формування інформаційної культури суспільства в умовах цифровізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. № 2. С. 18–22.
5. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5–11. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758>.
6. Кириченко М. О. Інформаційна свідомість особистості як соціальний феномен. *Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія*. 2017. № 2(10). С. 56–62.
7. Boulianne S., Hoffmann C. P. Digital Inclusion Through Algorithmic Knowledge: Curated Flows of Civic and Political Information on Instagram. *Practices of Digital In- and Exclusion in Everyday Life*. 2024. № 14. P. 1–19. DOI: <https://doi.org/10.17645/mac.8102>.
8. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 597 p.
9. Couldry N. *Media, Society, World: Social Theory and Digital Media Practice*. Polity Press, 2012. 311 p.
10. Das S. The Digital Duality: Social Media's Impact on Society. Communication, and Language. *Journal of Communication and Management*. 2023. № 2(04). P. 245–253. <https://doi.org/10.58966/JCM2023245>.
11. Dudar V., Liashchenko Y. Effects of social communications on identity development in the online environment: Theoretical and historical perspectives. *Society. Document. Communication*. 2024. DOI:10.69587/sdc/3.2024.45.
12. Jenkins H. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York: NYU Press, 2006. 368 p.
13. Pérez-Torres V. Social media: a digital social mirror for identity development during adolescence. *Current Psychology*. 2024. Vol. 43. P. 22170–22180. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-05980-z>.
14. Spier S. The Politics of Platform Technologies: A Critical Conceptualization of the Platform and Sharing Economy. *Philosophy & Technology*. 2025. № 38. P.1–23. DOI: 10.1007/s13347-025-00840-5.
15. Van Dijck J., Poell T., de Waal M. *The Platform Society: Public Values in a Connective World*. Oxford University Press, 2018. 238 p.
16. Walter C. E., Friesike S. Behind the screens: how algorithmic imaginaries shape science content on social media. *Journal of Science Communication*. 2025. №24 (2). A02. <https://doi.org/10.22323/2.24020202>.

References

1. Aharkov, O. (2023). Individuality in the digital age: how social networks affect self-identification and social behaviour. *Dnipro Scientific Journal of Public Administration, Psychology, Law*, 1, 73–78. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.12> [in Ukrainian].
2. Byrkovych, T., & Vilchynska, I. (2023). Information and communication activities of libraries of Ukraine in wartime. *Library science. Document science. Informology*, 4, 42–48. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.293970> [in Ukrainian].
3. Danko-Sliptsova, A., Kovalenko, N., & Zhornokui, U. (2024). The influence of social networks on the formation of public opinion during crisis situations: a sociological aspect. *Scientific notes of the V. I. Vernadskyi TNU. Series: Philology. Journalism*, 35 (74), 3, 218–226. DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.3.2/35> [in Ukrainian].
4. Denysiuk, Z., & Yakovlev, O. (2021). Formation of information culture of society in conditions of digitalisation. *Herald of the National Academy of Culture and Arts Management*, 2, 18–22 [in Ukrainian].
5. Dobrovolska, V., & Cherednyk, L. (2023). Innovative activity of libraries in the conditions of a digital society. *Library science. Document science. Informology*, 1, 5–11. DOI: <https://doi.org/10.32461/2409-9805.1.2023.276758> [in Ukrainian].
6. Kyrychenko, M. O. (2017). Information consciousness of the individual as a social phenomenon. *Problems of social work: philosophy, psychology, sociology*, 2(10), 56–62 [in Ukrainian].
7. Boulianne, S., & Hoffmann, C. P. (2024). Digital Inclusion Through Algorithmic Knowledge: Curated Flows of Civic and Political Information on Instagram. *Practices of Digital In- and Exclusion in Everyday Life*, 14, 1–19. DOI: <https://doi.org/10.17645/mac.8102> [in English].
8. Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Wiley-Blackwell [in English].
9. Couldry, N. (2012). *Media, Society, World: Social Theory and Digital Media Practice*. Polity Press [in English].
10. Das, S. (2023). The Digital Duality: Social Media's Impact on Society. Communication, and Language. *Journal of Communication and Management*, 2(04), 245–253. <https://doi.org/10.58966/JCM2023245> [in English].
11. Dudar, V., & Liashchenko, Y. (2024). Effects of social communications on identity development in the online environment: Theoretical and historical perspectives. *Society. Document. Communication*. DOI:10.69587/sdc/3.2024.45 [in English].
12. Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. NYU Press [in English].
13. Pérez-Torres, V. (2024). Social media: a digital social mirror for identity development during adolescence. *Current Psychology*, 43, 22170–22180. <https://doi.org/10.1007/s12144-024-05980-z> [in English].
14. Spier, S. (2025). The Politics of Platform Technologies: A Critical Conceptualization of the Platform and Sharing Economy. *Philosophy & Technology*, P.1–23. DOI: 10.1007/s13347-025-00840-5 [in English].
15. van Dijck, J., Poell, T., de Waal, M. (2018). *The Platform Society: Public Values in a Connective World*. Oxford University Press [in English].
16. Walter, C. E., & Friesike, S. (2025). Behind the screens: how algorithmic imaginaries shape science content on social media. *Journal of Science Communication*, 24 (2). A02. <https://doi.org/10.22323/2.24020202> [in English].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026
Отримано після доопрацювання 10.02.2026
Прийнято до друку 17.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 070.447:004.65(477)

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356344

Цитування:

Охріменко Г. В., Костюченко О. М., Савчук Т. А. Медіамоніторингові дослідження в системі інформаційної аналітики в Україні: регіональний аспект. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 102–111.

Okhrimenko H., Kostiuchenko O., Savchuk T. (2026). Media Monitoring Research in the Information Analytics System in Ukraine: Regional Aspect. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 102–111 [in Ukrainian].

Охріменко Ганна Валеріївна,

кандидат історичних наук, доцент
кафедри інформаційно-документних
комунікацій Національного університету
«Острозька академія»
<https://orcid.org/0000-0001-6739-9501>
anna.okhrimenko@oa.edu.ua

Костюченко Олексій Миколайович,

кандидат психологічних наук, доцент
кафедри журналістики та PR-менеджменту
Національного університету
«Острозька академія»
<https://orcid.org/0000-0001-7640-8406>
oleksii.kostiuchenko@oa.edu.ua

Савчук Тетяна Андріївна,

магістр спеціальності 029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа
Національного університету
«Острозька академія»
<https://orcid.org/0009-0004-0220-950X>
tetiana.a.savchuk@oa.edu.ua

МЕДІАМОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АНАЛІТИКИ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Мета статті полягає у представленні значення медіамоніторингових досліджень для розвитку системи інформаційної аналітики в Україні, зокрема на регіональному рівні. **Методологія дослідження** передбачає застосування як загальнонаукових, так і спеціальних методів дослідження: аналізу, синтезу, системного підходу, методу експертних оцінок, методу фокус-групи, SWOT-аналізу, узагальнення. **Наукова новизна** дослідження – це здійснення спроби визначити перспективи та загрози для використання медіамоніторингових досліджень для характеристики системи інформаційної аналітики в Україні. На основі здійсненого експертного опитування у формі фокус-групи фахівців з медійної сфери в Рівненській області були запропоновані рекомендації до подальшого використання медіамоніторингових досліджень у сфері соціальних комунікацій. **Висновки.** Подальший розвиток медіамоніторингових досліджень в Україні є рушієм у забезпеченні інформаційної безпеки та аналітичної культури інформаційних центрів в Україні. Результати експертного опитування фахівців медіасфери Рівненщини показують два тренди для медіамоніторингових досліджень: 1) пошук нових методів через зростання обсягів інформації/дезінформації та цифровізацією інформаційних потоків; 2) використання ризик-менеджменту для аудиту автоматизованих систем моніторингу медіасфери для унеможливлення витоку персональних даних, помилок в алгоритмах та спотворення повідомлень. SWOT-аналіз встановив, що аналітичні центри мають працювати над посиленням контент-менеджменту у соціальних мережах, удосконаленням аналітичної складової у методах моніторингу, підвищенням кваліфікації фахівців в інформаційно-аналітичній діяльності. Також потрібно впроваджувати нові стратегії та інноваційні підходи до комунікації з аудиторією.

Ключові слова: соціальні комунікації, інформаційна аналітика, медіа, медіамоніторингові дослідження.

Okhrimenko Hanna,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of the Department of Information and Document Communications, National University of Ostroh Academy

Kostiuchenko Oleksii,

Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Journalism and PR Management, National University of Ostroh Academy

Savchuk Tetyana,

Master of Science in the specialty 029 Information, Library and Archives Affairs, National University of Ostroh Academy

MEDIA MONITORING RESEARCH IN THE INFORMATION ANALYTICS SYSTEM IN UKRAINE: REGIONAL ASPECT

The purpose of the article is to present the importance of media monitoring research for the development of the information analytics system in Ukraine, in particular at the regional level. The research methodology is based on the general scientific and special research methods: analysis, synthesis, systemic approach, expert assessment method, focus group method, SWOT analysis, generalisation. The scientific novelty of the study is as follows: this issue is an attempt to identify prospects and threats for the use of media monitoring research to characterise the information analytics system in Ukraine. Based on an expert survey conducted in the form of a focus group of media specialists in the Rivne region, authors proposed the recommendations for the further use of media monitoring research in social communication's system. Conclusions. The development of media monitoring research in Ukraine is a driver in ensuring information security and analytical culture of information centres in Ukraine. The results of an expert survey of media professionals in the Rivne region show two trends for media monitoring research: 1) scouting for a new methods due to the growth of information/disinformation volumes and the digitalisation of information flows; 2) using the risk management to audit automated media monitoring systems to prevent leakage of personal data, errors in algorithms, and distortion of messages. The SWOT analysis established that analytical centres should work on strengthening content management in social networks, improving the analytical component in monitoring methods, and improving the skills of specialists in information and analytical activities. It is also necessary to implement new strategies and innovative approaches to communicating with the audience.

Key words: social communications, information analytics, media, media monitoring research.

Актуальність теми дослідження. Сучасний український медіапростір відіграє провідну роль у формуванні громадської думки, світогляду та соціокомунікаційних процесів. В умовах нелінійного (синергетичного) розвитку цифрових технологій та соціальних медіа дослідження інформаційно-аналітичної складової медіасфери набуває методологічного значення. Окрім того, розширення інформаційного медійного простору збільшив потенціал для циркулювання фейкових новин, дезінформації, пропаганди маніпулятивними матеріалами, які досить правдоподібно маскуються під верифікований фактичний контент. У зв'язку з цим з'являється потреба у комплексному реагуванні, постійному медійному моніторингу завдяки цілісній системі дослідницьких методів. Саме медіамоніторингові дослідження, як частина інформаційної аналітики, допомагають відстежувати тенденції у сфері соціальних комунікацій, виявляти загрози, оцінювати рівень їх впливу на громадськість та формувати ефективні стратегії протидії.

Особливої актуальності тема набуває в

регіональному вимірі, де інформаційні практики часто відображають локальні соціокультурні, політичні та економічні особливості. Відповідно, регіональний медіамоніторинг є ключовим інструментом для виявлення специфічних інформаційних викликів, оцінки рівня впливу окремих медіаресурсів на громадську думку, а також для формування науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення інформаційно-аналітичної політики на місцях.

Аналіз досліджень і публікацій. Медійний простір, як об'єкт наукових досліджень, достатньо активно характеризується під призмою структурно-функціонального підходу у теорії соціальних комунікацій. Водночас, акцент на інформаційно-аналітичному векторі медіапростору здійснюють окремі зарубіжні та українські дослідники. Зокрема, важливими для дослідження є напрацювання С. Блая, В. Гейвера, С. Грицай, Б. Іваницької, С. Ірвіна, С. Харіса. Спробу надати комплексний та системний підхід до визначення поняття та характеристик медіамоніторингових досліджень здійснили Д. Арабаджієв, В. Вакула та

О. Довженко. Окремим методам моніторингу у медійному просторі у різних сферах наукових зацікавлень представлені аналітичні розвідки Н. Варех, О. Іванов, В. Карпіленко, С. Тхоровської, К. Ялової. Втім, окремого самостійного дослідження про методологію медіамоніторингових досліджень у сфері соціальних комунікацій та інформаційної аналітики наразі не запропоновано, що створює наукову нішу для подальшого осмислення.

Мета дослідження полягає у представленні значення медіамоніторингових досліджень для розвитку системи інформаційної аналітики в Україні, зокрема на регіональному рівні.

Основний виклад матеріалу. Сучасний український медіапростір характеризується багатомірністю, стрімким зростанням обсягу інформації та комунікаційних каналів її поширення, а також динамічністю. Окрім того, збільшується частка медіа, які переходять від традиційних форматів до конвергентних. Про визначальність медійного простору як глобального інформаційно-аналітичного середовища у своїх працях наголошують як іноземні дослідники, так і вітчизняні. Зокрема, у баченні В. Гейвера [2, 18] медіапростір функціонує не лише як канал для передавання звукових та віртуальних повідомлень, а також як середовище, яке дозволяє учасникам комунікації діяти разом та конструювати нові сенси. Відповідно, дані процеси потребують ретельної аналітико-синтетичної переробки масової інформації. Таку позицію підтримує також С. Блай, С. Харіс та С. Ірвін [1, 30], адже медіапростір – це технологічно створене середовище не лише для передачі інформації, а також для моделювання соціальної комунікації у всіх сферах професійної діяльності суспільних груп. Серед українських дослідників, наукову вагу має визначення поняття «медіапростір» надане С. Грицай [8, 242]: це особлива реальність, яка є частиною глобального простору людського буття, що генерує і організовує виробництво та споживання інформації в будь-яких формах соціальної комунікації. А це потребує комплексного арсеналу аналітичних методів та форм подачі та сприйняття соціальної інформації.

Не менш важливим є умови функціонування українських медіа в умовах повномасштабного вторгнення РФ, активізації потоків дезінформації, маніпуляцій у певній тематичній контенту у взаємозв'язках з аудиторією.

Відповідно, в системі інформаційної аналітики медійної сфери важливим інструментом є моніторингові дослідження, цільове призначення яких передбачає відстеження змін в інформаційних потоках, оцінці змістового наповнення медіатекстів, їх тональності, прихованих інтенцій та ризиків.

В українському науковому дискурсі поняття «медіамоніторинг» викладено у

малочисельних аналітичних розвідках. Втім, навіть попри це, у них простежується багатомірність підходів, які поєднують змістові, технічні, аналітичні та етичні аспекти.

Так, науковець Д. Арабаджиєв у своїй статті «Моніторинг виборчого процесу як інструмент політичного піару» (2013) визначає «медіамоніторинг» як процес збирання інформації з різних каналів комунікації, який містить певні ключові слова або теми, з метою обробки, аналізу та збереження її змісту [4, 132]. Тобто в його розумінні моніторинг – це про технічно-аналітичну можливість, яка дозволяє впорядкувати потоки даних. Натомість О. Довженко у своїй праці «Сучасна українська медіакритика: чинники формування, проблеми та перспективи» (2013) розглядає поняття «медіамоніторинг» набагато ширше, наголошуючи на функції контролю та протидії дезінформації [5, 135]. Отже, цей підхід базується на соціальній відповідальності медіа, а медіамоніторинг – це інструмент для підвищення обізнаності громадськості щодо поширених маніпуляцій та неправдивої інформації. А отже, йдеться не лише про сприйняття контенту, а й про його оцінку через призму прозорості та достовірності.

Ще одне трактування поняття «медіамоніторинг» подано у праці В. Вакули «Забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері інформації та комунікацій з громадськістю органів державної влади (на прикладі Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської обласної військової адміністрації)» (2025). У ній авторка під цим терміном розуміє метод, що дозволяє відстежувати присутність об'єкта в інформаційному просторі за допомогою різних параметрів. Цей аспект моніторингових досліджень в умовах стрімкої цифровізації робить акцент на визначальності аналітичних метрик та алгоритмів поширення контенту [6, 54].

Таким чином, медіамоніторинг – це системний процес, що поєднує в собі аналіз медіаконтенту, контроль за якістю та достовірністю матеріалів, а також присутність певних об'єктів в інформаційному просторі з метою забезпечення інформаційної безпеки та своєчасного реагування на загрози у вигляді маніпулятивних матеріалів чи фейків.

Загалом для проведення медіамоніторингу існує низка методів, які умовно можна поділити на дві групи: 1) ті, що вивчають медіатекст як об'єкт аналізу; 2) ті, які визначають вплив медіатексту на громадську думку та реакцію аудиторії.

Для першої підгрупи методів характерним є з'ясування наповнення тематики, тональності та смислів повідомлення, а також способи подачі в медіапросторі. До цих методів варто віднести контент-аналіз, фреймовий аналіз, інтенційний аналіз, дискурс-аналіз, сентимент аналіз, текст-

майнінг тощо.

Контент-аналіз є одним з найкраще обґрунтованих в методологічному плані методів, який дозволяє визначити загальні тенденції про головні меседжі, які висвітлюють медіа, їх частотність подачі та тональність [9]. Наступний метод для проведення медіамоніторингових досліджень, який спрямований на вивчення структури смислів повідомлень і на встановлення формування уявлення про реальність, є фреймовий аналіз. Його використовують для визначення способів донесення контенту, акцентів та пріоритетності «прихованих» тем [10, 107]. Інтент-аналіз з'ясовує мету створення конкретного повідомлення, на основі виявлення прихованих намірів автора(ів). На відміну від контент-аналізу, який визначає зміст медіатексту, інтент-аналіз шукає глибинні причини його поширення [7, 93]. Перцептивний аспект медійного тексту вивчає дискурс-аналіз: досліджують автобіографічні дані автора повідомлення, його публічність, метафоричність та інші мовні конструкції [14, 33]. Сентимент-аналіз дозволяє зрозуміти емоційне забарвлення повідомлень. Тобто метод визначає рівень суб'єктивізму медіа – співвідношення фактографічного матеріалу до суджень. Своєю чергою, текст-майнінг можна проводити для аналізу великих обсягів медіатекстів, використовуючи автоматизовані механізми. Через відстеження ключових слів, тем та частоти згадування на запит, дослідник з'ясовує потреби аудиторії на пріоритетність тем у контенті соціальних мереж [3, 414].

Щодо другої підгрупи методів медіамоніторингу, то для неї характерним є вимірювання рівня довіри, емоційного впливу та ефекту медіа на громадську думку. До цієї категорії належать: опитування, анкетування, інтерв'ю, фокус-група, експертні опитування.

Комплексне обґрунтування цих методів подано у монографії дослідників-соціологів В. Паніотто та Н. Харченко «Методи опитування» (2017). Так, опитування передбачає систематичний збір думок певної аудиторії щодо подій чи ставлення до окремих осіб [12, 122]. Анкетування трактується як спосіб збору інформації від респондентів на вже структуризовані запитання у відповідній за вимогою інтерв'юера формі. Інтерв'ю є ефективним методом, організований у формі проведення особистої бесіди з респондентом або сфокусованої групи, коли необхідно отримати змістовні відповіді, які не завжди можна зафіксувати через анкетування. Експертне опитування має на меті опис деякої реальності, що існує поза експертами. Цей метод використовуються у тих випадках,

коли немає об'єктивних методів вимірювання необхідних кількісних показників [12, с. 298].

У результаті проведення моніторингових досліджень з використанням цих методів є можливість отримати як кількісні показники у вигляді частоти згадувань, тональності, структурних особливостей, так і якісні – емоції, враження та оцінки, що сформувалися у споживача від отриманого повідомлення. Такий комплексний підхід допомагає медійним агенціям та дослідницьким інституціям ефективно працювати в інформаційному просторі, формувати детальні аналітичні висновки та рекомендації для різних груп стейкхолдерів.

Для визначення стану та перспектив розвитку медіамоніторингових досліджень на регіональному рівні, було проведено експертне опитування методом фокус-групи. Дослідження забезпечила робоча група науково-практичної лабораторії «Студія стратегічних комунікацій», яка функціонує при кафедрі інформаційно-документних комунікацій Національного університету «Острозька академія» з 2012 року [11]. Основна мета опитування – з'ясувати тенденції розвитку моніторингових досліджень в Рівненській області, а також досвід та обізнаність фахівців медіасфери у цій проблематиці.

До участі у фокус-групі робоча група залучила п'ятьох експертів, які активно працюють у медійному просторі Рівненської області. Основні вимоги для забезпечення принципу об'єктивності емпіричного дослідження: 1) відбір фахівців здійснювався на основі їх професійного досвіду у медійній сфері не менше 3-х років; 2) діяльність експертів є дотичною саме до моніторингу медіапростору, новинних джерел, контенту у соціальних мережах. Експертами для участі у фокус-групі стали – керівниця інформаційного відділу на теледіакомпанії «Сфера-ТВ» (далі - Експерт 1), редактор сайту «ЧаРівне Інфо» (далі - Експерт 2), головний редактор «ОГО» та журналу «Рівняни» (далі - Експерт 3), керівник Секретаріату Рівненської ТО ПП «ЄС» (далі - Експерт 4), а також експертка, яка із 2005 до 2014 року працювала літературним редактором у друкованих та інтернет виданнях, а з 2014 до 2019 року – випусковим редактором у спеціалізованому виданні «Технології та Інновації» (далі - Експерт 5). Вік експертів коливається від 25 до 45 років. 80% (4 відповіді) опитаних має від 10 до 20 років досвіду роботи у медіасфері, ще 20% (1 відповідь) – від 3 до 5 років.

Результати отриманих відповідей на запитання робочої групи від експертів.

Питання №1. Як Ви оцінюєте сучасний стан та тенденцію розвитку медіадосліджень в Україні?

Таблиця 1

Результати опитування експертів щодо оцінки сучасного стану

та тенденції розвитку медіадосліджень в Україні

№	Експерт	Відповідь експерта
1	Експерт 1	Наразі медіадослідження в Україні розвиваються активно, оскільки медіасередовище змінюється щомісяця. Особливо така тенденція відбувається у зв'язку із посиленням потреби в аналізі дезінформації, цифрових платформ та впливу війни на контент та аудиторію.
2	Експерт 2	Розвиток медіадосліджень в Україні є складним та динамічним з важливими викликами. Після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, простежується суттєвий злам у медіапросторі - багато видань пережили фінансові втрати, кадровий дефіцит, перехід з традиційних носіїв інформації на інші формати.
3	Експерт 3	Дві умови впливають на розвиток медіадосліджень - вплив війни та гібридні форми дезінформації. Окрім того, заборона використання науково-дослідних напрацювань країн-агресорів, спричинила активізацію використання методологічних підходів до аналізу медійної сфери країн ЄС.
4	Експерт 4	Модель системи медіамоніторингових досліджень має стохастичний характер, адже повномасштабне вторгнення рф, цифровізація та стрімкі зміни у комунікаційних практиках суспільства не можуть наразі забезпечити однозначні оцінки в ефективності роботи медіаресурсів.
5	Експерт 5	Для дослідників медійної сфери основними труднощами є обмежений доступ до ресурсів медіа, нестача нових інструментів дослідження та нерозуміння використання потенціалу ІІІ у медіадослідженнях.

Джерело: розробка авторів [11]

Узагальнення: Стан медіадосліджень в Україні перебуває на етапі трансформації, який характеризується такими викликами: початок повномасштабного вторгнення, ускладнення форм подачі дезінформації, а також цифровізація. Експерти відзначили позитивну динаміку у дослідженні медіапростору. Водночас, виникає чимало ризиків щодо достовірності результатів медіамоніторингу: обмежений доступ до ресурсів,

складність впровадження різних сучасних технологій та аналітичних інструментів у буденну роботу, фінансові та кадрові втрати, зміни у форматах донесення матеріалів.

Питання №2. Опишіть власний досвід моніторингу джерел (у медійному просторі, в соціальних мережах, щодо інформаційних приводів) (табл. 2).

Таблиця 2

Результати опитування експертів щодо особистого досвіду моніторингу джерел (у медійному просторі, у соціальних мережах щодо інформаційних приводів)

№	Експерт	Відповідь експерта
1	Експерт 1	Моніторинг розпочинається із вивчення інформації на національних та локальних медіаресурсах. Протягом доби відстежуються соцмережі, з обов'язковою ідентифікацією першоджерел, тональності тексту, реакцій аудиторії та появу нових інформаційних приводів.
2	Експерт 2	Найважливіше – це перехресна перевірка інформації, особливо тієї, яка швидко поширюється або викликає сильні емоції.
3	Експерт 3	Під час дослідження інформаційних приводів використовується контент-аналіз, фактологічна перевірка, вивчення емоційного та маніпулятивного впливу.
4	Експерт 4	Систематичний якісно-кількісний моніторинг соціальних мереж та медіапростору (українського та іноземного) як невід'ємної складової роботи як журналіста, так в керівника редакції для формування інформаційної картини дня.
5	Експерт 5	Пошук достовірної інформації та перевірка першоджерел. Зазвичай використовується компаративний аналіз: яким чином одна й та сама тема подається на різних медійних

		майданчиках чи у соціальних мережах (увага на тональність, акценти та можливі викривлення інформації).
--	--	--

Джерело: розробка авторів [11]

Узагальнення: діяльність фахівців потребує постійного моніторингу та перехресної перевірки на достовірність повідомлень на інформаційних платформах та соціальних мережах. Найпопулярніші методи моніторингу - це контент-аналіз, фактологічна перевірка, оцінка емоційного забарвлення контенту, компаративний аналіз для

виявлення дезінформації та маніпуляцій.

Питання №3. Як Ви оцінюєте власний рівень обізнаності у сфері медіадосліджень та моніторингу джерел? Чи існують виклики та загрози від використання систем моніторингу та аналітичних програми? (табл. 3).

Таблиця 3

Результати опитування експертів щодо власного рівня обізнаності у сфері медіадосліджень та моніторингу джерел; визначення загроз від використання систем моніторингу та аналітичних програми

№	Експерт	Відповідь експерта
1	Експерт 1	Рівень обізнаності: вище середнього. Наявність досвіду роботи з основними інструментами, методами перевірки інформації; знання тенденцій розвитку медійного простору в умовах воєнного часу. Алгоритми систем моніторингу можуть спотворювати цілісну картину сприйняття реальності подій; автоматизація систем пропускати сенсові нюанси, є ризики витоку даних.
2	Експерт 2	Рівень обізнаності: середній. Наявність базового розуміння принципів пошуку та перевірки інформації. Медіадослідження в Україні наразі мають низку проблем: фінансова криза, відсутність достатньої кількості ресурсів, а отже й належної якості отриманих результатів.
3	Експерт 3	Рівень обізнаності: середній. В умовах стрімкого розвитку ШІ, досить складно ідентифікувати весь масив інформації. Процес перевірки даних наразі займає більше часу ніж раніше. Системи моніторингу та аналітичні програми можуть збирати персональні дані, створювати профілі поведінки користувачів, зберігати «чутливу» інформацію без достатнього захисту. Отже, висока ймовірність кібератак.
4	Експерт 4	Рівень обізнаності: високий. Наявність досвіду роботи (понад 14 років) з медійними текстами різного формату та способу поширення - це визначальна характеристика для фахівця для моніторингу. Незалежно від наявних систем моніторингу та аналітичних програм, всю інформацію варто перевіряти традиційними методами моніторингу.
5	Експерт 5	Рівень обізнаності: середній. Наявність базового розуміння принципів пошуку та перевірки інформації. Системи моніторингу можуть видавати помилки, надавати фрагментарні та неповні висновки. Тому важливо ставитися до таких інструментів обережно та перевіряти результати.

Джерело: розробка авторів [11]

Узагальнення: експерти одноголосно проінформували, що разом із розвитком технологій та впровадженням систем медіамоніторингу зростають і ризики. Одна із ключових проблем – збір персональних даних, що становить особливу

небезпеку для українського медіапростору в умовах постійних інформаційних атак ворога.

Питання № 4. Як, на Вашу думку, зміниться роль медіамоніторингових досліджень у найближчі 5 років? (табл. 4).

Таблиця 4

Результати опитування експертів щодо зміни ролі медіамоніторингових досліджень у найближчі 5 років

№	Експерт	Відповідь експерта
---	---------	--------------------

1	Експерт 1	Роль медіамоніторингових досліджень у найближчі п'ять років суттєво зростатиме. Вони стануть автоматизованими, оперативними та орієнтованими на аналіз великих масивів даних, що дозволить оперативно реагувати на зміни в інформаційному середовищі.
2	Експерт 2	У перспективі відбудеться повна автоматизація базових процесів моніторингу. Медіамоніторинг стане ключовим інструментом інформаційної безпеки України, зосередженим не лише на підрахунку згадок і тональності, а й на аналізі медіаспоживання, медіаграмотності та впливу ШІ на медіасферу.
3	Експерт 3	Критично важливим напрямом стане моніторинг відеоконтенту. Медіамоніторингові дослідження трансформуються зі звичайного інструменту аналізу в стратегічну систему оцінки та прогнозування стану інформаційного середовища держави.
4	Експерт 4	Роль медіамоніторингу зміниться завдяки розвитку інформаційно-аналітичних систем та активного використання ШІ як допоміжного інструменту для аналізу й узагальнення великих обсягів інформації.
5	Експерт 5	Зі зростанням обсягів інформації та швидкості її поширення посилюватиметься потреба у якісному аналізі, перевірці фактів і виявленні маніпуляцій. Медіамоніторингові дослідження відіграватимуть важливу роль у розумінні суспільних настроїв і протидії дезінформації.

Джерело: розробка авторів [11]

Узагальнення: експерти одностайні в оцінці того, що у найближчі п'ять років роль медіамоніторингових досліджень суттєво зростатиме. Основними чинниками цього процесу є збільшення обсягів інформації, ускладнення форм її поширення, активний розвиток цифрових технологій та ШІ, а також потреба в забезпеченні інформаційної безпеки держави. Медіамоніторинг трансформується з допоміжного інструменту аналізу в стратегічну систему комплексного дослідження інформаційного середовища, що охоплюватиме не лише текстовий, а й візуальний та відеоконтент. Окрім автоматизації базових процесів і впровадження аналітичних систем нового покоління, зростатиме значення якісного аналізу, фактологічної

перевірки та виявлення маніпулятивних і дезінформаційних наративів.

Згідно з результатами експертного опитування, найближчими роками моніторингові дослідження медіапростору будуть залежати від технологічних змін, зростання ролі онлайн-платформ, запитів аудиторії та використання нею нових форматів споживання інформації.

Саме тому важливо визначити чинники, які сприятимуть/перешкоджатимуть розвитку цього напрямку. У цьому допоможе SWOT-аналіз, який визначає сильні, слабкі сторони, можливості та загрози для медіамоніторингових досліджень в Україні (табл. 5).

Таблиця 5

SWOT-аналіз перспектив розвитку медіамоніторингових досліджень в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> Медійний простір України стрімко адаптувався до викликів та загроз, в умовах повномасштабного вторгнення РФ. Система медійних агенцій та дослідницьких аналітичних центрів забезпечена професійними фахівцями, які здобули досвід роботи у воєнний час. Активне впровадження програм з медійної грамотності серед населення для формування запитів на отримання якісної інформації. Цілеспрямоване впровадження аналітичних сервісів, моніторингових платформ, ШІ для автоматизованого аналізу даних. Використання міжнародного досвіду в адаптації нових стандартів та методів проведення 	<ol style="list-style-type: none"> Складні умови у діяльності медійних агенцій в умовах фінансової нестабільності. Технічне оснащення та програмне забезпечення медійних агенцій, особливо регіонального рівня, потребує оновлення. Збільшення вартості проведення моніторингових досліджень через обмеження доступу до офіційних баз даних. Збільшення емоційного, фізичного та фінансового навантаження на професійних фахівців, в умовах набуття нових навиків у роботі з програмами ШІ та аналітикою соціальних мереж. Несистемний контент-менеджмент медійних агенцій, зокрема регіональних, у соціальних

моніторингу медіа на національному та регіональному рівнях.	мережах для просування своєї діяльності.
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Рациональне використання інструментів ШІ - це запорука для подальшої автоматизації процесу моніторингу. 2. Усвідомлення потреби у збільшенні аналітичності моніторингу для досягнення високого рівня інформаційної безпеки. 3. Медіамоніторингові дослідження сприяють покращенню релевантності та актуальності потреб та запитів користувачів інформаційних продуктів та послуг. 4. Розробка інноваційних освітніх програм з медійної грамотності та критичного мислення у закладах освіти та в мережі закладів неформальної освіти - це основа для підготовки та підвищення кваліфікації професійних фахівців медійних агенцій. 5. Міжнародна грантова підтримка та просвітницький досвід для створення власних інноваційних інструментів та дослідницьких платформ. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Підвищення залежності від автоматизованих систем для моніторингу та довіри до результатів без перевірки несе ризики помилкових висновків у звітах. 2. Високі ризики витоку персональних даних користувачів та таємної/ з обмеженим доступом інформації. 3. Зменшення фінансового забезпечення медійних агенцій може спричинити кадровий «голод» та подальшу ліквідацію організації. 4. Трансформація фейкової інформації, її збільшення та інтенсифікація є перешкодою до оперативності проведення медіамоніторингових досліджень. 5. Відсутність практико орієнтованого навчання фахівців зменшує конкурентоспроможність українських дослідницьких центрів у глобальному медіапросторі.

Джерело: розробка авторів

Результати SWOT-аналізу показали, що успіх у розвитку моніторингових досліджень буде залежати від посилення впізнаваності медійних агенцій, удосконалення методів аналітики та підвищення прозорості задля посилення довіри. Для вирішення проблемних питань, увага має бути спрямована на активну участь агенцій у міжнародних програмах задля залучення грантових коштів та участі фахівців у тренінгових навчаннях. Не менш вагомим є впровадження нових стратегій та інноваційних підходів до роботи і комунікації з аудиторією загалом.

Наукова новизна дослідження – це здійснення спроби визначити перспективи та загрози для використання медіамоніторингових досліджень для характеристики системи інформаційної аналітики в Україні. На основі здійсненого експертного опитування у формі фокус-групи фахівців з медійної сфери в Рівненській області були запропоновані рекомендації до подальшого використання медіамоніторингових досліджень у сфері соціальних комунікацій.

Висновки. Отже, подальший розвиток медіамоніторингових досліджень в Україні стане рушійним у забезпеченні інформаційної безпеки та аналітичної культури інформаційних центрів в

Україні. Результати експертного опитування фахівців медіасфери Рівненщини показують два тренди для медіамоніторингових досліджень: 1) пошук нових методів через зміни, які відбуваються у системі інформаційної аналітики в умовах воєнного часу і, як наслідок, зростанням обсягів інформації/дезінформації та цифровізацією; 2) комплексний ризик-менеджмент у використанні автоматизованих систем в дослідженні медійної сфери, через можливий витік персональних даних, помилок в алгоритмах та спотворення повідомлень.

Завдяки SWOT-аналізу вдалося встановити, що для посилення значення медіамоніторингових досліджень важливо, щоб аналітичні центри працювали над посиленням контент-менеджменту у соціальних мережах, удосконаленням аналітичної складової у методах моніторингу, підвищенням кваліфікації фахівців в інформаційно-аналітичній діяльності. Також потрібно впроваджувати нові стратегії та інноваційні підходи до комунікації з аудиторією. Адже лише за таких умов медіамоніторингові дослідження як частина аналітики вітчизняного медіапростору матимуть перспективи для розвитку та виходу на новий рівень свого функціонування.

Список використаних джерел

1. Bly S., Harrison S., Irwin S. Media spaces: bringing people together in a video, audio, and computing environment. *Communications of the ACM*. 1993. Volume 36, Issue 1. P. 28-46. URL: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/151233.151235> (дата звернення: 08.12.2025).

2. Gaver W.W. The affordances of media spaces for collaboration. *Conference on Computer-supported cooperative work*. 1992. P. 17-24. URL: https://www.researchgate.net/publication/228590384_The_affordances_of_media_spaces_for_collaboration (дата звернення: 06.12.2025).
3. Ramzan T., Muhammad, K. H., Shaeela, A., & Fakeeha, F. Text Mining: Techniques, Applications and Issues. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*. 2016. 11 (7). P. 414-418. URL: https://www.researchgate.net/publication/311394659_Text_Mining_Techniques_Applications_and_Issues (дата звернення: 10.12.2025).
4. Арабаджиев Д. Моніторинг виборчого процесу як інструмент політичного піару. *Політичний менеджмент*. № 1-2. 2013. С. 128-135. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/arabadzhyev_monitoryng.pdf (дата звернення: 05.12.2025).
5. Довженко О. Сучасна українська медіакритика: чинники формування, проблеми та перспективи. *Вісник Львівського ун-ту. Серія: Журналістика*. 2013. Вип. 37. С. 131-138. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/viewFile/5060/5086> (дата звернення: 05.12.2025).
6. Вакула В. *Забезпечення ефективної реалізації державної політики у сфері інформації та комунікацій з громадськістю органів державної влади (на прикладі Департаменту інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю Полтавської обласної військової адміністрації)*. Полтава. Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка. 2025. 90 с.
7. Варех Н.В. Застосування інтен-аналізу в дослідженнях дискурсу мережевої комунікації. *Держава та регіони. Соціальні комунікації*. 2021. № 4(48). С. 91-96. URL: http://www.zhu.edu.ua/journal_cpu/index.php/der_sc/article/viewFile/863/836 (дата звернення: 09.12.2025).
8. Грицай С. Визначення поняття «медіапростір» з позицій міждисциплінарного підходу. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2012. Вип. 36. С. 235-243. URL: www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/v36/36-2-1 (дата звернення: 08.12.2025).
9. Іванов О.В. Класичний контент-аналіз та аналіз тексту: термінологічні та методологічні відмінності. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2013. №1045. С.69-74. URL: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/issue/view/893> (дата звернення: 07.12.2025).
10. Карпіленко В.А. Поняття фрейму та фреймінгу в текстах новин українських ЗМІ. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2012. № 46. Січень-березень. С. 105-109.
11. *Медіамоніторингові дослідження як частина аналітики вітчизняного медіапростору*. Аналітичний звіт науково-практичної лабораторії «Студія стратегічних комунікацій» Національного університету «Острозька академія». Укладач: доц. Охріменко Г.В. Острог, 2025. 24 с.
12. Паніотто В., Харченко Н. *Методи опитування: підручник*. Київ. Вид. дім «Києво-Могилянська академія». 2017. 342 с.
13. Тхоровська С. Метод дискурс-аналізу: поняття та застосування (на прикладі ідеологічного дискурсу). *Молодий вчений*. 2022. 2 (102), С. 104-107. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-21> (дата звернення: 10.12.2025).
14. Ялова К. М., Яшина К. В., Говорущенко Т. О., Тарасюк О. С. Сентимент аналіз засобами нейронної мережі. *Математичне моделювання*. 2021. № 1(44). С. 30-37. DOI:10.31319/2519-8106.1(44)2021.235906 (дата звернення: 06.12.2025).

References

1. Bly, S., Harrison, S., & Irwin, S. (1993). Media spaces: bringing people together in a video, audio, and computing environment. *Communications of the ACM*, 36 (1), 28–46. <https://dl.acm.org/doi/10.1145/151233.151235> [in English].
2. Gaver, W.W. (1992). The affordances of media spaces for collaboration. *Conference on Computer-supported cooperative work*, 17–24. https://www.researchgate.net/publication/228590384_The_affordances_of_media_spaces_for_collaboration [in English].
3. Ramzan, T., Muhammad, K. H., Shaeela, A., & Fakeeha, F. (2016). Text Mining: Techniques, Applications and Issues. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications*, 11 (7), 414–418. https://www.researchgate.net/publication/311394659_Text_Mining_Techniques_Applications_and_Issues [in English].
4. Arabadzhyev, D. (2013). Monitoring the electoral process as a tool of political PR. *Political Management*, 1–2, 128–135. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/arabadzhyev_monitoryng.pdf [in Ukrainian].
5. Dovzhenko, O. (2013). Modern Ukrainian media criticism: factors of formation, problems and prospects. *Bulletin of Lviv University. Series: Journalism*, 37, 131–138. <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/viewFile/5060/5086> [in Ukrainian].
6. Vakula, V. (2025). Ensuring effective implementation of state policy in the field of information and public communications of state authorities (on the example of the Department of Information Activities and Public Communications of the Poltava Regional Military Administration). Yurii Kondratiuk National University [in Ukrainian].

7. Vareh, N.V. (2021). Application of intent analysis in research on the discourse of network communication. *State and regions. Series: Social communications*, 4(48), 91–96. http://www.zhu.edu.ua/journal_cpu/index.php/der_sc/article/viewFile/863/836 [in Ukrainian].

8. Hrytsai, S. (2012). Definition of the concept of ‘media space’ from the standpoint of an interdisciplinary approach. *Bulletin of the Kharkiv State Academy of Culture*, 36, 235–243. www.ic.ac.kharkov.ua/RIO/v36/36-2-1 [in Ukrainian].

9. Ivanov, O.V. (2013). Classical content analysis and text analysis: terminological and methodological differences. *Bulletin of the V.N. Karazin Kharkiv National University. Series ‘Sociological research of modern society: methodology, theory, methods’*, 1045, 69–74. <https://periodicals.karazin.ua/ssms/issue/view/893> [in Ukrainian].

10. Karpilenko, V.A. (2012). The concept of frame and framing in news texts of Ukrainian mass media. *Scientific notes of the Institute of Journalism*, 46, 105–109 [in Ukrainian].

11. Okhrimenko, H.V. (Comp.). (2025). Media monitoring research as part of the analytics of the Ukrainian media space. Analytical report of the scientific and practical laboratory ‘Studio of Strategic Communications’ of the National University ‘Ostroh Academy’ [in Ukrainian].

12. Paniotto, V., & Kharchenko, N. (2017). *Survey Methods*. Publishing House ‘Kyiv-Mohyla Academy’ [in Ukrainian].

13. Thorovska, S. (2022). Discourse analysis method: concept and application (on the example of ideological discourse). *Young Scientist*, 2 (102), 104–107. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-2-102-21> [in Ukrainian].

14. Yalova, K. M., Yashina, K. V., Hovorushchenko, T. O., & Tarasyuk, O. S. (2021). Sentiment analysis using neural networks. *Mathematical modelling*, 1 (44), 30–37. DOI:10.31319/2519-8106.1(44)2021.235906 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 07.01.2026
Отримано після доопрацювання 11.02.2026
Прийнято до друку 18.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 174.4:316.42:005.35

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356345

Цитування:

Ткаченко Н. В. Порушення корпоративної етики та їх наслідки в діяльності міжнародних компаній: соціально-ціннісний вимір та їх вплив на суспільство. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 112–117.

Tkachenko N. (2026). Corporate Ethical Failures in International Companies: Socio-Value Perspective and their Impact on Society. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 112–117 [in Ukrainian].

Ткаченко Наталія Вячеславівна,
докторка з філософії з інформаційної,
бібліотечної та архівної справи
доцентка кафедри артменеджменту
та інформаційних технологій
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-4643-5299>
n.boiko@dakkkim.edu.ua

ПОРУШЕННЯ КОРПОРАТИВНОЇ ЕТИКИ ТА ЇХ НАСЛІДКИ В ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ КОМПАНІЙ: СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНИЙ ВИМІР ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

Метою роботи є комплексний аналіз порушень корпоративної етики в сучасних організаціях та визначення їхніх ключових наслідків управлінської системи, організаційної культури, репутації та економічної стійкості компаній. **Методологія дослідження** ґрунтується на застосуванні загальнонаукових методів (аналіз, синтез, систематизація, порівняння) та логіко-структурного підходу до класифікації етичних порушень. Для обґрунтування наслідків використовуються елементи причинно-наслідкового аналізу, що дозволяє розглядати корпоративну неетичність як комплексний ризик-фактор, який впливає на управлінські процеси, продуктивність праці, кадрову стабільність і конкурентоспроможність компанії. **Наукова новизна дослідження** полягає у розкритті порушень корпоративної етики як багаторівневого соціально-ціннісного явища, що виходить за межі внутрішніх управлінських процесів міжнародних компаній і набуває суспільного впливу через репутаційні, інформаційні та інституційні механізми. Водночас уточнено взаємозалежність внутрішніх і зовнішніх наслідків етичних відхилень у міжнародних компаніях, що дозволяє трактувати етичні порушення як фактор зниження соціальної стійкості, довіри та конкурентоспроможності бізнесу в сучасному суспільстві. **Висновки.** У статті обґрунтовано, що порушення корпоративної етики мають ланцюговий характер і можуть спричиняти довготривалі системні наслідки: втрату довіри стейкхолдерів, зниження продуктивності та морального клімату, кадрові проблеми, посилення юридичних ризиків і фінансові збитки. Підкреслено необхідність інституціоналізації етичних стандартів як елемента корпоративного управління та управління ризиками, що забезпечує стійкість, конкурентоспроможність і відповідальність компаній у сучасному соціально-економічному середовищі.

Ключові слова: корпоративна етика, етичні порушення, організаційна культура, корпоративне управління, соціальна відповідальність.

Tkachenko Nataliia,

PhD of Philosophy in Information, Library, and Archival Studies, Associate Professor, Department of Art Management and Information Technologies, National Academy of Culture and Arts Management

CORPORATE ETHICAL FAILURES IN INTERNATIONAL COMPANIES: SOCIO-VALUE PERSPECTIVE AND THEIR IMPACT ON SOCIETY

The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of corporate ethics violations in modern organisations and to identify their key consequences for management systems, organisational culture, reputation, and economic sustainability. **Methodology.** The study is based on the use of general scientific methods (analysis, synthesis, systematisation, comparison) and a logical-structural approach to the classification of ethical violations. To substantiate the consequences, elements of cause-and-effect analysis are applied, which makes it possible to consider corporate unethical behaviour as a complex risk factor affecting

management processes, labour productivity, staff stability, and the competitiveness of a company. **The scientific novelty of the study** lies in examining corporate ethics violations as a multi-level socio-value phenomenon that goes beyond the internal management processes of international companies and exerts societal influence through reputational, informational, and institutional mechanisms. At the same time, the interdependence between the internal and external consequences of ethical deviations in international companies is confirmed, which makes it possible to interpret ethical violations as a factor reducing social resilience, trust, and business competitiveness in contemporary society. **Conclusions.** The article substantiates that corporate ethics violations have a chain-like nature and may cause long-term systemic consequences: loss of stakeholder trust, reduced productivity and moral climate, staffing problems, increased legal risks, and financial losses. The study emphasises the necessity of institutionalising ethical standards as an element of corporate governance and risk management, ensuring resilience, competitiveness, and responsibility of companies in the modern socio-economic environment.

Keywords: corporate ethics, ethical violations, organisational culture, corporate governance, social responsibility.

Актуальність теми дослідження. Корпоративна етика у XXI столітті стала одним з головних показників не лише якості внутрішнього управління компанією, а й рівня суспільної відповідальності бізнесу. Міжнародні корпорації, володіючи значними фінансовими, інформаційними та кадровими ресурсами, формують нову соціальну реальність. Вони впливають на економіку держав, громадську думку, культурні тенденції, політичні рішення та технологічний прогрес. У такому контексті порушення корпоративної етики – це не внутрішня технічна помилка, а явище, здатне трансформувати суспільні процеси та зачіпати національні інтереси.

Еволюція корпоративної етики пройшла шлях від локальних регламентів поведінки до глобального стандарту репутаційної безпеки. Якщо раніше такі правила мали виключно організаційну функцію – регулювати дисципліну, контролювати витрати, структурувати документообіг, – то нині корпоративна етика стала маркером цивілізованості, культури довіри та соціальної відповідальності компанії. Репутація міжнародних корпорацій у суспільстві дедалі сильніше впливає на економіку країни їхнього базування, а отже – і на систему національних інтересів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання корпоративної та інформаційної етики знайшли відображення у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема Н. Кусик [4; 5], А. Ковалевська [4; 5], С. Огінок [7; 8], А. Когут [7; 8], О. Харун [10; 11], які аналізують проблеми інформаційного суспільства, професійної етики, цифрових трансформацій та комунікаційних ризиків. У зазначених дослідженнях сформовано теоретичні підходи до осмислення етичних норм у сучасному соціально-комунікаційному та корпоративному середовищі.

Водночас аналіз наукових публікацій засвідчує недостатню розробленість проблеми порушень корпоративної етики як системного явища, зокрема в контексті діяльності міжнародних компаній. Обмежено представлені дослідження, що

розкривають взаємозв'язок між внутрішніми етичними відхиленнями та їхніми зовнішніми наслідками для організаційної культури, репутації та суспільної довіри. Саме наявність цих прогалин зумовлює необхідність подальшого наукового аналізу порушень корпоративної етики як чинника соціальної нестабільності та зниження конкурентоспроможності бізнесу.

Метою роботи є комплексний аналіз порушень корпоративної етики в сучасних організаціях та визначення їхніх ключових наслідків управлінської системи, організаційної культури, репутації та економічної стійкості компаній.

Виклад основного матеріалу. В основі корпоративної етики – певний набір норм. Їх зазвичай називають «базовими», але на практиці вони – не основа, а фундамент, без якого організація може існувати, але не може рости. Це не абстрактні формули, а конкретні цінності, від яких залежить довіра до бізнесу, здатність компанії розвивати і будувати довготривалі партнерства.

Чесність і прозорість рішень. Це базові вимоги, що формують репутаційний капітал компанії. Прозорість означає відкритість процесів, зрозумілі умови, відсутність прихованих механізмів впливу чи кулуарних рішень. Чесність – готовність говорити правду навіть у складних ситуаціях, не маніпулювати інформацією, не створювати фальшивих образів успіху. Коли управлінські процеси відкриті, а інформація не використовується як інструмент тиску, зростає лояльність працівників, формується довіра партнерів, а клієнти сприймають компанію як надійного та передбачуваного надавача послуг.

Повага до людської гідності та прав. Цей принцип забезпечує існування компанії як соціального організму, у якому кожна людина має значення. Коли працівників не сприймають як ресурс, а як особистостей зі своїми потребами, досвідом, культурною та професійною цінністю – формується атмосфера психологічної безпеки. Це не лише зменшує конфлікти, а й стимулює розвиток

персоналу. У довгостроковій перспективі повага до людської гідності зміцнює стосунки як всередині компанії, так і назовні: партнери та постачальники готові працювати з організацією, якій можна довіряти. Це – основа стабільності, яка значно важливіша за будь-яку короткострокову вигоду.

Недискримінаційність. Універсальний етичний постулат, який передбачає усунення будь-яких форм упередженого ставлення, що ґрунтується на статті, віці, етнічній приналежності, релігійних переконаннях, фізичних особливостях чи соціальному статусі. Реалізація цього принципу сприяє формуванню інклюзивного корпоративного середовища, у якому різноманіття трактується не як загроза, а як джерело інтелектуального збагачення та інновацій. Недискримінаційність формує довготривалу конкурентну перевагу, оскільки компанії з відкритою культурою мислення стають простором для появи креативних рішень, що підвищують гнучкість і життєздатність організації.

Відповідальність за дії на внутрішньому та міжнародному рівнях. Управлінська зрілість та етична цінність компанії. Сторона, яка бере відповідальність за допущені помилки та готова до їхнього конструктивного усунення, демонструє здатність до самовдосконалення та відкритості в умовах репутаційних ризиків. Відповідальність у міжнародному вимірі передбачає дотримання правових норм різних зон дії законодавства, повагу до культурних відмінностей та забезпечення етичної узгодженості навіть за відсутності контролю з боку державних механізмів впливу. Це підвищує рівень міжнародної довіри та посилює статус компанії як надійного партнера.

Дотримання законодавства та стандартів безпеки. Прояв правової доброчесності бізнесу та гарантія соціальної надійності. Йдеться не лише про виконання формальних вимог, а про готовність діяти виключно в межах правового поля, не уникаючи податкових, технічних чи регуляторних зобов'язань. Безпекова відповідність – це захист життя, здоров'я, виробничого середовища та інформаційних активів. Компанія, що поважає закон, сприяє стабільності інституційних структур держави, демонструючи партнерську позицію щодо органів влади та суспільства.

Етика використання інформації, даних та цифрових ресурсів набуває особливого значення в умовах цифрової трансформації. Дані стають стратегічним активом, а їхня неправомірна обробка – джерелом масштабних ризиків. Етичне ставлення до інформації передбачає забезпечення конфіденційності, захист персональних даних, недопущення комп'ютерних маніпуляцій, спекуляцій або продажу інформаційних масивів третім сторонам. Компанія, що гарантує інформаційну безпеку, не лише зміцнює довіру користувачів та працівників, але й мінімізує юридичні, фінансові

й репутаційні загрози, які в цифрову епоху здатні мати глобальний характер.

О. Харун та М. Кошівська, аналізуючи зарубіжні корпоративні кодекси, виокремлюють чотири основні складові японських корпоративних кодексів [10]:

А. Ставлення до компанії: відданість; вдячність.

Б. Ставлення до роботи: ретельність, відповідальність, старанність; ошадливість; почуття гордості за свою роботу.

В. Ставлення до старших: повага; чемність.

Г. Ставлення до співробітників: співробітництво; визнання заслуг.

У своєму дослідженні С. Огінок, М. Когут та А. Когут виокремлюють такі аспекти корпоративної етики та відповідальності [8]:

- дотримання прав людини;
- соціальна відповідальність;
- екологічна стійкість;
- добросусідські відносини;
- етика управління.

Усвідомлення важливості дотримання етичних норм значною мірою пов'язане з розумінням природи порушень, що виникають у корпораціях різного масштабу. Етичні порушення можуть мати як індивідуальний, так і системний характер: від фальсифікації документів, несанкціонованого розголошення конфіденційної інформації чи корупційних дій – до психологічного тиску, дискримінації, проявів агресії та неетичної комунікації. Подібні практики, навіть якщо вони сприймаються як локальні чи разові, мають тенденцію до масштабування, провокуючи внутрішню нестабільність, зниження продуктивності праці, зростання конфліктності взаємин та втрату лояльності персоналу. Особливо небезпечними є випадки, коли такі дії зачіпають одразу кілька рівнів корпоративної структури – від рядових працівників до топ менеджменту, адже за таких умов порушення стають елементом корпоративної культури, а не поодиноким аномалією.

До сьогодні не існує єдиної загальноприйнятої або нормативно закріпленої класифікації порушень корпоративної етики, оскільки їхній зміст може варіюватися залежно від галузі, правового поля, організаційної структури та культурного контексту. Разом із тим, для аналітичного опрацювання проблематики та підвищення системності дослідження доцільно виокремити декілька умовних груп порушень, що найчастіше простежуються у практиці міжнародних компаній.

У межах нашого дослідження пропонуємо розглядати порушення корпоративної етики за такими аналітичними блоками:

Інформаційні порушення. До цієї групи можна віднести неправомірне розголошення

конфіденційних даних, спотворення статистичних та управлінських звітів, підробку документів, маніпуляцію інформаційними потоками. Подібні дії формують ризики для інформаційної безпеки компанії, знижують рівень довіри стейкхолдерів та можуть мати юридичні наслідки.

Корупційні прояви. Ця категорія охоплює хабарництво, надання або прийняття неетичних подарунків, одержання матеріальних чи нематеріальних вигод в обмін на рішення, що суперечать законодавству чи внутрішнім політикам компанії. Корупційні дії руйнують справедливість управлінських процесів, спричиняють репутаційні втрати й підривають легітимність корпоративної влади.

Соціально-поведінкові девіації. До них належать приниження, утиски, моральний чи психологічний тиск, дискримінаційне ставлення за ознаками статі, віку, національності чи інших ідентифікаційних характеристик. Соціально-поведінкові відхилення формують токсичний організаційний клімат і прямо впливають на ментальне здоров'я персоналу, що у перспективі відображається на продуктивності компанії.

Зловживання ресурсами. Йдеться про нецільове використання матеріальних активів, фінансів, корпоративного майна або робочого часу. Такі порушення можуть бути прихованими або системними, що перетворює їх на економічну загрозу та чинник внутрішньої деградації управлінської дисципліни.

Порушення корпоративної етики не є локальним або ізольованим явищем, обмеженим рамками внутрішніх трудових відносин. Воно формує багатоаспектний вплив, який простежується як всередині організації, так і в її зовнішніх взаємодіях. За відсутності своєчасної реакції такі відхилення можуть трансформуватися в системну кризу, що охоплює організаційну культуру, управлінські процеси та репутаційний імідж компанії.

З огляду на це, доцільно умовно виокремити два ключові рівні наслідків – внутрішній і зовнішній.

Внутрішній вимір порушень пов'язаний передусім зі змінами соціально-психологічної атмосфери в колективі. Відступи від етичного стандарту провокують зростання напруженості, зниження сформованої довіри, появу конфліктів між працівниками та управлінськими ланками. Це, у свою чергу, призводить до падіння мотивації, зниження рівня залученості, втрати ініціативності та інноваційного потенціалу. Працівники в умовах порушеної етичної рівноваги частіше демонструють ознаки професійного вигорання, що зумовлює підвищення плинності кадрів. Таким чином, навіть фінансово успішна компанія може поступово деградувати як соціальна система, втрачаючи внутрішню цілісність та здатність до розвитку.

Зовнішній вимір наслідків охоплює

взаємодію компанії із зовнішніми стейкхолдерами – партнерами, клієнтами, постачальниками, інвесторами та суспільством загалом. Порушення етичних норм у корпоративному середовищі спричиняє зниження довіри до компанії, що може виявлятися у відмові контрагентів від співпраці, падінні інвестиційної активності, погіршенні іміджу на ринку. У випадку масштабних або системних порушень можливе виникнення репутаційних криз, інформаційних скандалів, застосування санкційних чи регуляторних обмежень, а також фінансові втрати, пов'язані з судовими позовами та штрафами. Таким чином, зовнішні наслідки є безпосереднім продовженням внутрішніх деформацій і відображають глибину етичної нестабільності організації.

Логіка розвитку порушень корпоративної етики може бути представлена як послідовний ланцюг деградації, де кожна наступна стадія є наслідком попередньої:

одне етичне відхилення – толерування – повторення – закріплення як нормативної поведінки – формування культури порушень – організаційна деградація

Цей ланцюг демонструє, що несвоєчасне реагування на етичні відхилення сприяє їх інституціоналізації, тобто перетворенню на частину корпоративної норми. Чим пізніше здійснено втручання, тим вищими є витрати на відновлення довіри, репутації та функціональної ефективності. Відтак виявлення та попередження етичних порушень мають розглядатись не як реактивна функція, а як превентивна стратегія, спрямована на збереження стабільності й конкурентоспроможності компанії.

Показовим для розуміння наслідків недотримання корпоративних етичних стандартів є широко обговорювана у відкритих медіамережах ситуація, що стосувалася міжнародної компанії Uber. Водночас у цій ситуації важливо звернути увагу не лише на факт численних індивідуальних порушень поведінкових норм окремими працівниками, а на те, що суспільний резонанс спричинила передусім недостатня реакція керівної структури на сигнали ризику та скарги користувачів сервісу.

У публічному інформаційному просторі повідомлялося про значну кількість звернень громадян щодо неправомірних дій водіїв, пов'язаних із грубим порушенням етичних стандартів під час надання послуг. Ці звернення стосувалися різних форм недоречного поведіння з клієнтами, які в окремих випадках мали характер поведінки, несумісної з нормами безпечної взаємодії у сфері пасажирських перевезень. Частина цих ситуацій набула юридичного продовження, що свідчило про масштаб та серйозність проблеми [13].

Для ефективного впровадження етичних принципів у бізнесі та запобігання порушенням

етичної поведінки О. Кравченко та А. Антоненко пропонують [6]:

1. Розробити та імплементувати кодекс корпоративної етики, що регламентує принципи діяльності компанії.

2. Проводити регулярне навчання персоналу з питань етичного ведення бізнесу, щоб сформувати відповідну корпоративну культуру.

3. Створити механізми контролю за дотриманням етичних норм, включаючи етичні комісії, гарячі лінії для повідомлень про порушення та внутрішні аудити.

4. Інтегрувати етичні принципи в бізнес-стратегію, включаючи принципи соціальної відповідальності, екологічної стійкості та добросовісного корпоративного управління.

5. Активно заявляти про свої етичні ініціативи, демонструючи прозорість діяльності та залучаючи стейкхолдерів до обговорення соціально відповідальних практик.

Наукова новизна дослідження полягає у розкритті порушень корпоративної етики як багатовимірного соціально-ціннісного явища, що виходить за межі внутрішніх управлінських процесів міжнародних компаній і набуває суспільного впливу через репутаційні, інформаційні та інституційні механізми. Водночас уточнено взаємозалежність внутрішніх і зовнішніх наслідків етичних відхилень у міжнародних компаніях, що дозволяє трактувати етичні порушення як фактор зниження соціальної стійкості, довіри та конкурентоспроможності бізнесу в сучасному суспільстві.

Висновки. Порушення корпоративної етики в умовах цифрового середовища призводять до системних негативних наслідків для організації, що мають як короткостроковий, так і довгостроковий характер. Насамперед такі інциденти спричиняють репутаційні втрати, оскільки інформаційні кризи швидко поширюються через цифрові канали, формуючи стійке негативне сприйняття бренду. Унаслідок цього відбувається зниження рівня довіри з боку клієнтів, партнерів та інших стейкхолдерів, що безпосередньо впливає на ділову активність, сталість контрактів і можливості інституційного розвитку.

Окрім зовнішніх репутаційних ризиків, порушення етичних норм негативно позначається на внутрішньому середовищі організації: фіксується зниження продуктивності праці, погіршення якості комунікації між працівниками, а також падіння морального духу та зростання конфліктності у колективі. В організаціях, де відсутні чіткі етичні орієнтири та механізми реагування на порушення, підвищується плинність кадрів, а професійна мотивація співробітників знижується через відчуття несправедливості або небезпеки робочого середовища.

Порушення корпоративної етики часто супроводжуються також юридичними наслідками, зокрема у випадках недотримання вимог захисту персональних даних, правил конфіденційності, авторського права або норм недискримінації. Такі інциденти можуть призводити до судових спорів, адміністративної відповідальності та застосування санкцій, включаючи штрафи та додаткові витрати на юридичний супровід. Водночас компанія зазнає фінансових збитків через втрату клієнтів, погіршення умов співпраці, витрати на кризові комунікації, відновлення систем безпеки, аудит та компенсаційні виплати.

Окремим негативним наслідком є ускладнення процесів найму: компанії, що мають репутацію етично небезпечних, менш привабливі для кваліфікованих фахівців, що знижує кадровий потенціал та якість людського капіталу. У сукупності зазначені фактори формують зниження конкурентоспроможності організації, оскільки етична нестабільність підриває довіру, послаблює управлінські процеси та погіршує здатність підприємства ефективно адаптуватися до динамічних змін цифрового суспільства.

Запобігання порушенням корпоративної етики потребує системного підходу, що поєднує нормативні, організаційні та освітні інструменти й забезпечує не лише формальне декларування, а реальне виконання етичних вимог. Базовою основою виступає етичний кодекс компанії, який має містити практичні норми щодо конфіденційності, недискримінації, запобігання конфлікту інтересів і відповідального використання інформаційних ресурсів. Ключовим чинником ефективності є підтримка та приклад вищого керівництва, а також впровадження програм комплаєнсу як механізму контролю відповідності компанії законодавчим і внутрішнім стандартам. Важливим є внутрішні канали повідомлення про порушення з гарантіями конфіденційності та зворотного зв'язку, що дозволяє своєчасно виявляти ризики та мінімізувати наслідки. Підтриманню етичної культури сприяють навчання і тренінги, а також інтеграція етичних вимог у взаємодію з партнерами та контрагентами. Системність забезпечується через моніторинг, аудит і контроль етичної відповідності, а інституційне закріплення – через етичний комітет або уповноваженого з етики, що формують стандарти реагування та підвищують довіру до організації як до відповідального суб'єкта корпоративної взаємодії.

Отже, інституціоналізація корпоративної етики та впровадження системних механізмів її дотримання є необхідною умовою забезпечення довіри, стійкості та конкурентоспроможності організації в сучасному соціально-економічному середовищі.

1. Букресва Д.С., Денисенко К.В. Соціальна відповідальність бізнесу як основа забезпечення ділової активності підприємств: євроінтеграційний аспект. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1316> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Гарбар Ж.В., Мазур К.В., Мостенська Т.Г. Корпоративне управління та соціальна відповідальність: навч. посібник. Вінниця: ВНАУ, 2020. 228 с.
3. Кравченко О.О., Антоненко А.С. Корпоративна етика як основа соціально відповідального бізнесу. *Економічний простір*. 2025. № 200. С. 60–63.
4. Кусик Н.Л., Ковалевська А.В. Ефективність соціально відповідальної діяльності: взаємозв'язок з інвестиційним кліматом та привабливістю. *Формування сучасних механізмів розвитку інноваційної сфери економіки*. 2013. № 11. С. 280–300.
5. Кусик Н.Л., Ковалевська А.В. Методичний підхід до проведення оцінки ефективності соціально відповідальної діяльності підприємства. *Економіка та управління підприємствами*. 2012. № 3. С. 137–141.
6. Літвінчук І.С. Етика та ефективність комунікації в сучасному суспільстві. Теорія та історія соціальних комунікацій. 2024. Т. 35 (74) № 2. Ч. 2. С. 161–165.
7. Огінок С.В., Когут А.В. Вплив соціального менеджменту на міжнародний бізнес. *Економіка та суспільство*. 2023. В. 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2841> (дата звернення: 13.11.2025).
8. Огінок С.В., Когут М.В., Когут А.В. Етика та корпоративна соціальна відповідальність у міжнародному бізнесі. *Київський економічний науковий журнал*. 2024. № 4. С. 171–176.
9. Пучкова С.І. Методи підвищення етичного рівня бізнес-організації. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7555> (дата звернення 13.10.2025).
10. Харун О. А., Кошівська М.В. Кодекс корпоративної етики як загальноприйнятий стандарт міжнародного бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 20. С. 69–74.
11. Харун О.А., Матюх І.А. Кодекс корпоративної етики як один із чинників формування іміджу підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2018. В. 24. С. 286–291.
12. Чупріна М. О., Жалдак Г. П. Світові тренди у сфері корпоративної соціальної відповідальності. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8365> (дата звернення: 20.11.2025).
13. Peter Hoskins. Uber sued in US over sexual assault claims. BBC. 2022. URL: <https://www.bbc.com/news/business-62158976>.

References

1. Bukreieva, D. S. (2022). Social responsibility of business as a basis for ensuring business activity of enterprises: European integration aspect. *Economy and Society*, 38. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1316> [in Ukrainian].
2. Chuprina, M.O., & Zhaldak, H.P. (2020). Global trends in corporate social responsibility. *Effective Economy*, 11. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8365> [in Ukrainian].
3. Harbar, Zh.V., Mazur, K.V., & Mostenska, T.H. (2020). Corporate governance and social responsibility [in Ukrainian].
4. Kharun, O.A., & Koshivska, M.V. (2017). A corporate code of ethics as a generally accepted standard of international business, 20, 69–74 [in Ukrainian].
5. Kharun, O.A., & Matiukh, I.A. (2018). A corporate code of ethics as a factor building an enterprise's image. *Market Infrastructure*, 24, 286–291 [in Ukrainian].
6. Kravchenko, O.O., & Antonenko, A.S. (2025). Corporate ethics as a basis for socially responsible business, 200, 60–63 [in Ukrainian].
7. Kussyk, N.L., & Kovalevska, A.V. (2013). Effectiveness of socially responsible activities: interrelationship with the investment climate and investment attractiveness. *Development of Modern Mechanisms for the Growth of the Innovative Sector of the Economy*, 11, 280–300 [in Ukrainian].
8. Kussyk, N.L., & Kovalevska, A.V. (2013). A methodological approach to evaluating the effectiveness of an enterprise's socially responsible activities. *Economics and Business Administration*, 3, 137–141 [in Ukrainian].
9. Litvinchuk, I.S. (2024). Ethics and communication effectiveness in contemporary society. *Theory and History of Social Communication*, 2, 161–165 [in Ukrainian].
10. Ohinok, S.V., & Kohut, A.V. (2023). The impact of social management on international business. *Effective Economy*, 55. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2841> [in Ukrainian].
11. Ohinok, S.V., Kohut, M.V., & Kohut A.V. (2024). Ethics and corporate social responsibility in the context of international business. *Kyiv Economic Scientific Journal*, 4, 171–176 [in Ukrainian].
12. Hoskins, P. (2022). Uber sued in US over sexual assault claims. BBC. <https://www.bbc.com/news/business-62158976> [in English].
13. Puchkova, S.I. (2019). Approaches to enhancing ethical standards in business organizations. *Effective Economy*, 12. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7555> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 19.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 378.147:37.018.43:004.738.5:811
DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356346

Цитування:

Бугайова О. І. Комунікативні практики TikTok-блогів як чинник формування мовних навичок (на матеріалі пізнавального контенту з української мови). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 118–125.

Buhaiova O. (2026). Communicative Practices of TikTok Blogs as a Factor in the Development of Language Skills (Based on Educational Content in the Ukrainian Language). *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 118–125 [in Ukrainian].

Бугайова Оксана Іванівна,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-2084-3457>
obugayova@nakkkim.edu.ua

**КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ TIKTOK-БЛОГІВ
ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ МОВНИХ НАВИЧОК
(НА МАТЕРІАЛІ ПІЗНАВАЛЬНОГО КОНТЕНТУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)**

Мета статті – виявити особливості комунікативних практик, що реалізуються в пізнавальному контенті TikTok-блогів з української мови; визначити їх роль у формуванні мовних навичок користувачів онлайн-комунікативного середовища. **Методологія дослідження** передбачала використання таких методів: контент-аналізу – для виявлення комунікативних практик з популяризації української мови в TikTok; аналізу і синтезу, спостереження та узагальнення – з метою опрацювання пізнавального мовного контенту, виявлення комунікативних стратегій залучення аудиторії; соціокультурний аналіз дав змогу окреслити роль соціальних мереж у формуванні мовної ідентичності та колективного усвідомлення мовних норм. **Наукова новизна** статті полягає в комплексному аналізі комунікативних практик TikTok-блогів з популяризації української мови як чинника формування мовних навичок користувачів, у представленні інтерактивних стратегій блогерів залучення аудиторії до опанування мовних норм, формування мовної ідентичності. **Висновки.** Комунікативні практики блогерів у TikTok формують мовні навички через інтерактивну комунікацію, ігри зі словами, рольові діалоги, залучаючи аудиторію до спільного аналізу особливостей української мови. Користувачі стають співтворцями контенту: вони коментують, пропонують альтернативні форми, створюють гумористичні мнемонічні конструкції, аналізуючи пропонувані приклади, усвідомлюють культурно-історичний контекст мовної норми. Такі комунікативні технології набувають форм колективної мовної діяльності, формуючи мовну ідентичність і зміцнюючи відчуття належності до мовної спільноти. Формат інтернет-платформ, зокрема TikTok: короткі відео, алгоритми поширення, інтерактивність, віральність – сприяє популяризації культури мовлення. Водночас специфіка кліпового мислення та прагнення до лаконічності можуть спричинити фрагментарність подачі матеріалу, спрощеного представлення складних історико-мовних процесів. Цифрові комунікативні практики постають як чинник мовної мобілізації українського суспільства, але водночас простором для потенційних викликів у контексті збереження і поширення мовних норм.

Ключові слова: комунікативні практики, цифровий дискурс, блог, TikTok, цифрова дидактика, віральність, інтеракція, мовна ідентичність, мовні навички.

Buhaiova Oksana,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Department of Humanities, National Academy of Culture and Arts Management

**COMMUNICATIVE PRACTICES OF TIKTOK BLOGS AS A FACTOR
IN THE DEVELOPMENT OF LANGUAGE SKILLS (BASED ON EDUCATIONAL
CONTENT IN THE UKRAINIAN LANGUAGE)**

The purpose of the article is to identify the features of communicative practices implemented in the educational content of Ukrainian language TikTok blogs and to determine their role in the development of

users' language skills in the online communicative environment. **Research methodology** involved the use of the following methods: content analysis – to identify communicative practices for promoting the Ukrainian language on TikTok; analysis and synthesis, observation, and generalisation – to process educational linguistic content and identify communicative strategies for audience engagement; sociocultural analysis – to outline the role of social networks in shaping language identity and collective awareness of linguistic norms. **Scientific novelty** of the article lies in the comprehensive analysis of communicative practices of TikTok blogs promoting the Ukrainian language as a factor in the development of users' language skills, in presenting interactive strategies used by bloggers to engage audiences in mastering language norms, and in forming language identity. **Conclusions.** Communicative practices of TikTok bloggers develop language skills through interactive communication, word games, and role-playing dialogues, involving the audience in joint analysis of the features of the Ukrainian language. Users become co-creators of content: they comment, suggest alternative forms, create humorous mnemonic constructions, and analyse the presented examples, thereby becoming aware of the cultural and historical context of linguistic norms. Such communicative technologies take the form of collective language activity, shaping language identity and strengthening the sense of belonging to the linguistic community. The format of online platforms, particularly TikTok – short videos, recommendation algorithms, interactivity, and virality – contributes to the promotion of language culture. At the same time, the specifics of clip-based thinking and the tendency toward conciseness may lead to fragmented presentation of material and simplified representation of complex historical-linguistic processes. Digital communicative practices act as a factor in the linguistic mobilisation of Ukrainian society, while simultaneously creating potential challenges in the context of preserving and disseminating language norms.

Keywords: communicative practices, digital discourse, blog, TikTok, digital didactics, virality, interaction, language identity, language skills.

Актуальність теми дослідження. Формат комунікації в інтернет-середовищі змінює способи взаємодії між людьми, активізує обмін інформацією, формує нову, цифрову культуру споживання інформації. Соціальні мережі являють собою інтерактивне середовище, що нівелює дистанцію між індивідами, створюючи враження колективного діалогу й спільного творення контенту. Інтерактивність, мультимодальність і відкритість соціальних мереж надають користувачам нові можливості для пізнання і водночас активізують потребу в наявності критичного мислення, у розумінні цифрової етики, адаптивності до різної аудиторії. Зростання популярності соціальних мереж з їх невимушеністю та лаконічністю суттєво вплинуло на усталені форми обміну інформацією, смислами й емоціями; спричинило віртуалізацію актуальних форм набуття нових знань, що формують ідентичність індивіда – особистісну, соціальну, національно-культурну.

Платформи соціальних мереж (TikTok, Instagram, Facebook, YouTube та ін.) забезпечують інтерактивне середовище в режимі реального часу для самостійного формування різних навичок, зокрема й мовних, що забезпечують відтворення і репрезентацію колективної належності. «Самостійне вивчення мови змінилося в результаті використання цифрових технологій, і зараз існує незліченна кількість онлайн-інструментів і просторів з великим навчальним потенціалом» [8]. Водночас їх ефективне використання залежить від цифрової грамотності користувача і його здатності формувати стратегії використання соціальних

мереж задля саморозвитку.

Станом на 2024 рік, як зазначає уповноважений із захисту державної мови Тарас Кремень, «в українському сегменті соціальних мереж» державна мова продовжує посилювати свої позиції, що важливо для «інформаційної гігієни та безпеки» держави [4]. Цьому значною мірою сприяють і блогери, які підхопили соціальний запит на українськість і, репрезентуючи українську мову як маркер культурної ідентичності та національної солідарності, висвітлюють історію розвитку української мови, популяризують нормативні зразки мовлення. Такі комунікативні практики впливають на мовну поведінку аудиторії. Це питання потребує більш ґрунтовного вивчення, що й визначає актуальність теми нашої статті.

Мета статті – виявити особливості комунікативних практик, що реалізуються в пізнавальному контенті TikTok-блогів з української мови; визначити їх роль у формуванні мовних навичок користувачів онлайн-комунікативного середовища.

Аналіз досліджень і публікацій. Науковці вивчали вплив цифровізації суспільства на комунікативні практики суспільства, появу нових цифрових звичок у нього, які видозмінюють способи самопізнання та самопрезентації людей, зокрема в контексті формування мовних навичок. Наголошуючи на зміні механізмів формування мовних навичок, учені вказували як на позитивні, так і негативні сторони такого способу неформального набуття знань. Про корисність соціальних мереж, зокрема Facebook, для розвитку комунікативної

компетентності вказували домініканські науковці, які виявили, що системна активність майбутніх фахівців на онлайн-платформах спонукає їх удосконалювати свої правописні навички, систематизувати ідеї [14]. Окреслюючи роль віртуальних середовищ для розвитку англомовних комунікативних компетенцій, екваторські дослідники зазначили, що онлайн-платформи слугують неформальними інструментами навчання для покращення вимови та словникового запасу [9]. Когнітивний потенціал цифрових мереж аналізували індонезійські вчені, які в контексті розвитку граматичних, соціолінгвістичних, дискурсивних і стратегічних англомовних комунікативних компетентностей вказали на значний позаакадемічний потенціал онлайн-платформ, які дають змогу «занурюватися в дискусії в реальному часі, виходити на різні теми та брати участь у міжнародних дискусійних спільнотах, що надає можливості для розвитку комунікативної компетенції» [7, 798]. Водночас вони вказали й на ризики такого способу пізнання, зокрема неякісний контент через низьку професійну підготовку коуча, неетичне використання соціальних мереж, поширення особистої інформації. Індійська дослідниця Д. Ваз, вивчаючи вплив мови соціальних мереж на мовленнєвий розвиток та комунікативні навички сучасного покоління, наголосила, що користувачі через зростання популярності цифрових платформ як засобу спілкування стали все більше керуватися їх лінгвістичними та комунікативними моделями, а це, зокрема, скорочення, розмовна мова, емодзі, що, на думку дослідниці, «може негативно вплинути на здатність людини ефективно спілкуватися та набувати мовну майстерність» [16, 129].

Українські науковці теж вивчали вплив інтернет-практик на способи формування мовно-комунікативних навичок. Наприклад, В. Пузанов наголошував на ролі соціальних медіа у розвитку англомовної комунікативної компетенції [12, 101]. Застосування соціальних мереж для формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців вивчали Н. Волкова та Л. Верченко. Зокрема, вони розкрили специфіку «організації проектної роботи в середовищі соціальних мереж, спрямованої на розвиток навичок командної роботи, інформаційно-комунікаційних навичок і рефлексії» [17]. Формування комунікативних компетентностей для представників різних професій, наприклад психологів, вивчала Т. Бондаренко. Так, вона виділяла підходи, які цьому сприяють: «віртуальні симуляції, рольові ігри, вебінари, онлайн-курси, аналіз відеозаписів, використання чат-ботів і штучного інтелекту, гейміфікація, соціальні мережі та платформи для обміну знаннями, моделювання когнітивних та емоційних процесів» [1]. Досліджуючи значення

інтернет-ресурсів у формуванні національної ідентичності та самореалізації молоді, В. Зеленін зазначав, що «комунікація, взаємодія, тексти, контент, мистецтво, самореалізація, спілкування» – це головні концепти, з якими молоді експерти асоціюють соціальні мережі. Автор вважає, що поширення в онлайн-просторі «українського контенту (навіть розважального) вказує на нові тренди, значно більш прихильні до української ідентичності» [18, 291].

Аналіз досліджень щодо ролі комунікації в соціальних мережах у формуванні мовних навичок дав змогу виявити, що це питання є предметом активного інтересу науковців – як вітчизняних, так і закордонних. Проте соціальні мережі як інструмент формування саме українськомовних комунікативних навичок потребує більш ретельного вивчення.

Виклад основного матеріалу. Зміна культури сприйняття інформації, спричинена стрімким поширенням популярності соціальних мереж, зокрема, як інструменту пізнання, трансформувала запит суспільства на нові комунікативно-когнітивні стратегії набуття знань у цифровому середовищі. Розвиток комунікацій, вважає турецький дослідник Л. П. Тосун, який вивчав мотиви онлайн-присутності людей у Facebook, «відбувається в унісон з технологіями, що підвищує важливість соціальних мереж та створює потребу в розробці відповідних стратегій для просування таких інструментів комунікації» [15, 1510]. Вивчаючи роль соціальних мереж в опануванні мовних норм, іспанські дослідники вказали, як інтернет-платформи можуть цьому посприяти: використання хештегів для пошуку потрібної мовно-комунікативної інформації, участь у лінгвістичних онлайн-спільнотах, завантаження корисних ігрових додатків тощо [8]. Водночас учені наголошують: хоча цифрові форми набуття знань «пропонують глибоко автентичний внесок у соціальну взаємодію, що сприяє розвитку мовної та культурної компетентності» [11, 62], вони активізують нові ризики, наприклад втрату навичок тривалого зосередження на певному предметі вивчення через відволікаючі чинники.

Мовну поведінку будь-якого суспільства значною мірою визначають соціально-політичні чинники. У зв'язку з агресивними діями РФ, як вказує О. Гарань, українці все більше дистанціюються від будь-чого російського, «у людей з'являється тяга перейти на українську мову» [3]. Соціальні мережі відреагували на запит українського суспільства пізнати історію своєї мови, що активізувало українськомовний просвітницький контент, посилило роль блогерів у формуванні культурної самоідентифікації, поширенні мовних норм.

Серед сучасних інтернет-платформ ТікТок посідає чільне місце: «платформа, яка з'явилася у 2016 році, у 2020 році стала найбільш популярним застосунком» [2]. Специфіка цієї онлайн-мережі в тому, що основний її контент становлять короткі відеоролики, що миттєво привертають увагу користувачів і стимулюють їх дофамінову систему мозку. Крім того, не переобтяжений за часом контент відповідає запитам користувачів на швидке задоволення їхніх інформаційних запитів і фрагментарне сприйняття перенасиченого медіапростору. Усе це дає підстави розглядати ТікТок як дієвий інструмент мовної просвіти, що дає змогу використовувати розважальний формат задля поширення мовних стандартів. Тож проаналізуємо низку ТікТок-блогів, які популяризують українську мову та мотивують покращувати свої мовні навички.

Марія Словолюб (slovo_lyb). Блогерка має філологічну освіту, є експерткою з дикції і красномовства. У своїх розвивальних роликах пояснює, що мова є основою світобачення, «артерією поколінь», фундаментом у професійному й особистісному становленні. Мотивує вдосконалювати свої комунікативні навички, роблячи своє мовлення більш грамотним і чітким. Найбільше переглядів у ТікТок набрали відео блогерки про активні дієприкметники теперішнього часу із суфіксами -уч (-юч) та -ач (-юч) та написання слів: *на добраніч, до зустрічі, виняток, підказка, будь ласка*. Також Марія розвінчує пропагандистські наративи щодо українськості / неукраїнськості; розповідає про етимологію українських слів, національні особливості їх формування і правила вживання. Відео філологині дають змогу дізнаватися про нові слова, які увійшли в мову, усвідомлювати контексти, у яких їх можна вживати (наприклад про слово *чиназес*: *Чиназес, чиназес. Ви точно потрапляли на це слово в просторах інтернету. Тільки знаєте, що воно означає? З'ясуємо. Чиназес – це синонім до слова «відпочинок» та «задоволення» на сленгу. Ви можете ним послуговуватися тоді, коли отримаєте найвищий рівень насолоди від відпочинку або іншої розваги. У різноманітних мовленнєвих ситуаціях ви можете скористатися ним так, наприклад, «Дякую тобі за вечір! Це було чиназес»; під час приємного відпочинку ми вирішили відпочити на природі – і це було чиназес». І для схвалення: «Ти вирішив приготувати мені вечерю? Це було чиназес!»...)). Важливе місце серед навчальних матеріалів Марія відводить антисуржику. У її освітньому арсеналі, крім монологів, діалоги з перехожими (наприклад про те, як українською мовою сказати «мальчешник», «дівішнік»), з людьми певних територій для з'ясування особливостей місцевих говірок. Свої*

відео Марія починає із проблемного питання, активізуючи цим увагу аудиторії, потім пропонує шляхи його розв'язання і на завершення закликає дбати про мову.

Іван Вільномов (vilnomov). Експерт з мовних технік навчає ораторському мистецтву. На своїх інтернет-сторінках дає поради, як успішно комунікувати в соціумі. Крім того, у своїх роликах навчає правилам вимови звуків, наприклад шиплячих, які в українській мові є твердими (запропонував чистомовку: *Чи ти чистила його, чи не чистила його, а чистішим та чепурнішим чорний м'ячик не став. Проте, чимраз чистіше й чимраз чіткіше читаючи чистомовки, незалежно від того, чи ти читав Тичину, чи Тичину ти читав до чорної п'ятниці чудові численні подарунки для себе забрав*) та ін. Своїми натхненними відео блогер виховує любов до української мови. Наприклад, в одному з них він «смакує» красу кожного українського слова: *Українська мова барвиста, як осінь, і своїми милозвучними словами, які голублять і пестять вухо, надихає не тільки письменників: лелека, лебідка, веселка, ненька або, наприклад, осоння – місце, що освітлюється та обігрівається сонцем. А це плесо – тобто спокійна та чиста поверхня води. Ранкове сонце розганяє дрімучий туман, розфарбовуючи пейзаж різними барвами. А осінній легіт приємно дме з моря і несе по небесній блакиті, як пух, легенькі хмари. Огрійлива господиня-осінь запанувала в місті, а строкатий килим з листя, що вкриває землю, тихо шарудить під ногами. Ошатна природа затихає, в лісах та парках вирує справжній падолист*. Для того щоб з перших секунд заволодіти увагою аудиторії, мовний коуч, як правило, використовує такі прийоми: моделює ситуацію, у якій потрібно виправити мовну хибу (наприклад випадок на ранковій пробіжці, коли при випадковому зіткненні з іншою людиною блогер говорить: «*Вибачаюсь*», а потім пояснює, чому так говорити неправильно, озвучує альтернативні нормативні варіанти), для розширення словникового запасу надає поради (при читанні книжок виписувати в зошит фрази чи слова, які вразили, наприклад: *Клопоту матимете, аж почухатися буде ніколи*), пропонує інтерактивні ігри (мовний пінг-понг: коли коуч грає в теніс, при кожному ударі м'яча на екрані з'являються іменники, до яких потрібно швидко дібрати прикметник; мовна імпровізація: прочитати запропоновані слова, скласти з кожним окремо речення і потім із цих слів скласти зв'язну розповідь; мовний практикум: прочитати фразу *Де помити мопед* зліва направо та навпаки – автор пояснює, що це паліндром і пропонує самостійно з'ясувати, що називають паліндромом; відповіддю читачів на такий допис були інші

паліндроми та жартівливі коментарі: *янукович вичив окуня; ChatGPT на такий запит вийшов із чату*), мотиваційна інформація (*В українській мові понад 70 слів утворено з кореня -мов-... Таких довгих рядів однокореневих слів не має жодна мова світу, а це свідчить про давність, природність, закономірність походження і велику мудрість нашої мови*), тренажери для дикції (тексти: *Фабрика пневмомішковитрушувачів, Напередодні Різдва за новоюліанським календарем...; Борис Борисович безперервно бунтував проти бюрократів...*, реп Jerry Neil та ін.). Одним із прийомів активізації уваги є «правило навпаки»: *замість ліворуч, праворуч кажіть наліво, направо; замість «брати участь» приймайте участь або ж участуйте; замість колоритного «картата сорочка» кажіть нормально «сорочка в клеточку», або ось Надарма, даремно, краще – зазря*. Тренер пояснює, що суржик і діалекти відбивають регіональні культурні та соціальні особливості мови, проте закликає постійно вдосконалювати мовленнєві навички.

rododendron51. Блогер у формі діалогу з нібито іноземцем пропонує назви предметів, людей, тварин, явищ українською мовою для запам'ятовування. Матеріал підібрано так, щоб дивувати аудиторію несподіваними паралелями у вимові та значеннях слів (*курка – куртка – картка – катаракта – карикатура; футбол – футболка, теніс – теніска, бейсбол – бейсболка, гольф (гра) – гольф (одяг)*). Автор контенту представляє літери українського алфавіту очима іноземця, для якого *л* – це не літера, а цифра 1, *г* – цифра 2, *з* – цифра 3, *ч* – цифра 4. Творчість блогера спонукає читачів ставати співтворцями контенту. Наприклад, на набір слів *рука – рукав – перукар – перукар – перекур – прокурор* вони запропонували мнемонічні речення: *Засунув руку перукар в рукав а перекуп пішов з прокурором на перекур; Прокурор на перекурі з його правою рукою; Всі перукарі зібралися зі своїми перуками до прокурорів на перекур та перекупи розкупили всі перуки; прокурор перуку на перекурі поправляв перекупу бо не було перукаря*. А також доповнили набір запропонованих слів іншими, однозвучними: *запорука, паркан, парковка, покер, попереk, пранкер, перекус, перекуп, перегар*. Така колективна гра в слова прибирає психологічні бар'єри, дає змогу відчутти себе частиною творчої спільноти, розвиває креативне мислення, асоціативну пам'ять.

Павло Мацьона (pavlo_matsopa). Тренер з ораторського мистецтва у своїх відео порушує і питання чистоти мови. Щодо мовленнєвих аспектів найбільший попит серед користувачів мали ролики про історію української мови, її відмежування від російської, а також кальковані слова та вирази, які не варто використовувати в

спілкуванні (наприклад, закінчення -ах в іменниках у формі місцевого відмінка з прийменником *по; крайній* чи *останній*, у якому контексті не варто вживати слово *давай*). Блогер залучає аудиторію до обговорення мовних помилок, історичного та культурного контексту слів, що сприяє формуванню колективного розуміння мовної норми.

litera.zno Оксана Миколаївна. Репетиторка-філологиня подає матеріал у формі інтерактивної розповіді з постановкою проблемного питання і варіантами його вирішення. Авторка контенту, ведучи уявний діалог з аудиторією, надає їй можливість спочатку самій визначитися з відповіддю і потім пояснює відповідь відповідно до норм правопису. Найбільше переглядів мало відео блогерки про слова, яких немає в українській мові: *вуз* (а правильно *ЗВО, виш*; *двохста* (нормативно – *двохсот*); *природній, зворотній* (потрібно – *природний, зворотний*). Блогерка активізує увагу аудиторії через імітацію та проблематизацію діалогу з відкритим питанням. Це заохочує користувачів до комунікації, формує мовну ідентичність через порівняння власної мовленнєвої практики з нормативним вживанням, усвідомлення національних мовно-культурних орієнтирів.

Андрій Павлюк (andriipavlysiuk). Блогер не спеціалізується на мовній тематиці, але його кілька відео про форми української мови мали значний інтерес серед читачів. Автор постає одночасно у двох образах, обговорюючи граматичні особливості української мови: *один / два / три / чотири пироги, але п'ять / шість пирогів, і при цьому 21 пиріг, але 22 пироги*. Такий контент надихнув користувачів на гумористичні коментарі: *Одна шаурма, а п'ять?; У вас сок є? – Не сок, а сік. – Дайте сіку. – Не сіку, а соку. – Бачу, у вас тут не нап'єшся!; Нащо нам слоненята, будем рахувати пироги!; Так ось чому кажуть "Ось такі пироги..."* В іншому відео автор представляє форми дієслова: *Я правильно говорю: він сидить, я сидить, ти сидить? – Ні, ти сидиш. – Ага, я сидиш, зрозумів. – Ні, сиджу я, а ти сидиш. – Правильно має бути: я сиджу, а ти сидиш...* Коментарі читачів являють собою окрему творчість і продовжують розвивати тему ролика: *Сів в автобус, стою, їду; Ще про кільку! Вам скільки кільки? Мені лиш кільку кільки; вже би була їхала, вже би була йшла*. Комунікативні практики блогера сприяють залученості аудиторії, її рольовій саморефлексії: у коментарях користувачі творчо переосмислюють граматичні моделі, що стає продовженням контенту автора, виявом колективного мовного експериментування.

yuliia_prot. Блогерка-українка на своїй TikTok-сторінці, демонструючи будні спільного життя із хлопцем з Великої Британії, показує, як

він старанно вивчає українську мову. В одному з роликів дівчина запрошує його до столу українською: «Давай, британце, їсти», і це викликало в користувачів асоціації з однозвучним словом: *Дуже перепошую, але коли я чую «кормити свого британця», я уявляю вгодованого кота; Добре тобі, що твій британець гречку їсть, а мій тільки Kitten і Whiskas.* Цей приклад ілюструє партисипативну практику в соцмережах, за якої аудиторія активно долучається до смислотворення контенту через мовні асоціації та гумористичні коментарі. Гумор як результат співтворчості автора контенту і його користувачів знижує рівень стресу при сприйнятті інформації, активізує пізнавальну залученість.

Europeancollegium – мовний контроль від пані Людмили. Вчителька української мови Європейського колегіуму Людмила Чигрин розбирає помилки представників українського шоу-бізнесу: телеведучої Лесі Нікітюк (*Лесю Іванівно, ну, яке «нравиться»? Краще скажіть: Що тобі до вподоби? Що тобі до душі? Що тобі до шмиги?»*), співака Wellbo (замість *двину коні – дуба дати, відійти у вічність, відійти у небуття*), стендаперки Лери Мандзюк (*не перебор, а занадто, надмірно*), співачки Олі Полякової (*не ужас, а ой леле, ой лишенько*), співака YAKTAK (*плотні графіки замінити на щільні*). Розповідає про фемінітиви як чинник гендерної справедливості, порушує питання зміни найменування професійних свят та інших пам'ятних подій відповідно до рівних прав чоловіків і жінок, як у святі День захисників і захисниць України. Пізнавальний матеріал блогерка подає у формі діалогу з уявним або реальним співрозмовником (наприклад змодельована ситуація із замовленням піци в головних ролях мініфільму – вчителька та учениця: – *Добрий день! А можна замовити одну піцу? Гавайську? – Добрий день! Розрахунок картою чи готівкою? – Розрахунок готівкою. Решту з чотирьохсот, будь ласка. – Ага, здача з чотириста. – Решту з чотирьохсот! Слово «здача» з російської мови... Узаяві на звільнення ви ліворуч зазначаєте дату, а праворуч пишете прізвище та ініціали. – Дякую за консультацію! До побачення! – А піцу мені сьогодні доставлять? Чи як?*). Такі відео мають свій сценарій, динамічні, демонструють практичну сторону вживання мови. Як форма публічної мовної просвіти, вони містять експертний коментар щодо різних мовленнєвих ситуацій. Такі комунікативні практики спонукають до

застосування мовних норм у публічному спілкуванні.

ridna mova – блог, у якому матеріал подано як відеоряд з навчальними картинками. Тематично пропонується контент можна поділити так: антисуржик, написання, наголошування слів і вживання розділових знаків відповідно до норм чинного правопису, пароніми, слова обмеженого вживання (застаріла лексика), тавтологія, слова та словосполучення для збагачення активного словника. Найбільший популярним став матеріал про написання слів: *на добраніч, будь ласка, до речі, уві сні, до вподоби, до ладу, на жаль, на око* (у коментарях пожартували: *не на око, а на окко*, маючи на увазі заправку). Така пізнавально-комунікативна практика активізує ігрову інтерпретацію та гумористичне осмислення мовленнєвого дискурсу.

Наукова новизна статті полягає в комплексному аналізі комунікативних практик TikTok-блогів з популяризації української мови як чинника формування мовних навичок користувачів, у представленні інтерактивних стратегій блогерів залучення аудиторії до опанування мовних норм, формування мовної ідентичності.

Висновки. Комунікативні практики блогерів у TikTok формують мовні навички через інтерактивну комунікацію, ігри зі словами, рольові діалоги, залучаючи аудиторію до спільного аналізу особливостей української мови. Користувачі через інтеракцію з контентом і між собою стають його співтворцями: вони коментують, пропонують альтернативні форми, створюють гумористичні мнемонічні конструкції; аналізуючи пропонувані приклади, усвідомлюють культурно-історичний контекст мовної норми. Такі комунікативні технології набувають форм колективної мовної діяльності, формуючи мовну ідентичність і зміцнюючи відчуття належності до мовної спільноти.

Формат інтернет-платформ, зокрема TikTok: короткі відео, алгоритми поширення, інтерактивність, віральність – сприяє популяризації культури мовлення. Водночас специфіка кліпового мислення та прагнення до лаконічності можуть спричинити фрагментарність подачі матеріалу, спрощеного представлення складних історико-мовних процесів. Цифрові комунікативні практики постають як чинник мовної мобілізації українського суспільства, але водночас простором для потенційних викликів у контексті збереження і поширення мовних норм.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Т. Формування комунікативної компетентності у майбутніх психологів за допомогою цифрових технологій. *Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка*. 2024. Вип. 19 (37). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0255-19\(37\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0255-19(37)-07).
2. Наливайко А. Ю. Як TikTok може стати корисним для навчання. *Vseosvita*. 14.10.2021. URL: <https://vseosvita.ua/c/pedagogy/post/45522> (дата звернення: 12.12.2025).
3. Подола У. «Україна 2030». Українське суспільство сьогодні та в майбутньому. *Свідомі*. 28.09.2024. URL: <https://svidomi.in.ua/page/ukraine-2030-ukrainske-suspilstvo-sohodni-ta-v-maibutnomu> (дата звернення: 12.12.2025).
4. Українська мова домінує в соцмережах та медіа, – результати дослідження. *Уповноважений із захисту державної мови*. 29.10.2024. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/ukrainska-mova-dominuie-v-sotsmerezkhakh-ta-media-rezultaty-doslidzhennia> (дата звернення: 12.12.2025).
5. Чорнобай В. Лексико-семантичний аспект комунікації у соціальних мережах. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія*. 2023. № 5 (10). С. 44–49. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.5.7>.
6. Diane D. Belcher. Digital genres: What they are, what they do, and why we need to better understand them. *English for Specific Purposes*. 2023. Vol. 70. P. 33–43. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.esp.2022.11.003>.
7. Fitriani R. S., Rajkumar S. R., Nabila R., Arif M., Rafli M. Leveraging Social Media Platforms for Communicative Competence Development in English as a Foreign Language. *Jurnal Ilmiah Mandala Education (JIME)*. 2025. Vol. 11, No. 3. DOI: 10.58258/jime.v11i3.9288/<http://ejournal.mandalanursa.org/index.php/JIME>.
8. Learning a language with social networks: challenges and strategies for the 21st century. *Carlos V : blog*. URL: <https://www.carlosveducation.es/en/learning-a-language-with-social-networks-challenges-and-strategies-for-the-21st-century/> (дата звернення: 12.12.2025).
9. Millan-Ramos D. H., Ávalos-Obregón M. D., Quishpe-Hipo L. A., Cardozo-Cabezas K. E. The role of social media in the oral and communicative skills of language learners. *Fundacionkoinonia*. 01.07.2025. DOI: <https://doi.org/10.35381/e.k.v8i16.4592>.
10. Miller, Carolyn R., & Dawn Shepherd. Questions for Genre Theory from the Blogosphere. *ResearchGate*. 2009. P. 263–290. DOI: <https://doi.org/10.1075/pbns.188.11mil>.
11. Nuri A. The Impact of Social Networks on Language Learning: A Comprehensive Analysis. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*. 2024. №1(2). P. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.69760/qxf8gj63>.
12. Puzanov V. Social Media as a Development Tool English Communicative Competence. *Journal of Curriculum and Teaching*. 2022. Vol. 11, No. 1; Special Issue. P. 101–116. DOI: <https://doi.org/10.5430/jct.v11n1p101>
13. Rowley-Jolivet Elizabeth, Carter-Thomas Shirley. Research goes digital: A challenge for genre analysis? *ASp*. 2023. №84. P. 15–40. DOI: <https://doi.org/10.4000/asp.8423>.
14. Ruiz M. L., Munoz M. C. M., Bejaran V., Altagracia V. The development of communicative competence in Dominican university students, through the social network Facebook: A case study. *Rev. Actual. Investig. Educ*. 2024. Vol. 24, n.2. P. 398–423. DOI: <http://dx.doi.org/10.15517/aie.v24i2.59102>.
15. Tosun L. P. Motiv es for Facebook use and expressing “true self” on the internet. *Computers in Human Behavior*. 2012. №28. P. 1510–1517. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.03.018>.
16. Vaz D. The Influence of Social Media Language on the Linguistic Development and Communication Skills of the Current Generation. *Research Trends in Language, Literature & Linguistics*. 2024. Vol. 3, Book 5, Part 5, Chapter 2. P. 120–131. URL: <https://iipseries.org/assets/docupload/rs162024A01D2EB5DBE4CC1.pdf> (дата звернення: 12.12.2025).
17. Volkova N. P., Verchenko L. S. Development of Social-Communicative Competency of Higher Institutions’ Future Instructors by Means of Web-Oriented Technologies. *ITLT*. 2019. Vol. 70, no. 2, pp. 194–204. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2374>.
18. Zelenin, V. The role of social networks in shaping the identity and self-realisation of young people. *Amazonia Investiga*. 2024. №13(84). P. 291–303. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.84.12.19>.

References

1. Bondarenko, T. (2024). Formation of communicative competence in future psychologists through digital technologies. *Adaptive Management: Theory and Practice. Pedagogy*, 19(37). [https://doi.org/10.33296/2707-0255-19\(37\)-07](https://doi.org/10.33296/2707-0255-19(37)-07) [in Ukrainian].
2. Nalyvaiko, A. Y. (2021, October 14). How TikTok can become useful for learning. *Vseosvita*. <https://vseosvita.ua/c/pedagogy/post/45522> [in Ukrainian].
3. Podola, U. (2024, September 28). “Ukraine 2030”: Ukrainian society today and in the future. *Svidomi*. <https://svidomi.in.ua/page/ukraine-2030-ukrainske-suspilstvo-sohodni-ta-v-maibutnomu> [in Ukrainian].
4. Commissioner for the Protection of the State Language. (2024, October 29). Ukrainian dominates social networks and media – research results. <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/ukrainska-mova-dominuie-v-sotsmerezkhakh-ta-media-rezultaty-doslidzhennia> [in Ukrainian].

5. Chornobai, V. (2023). Lexical-semantic aspect of communication in social networks. *Scientific Works of the Interregional Academy of Personnel Management. Philology*, 5(10), 44–49. <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2023.5.7> [in Ukrainian].
6. Belcher, D. D. (2023). Digital genres: What they are, what they do, and why we need to better understand them. *English for Specific Purposes*, 70, 33–43. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2022.11.003> [in English].
7. Fitriani, R. S., Rajkumar, S. R., Nabila, R., Arif, M., & Rafli, M. (2025). Leveraging social media platforms for communicative competence development in English as a foreign language. *Journal Ilmiah Mandala Education (JIME)*, 11(3). <https://doi.org/10.58258/jime.v11i3.9288> [in English].
8. Carlos, V. (n.d.). Learning a language with social networks: Challenges and strategies for the 21st century. <https://www.carlosveducation.es/en/learning-a-language-with-social-networks-challenges-and-strategies-for-the-21st-century/> [in English].
9. Millan-Ramos, D. H., Ávalos-Obregón, M. D., Quishpe-Hipo, L. A., & Cardozo-Cabezas, K. E. (2025). The role of social media in the oral and communicative skills of language learners. *Fundacionkoinonia*. <https://doi.org/10.35381/e.k.v8i16.4592> [in English].
10. Miller, C. R., & Shepherd, D. (2009). Questions for genre theory from the blogosphere. *ResearchGate*, 263–290. <https://doi.org/10.1075/pbns.188.11mil> [in English].
11. Nuri, A. (2024). The impact of social networks on language learning: A comprehensive analysis. *EuroGlobal Journal of Linguistics and Language Education*, 1(2), 62–67. <https://doi.org/10.69760/qxf8gj63> [in English].
12. Puzanov, V. (2022). Social media as a development tool for English communicative competence. *Journal of Curriculum and Teaching*, 11 (1, Special Issue), 101–116. <https://doi.org/10.5430/jct.v11n1p101> [in English].
13. Rowley-Jolivet, E., & Carter-Thomas, S. (2023). Research goes digital: A challenge for genre analysis? *ASP*, 84, 15–40. <https://doi.org/10.4000/asp.8423> [in English].
14. Ruiz, M. L., Munoz, M. C. M., Bejaran, V., & Altagracia, V. (2024). The development of communicative competence in Dominican university students through the social network Facebook: A case study. *Revista Actualidad e Investigación en Educación*, 24(2), 398–423. <http://dx.doi.org/10.15517/aie.v24i2.59102> [in English].
15. Tosun, L. P. (2012). Motivations for Facebook use and expressing “true self” on the internet. *Computers in Human Behavior*, 28, 1510–1517. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.03.018> [in English].
16. Vaz, D. (2024). The influence of social media language on the linguistic development and communication skills of the current generation. *Research Trends in Language, Literature & Linguistics*, 3 (Book 5, Part 5, Chapter 2), 120–131. <https://iipseries.org/assets/docupload/rs12024A01D2EB5DBE4CC1.pdf> [in English].
17. Volkova, N. P., & Verchenko, L. S. (2019). Development of social-communicative competency of higher institutions’ future instructors by means of web-oriented technologies. *ITLT*, 70(2), 194–204. <https://doi.org/10.33407/itlt.v70i2.2374> [in English].
18. Zelenin, V. (2024). The role of social networks in shaping the identity and self-realisation of young people. *Amazonia Investiga*, 13(84), 291–303. <https://doi.org/10.34069/AI/2024.84.12.19> [in English].

Стаття надійшла до редакції 09.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 20.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ

УДК [930.25:005.93]:378(477)

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356347

Цитування:

Бездрабко В. В. Архівна адвокація як навчальний компонент архівної освіти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 126–136.

Bezdrabko V. (2026). Archival Advocacy as an Educational Component of Archival Studies. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 126–136 [in Ukrainian].

Бездрабко Валентина Василівна,
докторка історичних наук, професорка
Київського національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-3295-5277>
valentbez@gmail.com

АРХІВНА АДВОКАЦІЯ ЯК НАВЧАЛЬНИЙ КОМПОНЕНТ АРХІВНОЇ ОСВІТИ

Мета статті полягає у з'ясуванні змісту, значення та перспектив упровадження курсу «Архівна адвокація» в освітні програми підготовки фахівців для спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». **Методологія дослідження** базується на комплексному застосуванні загальнонаукових (універсальних) і спеціальних методів дослідження, зокрема аналізу, синтезу, узагальнення. **Наукова новизна**. Уперше укладено зведені порівняльні таблиці проблемно-тематичного наповнення навчальної дисципліни «Архівна адвокація», які окреслюють її потенційний зміст і можливості інтеграції до освітніх програм спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». Запровадження цієї дисципліни сприятиме розвитку архівної сфери загалом, формуванню сучасного образу архіву, архівіста, а також забезпечить додаткові переваги для здобувачів фахової підготовки. **Висновки**. Відмічено важливу роль в успішності розвитку будь-якої навчальної спеціальності активної позиції професійної спільноти. Дієвість науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що готують фахівців зі спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», сприяє модернізації освітніх програм і забезпечує їхню відповідність сучасним вимогам та викликам. Зазначено, що «входження» архівної адвокації до навчальних планів має подвійний ефект: посилює змістову підготовку майбутніх фахівців і водночас підтримує іміджеві ініціативи архівної галузі як перспективного професійного середовища. Запропоновано структуру дисципліни за модулями: «Архіви в суспільстві: місія, цінність, відповідальність», «Теоретичні основи архівної адвокації», «Ключові суб'єкти архівної адвокації», «Публічні архівні проекти та зв'язки з громадськістю», «Доступ до архівів як інструмент адвокації», «Професійна спільнота й адвокація», «Адвокація у кризових ситуаціях», «Цифрова адвокація», «Оцінювання ефективності архівної адвокації». Зауважено, що ознайомлення в межах курсу зі стратегіями та тактиками професійної адвокації підвищує видимість галузі для політиків, урядовців, благодійників, меценатів та інших цільових аудиторій, здатних впливати на підтримку архівів на державному рівні та широким загалом.

Ключові слова: архів, архівна справа, архівна освіта, архівна адвокація, галузева адвокація, наукова комунікація, культурно-освітня діяльність, популяризація архівів, доступ до архівів.

Bezdrabko Valentyna,

Doctor of Historical Sciences, Professor, Kyiv National University of Culture and Arts

**ARCHIVAL ADVOCACY AS AN EDUCATIONAL COMPONENT
OF ARCHIVAL STUDIES**

The purpose of the article consists in clarifying the content, significance, and prospects of introducing the course Archival Advocacy into the educational programmes for training specialists in Library, Information and Archival Studies. **The research methodology** is based on the integrated application of general scientific and specialised methods, including analysis, synthesis, and generalisation. **Scientific novelty**. For the first time, consolidated comparative tables of the problem-thematic structure of the academic discipline Archival

Advocacy have been compiled, outlining its potential content and the possibilities for integration into the educational programmes of the specialty Library, Information and Archival Studies. The introduction of this discipline will contribute to the overall development of the archival field, support the formation of a modern image of the archive and the archivist, and provide additional advantages for students undergoing professional training. Conclusions. The important role of an active professional community in the successful development of any academic specialty is emphasised. The proactive engagement of academic staff in higher education institutions that train specialists in Library, Information and Archival Studies contributes to the modernisation of educational programmes and ensures their alignment with contemporary requirements and challenges. It is noted that the inclusion of archival advocacy in study plans has a dual effect: it strengthens the substantive preparation of future professionals while simultaneously supporting image-building initiatives within the archival sector as a promising professional environment. A modular structure of the discipline is proposed, including: Archives in Society: Mission, Value, Responsibility; Theoretical Foundations of Archival Advocacy; Key Actors in Archival Advocacy; Public Archival Projects and Public Relations; Access to Archives as an Advocacy Tool; The Professional Community and Advocacy; Advocacy in Crisis Situations; Digital Advocacy; Evaluating the Effectiveness of Archival Advocacy. It is further noted that familiarising students with strategies and tactics of professional advocacy enhances the visibility of the archival field among policymakers, government officials, donors, philanthropists, and other target audiences capable of influencing support for archives at both the state level and within society at large.

Keywords: archive, archival studies, archival education, archival advocacy, sectoral advocacy, scholarly communication, cultural and educational activities, promotion of archives, access to archives.

Актуальність теми дослідження. Останнє десятиріччя позначене бурхливими дискусіями науковців-педагогів щодо перспектив розвитку інформаційної, бібліотечної та архівної освіти в Україні. Це пов'язано насамперед зі змінами, яких зазнає наше суспільство на тлі масштабних цифрових трансформацій та інших глобальних, геополітичних суспільно-політичних викликів. З усією очевидністю постала потреба переглянути компетентності, перелік і зміст навчальних спеціальностей, що найбільше пов'язані зі створенням інформаційних ресурсів, їх поширенням, зберіганням і забезпеченням доступу до них. Ідеться про підготовку фахівців для документаційного (інформаційного) забезпечення управління, бібліотекознавців, бібліографознавців, книгознавців, архівознавців, інформаційних аналітиків та інших професіоналів із керування інформацією, її збереження, захисту, користування в межах спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». Проведено значну кількість зустрічей, конференцій, семінарів і круглих столів, ключовим питанням яких були стратегія й тактика розвитку освітнього напрямку. Про це писали практично всі, хто причетний до підготовки фахівців за спеціальністю, всебічно досліджуючи основоположні аспекти визначення, наповнення й розроблення освітніх програм так, щоб професійна підготовка студентів не застаріла ще до завершення їхнього навчання. Неймовірно технологічне пришвидшення всіх інформаційних процесів скоротило період стабільності, незмінності освітніх програм і навчальних планів, спонукаючи педагогів до гнучкості та вчасного реагування на новітні потреби.

Цим пояснюється формування обширної

тематичної історіографії, зосередженої на реальному стані та перспективах розвитку спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». Водночас слід урахувувати один важливий аспект. Коли йдеться про широкі можливості трансформації освіти та доцільність таких змін, беруть до уваги кілька суттєвих чинників. По-перше, інерційність самої освітньої системи, результати реформування якої проявляються не одразу; по-друге, недоцільність постійних реформ базового змісту спеціальності, адже це впливає на її надбудовну частину, яка, порівняно з основою, може бути природно значно гнучкішою. Проте обговорення змісту, співвідношення обов'язкової нормативної частини й професійного варіативного компоненту спеціальності залишається актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. Праці, що з'явилися останнім часом, можна згрупувати за кількома напрямками: концептуальне осмислення філософії навчальної спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» (Н. Бачинська [1], В. Бездрабко [2], А. Гуменчук [6], Ю. Горбань, О. Олійник [4], О. Матвієнко, М. Цивін, С. Хрущ [11], М. Палієнко [14], А. Соляник [17]); опрацювання науково-прикладних аспектів її провадження та реалізації в контексті конкретних освітніх програм (О. Григорєвська [5], В. Добровольська [7], Т. Новальська [12]); розгляд тактичних прийомів, заходів, спрямованих на досягнення конкретних результатів (В. Загуменна [8], О. Збанацька [9], О. Тур [18]). Примітними є пропозиції щодо запровадження новітніх фахових позицій – менеджер цифрового середовища, інформаційний аналітик, data-менеджер (дані, метадані,

інформаційні моделі), фахівець з цифрової архівації, менеджер архівних інформаційних ресурсів, фахівець з цифрових комунікацій, адміністратор інформаційних систем, менеджер соціальних медіа, координатор інклюзивних програм доступу до інформації та ін. (О. Матвієнко, М. Цивін [10], А. Прилуцька [15], А. Сидоренко [16]).

Спираючись на новітні дослідження українських і зарубіжних колег та власний практичний досвід, педагоги-новатори скрупульозно й всебічно переосмислюють курс розвитку спеціальності, можливі й виправдані суспільним запитом варіації освітніх програм і складають прогнози щодо результатів їх реалізації. За цих умов актуалізуються питання, пов'язані з конкретними дисциплінами та їхнім впливом, місцем і цінністю в підготовці конкретного фахівця. Особливо це стосується унікальних пропозицій у сфері архівістики, представлених на ринку освітніх послуг України.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні змісту, значення та перспектив упровадження курсу «Архівна адвокція» в освітні програми підготовки фахівців для спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа».

Виклад основного матеріалу. Архівна адвокція як науково-прикладний напрям, субдисципліна архівістики та окремих курсів освітніх програм сформувалася на зламі століть у США. Добре знайий архівіст, професор Пітсбурзького університету Річард Дж. Кокс (Richard J. Cox) був одним із перших послідовних прихильників упровадження архівної адвокції як навчальної дисципліни для магістерських програм з архівістики та керування документацією. Він уважав, що подібний курс украй необхідний через оновлений зміст інтерпретацій функцій архівів, перелік яких помітно збагатився новітніми конституйованими складниками – популяризацією архівів, зв'язками із громадськістю, культурно-освітніми заходами тощо [41].

Водночас архівна адвокція не виникла на порожньому місці, а спиралася на тривалий досвід архівістів «наближення» архівів до суспільства, що простежується в зарубіжній практиці з кінця XIX – початку XX ст. Глибокі трансформаційні процеси в американському суспільстві другої половини минулого століття спричинили демократичні перетворення, які торкнулися безпосередньо усіх інституцій пам'яті, зберігачів історико-культурної спадщини людства. Відкритість, безбар'єрність, право на інформацію усіх соціальних груп незалежно від раси, віросповідання, гендеру чи інших критеріїв соціальної диференціації радикалізували необхідність забезпечення широкого доступу до архівів. Професіоналізація архівної діяльності й розвиток багатоступеневої освіти архівістів також відіграли вагомий роль у становленні

архівної адвокції.

Термінологічні загальні й спеціальні словники зафіксували таке її визначення: громадське сприяння ідеї, плану чи способу виконання чогось [20]; діяльність, до якої залучаються архівісти та їхні союзники, щоб здобути підтримку для: зберігання й користування архівними документами; установ, їх працівників і професії [22]; активність, спрямована на підтримку архівів і прав людини [21]. Отже, архівна адвокція – це про системну діяльність професійних спільнот, інституцій, громадськості, окремих осіб, що спрямована на захист, підтримку й просування значущості архівів, архівістів, архівної освіти для суспільства, держави й фахової корпорації. Архівна адвокція за визначенням не потребує особливої «агітації за себе», оскільки йдеться про позицію суспільства у виборюванні природного права на інформацію, пам'ять, спогади та інші питомі для людства категорії [3, с. 13].

Нині архівна адвокція активно підтримується Міжнародною радою архівів (МРА), окремими її структурами, зокрема Експертною групою із питань спільної архівної спадщини (Expert Group on Shared Archival Heritage, EGSAN) [31], Фондом міжнародного розвитку архівів (Fund for the International Development of Archives (FIDA)) [32] та Фонд надзвичайної допомоги (Disaster Relief Fund) [29]. Глобальною адвокцією документальної спадщини та архівів займаються також ЮНЕСКО (UNESCO, Програма «Пам'ять світу» («Memory of the World»)) [36], Національний архів Великої Британії через міжнародну програму «Архіви для всіх» (Archives for Everywhere (The National Archives, UK) [25], Міжнародний альянс із захисту культурної спадщини в зонах конфлікту (ALIPH) [38] та ін. На національному рівні найбільшими «адвокатами» архівної галузі виступають профільні інституції, громадські об'єднання, громадські діячі, філантропи, благодійники, окремі пасіонарні особистості. Основними видами їхньої діяльності є: фандрайзинг; наукова комунікація; публічна (виставкова, видавнича, освітня, медійна, культурно-освітня і т. д.) діяльність, спрямовані на культивування позитивного образу і високої репутації архівів, архівістів, архівного фаху.

Початково архівну адвокцію впроваджували у вигляді окремих модулів у складі інших дисциплін. Згодом вона була конституйована як самостійний курс, а також як окрема програма стажування для керівників архівних установ і архівістів. Нині архівна адвокція представлена як навчальна дисципліна в освітніх програмах, зосереджених на підготовці фахівців для інформаційної сфери життєдіяльності суспільства, на різних континентах.

Для з'ясування її змістового наповнення й

інтерпретації сутності доцільним є порівняння навчальних програм. Не маючи на меті охопити всі чинні курси з адвокації, ми до вибірки включили програми провідних закладів архівної освіти Північної Америки, де цей напрям зародився, європейські адаптаційні моделі (на прикладі установ

Великої Британії), а також окремі програми країн Африки з англійською як офіційною мовою, де такі курси перебувають на етапі апробації (табл. 1). Представлення тематики курсів, модулів розкриває їх зміст.

Таблиця 1

Країна	Назва навчального закладу	Назва дисципліни	Тематика курсу / модуля з архівної адвокації
Канада	Університет Торонто	Архіви: доступ, адвокація та взаємодія з громадськістю [34]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Роль архівів у суспільстві. 2. Доступ до архівів і подолання бар'єрів. 3. Адвокація архівів у державному секторі. 4. Співпраця з громадами та публічні програми. 5. Взаємодія з медіа. 6. Політика пам'яті, влада й архівна справа. 7. Інклюзивність і репрезентація. 8. Етика публічної діяльності архівіста. 9. Практичні інструменти архівної адвокації (створення меседжів, організація кампаній, комунікація, видавнича, виставкова, просвітницька лекційна діяльність, виступи в соціальних мережах, блогах, онлайн-медіа).
Канада	Університет Британської Колумбії	Публічні архівні послуги [26] (містить модуль з архівної адвокації)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Публічні сервіси архівів. 2. Взаємодія з користувачами. 3. Комунікація та репрезентація архіву. 4. Співпраця з громадами. 5. Публічні програми й аутріч. 6. Роль архівів у суспільному житті.
США	Товариство американських архівістів	Адвокація, обізнаність і архіви [19] (сертифікована програма стажування)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Визначення цілей адвокації. 2. Створення адвокаційного меседжу. 3. Робота з різними аудиторіями (владні структури, політики, громади). 4. Методи адвокації (зустрічі, кампанії, публічні виступи). 5. Методика підготовки матеріалів для реалізації адвокації (збирання й опрацювання фактів, статистичних даних, історії, образу користувачів). 6. Оцінювання ефективності адвокаційних дій. 7. Адвокація у кризових ситуаціях (скорочення фінансування, загроза закриття архіву, техногенні, екологічні, кліматичні та ін. виклики).
США	Техаський університет A&M – Коммерс	Архівне адміністрування [23] (містить модуль з адвокації)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Адвокація та популяризація архівів. 2. Взаємодія з громадськістю. 3. Комунікаційні стратегії. 4. Роль архівіста як представника установи. 5. Побудова партнерства з зовнішньою аудиторією.
Велика Британія	Асоціація архівів і документації Великої Британії та Ірландії (ARA UK & Ireland)	Вступ до адвокації [35] (сертифікована програма стажування)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зміст поняття «адвокація». 2. Визначення цілей адвокації. 3. Побудова адвокаційної стратегії. 4. Співпраця зі стейкхолдерами. 5. Формування меседжів. 6. Планування адвокаційної діяльності. 7. Діловий етикет зовнішньої комунікації архівістів. 8. Практичні поради та кейси.

Велика Британія	Національний архів Великобританії	Стратегічна адвокація для керівників архівів [39] (курс для менеджерів архівної справи)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Розроблення стратегічного плану адвокації. 2. Визначення пріоритетів і цілей. 3. Вимірювання цінності архіву. 4. Взаємодія з фінансистами та політиками. 5. Комунікація архівних служб. 6. Дослідження стейкголдів. 7. Кейси успішної адвокації.
Міжнародна рада архівів / Африка	Програма ICA для Африки	Лідерство та адвокація в управлінні документацією [40] (спеціальна програма для керівників архівних служб країн Африки, архівістів)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Адвокація для архівів і служб документаційного забезпечення. 2. Методи здобуття архівістами підтримки стейкголдів. 3. Лідерство в архівній сфері. 4. Просування ролі архівів у державному управлінні.
ПАР	Університет ПАР (UNISA)	Архівна програма і адвокація [24] (курс для архівістів)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Архівні програми. 2. Адвокація архівів. 3. Взаємодія з громадськістю. 4. Роль архівів у суспільстві. 5. Комунікаційні стратегії.
Зімбабве	Національний університет науки і технологій (NUST)	Управління документацією та архівами [27]	<ol style="list-style-type: none"> 1. Роль архівів у суспільстві. 2. Комунікація з користувачами. 3. Політика доступу. 4. Взаємодія з державними структурами.

Узагальнивши змістове наповнення опрацьованих програм, ключові теми «Архівної адвокації» у традиціях англомовної архівістики подано в Таблиці 2. Окремо варто підкреслити прагматичний характер дисципліни, що цілком

відповідає підходам американської наукової школи архівістики. Уже сам перелік тем дає змогу зрозуміти, як архівісти практики та провідні освітяни інтерпретують зміст архівної адвокації.

Таблиця 2

<i>Ключові теми</i>	<i>Зміст</i>
Роль архівів у суспільстві:	<ul style="list-style-type: none"> • архіви як інструмент демократії та підзвітності; • архіви й колективна пам'ять; • архіви як публічне благо; • суспільна місія архівів
Основи адвокації: поняття, цілі, стратегії:	<ul style="list-style-type: none"> • визначення поняття «архівна адвокація»; • відмінність між адвокацією, аутрічем, інрічем і зв'язками з громадськістю; • мета, завдання, цілі адвокації; • формування адвокаційної стратегії; • планування адвокаційних кампаній
Співпраця архівістів із зовнішньою аудиторією, стейкголдерами:	<ul style="list-style-type: none"> • стейкголдери як партнери архівів; • співпраця з архівною службою; • взаємодія з політиками, органами державної влади та місцевого самоврядування; • партнерство з громадами; • взаємини з медіа та журналістами
Комунікація та формування меседжів	<ul style="list-style-type: none"> • створення переконливих, спонукальних меседжів; • сторітелінг в архівній адвокації; • використання фактів, статистики, історій користувачів; • публічні виступи; • написання адвокаційних листів, заяв, звернень
Адвокація в кризових ситуаціях:	<ul style="list-style-type: none"> • загроза закриття архіву; • скорочення бюджету; • політичний тиск; • реагування на інформаційні кризи; • мобілізація професійної спільноти; • воєнні конфлікти, техногенні, кліматичні кризи та ін.
Публічні програми та взаємодія з	<ul style="list-style-type: none"> • аутріч;

городами:	<ul style="list-style-type: none"> • співпраця з маргінальними спільнотами; • інклюзія та репрезентація; • культурні та освітні проекти; • співпраця з музеями, школами, неурядовими організаціями
Доступ до архівів як інструмент адвокації:	<ul style="list-style-type: none"> • політика доступу; • бар'єри доступу; • цифровий доступ і відкриті дані; • доступність архівів для уразливих груп
Цифрова адвокація:	<ul style="list-style-type: none"> • використання вебсайтів, чатботів, блогів, соціальних мереж; • онлайн-кампанії; • цифрові виставки; • візуалізація архівних даних; • цифрова присутність архіву за допомогою різних маркетингових технологій Web 2.0
Лідерство в архівній справі:	<ul style="list-style-type: none"> • роль архівіста-лідера; • побудова довіри аудиторії; • професійна етика в адвокації
Оцінювання ефективності адвокації:	<ul style="list-style-type: none"> • методики вимірювання успішності адвокаційної кампанії; • індикатори впливу архівів; • звітність перед стейкхолдерами та іншими партнерами; • довгострокові результати

Програми та силабуси з архівної адвокації, розміщені на офіційних сайтах навчальних закладів, професійних організацій і архівних установ деталізують уявлення про тематичний зміст дисципліни. Вони містять дидактичні матеріали, завдання для практичного опрацювання, навчальні ігри, тестові блоки для перевірки знань, а також переліки рекомендованої літератури.

Архівна адвокація може виступати як самостійний курс або як модуль у межах іншої дисципліни, що впливає на обсяг навчального навантаження, який у середньому становить 4–6 кредитів. У деяких випадках окремі теми архівної адвокації виокремлюються в субдисципліни. Дисципліна пропонується для слухачів бакалаврських і магістерських програм, у межах підвищення кваліфікації та стажування архівістів, а також у форматі спеціальних тренінгів і вебінарів. Поряд із традиційним аудиторним навчанням активно застосовуються мультимедійні онлайн курси. Варто також окреслити основні елементи структурно логічної схеми міждисциплінарних зв'язків архівної адвокації, що охоплюють архівний менеджмент, архівний маркетинг, публічне адміністрування, архівознавство, соціальну комунікацію, педагогіку тощо.

До викладання курсу залучаються фахівці

переважно з практичним досвідом, що гарантує формування у слухачів необхідних компетентностей: розробляти дорожню карту адвокаційної стратегії для конкретної архівної установи, визначати шляхи реалізації актуальних завдань і подолання проблем; створювати профіль цільової аудиторії та відповідно добирати інструменти впливу; готувати презентації для досягнення адвокаційних цілей; укладати рамкові плани їх реалізації. Головне призначення дисципліни полягає в наданні студентам і слухачам знань та навичок, що уможливають професійну й творчу взаємодію зацікавлених ззовні і ключових учасниками архівної сфери завдяки різним видам адвокаційної діяльності. Варто також зазначити, що слухачами курсів з адвокації, які проводяться в межах стажування чи підвищення кваліфікації архівними установами та професійними товариствами, можуть бути не лише архівісти, а й бібліотечні, музейні працівники.

Звичайно, існують варіації цього курсу під іншими назвами. Так, у франкомовному архівному середовищі близькою за змістом є дисципліна «Валоризація архівів», яка функціонує як навчальний курс та тема професійних тренінгів, програм стажування. Тематичну конкретизацію дисципліни подано в таблиці 3.

Таблиця 3

Країна	Назва навчального закладу	Назва дисципліни	Темати
Франція	Міжнародний франкомовний архівний портал	PIAF. Валоризація архівів [37] (модуль у загальній програмі стажування архівістів)	1. Освітня (педагогічна) та культурна експлуатація архівів. 2. Співпраця з різними аудиторіями. 3. Розроблення культурних і освітніх програм. 4. Цифрові інструменти для валоризації архівів.

			5. Культивування значущості архівів: для кого? з якою метою? яким чином? 6. Планування програм популяризації архівів. 7. Робота з територіальним контекстом і ресурсами
Канада	Університет Лаваль (Квебек):	Поширення та популяризація архівів [33]	1. Інструменти та практики валоризації. 2. Комунікація архівів для різних аудиторій. 3. Використання архівів у цифровому середовищі. 4. Соціальні мережі та цифрові виставки. 5. Культурна медіація. 6. Етичні та правові аспекти використання архівів. 7. Стратегічна роль архівіста у популяризації.
Франція, Африка	Університет Сенгора, Франція / Африка	Валоризація архівів [30] (модуль у програмі з архівістики)	1. Основи валоризації документальної спадщини. 2. Методи презентації архівів. 3. Культурні та освітні проекти. 4. Цифрова валоризація. 5. Практикум у Франції або Африці
Бельгія	Асоціація франкомовних архівістів Бельгії	Збереження та популяризація архівів [28] (навчальний тренінг)	1. Правові питання валоризації. 2. Методи презентації архівів. 3. Співпраця з публікою. 4. Створення виставок і культурних програм партнерства та комунікація

З огляду на досвід зарубіжних колег вважаємо доцільним упровадження курсу «Архівна адвокація» в українських закладах освіти, що здійснюють підготовку фахівців зі спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». Програма курсу могла б охоплювати такі орієнтовні модулі: «Архіви в суспільстві: місія, цінність, відповідальність» (розкриває суспільну роль архівів, їхню культурну, правову, культурно-освітню, науково-дослідну, інформаційну значущість, а також відповідальність перед громадою й державою), «Теоретичні основи архівної адвокації» (висвітлює базові поняття, принципи, моделі та концепції адвокації, адаптовані до архівної сфери), «Ключові суб'єкти архівної адвокації» (окреслює коло учасників адвокаційних процесів: архівістів, професійні спільноти, користувачів, партнерські інституції, органи влади), «Публічні архівні проекти та зв'язки з громадськістю» (вивчає форми публічної діяльності архівів, методи комунікації з громадськістю, медіа та локальними спільнотами), «Доступ до архівів як інструмент адвокації» (пояснює, як політика доступу, відкритість і прозорість архівів підсилюють їхню суспільну підтримку та довіру), «Професійна спільнота й адвокація» (розглядає роль професійних асоціацій, мережових ініціатив і колективних дій у просуванні інтересів архівної галузі), «Адвокація у кризових ситуаціях» (розробляє, описує стратегії реагування архівів на надзвичайні обставини (війна, катастрофи, загрози знищення документів) та способи мобілізації підтримки), «Цифрова адвокація» (висвітлює використання цифрових

платформ, соціальних мереж, онлайн-кампаній і мультимедійних інструментів для просування архівних ініціатив), «Оцінювання ефективності архівної адвокації» (пропонує методи вимірювання результатів адвокаційних дій, аналізу впливу та коригування стратегій).

Обов'язковою складовою курсу мають бути практичні заняття, спрямовані на опанування інструментів комунікації архівів із різними цільовими аудиторіями, засобів культурної медіації та соціальних мереж. Підсумковим практичним завданням може стати розроблення повноцінної адвокаційної стратегії для державного, галузевого, університетського чи іншого архіву або для цифрової архівної ініціативи.

Варто зазначити, що освітні програми зі спеціальності В13 у деяких закладах вищої освіти містять у блоці професійно орієнтованих дисциплін невеликий курс із бібліотечної адвокації. Це загалом відповідає профілю підготовки, особливо коли йдеться про фахівців для бібліотечної галузі. Водночас українська вища школа має й інший досвід: у межах спеціальності здійснюється підготовка архівістів, документознавців, інформаційних аналітиків та інших фахівців, для яких більш доречним є загальний курс «Галузева адвокація».

Окремої уваги заслуговує унікальна освітня програма Київського національного університету імені Тараса Шевченка, присвячена архівістиці та управлінню документацією, у межах якої можливе вивчення адвокації вже в суто архівному вимірі. Водночас залучення майбутніх істориків-архівістів і фахівців з управління документацією до

промоції архівів може здійснюватися за розширеною програмою. Йдеться про можливість відвідування архівів студентами не лише з екскурсійною метою, а й для практичної роботи з архівними документами, зокрема під час опрацювання конкретної теми. Це передбачає розроблення відповідних методичних рекомендацій, покликаних підтримати початківця-дослідника та допомогти йому подолати невпевненість у роботі з документами.

Організаторами адвокаційних семінарів, вебінарів, лекцій та інших форматів взаємодії з громадськістю можуть виступати Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства, Спілка архівістів України, а також інші архівні установи й громадські об'єднання. Власне, не йдеться про щось особливе, радше, про те, що вже давно ввійшло в практику закладів освіти, архівних установ, однак не набуло конституційованого, завершеного статусу й комплексної програми представлення.

Наукова новизна. Уперше укладені зведені порівняльні таблиці проблемно-тематичного наповнення навчальної дисципліни «Архівна адвокатура» окреслюють її потенційний зміст і можливості інтеграції до освітніх програм спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». Запровадження цієї дисципліни сприятиме розвитку архівної сфери загалом, формуванню сучасного образу архіву, архівіста й архівної освіти, а також забезпечить додаткові переваги для здобувачів фахової підготовки. Присутність архівів в інформаційному просторі є ключовою умовою успішних адвокаційних зусиль як самих архівістів, так і фахівців, товариств та установ поза межами архівної системи.

Висновки. Важливу роль в успішності

будь-якої навчальної спеціальності відіграє професійна спільнота – коло однодумців і прихильників фаху. Активність науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти, що готують фахівців зі спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», сприяє модернізації освітніх програм і забезпечує їхню відповідність сучасним вимогам та викликам. «Входження» архівної адвокатури до навчальних планів має подвійний ефект: посилює змістову підготовку майбутніх фахівців і водночас підтримує іміджеві ініціативи архівної галузі як перспективного професійного середовища.

Спираючись на багаторічний досвід зарубіжних колег і власні міркування, доцільно структурувати дисципліну за такими модулями: «Архіви в суспільстві: місія, цінність, відповідальність», «Теоретичні основи архівної адвокатури», «Ключові суб'єкти архівної адвокатури», «Публічні архівні проекти та зв'язки з громадськістю», «Доступ до архівів як інструмент адвокатури», «Професійна спільнота й адвокатура», «Адвокатура у кризових ситуаціях», «Цифрова адвокатура», «Оцінювання ефективності архівної адвокатури».

Ознайомлення в межах курсу зі стратегіями та тактиками професійної адвокатури підвищує видимість галузі для політиків, урядовців, благодійників, меценатів та інших цільових аудиторій, здатних впливати на підтримку архівів на державному рівні та широким загалом. У довгостроковій перспективі це впливатиме на оновлення іміджу професії та поліпшенню її привабливості. Безперечно, подібні навички потребують цілеспрямованого опанування. Саме цьому навчає архівна адвокатура.

Список використаних джерел

1. Бачинська Н. Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні: етапи розвитку та характерні ознаки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 3. С. 57–67. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2018.150612>.
2. Бездрабко В. Архівна освіта в Україні: традиції й тенденції. *Український історичний журнал*. 2017. № 3. С. 129–147.
3. Бездрабко В. Документ, архів, пам'ять у контексті літературної спадщини Джорджа Орвелла. *Сумський історико-архівний журнал*. 2019. Т. XXXIII. С. 5–13.
4. Горбань Ю., Олійник О. Орієнтири розвитку сучасної системи вищої освіти в Україні. LOGOS: Scientific Practice: Modern And Classical Research Methods: VI International Scientific and Practical Conference. July 19, 2024; Boston, USA. <https://doi.org/10.36074/logos-19.07.2024.042>
5. Григоревська О. Розвиток цифрової компетентності майбутніх інформаційних фахівців. *Український журнал бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2025. Вип. 16. С. 176–190.
6. Гуменчук А. Вища бібліотечно-інформаційна освіта: еволюційні трансформації та закономірності розвитку. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 284 с.
7. Добровольська В. До питання підготовки фахівців зі спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа: виклики сьогодення. *Бібліотека. Наука. Комунікація. Інноваційні трансформації ресурсів і послуг: міжнар. наук. конф.* <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1616> (дата звернення: 17.12.2025).

8. Загуменна В., Кузьменко Д. «Інформаційно-бібліографічна евристика» як інтегральна освітня компонента у підготовці фахівців спеціальності «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа». *Український журнал бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2025. Вип. 16. С.191–202.
9. Збанацька О. Особливості викладання освітньої компоненти «Концептуальні засади інформаційного пошуку» для магістрів. *Український журнал бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. Вип. 11. С. 144–155.
10. Матвієнко О., Цивін М. «OSINT-технології» як освітня компонента спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Український журнал бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2024. Вип. 13. С. 145–156.
11. Матвієнко О., Цивін М., Хрущ С. Формування науково-педагогічної школи освітньої спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» у Київському національному університеті культури і мистецтв. *Український журнал бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2023. Вип. 12. С. 96–111.
12. Новальська Т. Наступність здобуття вищої бібліотечно-інформаційної та архівної освіти в умовах реформування. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. №1. С. 4–10.
13. Новальська Т., Бачинська Н. Інтернет-маркетолог за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»: функції та компетентності у конвергентних професійних практиках. *Український журнал бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. Вип. 9. С. 122–136.
14. Палієнко М. Г. Архівіст інформаційного суспільства : проблеми модернізації системи професійної освіти. *Вісник Київського національного університету*. Історія. Вип. 3. С. 57–62.
15. Прилуцька А. Нетехнічна спеціальність у технічному університеті: документаційне забезпечення випускової кафедри зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *INFOTOPOS: актуальні питання сучасного інформологічного знання*. URL: <https://nti.khai.edu/ojs/index.php/infotop/article/view/2733> (дата звернення: 18.12.2025).
16. Сидоренко Т. Формування комунікативної культури фахівців сфери діловодства в сучасних економічних умовах. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2023. Вип. 1. 41. С. 71–75.
17. Соляник А. Сучасні тренди модернізації вищої бібліотечно-інформаційної освіти України. *Вісн. Кн. палати*. 2017. № 1. С. 22–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2017_1_9 (дата звернення: 18.12.2025).
18. Тур О. Аксиологічний підхід до формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2015. № 11. С. 117 – 121.
19. Advocacy, Awareness, and Archives. URL: <https://www2.archivists.org/prof-education/course-catalog/advocacy-awareness-and-archives> (дата звернення: 18.12.2025).
20. Advocacy. Dictionary Cambridge. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/advocacy?q=Advocacy> (дата звернення: 18.12.2025).
21. Advocacy. ICA Multilingual Archival Terminology (MAT). URL: <https://www.ica.org/?s=advocacy> (дата звернення: 18.12.2025).
22. Advocacy. SAA Dictionary of Archives Terminology (DAT). URL: <https://dictionary.archivists.org/entry/advocacy.html> (дата звернення: 18.12.2025).
23. ALIB 464/564: Archives Administration. URL: <https://inside.tamuc.edu/academics/cvSyllabi/syllabi/202420/28110.pdf> (дата звернення: 18.12.2025).
24. Archival Programming and Advocacy: ARM3705. URL: <https://www.unisa.ac.za/sites/corporate/default/Register-to-study-through-Unisa/Subjects-&-modules/All-subjects/Archives-and-Records-Management> (дата звернення: 18.12.2025).
25. Archives for Everywhere: Our refreshed international strategic plan. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/about/our-role/plans-policies-performance-and-projects/our-plans/archives-for-everywhere/> (дата звернення: 18.12.2025).
26. ARST 540: Archival Public Services – Course Syllabus (3). URL: <https://ischool.ubc.ca/wp-content/uploads/sites/46/2023/03/arst-540-draft-syllabus.pdf> (дата звернення: 18.12.2025).
27. Bachelor Of Science (Honours) Degree In Records and Archives Management. URL: <https://www.nust.ac.zw/cis/index.php/component/splms/course/28-bachelor-of-science-honours-degree-in-records-and-archives-management> (дата звернення: 18.12.2025).
28. Catalogue de formations de l'AAFB. URL: <https://www.archivistes.be/wp-content/uploads/2024/05/Catalogue-de-formation-2024.pdf> (дата звернення: 18.12.2025).
29. Disaster Relief Fund. URL: <https://www.ica.org/disaster-relief-fund/> (дата звернення: 18.12.2025).
30. DUSA – Sciences des archives 2025. URL: <https://candidature.usenghor.org/details?view=programme&cid=75> (дата звернення: 18.12.2025).
31. Expert Group on Shared Archival Heritage – EGSAH. URL: <https://www.ica.org/ica-network/expert-groups/egsah/> (дата звернення: 18.12.2025).
32. FIDA Supports archives and archivists. URL: <https://www.ica.org/fida/about-fida/> (дата звернення: 18.12.2025).
33. GAD-2108 Diffusion et valorisation des archives. URL: <https://www.distance.ulaval.ca/etudes/cours/gad-2108-diffusion-et-valorisation-des-archives> (дата звернення: 18.12.2025).

34. INF 2180H: Archives: Access, Advocacy and Outreach (Fall 2025). URL: <https://ischool.utoronto.ca/wp-content/uploads/2025/11/Website-INF2180H-2025-Fall-Lapp-Syllabus.pdf> (дата звернення: 18.12.2025).
35. Introduction to Advocacy – Archives & Records Association (ARA UK & Ireland). URL: <https://www.archives.org.uk/training-events/introduction-to-advocacy-25-26-november-2025> (дата звернення: 18.12.2025).
36. Memory of the World. URL: <https://www.unesco.org/en/memory-world> (дата звернення: 18.12.2025).
37. Module 12: Valorisation des archives. URL: <https://www.piaf-archives.org/se-former/module-12-valorisation-des-archives> (дата звернення: 18.12.2025).
38. Protecting heritage to build peace. URL: <https://www.aliph-foundation.org/> (дата звернення: 18.12.2025).
39. Strategic Advocacy for Archive Managers. URL: <https://www.eventbrite.co.uk/e/strategic-advocacy-for-archive-managers-tickets-1973135748138>; ARA, I. Training Events. URL: <https://www.arairland.ie/arai-training-events> (дата звернення: 18.12.2025).
40. Africa Programme Virtual Sessions – Leadership and Advocacy for Records Management. URL: <https://www.ica.org/event/africa-programme-virtual-sessions-leadership-and-advocacy-for-records-management/> (дата звернення: 18.12.2025).
41. Cox R. J. Unpleasant Things: Teaching Advocacy in Archival Education Programs. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*. 2009. Vol. 5. Issue 1. Retrieved from URL: <https://escholarship.org/uc/item/0408w1dv> (дата звернення: 18.12.2025).

References

1. Bachynska, N. (2018). Library and information education in Ukraine: Stages of development and characteristic features. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, 3, 57–67. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.3.2018.150612> [in Ukrainian].
2. Bezdrabko, V. (2017). Archival education in Ukraine: Traditions and trends. *Ukrainian Historical Journal*, 3, 129–147 [in Ukrainian].
3. Bezdrabko, V. (2019). Document, archive, memory in the context of George Orwell’s literary heritage. *Sumy Historical and Archival Journal*, 33, 5–13 [in Ukrainian].
4. Horban, Yu., & Oliynyk, O. (2024). Guidelines for the development of the modern higher education system in Ukraine. In *LOGOS: Scientific Practice: Modern and Classical Research Methods* : VI International Scientific and Practical Conference, July 19, 2024, Boston, USA. <https://doi.org/10.36074/logos-19.07.2024.042> [in Ukrainian].
5. Hryhorevska, O. (2025). Development of digital competence of future information specialists. *Ukrainian Journal of Library and Information Science*, 16, 176–190 [in Ukrainian].
6. Humenchuk, A. (2024). *Higher library and information education: Evolutionary transformations and development patterns*. Lira-K Publishing [in Ukrainian].
7. Dobrovolska, V. (n.d.). On the issue of training specialists in specialty 029 Information, Library and Archival Studies: Contemporary challenges. In *Library. Science. Communication. Innovative transformations of resources and services* (International Scientific Conference). <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1616> [in Ukrainian].
8. Zahumenna, V., & Kuzmenko, D. (2025). “Information and bibliographic heuristics” as an integral educational component in training specialists in Library, Information and Archival Studies. *Ukrainian Journal of Library and Information Science*, 16, 191–202 [in Ukrainian].
9. Zbanatska, O. (2023). Features of teaching the educational component “Conceptual foundations of information retrieval” for master’s students. *Ukrainian Journal of Library and Information Science*, 11, 144–155 [in Ukrainian].
10. Matviienko, O., & Tsyvin, M. (2024). “OSINT technologies” as an educational component of the specialty Information, Library and Archival Studies. *Ukrainian Journal of Library and Information Science*, 13, 145–156 [in Ukrainian].
11. Matviienko, O., Tsyvin, M., & Khrushch, S. (2023). Formation of the academic school of the educational specialty Information, Library and Archival Studies at Kyiv National University of Culture and Arts. *Ukrainian Journal of Library and Information Science*, 12, 96–111 [in Ukrainian].
12. Novalska, T. (2017). Continuity in obtaining higher library-information and archival education under conditions of reform. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, (1), 4–10 [in Ukrainian].
13. Novalska, T., & Bachynska, N. (2022). Internet marketer in the specialty Information, Library and Archival Studies: Functions and competencies in convergent professional practices. *Ukrainian Journal of Library and Information Science*, 9, 122–136 [in Ukrainian].
14. Paliienko, M. H. (n.d.). The archivist of the information society: Issues of modernizing the system of professional education. *Bulletin of Kyiv National University. History*, (3), 57–62 [in Ukrainian].
15. Prylutska, A. (n.d.). A non-technical specialty in a technical university: Documentation support of the graduating department in specialty 029 Information, Library and Archival Studies. *INFOTOPOS: Current Issues of Modern Informological Knowledge*. <https://nti.khai.edu/ojs/index.php/infotop/article/view/2733> [in Ukrainian].
16. Sydorenko, T. (2023). Formation of communicative culture of records management specialists in modern economic conditions. *Economics. Management. Business*, 1(41), 71–75 [in Ukrainian].

17. Solianyuk, A. (2017). Modern trends in the modernization of higher library and information education in Ukraine. *Bulletin of the Book Chamber*, (1), 22–26. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2017_1_9 [in Ukrainian].
18. Tur, O. (2015). Axiological approach to forming communicative competence of future specialists in documentation and information activities. *Problems of Preparing a Modern Teacher*, (11), 117–121 [in Ukrainian].
19. Advocacy, Awareness, and Archives. (n.d.). <https://www2.archivists.org/prof-education/course-catalog/advocacy-awareness-and-archives> [in English].
20. Advocacy. Dictionary Cambridge. (n.d.). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/advocacy?q=Advocacy> [in English].
21. Advocacy. ICA Multilingual Archival Terminology (MAT). (n.d.). <https://www.ica.org/?s=advocacy> [in English].
22. Advocacy. SAA Dictionary of Archives Terminology (DAT). (n.d.). <https://dictionary.archivists.org/entry/advocacy.html> [in English].
23. ALIB 464/564: Archives Administration. (n.d.). <https://inside.tamuc.edu/academics/cvSyllabi/syllabi/202420/28110.pdf> [in English].
24. Archival Programming and Advocacy: ARM3705. (n.d.). <https://www.unisa.ac.za/sites/corporate/default/Register-to-study-through-Unisa/Subjects-&-modules/All-subjects/Archives-and-Records-Management> [in English].
25. Archives for Everywhere: Our refreshed international strategic plan. (n.d.). <https://www.nationalarchives.gov.uk/about/our-role/plans-policies-performance-and-projects/our-plans/archives-for-everywhere/> [in English].
26. ARST 540: Archival Public Services – Course Syllabus (3). (2023). <https://ischool.ubc.ca/wp-content/uploads/sites/46/2023/03/arst-540-draft-syllabus.pdf> [in English].
27. Bachelor of Science (Honours) Degree in Records and Archives Management. (n.d.). <https://www.nust.ac.zw/cis/index.php/component/splms/course/28-bachelor-of-science-honours-degree-in-records-and-archives-management> [in English].
28. Catalogue de formations de l’AAFB. (2024). <https://www.archivistes.be/wp-content/uploads/2024/05/Catalogue-de-formation-2024.pdf> [in English].
29. Disaster Relief Fund. (n.d.). <https://www.ica.org/disaster-relief-fund/> [in English].
30. DUSA – Sciences des archives. (2025). <https://candidature.usenghor.org/details?view=programme&cid=75> [in English].
31. Expert Group on Shared Archival Heritage – EGSAH. (n.d.). <https://www.ica.org/ica-network/expert-groups/egsah/> [in English].
32. FIDA Supports archives and archivists. (n.d.). <https://www.ica.org/fida/about-fida/> [in English].
33. GAD-2108 Diffusion et valorisation des archives. (n.d.). <https://www.distance.ulaval.ca/etudes/cours/gad-2108-diffusion-et-valorisation-des-archives> [in English].
34. INF 2180H: Archives: Access, Advocacy and Outreach (Fall 2025). <https://ischool.utoronto.ca/wp-content/uploads/2025/11/Website-INF2180H-2025-Fall-Lapp-Syllabus.pdf> [in English].
35. Introduction to Advocacy – Archives & Records Association (ARA UK & Ireland). (2025). <https://www.archives.org.uk/training-events/introduction-to-advocacy-25-26-november-2025> [in English].
36. Memory of the World. (n.d.). <https://www.unesco.org/en/memory-world> [in English].
37. Module 12: Valorisation des archives. (n.d.). <https://www.piaf-archives.org/se-former/module-12-valorisation-des-archives> [in French].
38. Protecting heritage to build peace. (n.d.). <https://www.aliph-foundation.org/> [in French].
39. Strategic Advocacy for Archive Managers. (n.d.). <https://www.eventbrite.co.uk/e/strategic-advocacy-for-archive-managers-tickets-1973135748138>; ARA, I. Training Events. (n.d.). <https://www.arairreland.ie/arai-training-events> [in English].
40. Africa Programme Virtual Sessions – Leadership and Advocacy for Records Management. (n.d.). <https://www.ica.org/event/africa-programme-virtual-sessions-leadership-and-advocacy-for-records-management/> [in English].
41. Cox, R. J. (2009). Unpleasant Things: Teaching Advocacy in Archival Education Programs. *InterActions: UCLA Journal of Education and Information Studies*, 5 (1). <https://escholarship.org/uc/item/0408w1dv> [in English].

Стаття надійшла до редакції 07.01.2026
Отримано після доопрацювання 09.02.2026
Прийнято до друку 16.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

УДК 023.5:004

DOI 10.32461/2409-9805.1.2026.356348

Цитування:

Яворська Т. М., Сивицька І. Г. Трансформації професійної підготовки фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи в умовах цифровізації: досвід Донецького національного університету імені Василя Стуса. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. № 1. С. 137–146.

Yavorska T., Syvytska I. (2026). Transformations in the Professional Training of Library, Information and Archival Specialists in the Context of Digitisation: the Experience of the Vasyl Stus Donetsk National University. *Library Science. Record Studies. Informology*, 1, 137–146 [in Ukrainian].

Яворська Тетяна Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних
систем управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0002-6070-7425>
t.yavorska@donnu.edu.ua

Сивицька Інга Геннадіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри інформаційних
систем управління
Донецького національного університету
імені Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0002-6528-8397>
sivitska@donnu.edu.ua

ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ, ІНФОРМАЦІЙНОЇ ТА АРХІВНОЇ СПРАВИ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ДОСВІД ДОНЕЦЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці комплексної моделі підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, яка інтегрує гуманітарні знання з навичками використання цифрових технологій для забезпечення їхньої конкурентоспроможності в умовах тотальної цифровізації суспільства. **Методологія статті.** У дослідженні використано загальні та спеціальні методи наукових знань, зокрема, метод аналізу наукових публікацій; вивчення та представлення освітніх програм для підготовки майбутніх фахівців; моделювання для створення системної структури підготовки; узагальнення педагогічного досвіду в процесі аналізу практичної діяльності кафедри інформаційних систем управління Донецького національного університету імені Василя Стуса; описовий метод та метод логічного представлення результатів дослідження. **Наукова новизна** полягає у подальшому розвитку теоретичних засад підготовки фахівців спеціальності В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» в умовах технічно-гуманітарного освітнього середовища. Доведено, що адаптація підготовки до динамічних вимог ринку праці в умовах цифровізації потребує зміщення акценту на активне управління цифровим контентом та інтернет-комунікаціями. Запропоновано інтегровану модель навчання, яка базується на синергії традиційного документознавства та новітніх цифрових технологій. **Висновки.** В умовах інтенсивної цифровізації суспільства, трансформації інформаційно-комунікаційних середовищ суттєво зростає потреба у висококваліфікованих фахівцях, здатних ефективно працювати з цифровими ресурсами, забезпечувати управління інформацією й знаннями, здійснювати збереження, систематизацію та аналітичну обробку даних, впроваджувати інноваційні підходи до надання інформаційних послуг у науковому, освітньому та соціокультурному середовищах. У дослідженні встановлено, що процеси цифровізації трансформують роль фахівця інформаційної сфери у мультифункціонального «ІТ-гуманітарія», здатного поєднувати класичне документознавство з навичками управління цифровим контентом. На базі досвіду кафедри ІСУ ДонНУ імені Василя Стуса запропоновано модель підготовки, що забезпечує інтегроване формування компетенцій аналітика інформаційних систем, архіваріуса та бібліотекаря нового покоління, в якій використання сучасних інформаційних технологій є ключовою стратегією адаптації освітнього процесу до актуальних вимог ринку праці.

Ключові слова: бібліотечна, інформаційна та архівна справа, професійна підготовка, освітня програма, цифровізація, інформаційні технології, технології штучного інтелекту, інформаційно-

Yavorska Tetiana,

Associate Professor, Department of Management Information Systems,
Vasyl Stus Donetsk National University

Syvytska Inha,

Associate Professor, Department of Management Information Systems,
Vasyl Stus Donetsk National University

PROFESSIONAL TRAINING OF LIBRARY, INFORMATION AND ARCHIVAL SPECIALISTS IN THE CONTEXT OF DIGITISATION: THE EXPERIENCE OF THE VASYL STUS DONETSK NATIONAL UNIVERSITY

The purpose of the article is to theoretically substantiate and develop a comprehensive model for training future specialists in library, information and archival science, which integrates humanities knowledge with digital technology skills to ensure their competitiveness in the context of the total digitalisation of society.

Methodology. *The study uses general and specific methods of scientific knowledge, in particular, the method of analysis of scientific publications; study and presentation of educational programmes for training future specialists; modelling to create a systematic training structure; summarising pedagogical experience in the process of analysing the practical activities of the Department of Information Management Systems at Vasyl Stus Donetsk National University; descriptive method and method of logical presentation of research results.*

The scientific novelty *lies in the further development of the theoretical foundations for training specialists in the B13 specialty 'Library, Information and Archival Studies' in a technical and humanitarian educational environment. It has been proven that adapting training to the dynamic demands of the labour market in the context of digitalisation requires a shift in focus towards active management of digital content and internet communications. An integrated training model based on the synergy of traditional document science and the latest digital technologies has been proposed. Conclusions.* *In the context of intensive digitalisation of society and transformation of information and communication environments, there is a growing need for highly qualified specialists capable of working effectively with digital resources, managing information and knowledge, storing, systematization and analytical processing of data, and implementing innovative approaches to the provision of information services in scientific, educational, and socio-cultural environments. The study found that digitalisation processes are transforming the role of information specialists into multifunctional 'IT humanitarians' capable of combining classical document science with digital content management skills. Based on the experience of the Department of Information Systems at Vasyl Stus Donetsk National University, a training model has been proposed that provides for the integrated development of competencies for a new generation of information systems analysts, archivists and librarians, in which the use of modern information technologies is a key strategy for adapting the educational process to the current demands of the labour market.*

Keywords: *library, information and archival science, professional training, educational program, digitization, information technology, artificial intelligence technology, information and analytical skills, library.*

Актуальність теми дослідження. В умовах інформаційного суспільства сформувалася нова парадигма еволюції людства, яка зосереджена на розвитку людського потенціалу через знання, інтелектуальні здібності та практичні навички. Оскільки життєвий цикл сучасних знань, навичок і професій швидко змінюється, виникає необхідність як у постійному оновленні індивідуальних здібностей, підвищенні кваліфікації, так і в розширенні та оновленні освітніх програм професійної підготовки майбутніх фахівців, їх узгодження із потребами конкретної галузі та вимогами ринку праці. В цьому контексті важливим є питання реформування вищої освіти в Україні, що спрямоване на створення сучасної, конкурентоспроможної та гнучкої системи освіти, яка відповідає потребам суспільства та ринку праці. Ключовими

аспектами реформи вищої освіти в Україні є перехід до студентоцентрованого навчання, що передбачає створення умов для формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти; гнучкий термін навчання; інтеграція з ринком праці, шляхом тісної співпраці закладів вищої освіти з роботодавцями для узгодження освітніх програм з потребами ринку праці та забезпечення працевлаштування випускників. Актуальними напрямами реформи є також підвищення якості освіти шляхом оновлення навчальних програм, використання сучасних методик навчання та розвиток цифрових навичок здобувачів освіти. Освітній процес переходить до цифрового формату, що передбачає використання сучасних технологій, електронних бібліотек, онлайн-курсів тощо. Реформа сприяє впровадженню інноваційних методів

навчання, як-то проєктне навчання, кейс-стаді, гейміфікація, що робить навчання більш цікавим та ефективним. Європейський вимір вищої освіти базується на інтегруванні української вищої освіти в європейський освітній простір, сприяючи академічній мобільності студентів та викладачів, а також визнанню українських дипломів у країнах ЄС. Перелічені аспекти реформування вищої освіти реалізуються у професійній підготовці майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи.

Результати дослідження отримано завдяки застосуванню комплексу загальних і спеціальних методів наукового пізнання. Так, використано метод аналізу та синтезу для вивчення наукових публікацій щодо нових підходів у процесі підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи; освітніх програм за рівнями підготовки майбутніх фахівців спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа, зокрема у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса. Порівняльний метод – для виявлення розбіжностей між традиційними підходами до навчання та сучасними вимогами ринку праці. Метод моделювання – для створення системної структури підготовки (чотирикомпонентна модель), що інтегрує цілі, зміст та результати навчання. Метод анкетування – для дослідження особливостей використання учасниками освітнього процесу новітніх технологій, як-то технології ШІ. Описовий метод було використано для збору та систематизації наукової інформації, метод логічного викладу дозволив організувати та представити результати дослідження у зрозумілій та логічній формі.

Динамічні перетворення, що відбуваються в діяльності документно-інформаційних установ, спричинені цифровою трансформацією, автоматизацією процесів управління інформацією та глобальним прогресом алгоритмічних технологій. Епоха алгоритмів висуває нові вимоги до підготовки та до рівня компетентності майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, що здатні вирішувати сучасні професійні проблеми. Відтак, сучасні підходи до професійної підготовки фахівців бібліотек, інформаційних установ, вимагають модернізації освітніх програм. Важливо враховувати як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники, що впливають як на підготовку так і на професіоналізм майбутніх фахівців бібліотек, інформаційних установ. Дослідження показують актуальність комплексного аналізу сучасних тенденцій у цій сфері, що сприяє вдосконаленню підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, які здатні відповідати викликам цифрової доби і

забезпечувати конкурентоспроможність галузі у нових умовах.

Аналіз досліджень і публікацій. Як зазначає дослідниця М. Шленьова «традиційні підходи до підготовки фахівців дедалі більше не здатні вирішувати сучасні проблеми, такі як управління величезними обсягами цифрових даних, інтеграція штучного інтелекту та машинного навчання в процеси архівування, а також забезпечення ефективного адміністрування інформаційних ресурсів. Отже, існує нагальна потреба в удосконаленні освітніх програм, узгоджуючи їх з вимогами галузі, що змінюються, та вимогами ринку праці. Ключовим аспектом освітньої реформи в Україні є модернізація програм підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи. У міру того, як суспільство переживає цифрову трансформацію, попит на висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно керувати інформаційними ресурсами, зберігати культурну спадщину та сприяти її доступності, продовжує зростати» [1].

Враховуючи стрімку цифровізацію суспільства та трансформації інформаційних середовищ, науковиця пропонує розробку комплексної моделі системи професійної підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи в технічних університетах. Запропонована модель враховує сучасні виклики на ринку праці та відповідає на потребу в гнучкій, міждисциплінарній і технологічно інтегрованій освіті. Є основою для підготовки фахівців, здатних працювати в різноманітних інформаційних середовищах, керувати цифровими архівами, брати участь у трансфері знань та зберігати культурну спадщину [2].

У дослідженні В. Мудроха наголошується на необхідності формування в майбутніх фахівців цифрової компетентності. Зазначено, що на сучасному етапі відбувається значне розширення меж застосування новітніх інформаційних технологій у діяльності документно-інформаційних установ, що важливо врахувати при підготовці та вдосконаленні навчальних програм циклу спеціалізованих дисциплін для студентів з бібліотечної, інформаційної та архівної справи [3].

Визначальну роль для формування цифрової компетентності, на нашу думку, відіграють навички інформаційно-аналітичної діяльності, зокрема вміння тлумачити, порівнювати та критично оцінювати інформацію, дані та цифровий контент, аналізувати достовірність і надійність джерел тощо. Інформаційно-аналітична компетентність фахівця з бібліотечної, інформаційної та архівної справи є метапредметною, оскільки відображає не тільки володіння базовими знаннями в різних дисциплінах, але й сформованість професійних та

особистих якостей, ключових навичок в розумових, пошукових, логічних, дослідницьких та творчих процесах, що сприяють ефективному виконанню поставлених професійних завдань. Формування такої компетенції в освітньому процесі передбачає використання новітніх педагогічних технологій (дослідницької, проектної, інформаційно-комунікаційної) [4].

Сучасний погляд на трансформацію бібліотечної освіти в Україні через призму освітніх програм спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (нині В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа) представлено у дослідженні О. Збанацької, котра акцентує на трансформації бібліотечної освіти в умовах цифровізації інформаційної діяльності й її відповідності реальним змінам в бібліотечно-інформаційному комплексі, аналізує й узагальнює інформацію щодо освітніх програм спеціальності [5].

Актуальні тенденції в сучасній бібліотечній та інформаційній науці, за дослідженнями Chandwani, A. [6], включають впровадження цифрових технологій, таких як хмарні обчислення та управління електронними ресурсами. Акцент робиться на управлінні колекціями, що інтегрує як фізичні, так і цифрові ресурси. Цифрове кураторство та управління даними стають ключовими напрямками, поряд із просуванням різноманітності, рівності та інклюзивності в бібліотечній практиці. Бібліотеки використовують соціальні медіа для надання інформаційних послуг, орієнтованих на сучасного користувача.

Маємо наголосити, що сьогодні бібліотечна галузь України потребує більшої уваги від держави, перегляду державної бібліотечної політики. Як зазначено у дослідженні стану галузі культури та мистецтва в Україні, проведеного експертками проєкту RES-POL (Rapid Expert Support for Culture and Media Policies in Ukraine, «бібліотечна система має низку серйозних проблем, які виникли та не вирішувалися десятиліттями, а з початком повномасштабного вторгнення Росії лише загострилися» [7]. Серед головних проблем бібліотечної галузі, як-от ризики для зберігання документальної спадщини, незадовільний стан формування бібліотечних фондів, фінансова незабезпеченість сектору, експерти називають проблему зниження кадрового потенціалу бібліотек, що є наслідком низького рівня оплати праці бібліотекарів при високих вимогах до професійної компетентності та рівня освіти. Кадровий потенціал для бібліотек, як відомо, формується через підвищення кваліфікації вже працюючих бібліотекарів, а також шляхом навчання та підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Відтак, питання професійної підготовки майбутніх фахівців є актуальним і потребує уваги із врахуванням сучасних викликів.

Важливо констатувати, що в Україні

затверджено професійний стандарт «Бібліотекар», який розроблено з урахуванням сучасних вимог до бібліотечної сфери. У документі оптимізовано компетентності, необхідні для забезпечення виконання відповідних трудових функцій фахівців бібліотек. Документ рекомендовано використовувати як для розробки посадових інструкцій, оцінювання професійної діяльності бібліотечних працівників, так і для оновлення освітніх програм підготовки та програм професійного розвитку й підвищення кваліфікації бібліотекарів. Тож актуальним завданням для закладів освіти, що готують фахівців для бібліотек, є врахування вимог професійного стандарту в розробці освітніх програм підготовки.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці комплексної моделі підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, яка інтегрує гуманітарні знання з навичками використання цифрових технологій для забезпечення їхньої конкурентоспроможності в умовах тотальної цифровізації суспільства.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо сучасні підходи до професійної підготовки фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи та ті трансформації, що відбуваються в освітньому процесі. Необхідним є врахування гуманізації вищої освіти з метою підготовки фахівця найвищої категорії, розвиненого в усіх напрямках. Як запевняють українські та європейські дослідники, «освітні процеси, побудовані на інноваційних підходах, сприяють розвитку інноваційних здібностей і адаптаційних можливостей учасників освітнього процесу» [8, 13]. Це означає, що інтеграція методів і технологій в освіті, як інноваційний підхід, може значно підвищити рівень знань і навичок, отриманих здобувачами вищої освіти.

Сьогодні актуальними є компетентнісний, інтерактивні, технологічно орієнтовані підходи до професійної підготовки фахівців. Так, компетентнісний підхід акцентує увагу на формуванні ключових компетенцій, необхідних для роботи бібліотекаря у цифрову епоху. Саме вищезгаданий професійний стандарт «Бібліотекар» є орієнтиром для оновлення освітніх програм підготовки фахівців із набором компетентностей, що необхідні для забезпечення виконання відповідних трудових функцій сучасних фахівців бібліотек [9].

Інтерактивні методи навчання передбачають використання гейміфікації, онлайн-курсів, тренінгів, кейс-методів, проектної діяльності. Технологічна спрямованість підготовки це впровадження сучасних ІТ-інструментів, автоматизованих систем, цифрових ресурсів у навчальний процес.

Окремо виділимо мультимодальність у навчанні, концепцію, яка набуває дедалі більшого значення в освітньому середовищі. Нагадаємо, що

термін «мультимодальність» (від лат. «multi» – багато, «modus» – режим, спосіб, вид) використовують як в широкому значенні (Multimodal Studies), так і більш конкретно щодо методології в контексті наукової галузі знань – мультимодалістики, об'єктом дослідження якої є модус комунікації.

Мультимодальний підхід – це використання різних засобів сприйняття інформації як-то зору, слуху, дотику, тощо та різних форматів представлення навчального матеріалу для покращення розуміння та запам'ятовування, що дозволяє зробити навчання більш ефективним, враховуючи індивідуальні особливості здобувачів освіти та сприяє глибшому засвоєнню знань. Мультимодальний підхід уможливорює різноманітність навчального контенту, як-то текст, зображення, відео, аудіо, анімації, інтерактивні завдання, 3D-моделі, симуляції тощо. Це допомагає задовольнити різні стилі навчання та зробити матеріал більш привабливим. Завдяки мультимодальному підходу підвищується ефективність навчання, студенти можуть краще концентруватися, запам'ятовувати інформацію та застосовувати її на практиці. Це також сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок.

Сучасні системи управління навчанням часто використовують мультимодальні підходи, надаючи можливість створювати та використовувати різноманітний навчальний контент. Серед прикладів мультимодального навчання можемо назвати такі: використання відеолекцій з інтерактивними елементами; створення презентацій, що поєднують текст, зображення та відео для пояснення наукових концепцій тощо. Зазначимо важливість мультимодальної грамотності, адже для ефективного використання мультимодального навчання необхідна грамотність, що включає вміння працювати з різними формами контенту, створювати мультимодальні тексти, аналізувати та критично оцінювати мультимедійний контент. Загалом впровадження мультимодальних підходів у навчання створює умови для глибшого засвоєння інформації завдяки активації різних когнітивних процесів. Це дає можливість залучати студентів до активного навчального процесу, стимулюючи їх мислення та сприяючи формуванню міждисциплінарних зав'язків, і загалом значно покращує якість освіти та робить навчання більш цікавим та ефективним.

Практико-орієнтоване навчання є тим підходом до освіти, який робить акцент на застосуванні знань та навичок у реальних ситуаціях, а не лише на теоретичному засвоєнні матеріалу. Метою такого підходу є підготовка фахівців, які мають необхідні компетентності для успішної роботи у відповідній галузі. Практико-орієнтоване навчання реалізується шляхом стажування,

практичної підготовки, проєктної діяльності, що сприяє формуванню практичних навичок.

Враховуючи сучасні цивілізаційні виклики виокремлюємо інноваційні моделі навчання, як-то онлайн та дистанційна освіта, змішане навчання (blended learning), що поєднує онлайн навчання, традиційне та самостійне навчання, і тим самим забезпечує гнучкий та інтерактивний підхід до навчання, поєднуючи переваги різних форматів; колаборативне навчання, як-то групові проєкти, кейс-стаді, командна робота.

Сучасні підходи до професійної підготовки фахівців, зокрема, використання технологій штучного інтелекту (ШІ), відкривають нові можливості для покращення якості навчання. Серед переваг – адаптивність навчання, персоналізація та доступ до великих обсягів інформації. Однак, виклики включають необхідність перепідготовки викладачів, забезпечення належного фінансування та подолання цифрового розриву. Важливим є також забезпечення етичних аспектів використання ШІ в освіті, аби не допустити упередженості та дискримінації. Слід враховувати стрімкий розвиток технологій та інтегрувати їх відповідно до потреб ринку праці.

Аналіз актуальних практик у закладах вищої освіти, що готують фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, показує активне впровадження перелічених вище сучасних підходів. Відбуваються трансформації у професійній підготовці, з'являється нове покоління освітніх програм, які враховують першочергове значення формування hard та soft skills в процесі навчання. На сьогоднішній день найбільш інноваційними є освітні програми, що інтегрують сучасні технології, цифрову гуманітарістику і практики, орієнтовані на потреби сучасного інформаційного середовища, та виокремлюють soft skills як ключовий вектор розвитку галузі.

Для унаочнення трансформацій, що відбуваються в процесі підготовки майбутніх фахівців бібліотечної, інформаційної та архівної справи, розглянемо актуальні практики підготовки таких фахівців у Донецькому національному університеті імені Василя Стуса (ДонНУ імені Василя Стуса). Кафедра інформаційних систем управління (ІСУ) Донецького національного університету імені Василя Стуса здійснює підготовку бакалаврів за освітньою програмою «Документознавство та інформаційна діяльність» та магістрів за освітньою програмою «Документаційна та інформаційна підтримка управлінської діяльності» спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа галузі знань В Культура, мистецтво та гуманітарні науки. На бакалаврському і на магістерському рівні програми пройшли процедуру акредитації та отримали офіційне підтвердження відповідності якості навчання

встановленим державним вимогам та стандартам, що гарантує забезпечення високого рівня підготовки в сучасних умовах.

Профіль освітньої програми «Документознавство та інформаційна діяльність» включає опис цілей програми, її характеристик, результатів навчання, а також перелік загальних і фахових компетентностей, розвиток яких не лише сприяє їх особистісному росту а й готує їх до викликів сучасного ринку праці. Визначено обсяг кредитів ЄКТС в кількості 240, необхідних для здобуття ступеня вищої освіти «Бакалавр», та структуровано освітню програму із можливістю індивідуальної освітньої траєкторії.

Кафедра dbae про формування навчальних програм, практикумів, тренінгів та інших видів

робіт, які відповідають сучасним та майбутнім вимогам підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Так, освітня програма «Документознавство та інформаційна діяльність» на бакалаврському рівні містить, зокрема, дисципліни для формування додаткових компетентностей майбутнього фахівця у декількох сферах (табл. 1):

Освітня програма передбачає також ґрунтовну підготовку щодо володіння та використання здобувачами вищої освіти інструментів електронної обробки і візуалізації даних; забезпечення умов для формування та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій здобувачами за рахунок варіативності баз практик, напрямків тематики курсових робіт та кваліфікаційної роботи [10].

Таблиця 1

Особливості освітньої програми «Документознавство та інформаційна діяльність» СО «Бакалавр» (Донецький національний університет імені Василя Стуса)

<i>Сфера</i>	<i>Освітні компоненти, що формують додаткові компетентності</i>
Прагматизація цифрової грамотності, формування та застосування поглибленого рівня інформаційних технологій в документознавчій діяльності	«Інформаційні технології», «Організація управління базами даних», «Електронний документообіг», «Комп'ютерні мережі і телекомунікації»
Створення і підтримка життєвого циклу інформації, інтегрованих систем документального забезпечення управління та архівного зберігання документів в організації	«Інформаційні ресурси», «Інформаційні системи менеджменту», «Інформаційні системи бізнесу», «Технологія виробництва інформаційних продуктів та послуг», «Інформаційна підтримка електронних бібліотек та архівів»
Забезпечення процесу комунікації, впровадження і використання інформаційних технологій	«Ділове спілкування та адміністрування», «Основи економіки інформаційних систем», «Документальні інформаційні системи», «Управлінське консультування»

Сучасні вимоги ринку праці до фахівців спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа вимагають формування у них професійно значущих якостей, які допоможуть їм швидко адаптуватися до роботи та виконувати відповідні професійні завдання. Це зумовлює пошук відповідних форм організації освітнього процесу в період навчання та робить критично важливим елементом освітньої практики кафедри ІСУ розвиток ключових компетентностей для кар'єрного та особистісного розвитку студентів.

Модель інтегрованої підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи ОС «Бакалавр» в ДонНУ імені Василя Стуса представлено на рис. 1. Запропонована модель ґрунтується на досягненні комплексного результату, що передбачає формування компетентностей аналітика інформаційних систем, сучасного архівіста та фахівця з бібліотечно-інформаційних сервісів. Реалізація моделі сприяє підвищенню адаптивності випускників кафедри до актуальних потреб ринку праці

завдяки інтеграції інноваційних освітніх компонентів, впровадженню SMART-технологій в освітній процес і забезпеченню високого рівня професійної готовності до діяльності в мультимедійному інформаційному середовищі.

Освітня програма «Документальна та інформаційна підтримка управлінської діяльності» ОС «Магістр» ДонНУ імені Василя Стуса спрямована на оволодіння та використання здобувачами вищої освіти найсучасніших технологій менеджменту інформації, умінь якісного формування і прогнозування варіантів оперативних та стратегічних управлінських рішень. Навчання на магістерському рівні за даною ОП гарантує низку переваг для випускників, серед яких: освоєння закономірностей функціонування інформаційних систем; технології управління сучасним документообігом, інформаційними, архівними даними в установах різних рівнів; формування і прогнозування варіантів стратегічних управлінських рішень [11].

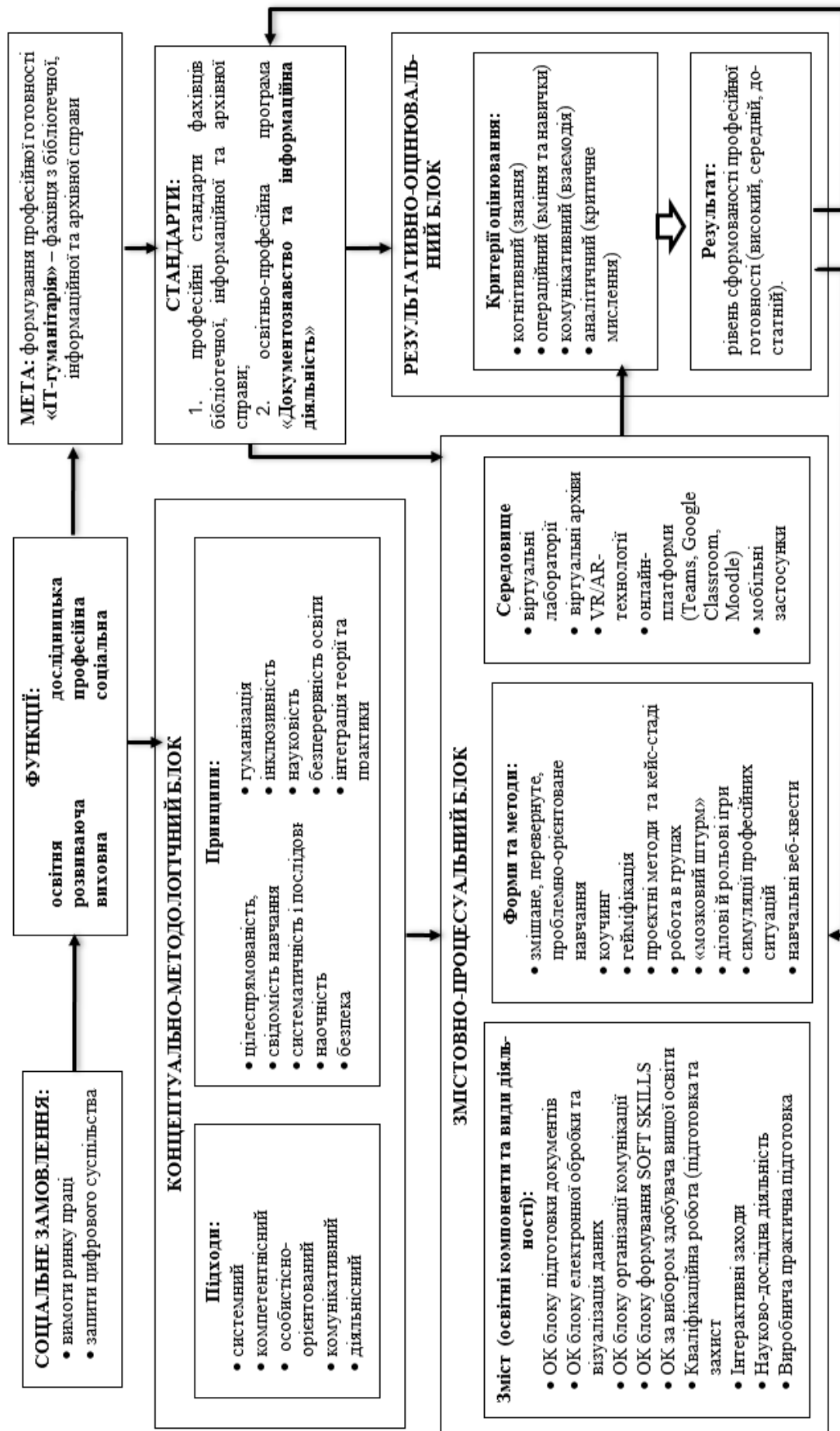

Рис. 1. Модель інтегрованої підготовки фахівців з бібліотечної, інформаційної та архівної справи ОС «Бакалавр» в ДонНУ імені Василя Стуса
Джерело: розробка авторів

Інноваційний функціонал для ефективності навчання і викладання в університеті та на кафедрі включає використання сучасних методів та інструментів. Це інтеграція новітніх технологій, як от технології ШІ, а також міждисциплінарні підходи. Інноваційні методи сприяють розвитку критичного мислення у здобувачів, креативності та інших важливих навичок.

Важливо виокремити використання технологій ШІ, як ефективного інструменту, що має потенціал трансформувати освіту шляхом оптимізації процесів викладання та навчання за допомогою персоналізованих алгоритмів навчання. Варто також зазначити, що Міністерство освіти і науки та Міністерство цифрової трансформації України спільно з експертами розробили рекомендації щодо відповідального використання штучного інтелекту в закладах вищої освіти. Документ містить поради для викладачів, студентів, адміністрацій ЗВО та дослідників, що допоможуть ефективно інтегрувати ШІ в освітній і науковий процес [12].

Інтеграція технологій ШІ у заклади вищої освіти створює унікальні можливості для вдосконалення навчальних процесів, підвищення ефективності викладання та формування індивідуалізації освітніх траєкторій. Водночас ця трансформація висуває нові вимоги до викладачів і студентів, які повинні адаптуватися до роботи з інноваційними інструментами.

З огляду на актуальність питання використання технологій ШІ у навчальному процесі протягом 2023-2024 р.р. в межах магістерського дослідження на кафедрі інформаційних систем управління ДонНУ імені Василя Стуса було проведено онлайн опитування серед викладачів і студентів спеціальності В13 Бібліотечна, інформаційна та архівна справа, а також студентів факультету інформаційних і прикладних технологій ДонНУ імені Василя Стуса. Опитування проводилось за допомогою інструменту Google Forms інтегрованого у пакет Google Workspace. Для подальшої обробки та аналізу зібрані дані було конвертовано в Excel з використанням інструментів сортування та фільтрації та створення діаграм, що забезпечило гнучкість у керуванні та візуалізації зібраної інформації.

Опитування дозволило визначити особливості використання ШІ-програм у навчанні та викладанні, їх вплив на якість освіти, а також виявити потенційні виклики інтеграції технологій ШІ у вищу освіту. Так, відповіді на питання щодо використання програм штучного інтелекту в освітньому процесі показали, що більшість респондентів активно залучені до роботи з інструментами ШІ: 51,5 % відповіли, що використовують їх час від часу, а 35,5 % зазначили, що роблять це постійно. Водночас 6,5 % опитаних лише планували впроваджувати технології ШІ у свою діяльність, така ж частка респондентів (6, 5 %) не

цікавилась цими технологіями.

Результати опитування щодо використання програм штучного інтелекту показали також різноманітність інструментів, які респонденти застосовують у своїй навчальній та викладацькій діяльності. Серед найпопулярніших програм було зазначено ChatGPT, який використовують здебільшого для генерації текстів та ідей, систематизації даних і допомоги у дослідницькій діяльності. Також учасники відзначили платформи для перевірки граматики, такі як Grammarly, та генератори зображень, наприклад, Midjourney. Серед програм для створення презентацій найбільшою популярністю користується Canva for Education [13].

Проведене опитування свідчить про широкий інтерес до використання технологій ШІ для автоматизації завдань та підвищення ефективності як навчального так і викладацького процесу, бажання більшості респондентів поглибити свої знання та навички в цьому аспекті.

Поряд з тим були зафіксовані певні труднощі та ризики, зокрема, пов'язані з точністю результатів і надмірною залежністю від технологій. Значна частина учасників опитування підтримують ідею впровадження офіційних політик для регулювання використання технологій ШІ в освіті.

Загалом результати опитування підтвердили високий рівень зацікавленості всіх учасників освітнього процесу та необхідність подальшого вивчення та використання таких технологій в освітньому середовищі [13]. Втім, важливо пам'ятати про необхідність знаходження зваженого балансу з використанням інструментів ШІ. Адже зосередження на стратегіях активного навчання потребує розвитку навичок критичного мислення, оцінки і перевірки отриманої інформації, тобто стимуляції, а не заміни мислення студентів. Завдання викладача полягає у переконанні студентів, коли і як належним чином використовувати технології ШІ, зберігаючи при цьому власні когнітивні здібності.

Як зазначалось вище, практико-орієнтоване навчання реалізується шляхом стажування, практичної підготовки, проектної діяльності, що сприяє формуванню практичних навичок здобувачів вищої освіти. Практична підготовка здобувачів вищої освіти на кафедрі ІСУ є невід'ємною складовою навчального процесу та становлення фахівців і проводиться згідно з освітніми програмами в бібліотеках, архівах, органах державного управління та місцевого самоврядування, на підприємствах всіх форм власності, в установах та організаціях, діяльність яких фінансується як за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, так і за кошти бізнесових структур. Зміст практичної підготовки та послідовність її проведення визначається наскрізною програмою, відповідно до ОП та містить перелік усіх видів практичної

підготовки, терміни проведення, тривалість та форми контролю практичної підготовки і затверджуються Радою з якості вищої освіти Університету. Після проходження ґрунтовної практичної підготовки здобувачі вищої освіти набувають компетентності та результати навчання відповідно до освітньо-професійної програми. В результаті чого реалізується безпосередній зв'язок теоретичного навчання і набуття здобувачами вищої освіти практичних навичок, що дає змогу випускникам кафедри мати високий рівень професійних знань, орієнтованих на їх реалізацію в документно-інформаційних установах [14].

Професійна підготовка майбутніх фахівців має надавати не лише якісну теоретичну підготовку, але ґрунтовну практичну, що є складовою частиною навчального процесу та в результаті якої реалізується безпосередній зв'язок теоретичного навчання і набуття здобувачами вищої освіти практичних навичок, що є складовою частиною навчального процесу, в результаті якої реалізується безпосередній зв'язок теоретичного навчання і набуття здобувачами вищої освіти практичних навичок. Важливо зазначити, що базами практичної підготовки для здобувачів кафедри серед інших підприємств та організацій є публічні, спеціальні бібліотеки м. Вінниці, як-то: Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені В. Отамановського, Наукова бібліотека Вінницького національного медичного університету імені М. Пирогова тощо.

Наукова новизна статті полягає у подальшому розвитку теоретичних засад підготовки фахівців спеціально-сті В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа» в умовах технічно-гуманітарного освітнього середовища. Доведено, що адаптація підготовки до динамічних вимог ринку праці в умовах цифровізації потребує зміщення акценту на активне управління цифровим контентом та інтернет-комунікаціями. Запропоновано інтегровану модель навчання, яка базується на синергії традиційного документознавства та новітніх цифрових технологій.

Висновки. В результаті проведеного дослідження встановлено, що процеси цифровізації суспільства трансформують роль фахівця з бібліотечної, інформаційної та архівної справи, перетворюючи його на «ІТ-гуманітарія», який має володіти не лише знаннями з класичного документознавства, а й навичками управління цифровим контентом, веб-аналітики та роботи зі штучним інтелектом.

На базі досвіду кафедри ІСУ ДонНУ імені Василя Стуса обґрунтовано модель підготовки фахівця з бібліотечної, інформаційної та архівної справи, яка орієнтована на триєдиний результат: підготовку аналітика інформаційних систем, сучасного архіваріуса та фахівця бібліотечно-інформаційних сервісів. Модель забезпечує ефективну адаптацію випускників до вимог ринку праці через впровадження інноваційних дисциплін та використання новітніх технологій в освітньому процесі та формування високого рівня їх професійної готовності до роботи в мультимедійному середовищі.

Отже, навчання майбутніх професіоналів бібліотечної, інформаційної та архівної справи має базуватися на інтеграції цифрових технологій, сучасних підходів та практичного досвіду навчання. Використання інноваційних технологій є важливим аспектом, що допомагає вдосконалити навчальні методи та підвищити ефективність засвоєння матеріалу, сприяє формуванню практичних навичок та адаптації випускників до сучасних умов ринку праці. Впровадження цих технологій не лише модернізує навчальний процес, але й дозволяє студентам успішно долати професійні виклики.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці дієвих механізмів співпраці зі стейкхолдерами для постійного оновлення змісту професійних компетентностей у межах запропонованої моделі, та врахування сучасних тенденцій в процесі оновлення освітніх програм та розробки нового професійного стандарту фахівця інформаційної сфери.

Список використаних джерел

1. Shlenova M. H. Modern Trends in the Professional Training of Future Specialists in Library, Information, and Archival Studies in Higher Technical Education Institutions. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2025. Вип. 75. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2025-75-173-182>.
2. Shlenova M. H. A model for the profession-oriented training system of future specialists in library, information, and archival studies at technical universities. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія*. 2025. № 1(5). С. 56–64.
3. Мудроха В. О. Особливості формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 2. С. 109–114.
4. Сивицька І. Г. Формування інформаційно-аналітичної компетенції в умовах цифровізації економіки. Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Освіта та наука у мінливому світі: проблеми та перспективи розвитку», 26-27 березня 2021 р., Дніпро. Ч. I. Дніпро, 2021. С. 22–24.
5. Збанацька О. М. Трансформація бібліотечної освіти в Україні: сучасний погляд. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 124–132.
6. Chandwani A. Latest Trends in Library and Information Science. *IRJHIS*. 2023. 4(3) DOI: <https://doi.org/doi/10.31652/2412-1142-2023-22213231/IRJHIS2303018>.

7. Істотні питання політик: бібліотеки: Аналітична записка. 2024. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/RES-POL_Libraries_2024.pdf.
8. Сухомлинська О. В. Освітні інновації: теоретико-методологічні аспекти. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 3. С. 12–18.
9. Професійний стандарт «Бібліотекар»: Наказ Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти від 10.03.2025 р. № 17. URL: <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/728-bibliotekar.pdf> (дата звернення: 06.01.2026).
10. ОП Документознавство та інформаційна діяльність. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/op-informacijna-bibliotechna-ta-arhivna-sprava-2025/> (дата звернення: 06.01.2026).
11. ОП Документаційна та інформаційна підтримка управлінської діяльності. URL: <https://www.donnu.edu.ua/uk/courses/dokumentacijna-ta-informacijna-pidtrymka-upravlinskoyi-diyalnosti-2025/> (дата звернення: 06.01.2026).
12. Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf> / (дата звернення: 06.01.2026).
13. Стебелев О. Інтеграція програм зі штучним інтелектом у навчальний процес в закладах вищої освіти: кваліфікаційна (магістерська) робота. Наук. керівник Т. М. Яворська. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2024. 76 с.
14. Yavorska T. M. Professional training of future librarians at the Vasyl' Stus Donetsk National University. VIII issue of Conference Proceedings Journal «University Library at a New Stage of Social Communications Development. 5-6 oct.2023 p. Dnipro, Ukraine. № 8 (2023). Pp. 249–260.

References

1. Shlenova, M. H. (2025). Modern Trends in the Professional Training of Future Specialists in Library, Information, and Archival Studies in Higher Technical Education Institutions. *Modern Information Technologies and Innovative Teaching Methods in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, and Challenges*, 75. DOI: <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2025-75-173-182> [in English].
2. Shlenova, M. H. (2025). A model for the profession-oriented training system of future specialists in libraries, information, and archival studies at technical universities. *Scientific Notes of Lviv State University of Life Safety. Pedagogy and Psychology*, 1 (5), 56–64 [in English].
3. Mudrokhа, V. (2023). Features of the Formation of Digital Competence of Higher Education Students Majoring in 029 'Information, Library, and Archival Studies'. *Library Science. Document Science. Information Science*, 2, 109–114 [in Ukrainian].
4. Syvytska I. H. (2021). Developing information and analytical skills in the context of economic digitalisation. Proceedings of the 3rd International Scientific Conference "Education and Science in a Changing World: Challenges and Prospects for Development" (26–27 March 2021, Dnipro), 22–24 [in Ukrainian].
5. Zbanatska, O. M. (2023). Transformation of library education in Ukraine: a contemporary perspective. *Library Science. Document Science. Information Science*, 4, 124–132 [in Ukrainian].
6. Chandwani, A. (2023). Latest Trends in Library and Information Science. *IRJHIS*, 4(3). DOI: <https://doi.org/doi/10.31652/2412-1142-2025-75-173-182> [in English].
7. Key policy issues: libraries: Analytical note. (2024). https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/RES-POL_Libraries_2024.pdf [in Ukrainian].
8. Sukhomlynska, O. V. (2018). Educational innovations: theoretical and methodological aspects. *Pedagogy and Psychology*, 3, 12–18 [in Ukrainian].
9. Professional standard 'Librarian'. (2025). Order of the State Agency of Ukraine for Arts and Art Education No. 17, dated March 10, 2025. <https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/728-bibliotekar.pdf> [in Ukrainian].
10. Educational programme 'Documentation and Information Activities'. (2025). <https://www.donnu.edu.ua/uk/op-informacijna-bibliotechna-ta-arhivna-sprava-2025/> [in Ukrainian].
11. Educational programme 'Documentation and information support for management activities'. (2025). <https://www.donnu.edu.ua/uk/courses/dokumentacijna-ta-informacijna-pidtrymka-upravlinskoyi-diyalnosti-2025/> [in Ukrainian].
12. Recommendations for the responsible implementation and use of artificial intelligence technologies in higher education institutions. (n.d.). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf> [in Ukrainian].
13. Stebeliev, O. (2024). Integration of artificial intelligence programmes into the educational process in higher education institutions. Master's thesis. Vasyl Stus Donetsk National University [in Ukrainian].
14. Yavorska, T. M. (2023). Professional training of future librarians at the Vasyl Stus Donetsk National University. VIII issue of Conference Proceedings 'University Library at a New Stage of Social Communications Development' (5-6 October 2023, Dnipro), 8, 249–260 [in English].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026
Отримано після доопрацювання 12.02.2026
Прийнято до друку 19.02.2026
Опубліковано 31.03.2026

ПОДІЇ ТА ФАКТИ НАУКОВОГО ЖИТТЯ

Міністерство культури України
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Київський національний університет культури і мистецтв
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка
Донецький національний університет імені Василя
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет «Одеська політехніка»
Маріупольський державний університет
Національна спілка документознавців України
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
Кафедра артменеджменту та інформаційних технологій

Шановні колеги!

Запрошуємо науковців, освітян, дослідників, здобувачів наукових ступенів, студентів, представників державних органів влади та місцевого самоврядування, представників підприємницьких структур та бізнес-спільноти взяти участь у

II Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю

«КУЛЬТУРА, ІНФОРМАЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ ДІАЛОГ»

9–10 квітня 2026 року

Тематичні напрями роботи конференції:

- Секція 1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти.
- Секція 2. Медіа, інформація, комунікація: нові парадигми та міждисциплінарні зв'язки.
- Секція 3. Документознавство та інформаційна діяльність у контексті сучасних наукових досліджень.
- Секція 4. Інформаційні технології та соціальні комунікації: інновації і перспективи.
- Секція 5. Менеджмент культурних та креативних індустрій.
- Секція 6. Актуальні проблеми теоретичної і практичної культурології в глобальному процесі цифровізації.
- Секція 7. Культура як чинник формування освітнього середовища: стратегії, технології, практики.
- Секція 8. Артменеджмент та інновації: сучасні підходи в управлінні та адмініструванні.

Офіційні мови конференції – українська, англійська, мови країн Європейського Союзу.

Формат роботи конференції – змішаний.

Участь у роботі конференції – безкоштовна.

Умови участі

Для участі в конференції просимо подати тези доповіді та заяву-анкету учасника (форма заявки додається) до 01 квітня 2026 р. на електронну адресу: conferenceNAKKKIM@ukr.net (наприклад: **1 Бондаренко І. П. тези (у назві файлу має бути № секції, прізвище, ініціали учасника конференції та містити слово «тези»; 1 Бондаренко І. П. анкета).**

Здобувачі освіти обов'язково вказують наукового керівника.

Редколегія не розглядатиме тези, оформлені з порушенням вимог або ті, що не відповідають тематиці конференції.

Всім учасникам конференції буде надіслано електронний збірник (PDF) матеріалів конференції. Також матеріали конференції будуть розміщені на сайті Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв окремим збірником.

Адреса доступу: <https://nakkkim.edu.ua/nauka/vydannia-akademii>

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ

Контактні особи:

Добровольська Вікторія Василівна: +38 (067) 264-43-35;

Ткаченко Наталія В'ячеславівна: +38 (096) 585-95-98

Електронна пошта: conferenceNAKKKIM@ukr.net

Адреса оргкомітету

01015, Україна, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп. 11, каб. 102 (кафедра АМІТ)

Вимоги до оформлення тез

1. Обсяг тез наукової доповіді – 3–5 сторінок формату А-4 (зі списком використаних джерел).

2. Технічні параметри: електронна версія має бути файлом версії Microsoft Word (розширення *.doc, .docx). Гарнітура – Times New Roman, кегль – 14 pt; береги: верхній, нижній, лівий, правий – 20 мм; міжрядковий інтервал – 1,5; абзацний відступ – 1,25 см; сторінки без нумерації; переносів і приміток не застосовувати. Тези проходять перевірку на плагіат.

3. Послідовність розміщення інформації у тезах доповіді:

- напрям конференції відповідно до тематики доповіді (секція);
- прізвище, ім'я, по батькові автора (шрифт – курсив, жирний);
- науковий ступінь, вчене звання (курсив);
- місце роботи (посада, назва ЗВО) (курсив);
- місто, держава (курсив);
- назва тез (великі літери, шрифт – жирний);
- текст тез;

- список використаних джерел укладається відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Посилання на джерела подаються у квадратних дужках, наприклад: [6, с. 56]. Приклади оформлення бібліографічних посилань: https://nakkkim.edu.ua/images/Instytut/Akademiia/Vydannia/Pryklady_oformlenia_bibliografii_za_DSTU-2015.pdf.

Тези доповідей подаються в електронному форматі до 01.04.2026 р.

та будуть опубліковані в авторській редакції!

Тези здобувачів вищої освіти надсилають наукові керівники!

Зразок оформлення тез**Секція 1. Бібліотечна, інформаційна та архівна справа: теоретичні та практичні аспекти**

Добровольська Вікторія Василівна,

докторка наук з соціальних комунікацій, професорка,

завідувачки кафедри артменеджменту та інформаційних технологій

*Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
м. Київ, Україна*

НАЗВА ТЕЗ (ВЕЛИКІ ЛІТЕРИ, ШРИФТ – ЖИРНИЙ)

Автори відповідають за точність викладених фактів, цитат і покликань, а також за дотримання академічної доброчесності та авторських прав. Оригінальність тексту має бути не менше 80%. Усі матеріали будуть опубліковані в авторській редакції, без редагування. Матеріали, які не відповідають зазначеним вимогам та подані пізніше вказаного терміну, оргкомітет розглядати не буде.

Список використаних джерел

1. Бережна С. В., Коробкіна О. Г. Цифровізація наукової бібліотеки ХНПУ імені Г. С. Сковороди. *Цифрова трансформація освіти та науки* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Харків, 2–3 берез. 2023 р.). Харків, 2023. С. 12–20. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/10952> (дата звернення: 15.10.2024).

2. Палеха Ю. І., Горбань Ю. І. Інформаційна культура : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2020. 400 с.

3. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 № 32/95-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.01.2025).

Анкета-заява

**на участь у II Всеукраїнській науково-практичній конференції
з міжнародною участю
«Культура, інформація, комунікація: міждисциплінарний діалог»**

Прізвище, ім'я, по батькові	
Науковий ступінь, учене звання	
Місце роботи (навчання), посада	
Група, курс (для здобувачів), рік навчання (для аспірантів)	
Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, учене звання наукового керівника (для здобувачів освіти)	
Назва доповіді	
Назва секції, до якої належить доповідь	
Електронна адреса	
Номер телефона для контакту	
Форма участі в конференції	

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ПРАКТИЧНОЇ КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА АРТМЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА АРТМЕНЕДЖМЕНТУ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
оголошує набір**

Галузь знань – В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»

Галузь знань – Д «Бізнес, адміністрування та право»

Освітній ступінь – «бакалавр», «магістр», «доктор філософії»

Форми навчання: денна, заочна

БАКАЛАВР

1 курс; 2 курс (добір)

Спеціальність – **V13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа»**

Освітньо-професійна програма «Інформаційна діяльність та медіакомунікації»

Спеціальність – **D3 «Менеджмент»**

Освітньо-професійна програма «Артменеджмент, інновації та підприємництво»

МАГІСТР

Спеціальність – **V13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа»**

Освітньо-професійна програма

«Інформаційна діяльність та документаційне забезпечення управління»

Спеціальність – **D3 «Менеджмент»**

Освітньо-професійна програма «Менеджмент підприємницької діяльності»

ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ

Спеціальність – **V13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа»**

Освітньо-наукова програма «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»

Терміни навчання:

- **за освітнім ступенем «бакалавр»:** на базі повної загальної освіти – 3 роки 10 місяців;
на базі освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, фахового молодшого бакалавра,
молодшого бакалавра – 2 рік 10 місяців;
- **за освітнім ступенем «магістр»** – за наявності освітнього ступеня бакалавра, магістра
(освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста) – 1 рік 4 місяці.
- **за освітньо-науковим ступенем «доктор філософії»** – за наявності освітнього ступеня магістра,
(освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста) – 4 роки.

КОНТАКТИ

Більш детальну інформацію можна отримати за адресою:

01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп. 11, ауд. 102

Добровольська Вікторія Василівна тел.: (067) 264 43 35

E-mail: vika_dobrovolska@ukr.net, vdobrovolska@dakkkim.edu.ua

Наші спільноти у Facebook: <https://www.facebook.com/groups/namsca/>

Instagram: https://www.instagram.com/nakkkim_academy/

YouTube: <https://www.youtube.com/channel/UCZo7CWDp2OrA0ekKtVQMhaw>

ЯК НАС ЗНАЙТИ

Від станції метро «Арсенальна» їхати в бік Києво-Печерської лаври:
автобус – №24 або №25; тролейбус – №38 до зупинки «Церква Спаса на Берестові»

Наукове видання
Scientific publication

**Бібліотекознавство.
Документознавство.
Інформологія**

Library Science. Record Studies. Informology

*Науковий журнал
Виходить щоквартально
Quarterly Scientific Journal*

**№ 1
2026**

Редактор – *Оксана Бугайова*
Редагування англomовних статей,
анотацій і транслітерації – *Ольга Рубчак*
Комп'ютерна верстка – *Аріадна Терещенко*
Дизайн обкладинки – *Олександр Саприкін*

Editor – *Oksana Buhaieva*
English-language article editing,
annotations, and transliteration – *Olga Rubchak*
Computer layout – *Ariadna Tereshchenko*
Cover design – *Oleksandr Saprykin*

Адреса редакції: 01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9, корп. 11, каб. 210 *Editorial address:* 01015, Kyiv, Lavrska St., 9, Bldg. 11, Office 210

наука@dakkkim.edu.ua, vika_dobrovolska@ukr.net

Вимоги до публікацій на сайті:

Publication requirements on the website:

https://nakkkim.edu.ua/images/Instytut/default/Vymohy_2025.pdf

Підп. до друку 31.03.2026. Формат 60x84 1/8.
Папір др. апарат. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 9,12.
Облік.-вид. арк. 16,5. Тираж 100 прим.

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв
01015, м. Київ, вул. Лаврська, 9